NICOLAE VELEA

Întîlnire tîrzie

Editura Eminescu

NICOLAE VELEA

Poate totul venea de acolo că fata avea niște ochi verzi
care erau frumoși pentru că erau foarte șterși.
Erau așa de șterși, încît îi îndepărtau întreaga ființă
și ți se părea ciudat, îi erai chiar recunoscător
că ea îți poate auzi cuvintele și-ți răspunde la ele.
Dar ochii nu erau mereu așa — numai cîteodată,
și parcă doar cînd vrea ea.
Dacă vreun băiat devenea mai aprins, mai duios în fața ei,
Noana îl privea un timp cu ochii vii și rotunjiți. Apoi parcă
trupul i se cutremura...

NICOLAE VELEA

Întîlnire tîrzie

NUVELE

Cu o postfață de EUGEN SIMION

Editura Eminescu
BUCUREȘTI, 1981, PIAȚA SCÎNTEII 1

În treacăt

LUI DUMINICĂ I S-A PĂRUT DEODATĂ CĂ S-A grăbit. Și-a zis că are prea puțin timp în urmă și prea mult înainte și că poate să se mai odihnească, să se mai răsfețe. Că prea trăise iute.

Ajunsese cel mai bun șofer al raionului, lucra la cea mai bogată cooperativă și, de vreo doi ani, la marile sărbători conducea singurul car alegoric care defila prin orașul reședință de raion.

Comuna Lupoaia, unde lucra Duminică, fusese o comună cam săracă și înapoiată.

Dar de mult timp satul și oamenii se scuturaseră de sărăcie. Se ridicaseră case noi, mari, cu garduri de ciment cu ornamentații, care — numai gardurile — costau peste cinci mii de lei. Trecuse timp de cînd nu se mai pomenise ca cineva să fi scos cuțitul, iar miliținanul Sandu — care acum cîțiva ani fusese evidențiat pentru curajul de a rămîne în Lupoaia — era văzut uneori seara mestecînd acasă aluat pentru prăjituri.

Și era o frumusețe să-i fi văzut, serile, pe Costică, președintele cooperativei agricole, pe Nanu, președintele magazinului mixt, sau pe Marin Rece, un brigadier zootehnic, cum refuzau îmbierile unora care-i chemau, după isprăvirea lucrului, să treacă pe la bufet ca să ia cîte ceva. Ei spuneau, hotărîți, că nu se poate, trebuie să meargă la școală — „au seral".

Și înfățișarea de seară a lor, ținînd cuminte și cuviincios subțioară genți în care se aflau cărți și caiete, l-a amăgit pe Duminică. Graba lor — oameni cu ani încă o dată decît ai lui — de a ajunge undeva pe unde el trecuse, l-au făcut să creadă că el se mai poate odihni și răsfăța. Că mai poate trăi, un timp, provizoriu.

El era foarte tînăr, trebuia să împlinească peste puțin timp douăzeci de ani, și-l mai dureau ochii de auriul bidonului cu mălai întins peste gard, în timpul secetei din 1946, de un vecin avut pentru un ferăstrău, un clește, un ciocan și-un cerc de cauciuc cu care se juca el.

Și de cîte ori veneau ploile, și șanțurile se umpleau cu apă, iar pe apă pluteau bucăți de cocean sau așchii, pe el îl năpădea tristețea. Cînd fusese mic — în primele clase de primară — Duminică nu putuse urmări, mergînd spre casă, la un loc cu ceilalți copii, kilometri întregi, ce se întîmplă cu o așchie sau un cocean; să puie prinsoare pe cea care

merge mai departe și nu se împotmolește sau nu rămîne în vreo vîltoare. El și frate-său aveau aceeași pereche de opinci și trebuia să alerge iute acasă să i le dea; frate-său învăța după prînz.

■

Mai întîi se împrieteni cu Șoalcă, un mecanic tînăr de la moara electrică. Șoalcă locuia la părinți, avea o cameră a lui și Duminică își prăpădea nopțile aici, jucînd table. După ce părinții lui Șoalcă au făcut țuica, ei jucau în pivniță, la răcoare, lîngă butoi. Într-o vineri o porniră de dimineață și o ținură toată ziua. Pe la jumătatea prînzului, pică pe la ei Tăchioaia, o bătrînă care de la o vreme trăia fără căpătîi. O zgornise din casă gineri-său — „un netransformat și un huliganist", cum îl bește lea ea, pe drept — fiindcă acesta mai alerga după avere și nu intrase în cooperativă. Ea le ceru o cană cu rachiu, că zicea că are limbrici și vrea să-i înece. Tăchioaia bea și se uita la ei cum joacă. Cîștiga mereu Șoalcă. Duminică, enervat, odată, cînd Șoalcă ridică ultimele table, îi spuse Tăchioaiei:

— Îl vezi? Iar a pierdut! N-a mai rămas cu nimic.

— Vezi cum faci, ciocule, îl căina Tăchioaia.

Ținea cu Șoalcă — bea țuica lui.

Șoalcă rîse și cîștigă iar. Dar după încă trei partide cîștigate, timp în care Duminică rîdea de el, rîdea vînăt de necaz, zicînd că pierde și Tăchioaia îl căina, Șoalcă nu mai putu și începu să-i explice babei că bate cine rămîne mai întîi fără nimic. Dar ea, singurul lor spectator, nu vru să creadă. Cum să bați dacă rămîi fără nimic? Cîștiga, cîștiga mereu Șoalcă și Duminică rîdea cu răutate, de-i clănțăneau dinții în gură, și zicea că pierde.

— Iar pierdușI.

— Cum pierdui, mă?

— Păi mai ai ceva?

— Și care e regula?

— Regulă, neregulă, rămăseși fără nimic.

— Ciocule, vezi, tăticо, cum faci... îl aolea Tăchioaia.

Și după alte partide:

— Uită-te la el cum iar le pierdu pe toate, o chema Duminică pe Tăchioaia să se uite.

— Ce jucăm noi aici, mă?! țipă Șoalcă.

— Table jucăm!

— Și care cîștigă la table, cîștigă ăla care termină primul? se zbătea Șoalcă neputincios, pentru că Duminică zicea că nu, și Tăchioaia îl îmbărbăta și-l sfătuia să arunce oasele ba într-un colț, ba în altul, care i se păreau ei mai norocoase.

Șoalcă murea și se căznea să piardă.

Nu pierdea.

Jucară așa pînă seara, unul muncindu-se să piardă, altul să cîștige — fără să poată — și Tăchioaia începuse să plîngă văzîndu-l pe Șoalcă isprăvind mereu primul. Lor le tremurau și mîinile, și capetele, și picioarele de înverșunare.

Pînă cînd, pe amîndoi în aceeași clipă, îi podidi sîngele pe nas.

După ce se șterseră și se liniștiră, Duminică îi spuse cumsecade lui Șoalcă:

— Bine că ne lăsarăm sînge...

— Păi dacă intrasem într-o situație fără ieșire, încuviință Șoalcă.

Pe urmă Duminică era văzut în unele nopți alergînd cu mașina pe cîmpia Frumoasei să prindă iepuri în lumina farurilor. Pînă la magazinul mixt, depărtare de vreun kilometru, nu se ducea niciodată pe jos să-și ia țigări. Se ducea fie cu mașina lui, fie cu vreun tractor.

El făcea toate acestea cu sfială și curiozitate. La început mustrîndu-se pentru ele, apoi mirîndu-se că îi sînt îngăduite și nu i se întîmplă nimic înfricoșător de rău, așa cum se aștepta cîteodată.

Cînd au venit și observațiile, el le-a primit tot plin de curiozitate, întrebîndu-se dacă vreuna din faptele săvîrșite — și care anume — avea să aibă vreo înrîurire asupra restului vieții lui.

Și le continua.

Astfel ajunse Duminică să fie trecut la căratul laptelui și ouălor cooperativei. (Cei din conducere, văzîndu-i în fiecare dimineață obrajii cocoloșiți de nesomn, se gîndiseră că, pentru a-l feri de vreun accident, să-l treacă la transportat lapte și ouă, pentru că încărcătura îl obliga să meargă încet).

Dar înainte de aceasta s-a mai petrecut ceva.

Într-o zi de sărbătoare, cu ocazia unei excursii, Duminică a cunoscut-o pe Adina Gheorghe, tehniciană agricolă de la Sfatul din Cuca — o comună vecină.

A cunoscut-o pe muntele către care se făcuse excursia, muntele Frunții. Pe vîrf era o ceață joasă, și ei nu se vedeau decît de la mijloc în sus. Picioarele nu se observau și, mergînd, toți păreau că plutesc.

Cînd a văzut-o prima dată pe Adina, lui Duminică i-a pierit orice veselie. Avu zguduirea a ceva presimțit și deveni tăcut și sfios.

La întoarcere Duminică o luă pe Adina în cabină. Pe drum, tîrziu, îi spuse, căutînd să fie vesel:

— Noi ne-am cunoscut doar pînă la jumătate.

— Cum pînă la jumătate?

— Păi... ceața. Era ceață pînă la brîu.

— Și? Acuma nu mai e ceață, răspunse ea îngăduitor.

Adina Gheorghe era foarte mîndră, și mîndria o făcea să fie — sau numai să pară — supărător de îngăduitoare.

Duminică ar fi vrut să mai spună ceva — o vorbă sprintenă pe care o găsise legată de lucrul știut că prima impresie rămîne și că ea, pentru el, o să fie o jumătate de persoană. Dar îngăduința din tonul ei îl intimidă: ceea ce plănuise să spună i se păru greoi și nu mai vorbi.

JOCAPIU

Peste cîteva zile, Duminică își făcu drum prin Cuca, la ora cînd știa că se termină lucrul la Sfat. O văzu pe Adina în fața Sfatului. El opri mașina în dreptul magazinului mixt, intră acolo, stătu puțin timp fără să cumpere nimic și cînd ieși o întîlni pe drum.

— Hai noroc! o întîmpină el și, silindu-se să pară nepăsător, păru supărat.

— Bună ziua...

— Ce faci?

— Ce să fac?...

Lui i se păru că ea se poartă iar îngăduitor și întrebă enervat:

— Păi ce faci după servici?

— Ce te privește?

— Uite că mă privește!

— Uite că mă duc acasă.

— Te duc eu cu mașina.

— Lasă că am bicicletă.

— Păi dacă eu îți spui că te duc cu mașina! Te duc cu bicicletă cu tot, izbucni el, cu un fel de disperare.

Disperarea lui o miră și o descumpăni și pe Adina, și Duminică, atent, observă faptul. Apucă repede bicicleta, o aruncă în mașină și deschise ușa cabinei.

— Poftim!

Pe drum el se liniști, dar închipuindu-și că îndîrjirea lui o încovoiase, începu să și-o joace.

Spuse încordat și nefiresc de poruncitor:

— Pe culme, acolo, te-am văzut numai pînă la jumătate!

— Mi-ai mai spus.

— Nu vreau să te cunosc numai pînă la jumătate.

— Da' de ce?

— Ai să te faci mai frumoasă, pe urmă, zise el așa.

— De unde-i fi știind? întreabă ea înveselită deodată.

— Ai să te faci, pe cuvîntările mele că ai să te faci, se jură Duminică cu cel mai nou jurămînt al lui.

— Nu prea cred. O verișoară a mea s-a măritat. M-am uitat la ea, pe urmă, la o zi după nuntă, și n-arăta nici mai frumoasă, nici mai urîtă.

Și Adina începu să rîdă. Duminică o simți iar îngăduitoare, văzu că a pierdut și claxonă lung, supărat, să n-o mai audă rîzînd.

A doua zi o căută, o găsi, Adina nu se mai sui în mașină și ei merseră pe jos. În dreptul unui loc pustiu, el o prinse în brațe și o sărută. Ea se zbătu pînă cînd Duminică îi apăsă buzele. Aici brațele ei mai zvîcniră de două ori, împotrivindu-se, apoi se muiară, obosiră și încuviințară, și ea închise ochii. Pe urmă Adina îl apucă de urechi, îi depărtă fața, și i-o privi atentă, de parcă ar fi vrut să-și amintească ceva. Îl îndepărtă supărată cu palmele, se întoarse și porni spre casă.

Duminică mergea tăcut pe poteca din partea cealaltă a șoselei. Merse un timp, tuși de două ori cu demnitate și se întoarse fără să-i spună nimic.

N-o mai căută aproape o săptămînă. Zăcea de necaz pentru că fusese trecut la cărat lapte și ouă. Adina suferi crezînd că el își închipuie că a încîntat-o și că ea atît a fost: o întîmplare pe șosea.

Veni să-l caute și să-i spună că nu e așa.

Îl găsi pe Duminică în curtea cooperativei agricole așteptînd să i se încarce microbuzul cu lapte. El era rezemat de un brad pe care, sus, acolo, unde începeau crengile, era bătută o placardă cu litere desenate, care îndemnau la buna întreținere a tractoarelor.

Adina se năpusti la el, dar, nici după cinci cuvinte, îndîrjirea i se încurcă în privirile lui moi și obosite.

— Ți s-a întîmplat ceva acasă? [illegible] miră că se speriase.

LOCAȚIA

Duminică își frecă ochii cu degetele și se uită la ea depărtat.

După ce fură aduse toate bidoanele, el îi luă bicicleta, o așeză deasupra lor, închise ușa din spate și o deschise pe cea de la cabină. Adina urcă, și el o duse tăcut acasă.

Începură să se vadă serile, ca ceva înțeles de la sine. Nu-și stabileau niciodată nici locul, nici timpul, dar se vedeau mereu în același loc și în același timp. Duminică fuma acum mult, dar, de fiecare dată după ce o vedea pe Adina, nu-și mai simțea trupul și gura mirosind a tutun.

Curînd Duminică se vindecă, se obișnui și cu laptele și cu ouăle, și își găsi veselia. Adina își dădu seama de schimbare într-o zi cînd el o întrebă:

— Ia ascultă, tu mă visezi noaptea?

— Nu.

— Nu? De ce?

— Te-aș omorî.

(Ea se rușina și se mînia cînd vreun bărbat i se strecura în vise. Nu-i scăpase nici unul teafăr. Dacă se trezea cumva pe la mijlocul visului și el îi scăpa, se răsucea pe cealaltă parte, înnoda îndîrjită povestea din vis, pornind de la vreun amănunt și pînă la urmă tot îl ucidea.)

— Ce vorbești! rîse el, după ce Adina îi povesti cîteva omoruri. Păi atunci află că ții la mine...

— Da, spuse ea simplu și fără apărare.

Rîseră încurcați și căutară silnic să vorbească despre altceva.

Lor li se părea că e prea devreme, e plictisitor să se arate unul celuilalt, așa cum sînt întregi.

Începură să-și trimită scrisori foarte triste, rîzînd. Cînd vreunuia îi scăpa vreo destăinuire mai neacoperită, celălalt o respingea la fel, rîzînd.

Ei se simțeau protejați de ceva care le îngăduia un joc de-a alții și de-a altceva, le îngăduia să mai zăbovească puțin

alături de ei înșiși, așa cum erau de fapt. Și le mai îngăduia — credeau ei — și refacerea, retrăirea adevărată a ceea ce ar fi trebuit să fie și să se întîmple.

Voiau să mai trăiască o vreme în treacăt, nedefinitiv și nu bănuiau primejdiile închise în jocul lor.

Odată, Duminică veni obosit și supărat, după o noapte prăpădită cu Șoalcă. Adina era și ea nedormită și enervată. Cu o zi înainte, la cooperativa agricolă din Cuca, fusese tăiat un cal frumos care ei îi plăcea, și carnea lui fusese dată la puii de găină. Un tractorist neatent călcase și îngropase sub șenile cîțiva din puii care mîncaseră din carnea calului. Pe ea o supărase și o tulburase lipsa de rost a întîmplării: veniseră tractoarele, făcuseră de prisos caii, îi trimiseseră în gușile puilor de găină, și apoi pe cîțiva tot un tractor îi omorîse.

Duminică veni cu microbuzul. Trebuind să meargă la Săuca să ia niște lapte și ouă (mașina celor din Săuca se stricase), trecea prin Cuca.

După ce ea se sui, Duminică zise din obișnuință o vorbă la întîmplare:

— Nu mai știu dacă ți-am spus... că sînt însurat...

Dar vorbi atît de răgușit și apăsat, încît înțelesul vorbelor nu mai părea — sau Adina, obosită, nu-l mai căută — alături de ele.

— Chiar ești? întrebă ea tot apăsat.

— Sînt! să mă trăsnească și să mă calce dacă nu sînt, spuse el pentru prima dată alt jurămînt.

— Și chiar ești? îl rugă ea subțire și neliniștită.

— Sînt! Află că sînt! De doi ani sînt! minți Duminică neglijent, gîndindu-se în altă parte.

— Atunci... și Adina deschise ușa și sări din mașină. Duminică mai merse puțin. Apoi se întoarse.

O găsi răstignită, cu spatele înfipt într-un țăruș de lemn. [illegible] loc unde șoseaua avea borne mici de beton. Dar

unele dispăruseră și fuseseră înlocuite cu țăruși.) Adina avea brațele moi, întinse în părți.

Duminică o apucă de umeri și începu s-o salte.

— Ușor, spuse ea parcă atipită. Pe urmă trupul ei tresări, mai tresări o dată, se destinse și încremeni.

Duminică rămase cu atît: că s-a petrecut ceva adevărat, dar s-a petrecut prea ușor ca să fie adevărat.

O urcă în mașină și o rezemă în dreapta; de ușă. Mergea spre Săuca. În dreptul dispensarului opri. O luă în brațe și o duse înăuntru. Pe scări întîlni o femeie.

— Dumneata nu vezi că a murit? întrebă ea.

Duminică se întoarse fără să mai întrebe.

Cînd ajunse în Săuca nu-și mai putu aminti unde e cooperativa.

O apucă pe un drumeag, merse mult pe el și se dezmetici, tîrziu cînd încerca să urce pieptul unei coaste. Nimeri cooperativa greu — se înnoptase de mult. Aici găsi doar un paznic. Acesta îl îndrumă. Duminică urcă singur cîteva bidoane cu lapte; de celelalte uită și plecă.

La întoarcere nu mai opri în Lupoaia. Mergea, și singurul lucru pe care îl știa era că poate merge mult, pentru că are benzină. Apoi începu să audă cum capul Adinei se izbea de geam.

Se strădui, timp mult, să-și amintească cine e lîngă el. Cînd descoperi că e Adina, opri motorul. Îl porni, căutîndu-i și numele celălalt. Apoi nu mai vru să se gîndească acolo, dar tîmpla ei izbea mereu geamul și el îl află.

Împrospătă rezervorul cu benzină și lăsă bidonul în drum. Mergea foarte repede, căutînd să ajungă cît mai curînd la un loc, o bucățică oricît de mică de pămînt unde totul mai putea fi puțin neadevărat, petrecut în treacăt.

Capacele bidoanelor săriră și în urma mașinii rămîneau dîre de lapte. Merse mult, fără să știe cît, pînă ajunse la un

mal. Văzu în fața lui o apă, dar nu văzu că e mare și nu știa că e Dunărea.

Nu opri; își spuse că n-are timp să zăbovească. Trecu malul, și mașina începu să se umple cu apă și să se scufunde. Împrejur totul era alb — mașina era înfășurată în dîre de lapte. Pe Duminică albul acesta îl ameți și la început îl înspăimîntă. Apoi îl bucură, el își spuse că a găsit locul acela unde totul era neadevărat și reparabil — nu se putea să existe rîuri de lapte în care să te mai și îneci — și spuse liniștit cuiva că gata, să oprească jocul, ajunge.

Duminică începu să întoarcă deznădăjduit volanul spre dreapta, spre ceva care, credea el, ar fi putut fi luat de la început și alcătuit așa cum ar fi trebuit să fie. Mașina se scufunda mereu.

Ei crezuseră că ocrotiți de oamenii și înlesnirile vremii lor se pot juca oricît și oricum.

Adina Gheorghe și Duminică.

Zbor jos

ÎNTÎMPLAREA A FOST MICĂ, FĂRĂ ÎNSEMNĂtate, și de aceea nici n-o pomenesc.

Dar de la ea au pornit multe.

Într-o zi de școală, Andrei Prundaru și-a dat seama că nimeni nu știe ce e în mintea lui, că-și poate schimba gîndurile și judecățile despre cineva de la o clipă la alta în bine sau în rău fără ca acesta să știe nimic. Pentru că-l poate privi în ochi la fel ca întotdeauna și se poate purta cu ei ca și cum

nimic nu s-ar fi schimbat. Bănuise și altă dată, însă în treacăt și fără convingere, că s-ar putea ca oamenii să nu-i cunoască gîndurile. Acum avu pentru prima dată, ascuțit, încredințarea că nimeni nu știe ce e în capul lui. În alte dăți, de cîte ori avea un gînd răutăcios privea înspăimîntat și bănuitor împrejur. I se părea, nici el nu știa cum, că toată lumea îi văzuse gîndul, ca și cum ar fi avut oasele capului făcute din sticlă. Andrei suferise pe la șase ani de paralizie infantilă, un picior i se uscase și rămăsese firav și mai subțire. Șchiopăta, și cusurul fusese pecetluit.

Din clasa a cincea, cînd învățaseră istoria antică, toți elevii îi spuneau Hefaistos. La glumele răutăcioase care se făceau pe seama piciorului său, fusese ispitit întotdeauna să răspundă tot cu răutăți. Pînă acum însă, se lovise de teama că toți știu ce-i trece prin minte.

Odată într-o vacanță, mergea în tren spre Rîmnic, la un unchi. Pe banca din față moțăia un om gras cu o față rotundă, fără săpături și cu o chelie lată și strălucitoare. Andrei își spusese, privindu-l, că omul are o față atît de netedă și împăcată pentru că e un om cumsecade, dar și puțin cam prostuț. Iar chelia îi e atît de strălucitoare deoarece vorbele îi intră pe urechi, însă înțelesurile lor îi scapă, îi trec pe deasupra capului, lustruindu-i chelia. Cînd terminase acest gînd, omul deschisese un ochi și-l privise lînced și batjocoritor. Andrei se speriase, i se păruse că celălalt a văzut ce gîndise despre el. Își luase bagajul și se mutase iute în alt vagon. (Abia mai tîrziu, cînd trecuse din nou prin vagon, și-a dat seama că ochiul deschis fusese adormit).

Altă dată i se lipiseră ochii de degetele profesorului de naturale. Niște degete lungi, subțiri și străvezii, cu unghii late și galbene. Lui Andrei îi scăpase gîndul că așa trebuie să arate mîinile morților la trei luni după înmormîntare și că de fiecare unghie a acestor degete parcă ar atîrna și ar

BIBLIOTECA

zăngăni cîte o caracteristică a fosilelor. Cînd isprăvise se foise neliniștit în bancă. Profesorul îl apostrofase:

— Nu te astîmperi, Prundarule, deloc nu te-astîmperi!...

Andrei se ridicase și se dezvinovățise de ce putuse să-i treacă prin minte:

— N-am vrut, mi-a scăpat.

Și se așezase. Nimeni nu prinsese înțelesul dezvinovățirii lui, dar nici Andrei nu băgase de seamă că ceilalți nu observaseră nimic.

Acum, scuturat de povara temerii că oamenii îi controlează gîndurile, prima lui pornire fu cea de a-și răzbuna umilințele. Se răfui mai întîi cu Gheonoiu Vasile. Acesta era cel mai voinic din clasă și în toate recreațiile venea la Andrei, îi înfigea palmele în ceafă și-i poruncea:

— Hai la apă!

Andrei, pirpiriu, se supunea zîmbind și pleca înghiontit de celălalt să bea apă. Nu se mai împotrivea, cum făcuse la început, pentru că și-ar fi atras batjocurile clasei, ca și atunci: Gheonoiu îl bătuse și-l dusese tîrîș pînă la fîntînă. Pe drum, Gheonoiu spunea cui se nimerea, fie că era, fie că nu era întrebat:

— Îl duc pe necuvîntătorul ăsta să bea apă.

Andrei rîdea el primul, ca și cum ideea aceasta ar fi fost a lui și l-ar fi înveselit cel mai mult pe el.

●

După ora cînd făcu descoperirea, Andrei se duse afară și-și anunță vesel dușmanul:

— Vezi că te așteaptă taică-tu, e la poartă.

Gheonoiu plecă, dar se întoarse și-l întrebă încet pe Andrei:

— De ce m-ai mințit? N-a venit.

Cîțiva începură să rîdă de el și să-l ațîțe să sară la bătaie. Gheonoiu însă se așeză tăcut în bancă. Liniștea lui îi uimi pe

toți. Numai pe Andrei nu. El fiind dintr-un sat cu Gheonoiu știa că tatăl acestuia fusese gestionar la cooperativă și stă acum închis pentru niște lipsuri aflate la un control. Faptul că ceilalți nu știau că lovise în locul cel mai dureros și se mirau de neizbînda zădărelilor lor îi verifică și întări lui Andrei credința că nimeni nu știe ce e în capul lui și că el poate să gîndească și să facă ce vrea. Într-o oră următoare se răfui și cu eleva Dică Manda, care ședea într-o bancă vecină cu a lui. Profesorul o întrebă cum a fost denumit secolul 17. (Era o oră de istorie.) Fata nu știa și-și rotea deznădăjduită ochii împrejur. Andrei îi prinse privirea, i-o reținu îndelung și-i șopti cu blîndețe:

— Secol sec!

Ea repetă absentă și izbăvită cuvintele, care se înecară în hohotele de rîs ale clasei.

Necazul pe această elevă pornea de la următoarea întîmplare:

Dică Manda era o fată oacheșă, foarte frumoasă. Ochii negri îi zăboveau cîteodată nemișcați asupra unui lucru, și prin ei aluneca atunci o blîndețe îngăduitoare, tristă și umedă care poate prevestea chemarea de femeie. Lui Andrei îi plăcea fata și, poate datorită acestei blîndeți a ochilor, își închipuia des următorul tablou: e cu o seară înainte de Anul Nou. El, însurat de multă vreme cu Manda, tocmai isprăvise treburile, s-a descălțat și șade cu picioarele pe vatră, plimbîndu-și tălpile în bătaia flăcării. Afară e un ger și o liniște așa de mare, încît poți auzi foșnetul fumului suind din hornurile caselor. Andrei se gîndește deodată, prostește, că afară e ger și lui nu-i e frig, îi e cald și se simte bine, și gîndul ăsta îl bucură de-i vine să rîdă. Pe sala casei, afară, sînt atîrnate pe o funie rufele spălate de cu zi și puse la uscat. Au înghețat și, mișcate de vînt, pocnesc încet și liniștitor. Manda le adună, și el, din casă, aude cum rufele, înscorțoșate, pîrîie cînd ea le îndesă într-un coș. Apoi Manda intră cu ele în casă, și căl-

dura odăii e tăiată de o undă răcoroasă și proaspătă, care pe Andrei îl înfioară de plăcere. Pe urmă ea așază rufele pe masă, începe să le calce și din ele ies aburi care sînt calzi și reci. Andrei e ca îmbătat, pe spinare îi aleargă fiori și deodată e bucurat de gîndul a ceva foarte bine întocmit, foarte trainic, curat și liniștit.

Cam gîndurile astea îi umblau prin minte cînd se uita la fată. Ea poate că băgase de seamă cum lui i se tulbură liniile feței de cîte ori o privește. În timpul unei ore, cînd Andrei își uitase ochii lipiți de fruntea ei, se pomenise că ea îi face un semn să se apropie și-i strecurase un bilet în palmă. Îl desfăcuse și citise: „Și eu sînt amorezată de tine". Andrei se încruntase. Mai citise o dată și-l prinsese de-a dreptul un tremur de necaz. Cuvintele i se păruseră necuviincioase. (Mai tîrziu avea să-și dea seama că i se păruseră așa nu pentru că ar fi fost alese nepotrivit și ar fi trebuit alese altele, ci numai pentru faptul că există, și existînd tulbură și scutură ceva foarte complicat, ceva pe care el se rușina să și-l mărturisească.) Și așa ar fi trebuit să facă și ea dacă simțea la fel și deodată îl lovise bănuiala că ea de fapt nu simțise nimic. A scris biletul așa. Cum o să se uite ea la un șonticăit? Bănuiala îl cutremurase rău și nici nu mai putuse s-o judece și se liniștise.

Era o liniște ciudată și încordată, cînd lucrurile și înțelesurile lor se răstoarnă. Andrei se gîndise fără rost că tabla e neagră ca să se poată scrie cu creta, care e albă, pe ea. Dar, continuase el, cum s-ar fi înnădit ele între ele: creta a fost făcută albă pentru că tabla e neagră, sau altfel? Nu-și putuse răspunde și ridicase din umeri. Mai citise biletul, i se păruse fără noimă și i-l întinsese, absent, profesoarei de matematici (toate acestea s-au petrecut într-o oră de geometrie), care tocmai trecea pe lîngă banca lui. Aceasta, după ce-l citise, se întorsese către Dică Manda. Fata se ridicase greu în picioare, încleștîndu-și palmele de bancă. Vinele gîtu-

lui i se îngroșaseră așa de tare, că-i smuciseră și-i răsuciseră capul în altă parte.

— A fost în joacă.

Profesoara o privise aspru, se răsucise spre Andrei cu o privire blîndă și-l mîngîiase pe cap. El însă nu voise să primească mila din ochii și din atingerea degetelor ei și, deoarece văzuse cazna cu care Manda scosese vorbele, izbucnise încrezător și bucuros:

— Minte!

Fata se încruntase mult și spusese fără să se ridice:

— Nu mint! Așa e! A fost în rîs. De ce să mint?

Vorbise sufocat, cu pauze mari, și în pauzele astea lui Andrei i se păruse că ea așază multă părere de rău. Și el mai înțelesese, liniștit, că ea spusese adevărul.

De atunci nu mai schimbaseră nici o vorbă. Încercase de multe ori să-i arunce (în gînd) vorbe care s-o doară. Însă întotdeauna gîndurile răutăcioase se istoveau la jumătate, neconvinse și speriate de faptul că ea le poate bănui și-și poate rîde de ele. Acum izbutise să se răzbune.

●

În zilele care au urmat descoperirii, Andrei fu de nerecunoscut. Deveni vorbăreț, iar cînd cineva îl întreba ceva, răspundea cu două înțelesuri și rîdea de încurcăturile care se iveau. Pierdu obiceiul de a privi drept și descoperit, cu toată rotunjimea ochiului. Se deprinse să-și apropie pleoapele și să lase să-i scape printre ele o privire îngustată și tăioasă, cu care parcă despica vorbele, mișcările și gîndurile celorlalți pentru a afla în care parte se află prostia de care apoi să poată rîde.

De vreo două săptămîni îl prinse iar mutenia. Bucuria libertății gîndurilor începuse să-l neliniștească. Îl apăsau gînduri asemănătoare cu cele de acum trei ani, cînd venise aici la Galeș (o comună mai mare, pavată, cu lumină elec-

trică și cinematograf, aflată la 15 km departe de casă), la ciclu. Școală era și în sat la el, dar maică-sa nu vrusese să-l lase să umble acolo: „Eu zic, spusese ea atunci bărbatului, să nu-l dăm la școală la noi. Cînd o fi să-nvețe o să mă-mpiedic de el și: du-te Andrei încolo, du-te-ncoa, adu Andrei una, adu alta, prafu o să se-aleagă de carte. Mai bine să-l dăm la Galeș, că au și internat". Și-l dăduseră.

În primele zile, pe Andrei îl izbise bucuria că poate să facă ce vrea: dacă ți-e să citești, citești; vrei să te duci la film, te duci. Nimeni nu-ți poate spune, ca pînă acum, că trebuie să faci neapărat ceva. Îți alegi singur. Dar, ca și acum, peste puțin timp această putere de a-și alege hotărîrile îl întristase. Apăsarea supravegherii de dinainte era amestecată cu gîndul liniștitor că cineva te ocrotește să nu ți se poată întîmpla nimic rău.

Se căznise să uite de descătușarea dobîndită sau măcar să găsească un zăgaz împotriva năvalei gîndurilor care, cu fiecare zi, deveneau mai îndrăznețe.

●

Cînd a trebuit să răspundă la examenul de istorie (cele povestite pînă acum s-au petrecut aproape de sfîrșitul anului) și-a luat cu el — fără să-și dea seama de ce-o face — și manualul de matematică. Începuse să scrie răspunsurile pe o foaie așezată deasupra lui. Din timp în timp, desfăcea paginile cărții, aruncînd priviri jucat înfricoșate spre profesoară. Aceasta observase și întrebase ce are sub foaia pe care scrie.

— O carte, răspunse Andrei nepăsător, însă lăsînd prefăcut să-i tremure buzele de spaimă.

— Ce carte?

— Carte... făcu el indiferent, dar cu o teamă ascunsă, neîndemînatec.

— Arat-o s-o văd.

— Ce... cartea?

— Păi... ia dă-o-ncoace.

— S-o aduc? mai făcu el pe încolțitul.

Arătă și întinse triumfător manualul de matematică. Profesoara de istorie luă cartea, o răsfoi, nu găsi nimic. Veni să se uite în bancă. Nimic. Rămase nemișcată și mirată în fața lui.

Andrei i se uită drept și batjocoritor în ochi.

●

După luarea examenelor plecă acasă, unde nu mai fusese de aproape o jumătate de an, din iarnă. În vacanța de primăvară avusese pojar și zăcuse aici, la dispensar. Pînă la Șipot, adică o cale de vreo șapte kilometri, merse alene, fără să se gîndească la nimic. Trecu și de Șipot, mai merse puțin, și deodată se opri neliniștit. Îl întristă mai întîi gîndul că de drumul de un ceas de la Galeș pînă aci, n-o să-și amintească niciodată, toată viața. Parcă fusese adormit, nu văzuse, nu auzise, nu se gîndise la nimic, așa că pierduse o groază de timp degeaba. Își dădu însă seama că nu asta era cauza tulburării care-l țintuise în drum. Dădu roată cu ochii, privind cu atenție tot ce vedea, și se lămuri... Va să zică asta fusese, trecuse pe lîngă Șipot fără să-l bage în seamă, și acum el se răzbuna.

Prin Șipot se înțelegeau următoarele: un trunchi foarte gros și bătrîn — se spunea de cîteva sute de ani — care se golise pe dinăuntru, fusese retezat la înălțimea unui stat de om și acoperit cu o polată de șindrilă. Așa că părea o odaie de locuit. Dinăuntru, poate pe unde fuseseră rădăcinile, țîșnise sus un izvor care, după ce ieșea din trunchi, se schimba într-un pîrîiaș subțire și curat, ce-și croia drum spre șanțul de la marginea șoselei răsfățat de o iarbă fragedă și de mireșmele și șoaptele unor tei tineri. Locul acesta găsindu-se în mijlocul cîmpului avea o frumusețe ciudată, înspăimîn-

tată și resemnată prin puținătatea și lipsa de apărare în fața cîmpiei întinse, uscate și fără farmec, care parcă ședea la pîndă, gata mereu să se năpustească asupra lui și să-l înăbușe. De mic, Andrei visase des pajiștea mică din jurul Șipotului, închipuindu-și-o întotdeauna alintată de razele blajine ale soarelui ce da să apună. Slăbiciunea razelor apusului sporea frumusețea plăpîndă a locului, și băiatul, în somn, era cutreierat de un simțămînt bărbătesc și duios al putinței de-a ocroti.

Și acum trecuse orb și surd prin fața Șipotului. Se întoarse, privi atent, îndelung, însă nu-l bucură nici un fior. Se apropie și începu să pipăie scoarța teilor. Și cînd își încleștă dușmănos pînă la durere palma pe tei, căznindu-se să simtă ceea ce nu putea, îl înfricoșă bănuiala că libertatea lui de a gîndi și a face orice îl despărțea de toate bucuriile pe care le simțise pînă acum. Se înverșună împotriva durerii acesteia și o batjocori: adună nămol din vadul pîrîiașului și începu să-l lipească pe scoarța teilor. După ce-i murdări bine, fu năpădit de o milă de el însuși și începu să plîngă. Apoi își luă cufărul și plecă, șonticăind, mai departe, sugîndu-și buzele ca să nu mai plîngă. Cînd intră în sat, se întîlni cu Vasile al lui Ion Jantea. Băiatul — care era mai mare cu doi ani decît Andrei — îl întrebă tînguindu-se dacă n-a văzut doi cai. El vedea de herghelia cooperativei, și un armăsar cu o iapă fugiseră nu se știe unde. Pe Andrei îl izbi neplăcut ochiul limpede și privirea dreaptă și încrezătoare a celuilalt. Minți:

— Parcă-i văzui mai în deal de Troiță, unde era pămîntul Majurului.

Celălalt se miră:

— Păi cum, că locul ăla e ocolit cu sîrmă ghimpată...

Andrei se încăpățînă, nu vru să știe nimic.

— Cum-necum, acolo sînt. Ce dacă e închis cu sîrmă?

Şi plecă dîrdîind de necaz, de-i clănţăneau dinţii şi i se încovoiau palmele. Nu atît pentru că nu fusese crezut, cît pentru faptul că în faţa minciunii lui mari privirea celuilalt rămăsese tot atît de descoperită şi netulburată.

Apoi i se făcu silă de toate, şi cufărul i se păru prea greu. Intră în curte istovit şi scîrbit. Avu o singură dorinţă: să se culce, să doarmă mult, zile la rînd, iar cînd avea să se trezească să facă baie într-o apă limpede şi rece-scuţ pentru ca lumea să-şi recapete iarăşi liniile de altădată.

O găsi pe maică-sa făcînd pîine în bucătăria de vară. Cum îl văzu, ea îşi scutură palmele de făină şi se repezi să-l îmbrăţişeze, repetînd mereu:

— Andrei mamă, ai venit? Andrei...

Îi înăbuşea capul la piept, îl îndepărta, îi cerceta faţa, apoi iar îl apropia. El era tăcut. Mama îşi reveni.

— Aşterne tu foi de varză pe cărpător ca să pui pîinea pe ele.

După ce terminară cu băgatul pîinii la cuptor, ea începu din nou să-l strîngă la piept, să-l îndepărteze, apoi iar să-l strîngă şi să-l întrebe dacă a venit. Însă îmbrăţişările şi întrebările aveau ceva voit, şi ea, dîndu-şi seama că duioşia i se împuţinează, îl chemă pe bărbatu-său, s-o înveselească el.

— Dumitre, vino mă, că a sosit băiatul.

Cum nu se auzi nici un răspuns, ea chemă cu voce deznădăjduită, aproape ţipînd:

— Tu nu mă auzi? A venit Andrei!

Din grădină se auzi un tuşit. Apoi omul apăru, îşi spălă mîinile mult timp pe sală, vorbi supărat, ca şi cum n-ar fi auzit nimic din ce-i spusese nevasta:

— Unde dracu-i fi punînd tu cîrpa aia de şters, nu ştiu. Că-ţi spui de-atîtea ori: — „Fiecare lucru — la locul lui!" Eu spui, eu auz.

Apoi intră în bucătărie şi, privind băiatul, îi comunică nevestei:

— Uite-l c-a venit!

Îi ceda nevestei toată bucuria. Femeia îl privea neînduplecată, îmbiindu-l să se bucure mai mult. Tatăl îl mîngîie pe Andrei pe creştet, apoi mîna îi coborî pe obraz. Însă numai pînă la jumătate, pentru că ajungînd aici, el se cutremură uşor, se îndepărtă şi-l întrebă ce-a făcut la examene.

Mama, dîndu-şi seama că dinspre partea bărbatului nu era nici o nădejde să prelungească clipele astea, îl chemă pe băiatul cel mic:

— Oneaţă, vino mamă, vino la iuţeală, c-a sosit Andrei, frati-to.

Crăcile dudului din faţă se clătinară. În timpul acesta, tatăl, apăsat de mustrările din ochii nevestei, mai prinse o dată capul băiatului între palme, îi apăsă nasul şi-i desfăcu larg, cu degetele, pleoapele. Se uită mult timp în ochi. Pe urmă se ruşină, se întoarse cu spatele, scuturîndu-şi abia simţit umerii, şi-şi găsi ceva de făcut. Oneaţă coborî din dud şi veni în fugă spre baracă. Cînd îl văzu însă într-adevăr pe frate-său, paşii lui şovăiră. Şi cînd îl văzu de aproape, îmbrăcat în uniforma sinilie, strînsă la gît, ceva, — adică ce fusese Andrei înainte, — se răsturnă.

Cînd Andrei îi întinse mîna, el i-o sărută.

Mama fu mai bucuroasă ca oricînd, luă capul copilului cel mic şi-l înfundă în groapa moale de deasupra şoldului. Tatăl găsi acum prilejul să-şi răzbune şi risipească slăbiciunea, şi spuse:

— Prost eşti, mă Oneaţă!

Copilul se smulse de lîngă mamă şi începu să plîngă. Mama îşi fulgeră cu priviri duşmănoase bărbatul. Doar Andrei se uita la ei înţelegător. Însă ascultînd plînsul înteţit al lui Oneaţă, îşi privi părintele tăios. Se căzni să afle un gînd pe care să i-l arunce. Nu găsi sau nu avu curajul să-l găsească, şi atunci fugi spre Oneaţă.

— Hai să te plimb cu roaba.

Îl urcă în roabă și începu să alerge cu el. Oneață încetă plînsul și începu să rîdă de plăcere. El alerga, amețit, cu roaba, uitînd de picior. Acesta nu-l iertă. În dreptul grajdului, Andrei se poticni și căzu în roabă, lîngă Oneață. Acesta rîdea mai departe, neștiutor. Pe Andrei îl mustră gîlgîitul curat al rîsului lui și, apăsat de toate pîngăririle pe care le îndrăznise, își lipi obrazul de fața proaspătă a celuilalt, străduindu-se să plîngă.

●

Cîteva zile dormi mult și nu-l tulbură nici un gînd urît. Cînd, uneori, își amintea că-i e îngăduit să gîndească orice, o rupea la fugă pînă cădea istovit, abia trăgîndu-și sufletul.

Odată era cățărat într-o salcie și-și făcea un fluier din coaja unei crengi. Cînd îl isprăvi, o pală de vînt lovi fluierul, și acesta scoase un sunet întrerupt. În același timp, pala de vînt îi îndesă și lui aerul în gură. Fu înfiorat de o plăcere răcoroasă, trupul i se încovoie în spate și în față și el și-l simți foarte crud și curat. Aerul îi cutreiera toate mărunțaiele și apoi ieșindu-i pe nas isca un sunet ușor. Lui Andrei i se păru că trupul lui sună. Și gîndul acesta îi plăcu mult și își făgădui să se păzească de gînduri ce nu se pot spune cu glas tare.

●

Într-o zi, taică-su îl bătu pentru că pierduse un briceag.

După ce luă palmele — pe la prînz — Andrei se duse și se culcă în ieslea vacii. El observase că pe Oneață părinții nu-l băteau, orice-ar fi făcut, pentru că dacă era atins, el aiura noaptea.

Stătea în iesle, prefăcîndu-se că doarme și căutînd cuvintele pe care să le spuie cînd avea să fie trezit, pentru ca să se creadă că aiurează. Pe la amiază, maică-sa începu să-l strige să vie să mănînce și să dea drumul la vaci. El nu răspundea și toți ai casei începură să-l caute. Cînd, pînă la

urmă, îl aflară și-l hîțînară să se trezească, el țîșni din iesle, fugi pînă în mijlocul curții, aici se opri. Își aruncă brațele în sus, bulbucă ochii, privirea îi înlemni și începu să țipe:

— Vîrful arinului... s-apleacă... s-apleacă vîrful... Cad, prinde-mă, mamă... n-auzi, ce-i fi păzind... Vino-ntr-o fugă de unde-i fi...

Mai țipă o dată așa de nefiresc, că se înspăimîntă și începu să plîngă.

Mama ieși din bucătărie cu o găleată în mînă și-i turnă apă rece în cap. Apoi îi dădu un șervet. În timp ce se ștergea, Andrei îi văzu pe părinți șușotind îngrijorați mai la o parte. Andrei își dădu seama, acum cu tristețe, că nimeni nu-i poate cunoaște gîndurile.

Și iar libertatea i se păru apăsătoare. I se părea că rămîne singur. Făgădui să renunțe la ea și poate că ar fi renunțat dacă tocmai atunci, în mijlocul verii, nu începeau niște ploi lungi, obosite, și triste ca ploile de toamnă. Andrei și Oneață ședeau mai mult în casă, zgribuliți de frig. Și în zilele acestea apăsătoare, ispita gîndurilor veninoase era mai vie ca oricînd. El lupta cu ea citind sau spunînd povești lui Oneață. Dar chiar în timp ce vorbea, glasul i se frîngea neașteptat, și privirea îi devenea îngîndurată și grea. Oneață, căutînd să-i alunge tristețea, spunea:

— Nabucodonosor, divizibilitate, comutativă, excesivă.

Erau cuvintele pe care le învățase cu un an în urmă de la Andrei și care pe acesta îl înveseleau mereu. Acum însă, Andrei nu-l mai lăuda pentru că le ținuse minte, și avea un zîmbet uscat și silnic care-i adîncea două cute îndurerate la colțul buzelor. Și-l mîngîia. Iar Oneață sub mîngîiere întindea gîtul și capul și-i căuta ochii, tînjind.

●

Într-o dimineață fu trezit de strigătele mamei care chema păsările. Nemulțumit că-i fusese tăiat somnul, el se gîndi,

ascultînd țipetele puternice, că maică-sa are plămînii prea mari, și deodată și-i închipui: mari, umezi, moi și vineți. Se scutură de dezgust.

Sări în mijlocul camerei, zguduit, apoi se prăbuși pe marginea patului și stătu mult timp, cu capul îngropat în palme.

În noaptea care a venit, ploaia încetă. Dimineață, Andrei plecă pe lotul lor individual, la Cîmpia Teiului, cu vaca. Spre jumătatea prînzului, găsi un tăpșan unde pămîntul se uscase. Se întinse cu capul culcat pe braț și, ascultînd zvîcnetul ierbii care se înviora după închircirea din zilele de ploaie, i se păru că e primăvară. Și-și aminti cum simțise el prima dată în viața lui primăvara.

Să fi avut patru-cinci ani. Ședea pe pălimar lîngă un buduroi de albine. Și ascultînd zumzetul vioi al albinelor și privind tresăririle răsadurilor de roșii din grădină și un petic uscat de pămînt, văzuse roșu, trupul i se scuturase ca bîntuit de friguri și căzuse de pe pălimar, adică de la o înălțime de un metru și jumătate. Își scrîntise un picior și se și înțepase într-un ciob de sticlă. Dar, simțind cu picioarele și cu palmele căldura pămîntului, nu fusese fulgerat de nici o durere și începuse să fugă. De-abia după ce căzuse, obosit, lîngă un gard simțise durerea.

Acum, căutînd să-și explice de ce nu simțise pe loc scrîntitura și înțepătura ciobului, Andrei își spuse că aceasta se datora înfiorării tălpii, care fusese despărțită o iarnă întreagă de pămînt. Explicația însă nu-l mulțumi și căută alta. Tot căutînd, adormi. Vaca păscu o vreme așezat, apoi se apropie, prevenitor, de o mejdină cu grîu. Văzînd că nu e alungată, începu să mănînce din grîu. La început mînca și spicul, și paiul. Apoi, nemaiînțelegînd nimic (nu era alungată), mînca doar spicele crude, moi și cu lapte în ele. După ce se sătură, veni uimită lîngă băiat și începu să-l lingă recunoscătoare pe cap. Apoi pe gît. Și aici află boabe de năduşeală sărată, care-i plăcură. După ce le isprăvi, căută al-

tele pe sub gulerul cămășii. Le termină și, pofticioasă, începu să mănînce cămașa de cînepă, care, udă de năduşeală, era și ea sărată. Apoi mîncă și pantalonașii, făcuți tot din cînepă, și cînd îi termină îl mai linse o dată pe Andrei, de la picioare la cap. Pe urmă se culcă rumegînd îngăduitor și ocrotitor lîngă băiatul gol. Andrei se visa plutind pe un nouraș străveziu, care ocolea mereu ceva și se apropia — tot ocolind, dar din ce în ce mai puțin și din ce în ce mai drept — cine știe spre ce.

Răgaz întins

TOPLIȚA E UN PÎRÎU CARE TAIE ÎN DOUĂ cîmpia Bîrzetei. Lui Benone îi plăcea să vină cu vaca pe-aici. Locul era umbros, iarba grasă, așa că vaca păștea așezat. Un lucru doar nu-i plăcea lui Benone: cureaua lor de pămînt se învecina cu moșia lui Bărcănescu și, dacă scăpa vaca și i-o prindea isprăvnicelul sau un om al boierului, era jale. Dar dacă erai cu ochii în patru, n-aveai de ce te plînge.

Era într-o după-amiază călduroasă. Benone dăduse

pentru prima dată, în anul acela, prin '45, drumul vacii pe aici. Era vesel, îi părea bine și pentru că n-o să mai trebuiască să alerge atît după vacă și pentru că pe căldura asta o să se joace cum știa el cu apa Topliței. Și se juca așa: lua cîțiva bulgări de pămînt, îi așeza ca stavilă în drumul apei și lăsa doar o deschizătură îngustă, pe unde să se strecoare o șuviță subțire și puternică de apă. În drumul ei așeza o morișcă, așa cum e roata morii, pe care apa, izbucnind prin deschizătură, o învîrtea. Benone oprise pîrîul și pusese morișca și în după-amiaza aceea. Morișca se învîrtea și făcea împrejur un cerc străveziu de apă. El își plimba obrajii de-a lungul acestui cerc, pentru ca să-i lovească bobii reci aruncați de lopețile moriștei. Cînd se răcorea destul, se așeza pe o piatră și prindea bobii de apă în palmă. Îi prindea și se uita cum din albi și rotunzi, cum erau la început, se lățeau și se scurgeau pe potecile palmei, ca și cum nici n-ar fi fost. Pe cîte un bob îl prindea și pe limbă. Odată, prinzînd unul, simți un gust amar în gură. Bobii aruncați acum de morișcă erau negri și noroioși. Cineva tulburase pîrîul mai la deal. Benone se sculă neliniștit în picioare și îl văzu pe Matache, isprăvnicelul moșiei, călare. Văzu și vaca de care, furat de joc, uitase, intrată în livada necosită a boierului. O luă la fugă, dar, pînă să sosească el, Matache ajunsese la vacă și începuse s-o mîne din urmă cu biciușca. Căută să se apropie și să întoarcă vaca, dar Matache îl preveni:

— Să nu te apropii, buzatule, că te bășic cu biciușca de o să mă ții minte cîte zile îi avea.

Benone începu să plîngă, dar degeaba; isprăvnicelul era de neînduplecat.

— Nu mai vărsa rachiu la pisici de pomană. Să vie tactu la curte, să plătească gloaba și pe urmă să ia vaca.

Benone se mai ținu după el, pînă ce Matache trecu apa Topliței. Pe urmă, se resemnă. Mergînd spre casă, mai trecu

pe la morișcă. Arunca bobi și mai murdari, și mai negri. O rupse în fărîme.

Taică-său cosea niște lucerna împrejurul casei. Cînd îl văzu venind, se opri din lucru.

— Ce e, mă, cu tine? Unde e vaca?

Benone, înecîndu-se în plîns, nu-i putu răspunde. Taică-său ghici singur.

— Ți-o fi luat vaca la obor! Bine, mă primitule, nici de o vacă nu ești în stare să vezi? Care va să zică, eu muncesc pînă îmi ies ochii, și el nu poate vedea de o vacă. Bine, domnule Benone, las' că-ți plătesc eu ție. Ne socotim noi. Îți plătesc eu ție, domnule Benone, de-o să te-nveți să vezi de zece vaci, nu de una.

Și se apucă din nou să cosească.

Benone se duse acasă. Știa ce-l așteaptă. Cînd îi mai luase anul trecut Matache vaca la obor, taică-său îl bătuse cu biciul peste picioare, de mai avea și acum urmele.

Seara, cînd taică-său era dus după vacă, Benone s-a culcat sub podișca de la șosea. Nu s-a culcat în casă sau în finar, pentru că l-ar fi găsit și l-ar fi bătut. A dîrdîit de frig toată noaptea acolo. Dimineața s-a sculat cu un junghi în piept și-l durea capul. Atunci a văzut că pămîntul de sub podișca unde dormise era umed — n-apucase să-l ia soarele. Cînd a intrat în curte, taică-său s-a repezit la el. I-a dat doar o palmă. Benone a căzut jos. Simțea că-i vîjîie capul și că toate se învîrtesc împrejur. S-a sculat greu și s-a tîrît pînă la gard, să se proptească. Taică-său abia atunci l-a văzut schimbat, galben la față.

Ce ai, mă?

Și pentru că Benone tăcea, taică-său s-a apropiat de el și l-a întrebat cu voce coborîtă:

— Ce e, mă Benone tată, cu tine?

De obicei, taică-său nu-i zicea pe nume, sau îi zicea simplu: Benone. Dar *Benone tata*...? Așa îi mai spusese doar o

dată, cînd murise maică-sa. Se întorceau de la cimitir. Taică-său i-a pus mîna pe cap și i-a zis:

„Rămăserăm singuri, *Benone tată*. Mă-ta se duse..."

Atît îi zisese. Și acum îi spunea iar cuvintele astea.

Pe urmă, taică-său îi puse mîna pe frunte și, văzînd că are fierbințeli, îl bägă în casă, îl dezbrăcă de tot și îl înfășură în niște ștergare udate cu țuică. Cînd îi potrivea macatul pe sub el, Benone îi apucă mîna și, faptul se întîmpla pentru prima oară, începu să i-o mîngîie și să-l privească drept în ochi. Taică-său îl mîngîie și el pe frunte și-i spuse:

— De, mă Benone tată, nu trebuia să te culci nici tu sub podișcă. Acu amaru-ăsta ne mai trebuia!

Îi mai spuse să stea liniștit, că pînă la prînz îi trece. Dar nu i-a trecut. Și nu i-a trecut nici a doua zi. Junghiul din piept îl ținea și mai rău și capul îi vîjîia și mai tare. Începu să vorbească fără noimă. I se părea cîteodată că vede o picătură neagră de apă cum se rostogolește spre el, făcîndu-se din ce în ce mai mare, mare și rotundă cît cerul, și venea să-l strivească. Atunci îl auzea parcă pe taică-său:

— Benone, proptește-te bine, tată, și dă-o îndărăt cu umărul.

Benone se proptea și o dădea îndărăt. Dar picătura se întorcea și mai mare să-l strivească și nu mai știa ce se întîmplă. Pînă la urmă a trebuit să-l ducă la spital. Îl lăsase pe seama doctorilor și-i spusese:

— Pînă la toamnă să te faci bine, tată.

Și pînă la toamnă, Benone s-a făcut sănătos. Taică-său, cînd a fost vestit, a împrumutat o brișcă și un cal și a venit să-l ia acasă.

Pe Benone l-a găsit înzdrăvenit, plimbîndu-se prin curtea spitalului. L-a luat în căruță și au pornit-o spre casă.

Cum pînă să ajungă în sat, era un deal unde șoseaua făcea multe ocolișuri, taică-său i-a spus:

— Tu ia-o cu căruța pe șosea. Cu unul în căruță, calul o să urce mai lesne. Eu tai drumul pe potecă să-ți ies înainte în vîrf.

Rămas cu Benone, calul a urcat un timp. Pe urmă s-a oprit încăpățînat. Parcă simțea că n-are cine-l sili la drum. Benone l-a mai îndemnat un timp, dar degeaba. După o vreme l-a văzut pe taică-său coborînd încruntat pe șosea.

S-a suit în căruță, i-a smuls hățurile din mînă, l-a îmbrîncit încolo și i-a spus:

— Nici un cal nu ești în stare să-l mîi. De nevoie te-am ținut, de nevoie ai rămas. Nu ești bun de nimic.

Și plesni calul care începu să alerge.

Benone luă un fir de lucernă și-l strînse între dinți, înțeștîndu-și gura ca să nu plîngă. Nici tu Benone, nici *Benone tată*. Le trecuse răgazul. Acum era sănătos și bun de muncă.

Merseră o bucată de drum, fără să schimbe o vorbă. Omul se mai potolise, nu mai plesnea așa înverșunat calul. Cînd intrară în sat, se întoarse spre băiat:

— Uitai să-ți spui că am scăpat de Bărcănescu. I-am împărțit pămîntul și am luat și noi o bucată. Acu' cît ține Toplița e al nostru.

Benone se uită la taică-său. Se uită și acesta la el și zîmbi:

— Acu' n-o să-ți mai ia nimeni vaca la obor, și-l lovi cu palma pe spinare.

Din colțul leagănului căruței, unde fusese îmbrîncit, Benone se apropie și se strînse lîngă taică-său. Simțea cum începe să-l năpădească o bucurie neînțeleasă. Păi, dacă n-o să i mai ia nimeni vaca la obor, o să poată să se joace cît o vrea cu apa Topliței! Și Toplița o să curgă acum curată, că n-o să mai fie cine s-o tulbure. Și-i mai părea bine că taică-său, chiar dacă nu-i mai spunea *Benone tată*, avea acum o vorbă moale și parcă împăcată, cum n-avusese niciodată. De toate îi părea bine lui Benone, de-i venea să sară din căruță și să alerge așa, fără rost, înaintea calului.

Poarta

POARTA SE MAI ȚINEA DOAR ÎNTR-UN CUI. Sandu văzuse de mult că se ține doar într-un cui, dar nu spunea la nimeni. Credea că nici unul dintre ai casei nu știe ce știe el. Cînd, într-o seară, o auzi pe maică-sa:

— Apucă-te, mă omule, și drege poarta aia. Se mai ține doar într-un cui și o să cadă peste ăsta micu'.

— Toate la vremea lor, femeie, răspunse taică-său. Mîine car lemnele alea la joagăr pentru grajdul nou. Poate poimîine.

Asta îl neliniștea pe Sandu. Așteptase atît de mult să cadă poarta... Mai căzuse o dată, anul trecut, și-și aducea aminte cum se jucase atunci: pusese patru pietre sub poartă, încît ea părea o plită uriașă, adusese o căldare veche, umplută cu nisip, pe care o pusese deasupra și învîrtea cu un băț de parcă făcea mămăligă. Apoi strînsese cîteva foi de brustur și ștevie, le tocase cu o custură și le pusese într-o cutie ca și cînd ar face mîncare. Și cîte nu mai făcuse... Simțea ceva cald, rotund, înfășurat în lumină și bucurie, nici el n-ar fi putut spune ce simțea, cînd se gîndea cum se jucase anul trecut. Ținea să se joace la fel și anul acesta. Dar mai întîi trebuia să cadă poarta. Nu mai putea aștepta. A doua zi, cînd toți erau plecați la cîmp, a luat un clește, s-a cățărat pe poartă și a început să tragă cuiul. Dar parcă înadins, cuiul nu voia să iasă. Și-a adunat o dată toate puterile și a tras, dar cleștele a scăpat muchia cuiului și Sandu a căzut pe-un. A început să plîngă încet, de durere și ciudă, și privea printre lacrimi la cuiul încăpățînat. Ar fi vrut să-l bată, dar asta ar fi însemnat să-l înfigă și mai bine și dacă-l mușcă iar nu avea vreun folos, pentru că era mai tare decît dinții lui...

Se simțea neajutorat și necăjit și atunci a început să bată gîscanul care sîsîia în spatele lui. Gîscanul îi era cel mai umplit dușman. Anul trecut îl apuca de pantaloni și îl bătea cu aripile, pînă îi făcea picioarele vinete. Acum nu mai îndrăznea să-l apuce, dar, de cîte ori îl vedea necăjit, sîsîia în jurul lui a batjocură.

Cuiului i-a venit de hac în aceeași zi. Taică-său umpluse căruța cu lemne pentru joagăr și cînd să iasă din curte i-a spus:

— Sandule, stai în spatele căruței și spune-mi cum să dirmesc ca să nu se agațe osia de poartă.

Sandu a făcut tocmai pe dos: i-a spus s-o ia mai spre dreapta, adică mai spre poartă și vedea cum, încet, încet,

cuiul iese ruginit din gaură. N-a mai auzit mustrările lui taică-său. S-a dus într-un suflet și a adus căldarea și cus-tura de unde le avea ascunse. A pregătit toate celelalte la fel ca în anul trecut. Dar pe cînd mesteca nisipul în căldare, s-a oprit. Simțea că parcă lipsea ceva. A început să toace brusturii și ștevia. S-a oprit din nou. Lipsea ceva, nu știa ce. Se apucă să toace mai cu înverșunare. Degeaba. Anul trecut se simțea în rînd cu oamenii mari cînd făcea toate acestea. Acum văzu parcă întîia dată că toacă brusturi și mestecă nisip. Maică-sa toca pătrunjel și mesteca mălai. I se puse un nod în gît ca atunci cînd era gata să plîngă. Se duse, luă un pumn de mălai și-l presără peste nisip. Culese și pătrunjel. Începu să toace și să mestece și mai îndîrjit. Degeaba. Simțea că toate nu mai au nici un rost. Farmecul cald și rotund de anul trecut nu se mai întorcea. Nu mai putu să înfrîngă nodul din gît și începu să plîngă. La început încet, apoi din ce în ce mai tare. Auzi un sîsîit în spate. Era tot gîscanul care-și rîdea de el cînd îl vedea abătut. Îl pedepsi cum știa el să-l pedepsească mai cumplit. Avea o șapcă cu căptușeala ruptă. I-o aruncă gîscanului în cap, încît acesta se învălătuci în căptușeală, de nu mai știa cum să iasă. În-cepu să lovească cu piciorul, îndesat, plîngînd din ce în ce mai tare. Maică-sa văzu gîscanul zbătîndu-se și se repezi la copil, dar cînd voi să-i dea o palmă observă că plînge.

— Ce e, Sandule, cu tine, plîngi?

Băiatul nu răspunse nimic și se aruncă hohotind în bra-țele ei.

— Sandule, mamă, ce e cu tine?

El nu putea să răspundă nimic. Plîngea, cuibărindu-se mic în brațele ei, căutînd parcă ocrotire de ceva neînțeles și îngrozitor care-l înspăimîntase. Abia după un timp putu bîigui:

— Poarta, mamă...

Și plîngea și mai tare, știa că nu de asta plînge, ci de altceva și mai dureros pe care nimeni nu-l poate înțelege, nici chiar el însuși, și nimeni nu-i poate spune de ce plînge el. După ce se domoli, stătu un timp mut, cu ochii mari privind în gol, apoi se smulse îndîrjit și parcă rușinat din brațele mamei și-i spuse surprinzător de liniștit, cu o voce care parcă era a lui taică-său:

— Hai să mă ajuți să dregem poarta aia, mamă!

Noapte

SPIRICĂ ŞI TELE LUCREAZĂ AMÎNDOI LA ferma din satul lor, un sat de munte. Spirică e tractorist, ar Tele e tehnicianul-radiofonist al gospodăriei. Sînt foarte scunzi, cei mai scunzi băieţi din gospodărie, şi locuiesc în aceeaşi cameră care se învecinează cu cabina radiofonică a lui Tele.

Se cunosc de mici, pentru că părinţii lor erau vecini, şi sînt prieteni de atunci, fiindcă la amîndoi le plăceau maşi-

nile. Camioanele care treceau în vremea copilăriei lor pe șosea le plăceau atît de mult, că aruncau cu pietre în ele să le spargă geamurile. Și cînd reușeau și mașina se oprea, unul ieșea la iveală ca șoferul să lase mașina și s-o ia la fugă după el să-l bată, iar celălalt se apropia de mașină și o cerceta.

Cel mai mult le plăcea mirosul de benzină — el îi făcea să-și închipuie locuri străine, și vara nu mai aruncau cu pietre în mașini ca să le oprească. Le lăsau să treacă liniștite și se repezeau în dîra de praf și benzină rămasă în urma lor. Se învîrteau pînă cînd praful și mirosul îi amețeau și cădeau. Apoi se tîrau tăcuți și posomorîți pînă în zona șoselei și așteptau altă mașină.

Planul lor era atunci să aibă niște mașini mici, așa cum sînt cele în care se fotografiază copiii din oraș, cu care să alerge după vite.

Pe urmă, întîmplările vieții se așezaseră foarte iute, așa cum le așezau ei în gîndurile lor. Și unul se trezise radiofonist, iar altul tractorist. Repeziciunea împlinirii fusese așa mare, încît ei nici n-o observaseră, nu se gîndiseră la ea și nici nu se bucuraseră pînă la capăt de starea lor.

Dar mai aveau timp.

Sînt amîndoi foarte scunzi, dorm în aceeași cameră și sînt foarte prieteni, poate pentru că sînt prăpăstios de deosebiți. Lui Spirică îi plac cărțile și insignele, e cuminte, măsurat și tăcut. Cu Tele lucrurile sînt foarte încurcate. Bine, s-ar putea spune simplu că lui îi plac invențiile, gîndește cu voce tare, e cam mincinos și-i place muzica. Dar de fapt nu e mincinos, numai că gîndurile lui o apucă des razna și nu-i place muzica pur și simplu — îi plac zgomotele în general; și de fapt nici ele nu-i plac, dar îl apără de razna asta a gîndurilor lui.

Prima oară cînd Spirică şi-a dat seama de felul lui Tele a fost mai demult, cînd se gîndeau la maşinile mici cu care să alerge după vite.

Într-o dimineaţă, Tele îl întîmpinase şi-i spusese:

— Mor, mă, de necaz, ştii ce e aia mor? Mă mir de unde mai sînt ca să-ţi spui!

— Ce-i fi avînd? îl întrebase Spirică somnoros.

— Păi dacă eu vin de la copca rîului cînd se lumina de ziuă şi mă întîlnesc cu nen-tu Ion că el aterizase la Rogoaze, în izlaz, şi dacă îţi adusese o maşină şi o pusese în creasta casei ...

— Nenea? (Acesta era un unchi al lui Spirică, aviator, care-i spusese, e drept, odată, că dacă o să treacă pe deasupra casei cu avionul, o să-i arunce o pereche de cizme.)

— Da, mă, nen-tu, o pusese, maşina, pe creasta acoperişului şi mă întreba că unde-i fi, că la voi nu e nimeni şi nu poate să lase maşina aşa şi, dacă nu dă ochii cu tine, o ia îndărăt, că e grăbit. Mă-ntorc cu el. Acas' la voi, încuiat peste tot. Pui urechea la gaura cheii şi te auz cum sforăi. Ai tăi te-ncuiaseră să mai dormi şi plecaseră la muncă. Bat eu în uşă, bate nen-tu în fereastră — nimic, tu duceai porcii la jir, sforăiai. El s-a suit pe acoperiş, a luat maşina, s-a dus la avion şi a plecat.

— Minţi, mă, Tele, de turbează cîinii! îi spusese atunci Spirică, nedesfăcut bine din somn.

Celălalt îl privise mirat şi mîhnit şi plecase supărat.

A ţinut supărarea vreo cîteva săptămîni. Nici acuma, după ce trecuseră ani, cînd Spirică deschisese, cu grijă, într-o zi vorba despre povestea asta, Tele nu zicea altfel.

El nu se schimbase deloc, poate şi pentru că găsise viaţa astfel alcătuită, încît trimisese spre el numai întîmplări bune, care-i ocrotiseră firea, n-o duşmăniseră şi nici n-o batjocoriseră.

Seara, înainte de a adormi, Tele își lipea ochii de tavan și din gura lui ieșeau cele mai mari minunății.

Spirică nu-l mai contrazicea, îl asculta tăcut și resemnat și de cele mai multe ori cu plăcere. Tele vorbea mai mult despre invențiile pe care vrea să le facă el. Era foarte îndemînatic și priceput, repara ceasurile și aparatele de radio din comună și punea motoare la biciclete. Dar astea erau lucruri la îndemînă. Faima mare i-o dase faptul că seara, cînd se plimba pe drum, el devenea „coloană de lumină", cum zicea Spirică — luase numirea dintr-o carte — sau simplu, „coloană" — cum își spunea Tele.

Avea o pelerină de ploaie făcută dintr-un material plastic, transparent. Cînd se întunericea, își punea în buzunarul de la haină o baterie electrică, așeza subțioară două becuri susținute de o sîrmă petrecută pe după gît, îmbrăca pelerina transparentă pe deasupra și așa luminat din cap pînă-n picioare, se plimba pe drum.

●

Peste cîtva timp, într-o brigadă a început să lucreze o fată, și Tele și-a pus căști de radio la urechi. Spirică s-a cam întristat, știa că Tele și le pune cînd vrea să ascundă ceva, să se închidă în el să nu mai vorbească cu nimeni. Seara Tele se întindea mut pe pat cu căștile în urechi și adormea fără să și le scoată.

Fata se numea Noana lui Moroacă. Moroacă fusese stupărul cooperativei agricole. Într-o zi uitase aprins șomoiogul de cîlți, cu fumul căruia amețea albinele cînd cerceta stupii. Luase foc toată stupăria, omul tînjise cîtva timp și murise. Fata, rămasă singură, fusese angajată aici, la fermă.

Noana avea 14—15 ani, și, cu toate că trăise departe de sat — casa lui Moroacă era așezată pe Coama Clocoticiului — nu s-ar fi putut spune că e sălbatică. Dar avea uneori un neprevăzut în mișcări și vorbe, de ți se părea că atunci

le face și le spune pentru prima dată și că ele foșnesc. Și mai avea o lipsă neștiută de sfială, încît cu toate că mulți băieți se jucau cu părul ei și o luau pe după umeri, nici unul nu se lăuda altuia cu asta. Poate totul venea de acolo că fata avea niște ochi verzi care erau frumoși, pentru că erau foarte șterși. Erau așa de șterși, încît îi îndepărtau întreaga ființă și ți se părea ciudat, îi erai chiar recunoscător că ea îți poate auzi cuvintele și-ți răspunde la ele. Dar ochii nu erau mereu așa — numai cîteodată — și parcă doar cînd vrea ea.

Dacă vreun băiat devenea mai aprins, mai duios în fața ei, Noana îl asculta un timp cu ochii vii și rotunjiți. Apoi parcă trupul i se cutremura și ea întreba:

— Precis?

Începea să rîdă, ochii își pierdeau rotunjimea, deveneau șterși, iar cel de lîngă ea o simțea îndepărtată.

Lui Tele și lui Spirică fata le plăcuse de la început, dar pe ei îi luase în seamă tîrziu, în urma celorlalți, pentru că erau scunzi. Spirică o pățise la fel ca ceilalți: Noana se apărase și de el cu „precis" și rîs.

Și purtarea fetei îl liniștise.

„Nu e conștientă", își spusese el. Și atît timp cît era așa, n-avea dinspre partea cui se teme.

Cum nu-i rămînea altceva de făcut, se alinta cu gînduri despre ea. Se mira că el, ori de cîte ori îi plăcuse vreo fată, privise cu mare recunoștință lucrurile pe care aceasta le atinsese. Dar acum brazii din curtea cooperativei, ori banca de mesteacăn de care se rezemase Noana erau doar brazi și bancă, nu împrumutaseră nimic. Explicația și-o dase cam așa: „Noana asta nu e conștientă, trăiește cam în fugă și nu se oprește să ia de la lucruri vreun înțeles și nici să le dea vreunul, să lase ceva de la ea."

Tele avusese mai mult noroc. Fetei îi plăcea muzica, și seara, după isprăvirea lucrului, stătea în cabina lui pînă pica de somn. Apoi Tele se lumina „coloană" și se ducea la Atena

lui Brebenel unde ea stătea în gazdă. Spirică îi urmărise de cîteva ori și văzuse că Tele o strînsese în brațe și o sărutase. Dar nu se neliniștise, pentru că fata rămînea la fel de îndepărtată. Îi era milă de Tele că se crede așa sigur pe degeaba, nu mai vorbește nimic și stă tot timpul cu căștile la urechi.

Peste puțin timp, însă, Spirică avu de ce să fie neliniștit. Prin iunie sosi la fermă, să facă practică, un elev de la o școală veterinară. Lui Spirică, de cum l-a văzut, băiatul i-a plăcut. Pe urmă îi păru rău că l-a plăcut.

El își prefăcea cîteodată, cînd era singur, glasul și felul de a mișca mîinile, capul sau sprîncenele în felul Noaneij și ajunsese să creadă că simte la fel ca ea. Și dacă lui îi plăcuse practicantul însemna că o să-i placă și ei.

Lucrurile s-au mai potrivit astfel că Valentin, așa-i zicea elevului, fusese repartizat la o secție a fermei unde era și Noana — în satul Rest.

Curînd Tele lepădă căștile și seara se plimba luminat din cap pînă în picioare printre brazii din curtea gospodăriei, întorcînd degeaba capul în toate părțile, pentru că fata nu mai venea. Peste cîteva zile deveni iar vorbăreț și vesel.

Pe Spirică nu-l neliniștea atît aceasta, cît faptul că Noana era cam tăcută și parcă îngrijorată și încordată. Mai avea însă și răbufniri de-ale ei de altădată și Spirică știa că mai trebuie să urmeze ceva, n-ar fi putut spune ce, după care totul avea să fie pierdut. Și se ținea cît mai mult în apropierea Noanei, ca să nu scape acel ceva.

Și nu-i scăpă.

Într-o seară stăteau — el, Tele, Valentin și Noana — pe banca de mestecăn din curte. Era răcoare și un pui de vînt rătăcit printre brazii de munte parcă se tînguia înceti-șor de rănile pe care i le făceau acele de brad și parcă tînjea după cîmpie.

Dar aceasta nu se știe dacă se leagă de ce s-a întîmplat.

Stăteau pe bancă și mai mult tăceau, cînd deodată Noana se ridică de pe bancă, se depărtă puțin și spuse cu o voce pe care nimeni nu i-o mai auzise:

— Cum stam adineauri pe bancă voi trei și cu mine. Și cum acuma eu nu mai stau și stați doar voi.

Tăcu puțin și-i privi mirată și parcă speriată. Apoi continuă:

— Și cum zic eu că voi acuma stați pe bancă și că eu nu mai stau...

Parcă obosi, parcă ceva se rupse în ea, se încovoie, buzele și fața îi deveniră palide. Și ea-i rugă pe cei trei într-un fel deznădăjduit:

— Ați auzit ce-am zis eu?

„Devine conștientă", îl fulgeră pe Spirică și el se emoționă.

Noana își plimba privirile de la unul la altul. Tele și Valentin ridicară din umeri. Cînd ochii Noanei ajunseră la el, Spirică spuse tulburat:

— Cum stai tu în picioare și cum devii conștientă! îi scăpă lui din cauza tulburării.

Noana îl privi mirată și fără recunoștință. Se năpusti la Valentin, îl apucă de mînă și-l zgîlți:

— Tu cum ai auzit?

Acesta se uită la ea speriat și nu zise nimic. Noana îi mai ținu puțin palma, apoi i-o liberă moale și fără chef. Se întoarse spre Spirică și-i porunci încet:

— Hai!

Se ridicară și plecară. Noana îi apucă și lui mîna și i-o strînse foarte puternic, aproape cu furie. Spirică știa că o face de necaz pe Valentin că nu pricepuse nimic, dar încercă să i-o strîngă și el. Ea parcă își reveni, își smulse palma, îl plesni peste degete și-i spuse cu răutate:

— Ia vezi!

După ce mai merseră, ea se răsuci spre el și-i spuse tot cu răutate:

— Ce te ții după mine, ce-i fi crezînd?

Și o luă înainte.

Dar Spirică, pentru că o bănuia slabă, nu putu s-o părăsească și mergea agale în urmă. Noana, după un timp, încetini pasul și se opri. Nu-și vorbiră pînă acasă și ea după ce închise poarta îi spuse bătrînicios, în felul cum cei în vîrstă mulțumesc copiilor:

— Să trăiești.

Spirică mai zăbovi și plecă după ce se aprinse becul de la stîlpul din fața porții. Cînd văzu curtea și casa ei luminată, o socoti în siguranță și se duse să se culce.

În zilele care au venit, Noana îl ocoli, dar în așa fel încît se ținea în apropierea lui.

Într-o seară nu mai putu, veni la el și-i spuse copleșită:

— Nu mai pot, nea Spirică (înainte nu-i zisese niciodată așa, îi zisese simplu, Spirică). Cînd fac ceva mă gîndesc că, uite, fac lucrul ăsta. Mi se moaie genunchii și nu sînt bună de nimic.

— Lasă, așa e la început, o liniștise Spirică.

Îi împrumutase niște cărți, dar ea i le dase îndărăt nedesfăcute, văitîndu-se că de cum se apucă de ele se gîndește, că uite, stă la masă și citește și nu mai pricepe nimic.

În altă seară, petrecînd-o spre casă, Spirică o luase pe după umeri. Noana i se alăturase supusă și-i spusese resemnată:

— Ce hoț ești, nea Spirică...

Și cu toate că știa că ar fi putut s-o mîngîie, Spirică o simțea prea slabă și n-o făcu.

●

Noaptea în care începe de fapt povestirea aceasta e prima noapte cînd Spirică nu putea dormi. Pregătindu-se să

ia insigna de „Prieten al cărții", tocmai terminase un roman în care era o frază cam așa: „există un miez de noapte cînd nu poți să dormi și te pomenești singur în fața ta, și te maturizezi. Adică devii puternic și înțelegător..."

Lumina o stinseseră și Tele dormea de mult.

„Să ții minte că tocmai acuma mă maturizez", se sperie Spirică.

Își trecu degetele prin păr, și-l puse în rînduială, își potrivi pătura și așteptă.

Pentru că nu se întîmpla nimic, începu să se gîndească. Și primul lui gînd fuse mirarea că ce se întîmplase, ce nu se întîmplase, dar el era ce plănuise să fie. Îi plăcuseră de mic mașinile, și acum era tractorist, se ocupa de mașini. Bucuria care îl năpădi era însă o bucurie vinovată — el se mustră că nu se gîndise niciodată la ce se întîmplase cu el și nu mulțumise nimănui. Își aminti cu recunoștință de Neagu, președintele sfatului, care-l sfătuise mult timp pe el, pe Spirică, nu pe taică-său, pentru că acesta încuviințase de la început să meargă la profesională; de o profesoară care-i dăduse notă mare la examen, cu toate că el nu știuse ce înseamnă „discipol".

Dar nu se socoti iertat și vru să-l deștepte pe Tele să audă ce zice și el.

Amintindu-și însă de Tele, gîndurile îi luară o altă întorsătură.

Va să zică el se despărțise de Noana, în seara cînd ea îi zisese că e hoț și putuse s-o sărute și n-a vrut și Tele pretindea următoarea întîmplare. Că în seara ce urmase, el, Tele, și cu Noana fuseseră trimiși în Rest să aducă niște bidoane cu lapte dulce. Pînă aici era adevărat, căruțele și mașinile erau toate plecate și fuseseră trimiși.

— Ajungem la Rest — povestise Tele — luăm patru bidoane, eu două, ea două, și ne întoarcem. Da să se întune-

ricească și eu mă fac „coloană". Ajunși la rîu eu îi zic să nu mai mergem pe la podul Savului, că ocolim, s-o luăm printr-un loc, cam în dreptul lui Mamudea, că e apa mică și întinsă. Dacă-ți trece de glezne. Cum s-a făcut că am lovit bateria cu un bidon, am deranjat-o, mi s-au stins becurile subțioară. Dau să le aprind, nu nimeresc firele și Noana zice să nu mai zăbovim, să mergem așa. O luăm pe unde fixasem, mergem pe vad, mergem, apa se făcea adîncă și ne lovim de-un bolovan. Îl pipăi și dau de un belciug. Era bolovanul ăla cît junca venit cînd cu potopul. Ăla cu belciug de fier. Stai, zic, c-am lovit-o-n pălărie, în loc s-o luăm pîn' dreptul lu' Mamudea, am luat-o pîntr-al lui Brebene, unde apa e măricică. Așez bidoanele pe bolovan, dibuiesc firele, le potrivesc și mă luminez iar „coloană". Pune și Noana bidoanele pe pietroi ca să se mai odihnească, și numa' ce o auz că începe să rîză, să țopăie și să strige: „Aoleo, nea Tele, aoleo, nea Tele". Ce crezi, mă, că era, dacă tu spui ce era, eu nu știu ce-ți dau... O gîdilau peștii, mă... Eu dacă eram „coloană", peștii trag la lumină și o gîdilau. Pe mine n-aveau cum, că aveam cizme de cauciuc. Rîzi, țopăie ea, rîzi eu, pînă m-am pomenit cu ea în brațe și ne-am pupat, mă, pînă am amețit, și dacă nu ne răzmam de pietroi — cădeam în apă. Și mă strîngea, Spirică, pînă i-am zis eu să nu mă mai strîngă așa, că dacă sparge becurile...

Povestea asta i-o spusese Tele alaltăieri seara. Spirică bănuia de atunci că el minte, adică nu că minte, dar o apucă razna. Mai întîi că dacă s-ar fi întîmplat așa ceva, Tele nu i-ar fi spus, și-ar fi pus căștile la urechi și ar fi tăcut. Pe urmă era sigur că de la întîmplarea de pe banca de mestecăn, Noana nu se mai putea săruta cu nimeni decît cu el Și Spirică știa că nu e înfumurat cînd crede asta. Din ce-i spusese Tele, un singur lucru îl pusese pe gînduri: că-i zi-

sese „nene". Numai lui îi spunea, așa că Tele n-avea de unde știi asta.

Ieri, pe zi, o întrebase, ocolit, pe Noana și ea-i spusese că trecuseră pe pod. Aflase, din întîmplare, și de la niște oameni, că fuseseră văzuți pe pod.

Iar în seara aceasta, înainte de a adormi, îl întrebase din nou pe Tele cum a fost. El continuase cam fără chef, așa:

— La urmă am început să prindem pești și să-i băgăm în bidoane. Am băgat așa mulți pești în bidoane, că laptele a început să dea p-afară. Curgeau fire de lapte pe apă și vedeai în lungul rîului cum peștii trăgeau la lumina asta a firelor de lapte. În lungul rîului vedeai doar fire de lapte și boturi de pești. Atingeau firul, căscau gura și...

Aici Tele adormise.

Lui Spiricâ i se făcu milă de Tele.

„Ce mai poate să mintă și tînăru' ăsta", și întinse mîna și-l mîngîie pe creștet.

Cu asta termină cu Tele și se întoarse iar la el însuși. Îl cuprinse din nou bucuria că a ajuns ceea ce a vrut să ajungă, e puternic, și iar se învinui că n-a mulțumit, n-a răsplătit pe nimeni pentru asta.

Cum n-avea pe altcineva la îndemînă se hotărî să-l răsplătească, să fie înțelegător cu Tele.

Și-l lăsă să fie strîns în brațe și s-o strîngă în brațe pe Noana, pe drum sau pe pod.

„Putea s-o facă, începu el să se convingă, nu-i vedea nimeni".

Dar își închipui așa viu faptul, că-l retrase.

„N-a făcut nimic, e un mincinos. Ce mai poate să mintă și băiatul ăsta..."

Însă i se făcu rușine pentru făgăduiala neținută, încuviință și crezu supărat totul, și povestea din rîu, și cea de pe

pod, și toate, toate pe care le vrea Tele și cum le vrea el. Din cauza oboselii și le închipui iar foarte viu și se întristă.

Se răsuci într-o parte:

„Sînt cam indispus", își spuse, și se pregăti să adoarmă.

Dar înainte de a aţipi se mai gîndi o dată la Noana și-și așeză gîndurile cum le așeza ea:

„Cum stau eu acum în pat și sînt tractorist și sînt obosit dar nu pot dormi. Și cum sînt eu cam indispus..."

Apoi adormi.

Treceri I

TUDOR A ÎNCEPUT SĂ SE BIZUIE PE SINE însuși atunci cînd își pierdu încrederea în Dora, pe urmă în ceilalți, în toată lumea.

Dar nu. Trebuie început altfel. Îl cunosc foarte bine și-mi dau seama că trebuie să încep altfel... Și propoziția aceasta e bună, i se potrivește, dar pentru mai tîrziu, pentru o parte mai îndepărtată din viața lui Tudor Dindelegan, nu chiar pentru început. O las oricum acolo ca să n-o uit.

Poate că ar trebui să încep cu prima lui amintire. Dar în privința asta lucrurile sînt mai întotdeauna nesigure și oamenii, de cele mai multe ori se înșeală.

De pildă, afirmația lui Dindelegan că primul lucru de care-și aduce aminte este o după-amiază lîncedă de toamnă cînd nimic nu tresărea nicăieri, nici în curți, nici pe cîmpuri, nici în casă și stînd în mijlocul odăii mute și-a dat brusc seama că un scaun seamănă cu un patru, — afirmația aceasta, zic, trebuie pusă la îndoială. Cred că e o impresie mai tîrzie a lui și el a împins-o cu mult înapoi.

Poate că ar trebui să vorbesc mai întîi despre părinții lui. Dar e foarte puțin de spus. Taică-său îmbătrînise și se înrăise încolțit de nevoi înainte de vreme. Maică-sa își luase cîmpii cînd Tudor avea cinci ani, fugise de acasă cine știe unde și nu i se mai putuse lua urma. Mai fugise ea și înainte cîte o lună, două, pe la neamuri, dar se întorsese.

Alecu, tatăl lui Tudor, afla din vreme în vreme de la oameni, ba că ar fi fost văzută la Rîmnic, ba într-un sat mai jos de Pitești, ba la Slatina... Și cînd era mai înlesnit se ducea s-o caute, dar n-o găsea niciodată. Noaptea, după primul somn, Tudor îl auzea pe taică-său spunînd, pe jumătate treaz, pe jumătate visînd, cu o voce veselă, aproape strengărească: „Lasă că știu eu unde ești, știu eu, n-avea tu nici o grijă". Ținea pleoapele desfăcute și făcea cu ochiul cuiva nevăzut, tot strengărește.

Și pe urmă adormea iar.

Așa că părerea mea este că ar trebui să încep cu un fapt care se leagă cel mai strîns cu felul de a fi al lui Tudor. Cu lupta lui împotriva fatalității. Chiar așa spunea el: cum a luptat, copil fiind, împotriva fatalității. Și pe atunci, în copilărie, fatalitatea avea două întruchipări: o fată — Vetoi — și un unchi de al doilea.

Vetoi avea vreo optsprezece ani și oamenii n-o judecau dacă era frumoasă sau urîtă —, (era frumoasă), deșteaptă

sau proastă — (era destul de deșteaptă), — spuneau doar atît că era „omoasă". Asta însemna că avea ceva bărbătesc în ea.

Și firea și înfățișarea ei *se strecurau* pe dedesubtul sau pe deasupra judecăților, marginilor de judecăți în care sînt așezate femeile.

Vetoi era o fată voinică, nu nemaipomenit de voinică, poate că cel mai potrivit ar fi să-i spunem zdravănă. Era strigată Vetoi, bărbătește. Locuia în cîmp la marginea izlazului Rogoazelor și din cauza aceasta (adică a faptului că ea și casa ei erau necurmat lovite de vînt și soare) avea pielea de peste tot roșie de parcă ar fi fost frecată cu cărămidă. Și părul îl avea la fel.

Tudor Dindelegan a văzut-o și a cunoscut-o pe Vetoi cînd el avea șase ani iar ea optsprezece. S-au văzut acolo pe Rogoaze, cînd soarele dădea să apună. Tudor Dindelegan aducea a praf. Avea părul cînepiu, era îmbrăcat cu o cămașă albă de cînepă, niște izmene albe tot de cînepă. Păzea vitele cuiva, era mic, era puțin și părea o dungă de praf de pe șosea și nimeni nu-l lua în seamă. Nici ceilalți copii nu-l luau cu ei să se joace „d'amboul", cel mai simplu și mai ușor joc.

Și deodată soarele care da să apună își propti razele pe Tudor și-l înconjurară cu ele în așa fel, încît lui Vetoi i se păru că vede sau simte ceva neobișnuit. S-a apropiat de el cu pași rari și apăsați care — deși erau zgomotoși — păreau furișați. S-a oprit la o distanță anume și l-a mai privit o dată amănunțit. Băiatul a avut și el o tresărire sau poate numai o presimțire. Pe urmă Vetoi s-a apropiat și mai mult, l-a privit și mai amănunțit, i-a luat obrajii între palme, i-a cercetat sau i-a mîngîiat — aici nu se poate spune nimic sigur, — i-a dat două palme și a plecat.

Apoi Vetoi a început să-l bată de cîte ori îl vedea.

De văzut sau de întîlnit nu-l întîlnea prea des. Să zicem o dată sau de două ori pe săptămînă. Dar în zilele acelea

Tudor se trezea cu gîndul că are să o întîlnească și într-adevăr o întîlnea. O vedea — de cele mai multe ori de departe și cu toate că ar fi putut să se ferească, s-o apuce pe un drumeag sau pe o potecă lăturalnică, — el se ducea ca aţipit, ca în vis sau ca un căzut în leșin drept spre ea. Și Vetoi mai întîi îl cerceta sau poate îl mîngîia, apoi îl făcea de „ciutură", de „buturugă", ba o dată i-a zis „criminal" — cine știe ce-o fi fost în capul ei.

Și-l bătea pînă cînd o durea pe ea, pînă cînd i se făcea milă și-l mîngîia cu ochi pierduți.

Și-au dat seama tîrziu — trecuse peste un an — de ceea ce se întîmplă cu ei. Într-o zi Tudor a văzut-o bătînd cu maiul niște rufe pe care le spălase la un cot al rîului. El s-a îndreptat spre ea ca întotdeauna parcă aromit de somn, cu capul și umerii încovoiați a resemnare, în față. Fata cum l-a văzut, l-a luat în primire după tipicul știut. L-a lovit și peste nas și lui Tudor a început să-i curgă sînge. Ea l-a dus la un ochi al rîului unde apa zăbovea subțire, curată și străvezie. Cînd i-a aplecat obrazul ca să-l spele de sînge au zvîcnit amîndoi de mirare. Pentru că vedeau prima oară cît de mult aduceau unul cu celălalt. Vetoi l-a ridicat fără să-l spele, l-a șters cu un șorț al ei, l-a privit tăcută multă vreme, mută, și i-a mai și pipăit fața cu degetele ei ca și cum ar fi fost oarbă. Pe urmă a ridicat din umeri, l-a spălat cu apă din rîu, i-a șters din nou obrajii cu un fel de blîndețe și tot cu un fel de blîndețe i-a dat o palmă, ușor, după cap, lăsîndu-l să plece. Îl privea înțepenită în mirare cum se îndepărtează de ea.

Apoi lucrurile se întîmplau la fel ca înainte. Cînd se întîlneau aveau același simțămînt nedesluşit care îi tulbura, le plăcea și îi îngrijora. Și ea îl bătea și-l alinta la fel.

●

Mihai Saftor care-i venea lui Tudor unchi de-al doilea era un om cam la vreo cincizeci de ani, care moștenise de

la taică-său — (fost cine știe cînd arendaș al unui moșier) o casă nemaipomenit de mare. Moștenise și o avere mai mult decît frumoasă, el era un om harnic și așezat, dar nu știu cum se făcea, cum se dregea, că nu se alegea nimic din toată alergătura și sîrguința lui. Stătea cu nevasta numai într-una din multele odăi ale casei, și aceasta destul de sărăcăcioasă. Pe celelalte încăperi le schimbase într-un fel de magazii în care ținea fasole, dovleci, poame, lacre de mălai și diferite putini și putinici. Avea, e drept, și o nevastă care nu se îndemîna la nimic. Era o femeie grasă, trufașă și îngălată, care purta și în zilele de lucru o fotă neagră-verde foarte frumoasă, cu fluturași aurii, sclipitori. Însă fiind cam dehămată, fota îi cădea mereu în jos pînă atingea țărîna șoselei și lăsa în urma ei pe șosea o dîră de praf așa cum lasă oile.

— Ăștia n-au colarez în cap — se spunea despre ei. D-aia nu leagă.

Nevasta i-a murit într-o toamnă într-un fel neghiob, căzînd din podul casei.

Rămas singur, Saftor deveni rău și fricos.

O cloșcă cu pui de-a lui Tudor trecu într-o zi printr-o spărtură a gardului în grădina lui Saftor unde nu putea face mare pagubă pentru că acolo n-avea pus decît ghizdei — un fel de trifoi. Saftor o omorî cu o lopată și terciui și cîțiva pui. Ceilalți pui au murit rînd pe rînd pentru că nu mîncau fără îmbierea cloștii. Tudor spînzura noaptea de o creangă de la poalele mărului din mijlocul curții lui Saftor, puii care mureau peste zi. Saftor nu bănuia nimic și visa noaptea numai pui și piuit de pui.

— Parcă îmi ciugulesc și nimicul de somn pe care-l mai am, se văita el peste tot.

Mai avea și un cocoș, un singur cocoș, pe care-l ținea într-una din odăile schimbate în magazii. Acesta cînta cu hărnicie zi și noapte.

— Îmi țipă pustiul în casă, se văicărea tot el, dar îl ținea mai departe, nu-l tăia, nu-l vindea.

(Mai tîrziu, după ce se îmblînzise și se luminase), — Saftor povestea glumind că intrase în colectivă din cauza cocoșului.

— Mi s-a năzărit într-o noapte — zicea el — că l-am auzit cum în loc de „cucurigu" strigă „colectivu", și în dimineața aia am băgat cerere.

Îndîrjirea lui Tudor față de Saftor pornea de acolo că acesta în fiecare an de ziua lui, de sfîntul Mihai, îl prindea, îl băga într-un beci unde-l ținea toată ziua și-l punea să cînte. Saftor stătea pe capacul beciului, își punea o masă încărcată de mîncare și băutură. Tudor stătea acolo și cînta „Trăiască regele" sau recita „Sergentul", „Peneș Curcanul", ori ce i se mai comanda pînă noaptea cînd i se sătura lui Saftor. E drept că Tudor avea în beci o lampă și o măsuță cu mîncare și apă. În fiecare an, de sfîntul Mihai, Tudor se trezea — de fapt își continua somnul în picioare — cu același amestec de apăsare și resemnare. Ca și atunci cînd presimțea că o s-o vadă pe Vetoi.

Știa că Saftor o să-l găsească oricum, oriunde s-ar ascunde, orice ar face. Îl zgîndărea cel mai mult faptul că unchiul său o să-l dibăcească fără să-l caute, de cele mai multe ori din întîmplare. Într-un an îl găsise în vîrful unui păr iernatic al lui Odrișcă. Intrase la el cu ziua ca să-i culeagă perele.

Pe la jumătatea prînzului Saftor trecuse pe acolo pentru că o potecă tăind dealul trecea sub păr.

— Dă-te jos — îi spuse liniștit.

— Păi sînt la omu' ăsta cu ziua, spuse Tudor nu ca o împotrivire, ci ca o explicație.

— Lasă, hai coboară, repeta de jos Saftor la fel de liniștit și de sigur, căscînd.

Siguranța lui Saftor nu numai că îi tăiase orice chef de încontrare lui Tudor, ba chiar îl făcuse să se simtă puțin ocrotit.

Coborîse și se dusese să-i cînte în beci.

●

Întîmplările s-au întocmit în așa fel că Tudor a scăpat și de palmele mîngîioase sau grele ale lui Vetoi și de beciul lui Saftor, în aceeași zi. De sfîntul Mihai.

Era o zi închisă, cerul jos și sur amenința de trei zile cu ploaia dar numai amenința, nu slobozea nici o picătură.

Alecu, tatăl lui Tudor, murise cu două luni în urmă. Înnoirile vremii trecuseră pe lîngă el fără să-l atingă și să-l bucure. La împroprietărirea din '45, se înfipseseră în comisie tot ai lui Găvăneci, care luaseră fruntea pămîntului. Lui Alecu îi daseră două pogoane de surpături tocmai spre dealul Cotîrlăului. Alecu se dusese acolo (pămîntul era în afara perimetrului comunei) scuipase pe hotare de la un cap a altul și pe urmă nu mai dase pe acolo.

●

Dimineața aceea cînd Tudor se trezise singur era prin toamna anului 1950.

Avea din nou siguranța că în ziua aceea îl va întîlni și pe Vetoi și pe Saftor pentru că era ziua lui. Dar nu mai era deloc îngrijorat de amîndouă aceste vederi, cu toate că era prima oară cînd se potriveau. Gîndul la ele stătea parcă cumva ghemuit într-un colț al odăii și nu-l atingea.

Se spălă și se îmbrăcă grăbit de parcă ar fi avut o treabă care trebuia împlinită cît mai grabnic.

Își făcu freza într-o oglinjoară rotundă care avea în spate un fel de apărătoare cu geam dinapoia căreia se aflau doi șoricei de aluminiu, mișcători, care trebuiau potriviți să intre în același timp într-o cușcă mică dreptunghiulară,

tot de aluminiu. După ce isprăvi, o băgă în buzunar. Stătu cîteva clipe ca să-şi amintească de ce face asta, ştia că-şi pusese de mult în gînd s-o facă, dar nu mai ştia pentru ce. Şi nu mai căuta. Se grăbea.

Ieşi pe şosea şi într-adevăr o văzu pe Vetoi cu un sac mergînd spre moară. Ea puse sacul jos sub un salcîm şi-l aşteptă fără să-i facă vreun semn. Tudor se îndreptă către ea, la fel de absent ca întotdeauna. Dar călcătura îi era altfel. Nu mai mergea ca în vis, de parcă trupul i-ar fi alunecat singur iar picioarele îi rămîneau undeva în urmă. Acum îşi arunca picioarele vesel de la genunchi în jos şi ajunse lîngă Vetoi încercînd o linişte triumfătoare. Scoase oglinda din buzunar (acum îşi amintise de ce o luase) şi i-o întinse.

— Uite, dacă-ţi mai e dor de tine, să te uiţi aici. Să nu mă mai cauţi pe mine. Cu mine ai terminat-o.

Şi se îndepărtă, lăsînd-o pe fată în drum, buimacă, învîrtind oglinda în palme.

Mergea la fel aruncîndu-şi voios picioarele de la genunchi în jos înainte, mult înainte. Mergea de parcă s-ar fi luat după picioarele lui.

Aşa cum se aştepta, îl întîlni pe drum şi pe Saftor.

Începu Tudor, de departe:

— A, hai noroc, nea Mihai, ce mai faci?

Omul simţi parcă ceva schimbat la Tudor şi mai ales întrebarea asta „ce mai faci" ca de la om la om îi venea peste mînă. Se făcu că n-a înţeles:

— Ce ziseşi tu acolo?

— Te întrebai ce mai faci.

- Bă Tudore, se revărsă atunci mînios Saftor, tu nu ştii ce zi e azi?

-- Ba ştiu, şi ce? (Era ziua de sfîntul Mihai.)

— Mă, tu ai ajuns să dai cu biserica-n purici? Hai mai bine la mine să ne omenim. Hai, mă, — mai insistă el neliniştit şi rugător.

— Nu mai merg, nea Mihai, s-a isprăvit. Nici eu nu știu bine de unde și pînă unde veni asta, dar știu că s-a isprăvit.

Rămăseseră un timp tăcuți. Saftor era încurcat, și Tudor se rușină și i se făcu nițel milă de încurcătura lui.

Omul mai încercă o dată:

— Hai, mă, lasă prostiile, ce să se isprăvească, nu s-a isprăvit nimic.

— Dacă eu îți spun dumitale că s-a isprăvit și dumneata zici și nu înțelegi că s-a isprăvit... continuă Tudor cu un fel de tristețe înțelegătoare.

Pe urmă cînd Saftor se apropie de el să-l ia pe după spinare, Tudor se retrase și-i mai spuse tăios:

— Și bine că-mi amintișI de păsări. Îți mai aduci aminte de puii ăia spînzurați care ziceai că-ți ciuguleau noaptea din somn? Dacă încerci ceva brutal vezi să n-apuce și cocoșul pe drumul lor. Eu atîta îți zic.

Îl lăsă și pe el înțepenit în drum.

Se duse pînă la capătul satului și apoi se întoarse. Pe Saftor îl văzu pe banca din fața casei, îl salută, dar nu primi răspuns.

Trecea prin fața caselor și printre oamenii de pe drum și-și recapitula povestea fiecăruia.

Ajunse acasă, nu obosit, dar parcă sfîrșit. Era cam trist și nu știa de ce. Parcă îi părea puțin rău și de Saftor și de Vetoi.

Cu ei îndîrjirea și curiozitatea lui Tudor Dindelegan față de sat se stingea.

Adormi gîndindu-se că lui, dacă vrea, poate să i se întîmple ceea ce urmărește el să i se întîmple.

Cu gîndul acesta, de a deveni proprietar, stăpîn pe întîmplări, plecă peste trei zile la o fabrică de confecții din oraș unde intră ca ucenic. Era prin toamna lui 1950. Și n-avea să se întîmple tocmai așa...

Treceri II

ÎN ZIUA ACEEA ERA O ZI DE TOAMNĂ — 26 octombrie — cînd Tudor își luă primul salariu — a fost o zi de destindere. Adică el își pierdu încordarea avută pînă atunci în fața a tot ceea ce îl înconjura. Dar mai era și o înțelastare după această încordare, după această intimidare, care făcuse atît de mult parte din el, și care acum se risipea.

Nu primi îmbierea celorlalți — a lui Vișoiu, Balu, Gropșa și încă a cîtorva de a merge să se omenească undeva.

Cu ei era și maestrul Ghineț, și lui Tudor îi plăcu, dar îl și îndureră felul cum acesta își pierduse distanța față de cei care pînă mai ieri îi fuseseră ucenici.

De fapt, era în el, nu o spaimă, ci o grijă față de modificări pe care deși bănuia că nu le poate ocoli, nu voia să aleagă prima formă care-i ieșea în cale. Se îndîrjea să-și găsească el pe cea mai potrivită lui însuși.

Le spuse celorlalți că acuma nu poate, trebuie să se ducă la un văr al lui, Ionel, un contabil, și făgădui minținд că o să vie mai tîrziu.

Ieși din fabrică — o fabrică de confecții — și se îndreptă spre gazdă.

Locuia împreună cu Vișoiu la Zbîrcioaia, o bătrînă făcută numai din crețuri (de aici îi venea și porecla), care fusese altădată proprietara unei băi mici, cu aburi, din oraș.

Baia aceasta, devenită acum proprietate de stat, mai păstra o obișnuință statornică pe vremea Zbîrcioaiei. Vinerea veneau și se îmbăiau mulți clienți preferați ai Zbîrcioaiei de pe timpul cînd ea fusese tînără sau mai de dincoace. Și ea se ducea și acum în fiecare vineri și trecea fără sfială din sectorul femeilor în cel al bărbaților (de fapt al bătrînelor și al bătrînilor care se uscau înfășurați în cearceafuri) și pălăvrăgea cu ei pînă tîrziu.

Mergînd pe stradă, spre gazdă, Tudor își scoase șapca de pe cap și o băgă în buzunarul paltonului. Purta o șapcă albă și mare de vată care-i dădea un sentiment de siguranță și de ocrotire, oricum o încredințare că nu-l poate controla nimeni. Balu spusese o dată mai în glumă, mai în serios, că-l văzuse pe Tudor în tramvai, la o smucitură a acestuia, cum în loc să se agațe de inelele de sus sau să se sprijine de un scaun, se agățase de cozorocul propriei șepci.

Acum nu mai avea nevoie de ea, de șapcă, și o băgase în buzunar.

Mergea pe strada principală a orașului privind fără nici un interes, fără nici o participare, clădirile și firmele magazinelor, se uită în cîteva vitrine la un ceas de mînă, mai încolo la un briceag frumos, se gîndi că le-ar putea cumpăra, dar nu cumpără nimic și se duse acasă. Aici își puse chenzina într-o casetă, se întinse puțin pe pat și pentru că nu se putea gîndi la nimic — simțea înfiripîndu-se în el ceva nou și neînțeles dar nu-l putea gîndi — adormi.

După ce s-a trezit, s-a dus într-adevăr la Ionel, vărul său de la familia căruia s-a împrumutat de 920 de lei, adică exact de banii pe care-i luase la leafă.

Seara se duse să se întîlnească cu Dora. Avea ca loc de întîlnire o bancă aflată pe terenul sportiv din apropierea falnicii, o bancă aflată în spatele porții de fotbal. Pentru că nu aveau ceasuri fixaseră să se vadă în jurul orei nouă, atunci cînd luna se află în colțul de sus al porții, ca o minge de păianjen.

Așteptînd-o, el și-o închipui cum o să apară. Cu capul aplecat nițel pe umărul stîng avînd în înfățișarea ei ceva resemnat și totuși îndîrjit.

„E o încovoiere pe care ar simți-o în fața oricărui bărbat. I-a venit timpul să iubească, ea se împotrivește la ce simte și m-am nimerit eu. Mi se supune și mi se împotrivește mie", și-o explică el.

Își aminti cum într-o seară ea îi spusese că-i e drag. Atît. Că-i e drag, dar că nu-l iubește. În seara următoare nu venise. Cînd s-au văzut pe urmă ea i-a spus că se îmbrăcase pentru întîlnire dar pe urmă s-a gîndit că ce-ar fi dacă n-ar veni. Se trîntise în pat, așa îmbrăcată, începuse să citească și n-a mai venit.

Apoi îl lovi bănuiala că el și Dora s-ar putea întîmpla să chinuiască un sentiment nesosit la timp sau poate nesosit deloc.

Își aminti cum ea îi spunea să-și lase părul mare și o buclă să-i izbucnească pe sub cozorocul șepcii; pe urmă îi zisese să se tundă scurt: cum îi spusese să vină la întîlnire neras: asta îl face mai bărbat: apoi îl întrebase de ce nu se rade; în iarna trecută îl sfătuise să-și cumpere un cordon cu care să se încingă peste palton; peste puține zile îi spusese să nu-l mai poarte că-i umflă pieptul.

Se mîngîie nițel cu gîndul că toate acestea nu erau simple jocuri ale ei. S-ar putea să fi fost strădanii cinstite, poate dureroase, ca el, care nu era un tînăr tocmai arătos, să-i placă înaintea altora.

Luna se apropia de colțul din stînga al porții de fotbal. Tudor aprinse o țigară dar după trei fumuri o aruncă fără chef. Începu brusc să se răfuiască din nou cu Dora.

Îi impută faptul că ea apare în ochii lui drept o fată desăvîrșită. Dar era o desăvîrșire la care ea ajunsese lesne, fără strădanii, n-o costase prea mult, nu muncise cine știe cît.

— Și la urma urmei nici n-o merită — conchise Tudor îndîrjit și anapoda.

Tatăl Dorei fusese maistru vechi în fabrică, locuise într-unul din blocurile din oraș — e drept de la margine — și amintirile ei erau limpezi și luminoase. Își aminti una dintre ele, pe care fata i-o mărturisise într-o zi. Cînd era mică, se uita de sus, de la fereastra locuinței lor la oamenii care treceau pe stradă. Într-o zi o prinsese o mare îngrijorare că oamenii s-ar putea rătăci și nu s-ar mai putea recunoaște între ei: soț și soție, prieten și prieten, cunoscut și cunoscut.

Așa că atunci, cînd vedea trecînd pe sub fereastra lor doi oameni alături, ea arunca peste ei de sus puțină făină sau puțin zahăr. Ca ei să nu rătăcească, să se recunoască.

— Răsfățuri — încheie el tot pornit împotriva ei.

Ridică din umeri, dădu să-și mai scoată o țigară și atunci o descoperi pe Dora alături pe bancă.

— Aveam întîlnire cu cineva, aici pe bancă, spuse ea veselă și superioară, dar văd că e departe.

Tudor nu-i răspunse.

— Domnul cugetă? îl întrebă ea.

— Cugetă.

— La ce?

— La una, la alta, la ce se nimerește.

— Asta e foarte bine, îngădui ea.

Tudor vru să-i spună ceva dar se abținu, respiră greu și transpiră.

Tăcură mult timp, fata îi simțise îndîrjirea, iar luna se ridicase sus și nu mai avea nici o legătură cu poarta de fotbal.

Dora îi prinse mîna dreaptă și o cuprinse între palmele ei. Gestul i se păru lui Tudor cam absent și el nu avu nici o tresărire. Vru să pară nițel brutal și spuse:

— Știi că ți-am adus completarea pentru bicicletă...

Scoase banii din buzunarul interior al hainei și-i întinse. Fata îi luă cu mîna stîngă, îi puse în buzunarul mantoului și pe urmă își așeză din nou palma peste palma lui. (Voia să-și ia bicicletă, dar, pentru că părinții ei nu încuviințau, se decisese să și-o cumpere din economiile ei. Dar cum acestea nu-i ajungeau, îl rugase pe Tudor să-i împrumute completarea.)

— Mulțumesc, îi spuse ea. În două luni ți-i înapoiez.

— Mi-i dai cînd poți, răspunse Tudor, și avînd impresia că pierde teren, o strînse lîngă el și o sărută scurt.

Pe urmă se dezlănțui, o așeză de-a lungul băncii și-i cuprinse capul între brațe. O sărută lung și apăsat și pe urmă Dora se cutremură, se ridică de pe bancă și înălță din umeri.

— De ce ridici din umeri? o întrebă el supărat și rece, dar glasul îi tremura altfel.

— Așa.

— Cum așa?

— Uite așa..

El n-o mai întrebă nimic.

Reveni tot ea:

— Știi, cînd mă săruți, parcă mi-e frică să nu-mi iei ceva pe care nici eu nu-l știu. Și ridic din umeri ca să mi se pară că nu s-a întîmplat nimic.

Pe urmă veni un pîlc de nori care acoperi luna și făcu gingașe contururile porții de fotbal.

Ei merseră spre stradă și se opriră în fața unei cofetării în care nu se găseau niciodată portocale. Aici era și stația de tramvai. Și mîna ei mică nu a mai avut timp să se cuibărească în mîna lui, pentru că sosi tramvaiul.

Ea spuse:

— Plec.

Și plecă pentru că spusese că pleacă.

●

Fabrica se lărgise, se mai creaseră cîteva sectoare și era nevoie de oameni. Cîțiva muncitori printre care și Tudor, au fost trimiși în satele vecine să-i recruteze. La plecare nu li s-a făcut un instructaj propriu-zis, li s-au dat numai cîteva sfaturi. Pentru Tudor se găsise un sat, depărtat — Basmaua — din preajma unei exploatări forestiere. I se spuse că ar putea ajunge acolo cu un camion de ocazie, dar în această posibilitate cei din conducere erau neîncrezători pentru că — i se mai spusese — există pe lume trei feluri de oameni: buni, răi și șoferi.

Într-adevăr, așteptînd la Hoaga cu Ferigă, un loc unde șoferii schimbau viteza pentru că începea o coastă, pe lîngă Tudor trecură o mulțime de camioane fără să oprească la semnul pe care-l făcea. Abia cînd începuse să amenințe seara și ploua mărunt și sîcîitor, opri unul și Tudor urcă pe platformă. Aci se mai afla un om cu un sac în cap. După ce Tudor urcă, acesta îl chemă alături („vino la nen-tu că te faci ciuciulete"), își scoase sacul și-l așeză de-a lungul peste

amîndoi. Şoferul opri la un bufet din Dîrstarul, coborî împreună cu o femeie aflată în cabină şi intră înăuntru.

Omul aruncă sacul, sări în picioare, şi nu se aşeză pînă cînd cei doi nu ieşiră. Apoi se lăsă moleşit şi tremurînd sub sac, îşi cuibări capul şi braţele făcute colac pe genunchi şi spuse scîncind:

— Vor să mă omoare. Mă omoară...

Peste puţin timp începu să cînte subţire şi sufocat:

Foaie verde bob-arău,
Zice lumea să mor eu...

Şi mai cînta dar nu se mai deslușea nimic. Şoferul opri şi în satul următor la bufet. Coborî şi femeia. Omul de pe platformă stătea în picioare pînă cînd ei ieşeau. Şi tot aşa în fiecare sat.

Tîrziu de tot îi spuse lui Tudor că fusese croitor în Basmaua şi se căsătorise cu văduva tînără a unui cizmar. Aceasta ţinuse morţiş să se mute la oraş. El vînduse tot în afară de casă şi cîteva lucruri din ea. Se mutase şi intrase lucrător în atelierul unui meşter bătrîn. Avusese două fetiţe, dar amîndouă semănau cu patronul bătrîn. El o iubea ca mort pe femeie, nu se perpelise prea mult din cauza asemănării, mai ales că fetiţele muriseră repede. Acum ea se ţinea cu un şofer, cu şoferul care conduce, iar el s-a angajat ca încărcător de lemne, ca să fie în apropierea ei. Şi ei îl fierb şi-l perpelesc, intră la fiecare cîrciumă, beau şi mănîncă şi pe el îl ţin sus, în ploaie, cu toate că ar avea loc în cabină.

Şi începu iar să cînte scîncit. Omul aştepta să fie căinat, dar Tudor simţea o milă rece, o milă amestecată cu neînţelegere (de fapt era mai mult un efort de neînţelegere) pentru toate încovoierile lui.

Nu-i spuse nimic.

Adică îi spuse dar tîrziu de tot, și cu totul altceva decît se aștepta celălalt:

— Și eu merg tot la Basmaua. Sînt trimis să caut niște muncitori pentru fabrica noastră. Nu cunoști pe-acolo dornitori?

— De, acu eu știu... Te duc la Gostat unde se mai strîng seara ăștia tineri, „utemieii" cum li se zice. Că și eu cobor la Basmaua, nu mă mai duc pînă sus.

Ajunseră în Basmaua și omul, pe care-l chema Cicinat, coborî odată cu Tudor.

— Hai, îi spuse, să te duc la „Casa Albă" unde se strîng „utemieii".

Casa asta se afla la o răscruce de drumuri, în coasta unui deal împădurit, unde boierul Butuceanu își găzduia altădăți cunoștințele venite să petreacă vara, aici. Gospodăria de stat, căreia îi revenise casa, nu-i găsise încă nici o întrebuințare și o cedase Sfatului să țină loc de Cămin Cultural inexistent pe atunci în sat. (Toate acestea se întîmplă prin 1950). Amintindu-și, se vede, de petrecerile ce se țineau odată aici, oamenii îi spuneau „Casa Albă".

Tudor bănuia că omul îl însoțește fie pentru că mai aștepta o vorbă de mîngîiere, fie pentru că îi e urît să rămînă singur.

Se apropiau de „Casa Albă" și văzură de departe cîteva ferestre luminate.

Intrară într-o cameră cu pereții foarte înalți și foarte albi, așa de albi încît păreau făcuți să sublinieze podeaua murdară și udă, împestrițată de coji de semințe de dovleac.

Pe niște bănci se aflau cîțiva tineri, numai băieți, păreau cam mohorîți și aveau un aer de parcă așteptau pe cineva („Or fi așteptînd vreun muzicant, vreun acordeonist, ceva și ăsta n-a mai venit". — își spuse Tudor). Cincinet care intrase primul anunță:

— A venit tovarășul!

Ceilalți se mai înviorară. Tudor se așeză mai într-o parte și pentru că nu știa cum să înceapă, întrebă fără rost, parcă să întregească prezentarea tot atît de fără rost a lui Cincinet:

— Toți tovarășii sînt utemiști?

— Toți, afară de Mertic, răspunseră cîțiva, și arătară spre un băiat scund și îndesat (de aici îi venea și porecla) cu o față rotundă și frumoasă și cu niște ochi cenușii și sfioși. Părea cel mai tînăr dintre toți.

— Dumneata de ce nu ești? întrebă Tudor.

Băiatul se ridică repede în picioare și-și scoase șapca din cap.

— Păi... răspunse el.

— Ce păi... vorbește cînd ești întrebat, că n-ai prune în gură — îl repezi unul dintre cei prezenți care părea cel mai semeț de aici și era îmbrăcat și mai bine decît ceilalți.

Avea niște bocanci solizi, pantaloni bufanți care-i cădeau bine și purta o șapcă de piele.

— Păi am fost ocupat cu alte munci agricole, zise băiatul sfiicit de tot.

Se porniră toți pe un rîs puternic și lung și care se lungea de parcă ar fi fost ascuns și pregătit de toată posomoreala de pînă atunci.

După ce se liniștiră, tînărul semeț pe care îl chema Nucu lui Saloman, făcînd cu mîna un gest a lehamite:

Ți-a vorbit gura fără cap...

Din nou rîsete.

Tudor îi întrebă cu o voce care nu părea atît mustrătoare cît curioasă:

— Și la urma urmei ce aveți cu el?

Se liniștiră toți încurcați, și lui Tudor îi păru rău că a intervenit și le-a retezat veselia. Afară ploaia se întețise, tropa devenea din ce în ce mai chioară, iar camera și fețele celor dinăuntru se posomorîseră din nou.

Singura parte voioasă din încăpere rămăseseră ochii și obrajii lui Mertic. În colțul în care stătea el părea că mai zăbovește sau că se înfiripă vara.

Tudor începu să explice pentru ce venise privind spre acest colț.

În această zi de toamnă tîrzie, el descrise felul cum se lucra la fabrică, curățenia și strălucirea mașinilor și-a sectoarelor, căldura și albul din dormitoare; clubul; parcul fabricii în care se găseau mesteceni albi; — ca și cum ar fi vorbit despre vară.

Lui îi plăcu de felul cum vorbise.

Observase și mai observa și acum privirile ironice aruncate de Nucu al lui Saloman dar nu le luase și nu le lua în seamă.

De aceea după ce isprăvi întrebă liniștit:

— Ei, ce ziceți, sînt doritori?

Pentru că nimeni nu spunea nimic, Tudor începu să se teamă. Spuse:

— Cine are îndoieli poate să meargă să vadă și să se întoarcă. Costul drumului dus și întors e gratis. Sînt bani speciali.

Nu era adevărat. Nu i se dăduse nici un ban pentru asta. Se hotărîse să plătească din ce-i mai rămăsese din salariu.

Se înscrise mai întîi Nucu și faptul îl miră dar nu-i plăcu.

„Ăsta vrea să se plimbe pe banii mei", își spuse Tudor amărît.

Mai tîrziu ridică palma Mertic, dar el spuse că o să aducă rezultatul sigur a doua zi, după ce-o să vorbească cu părinții.

Se mai ridică în picioare fără să spună nimic un băiat lung care părea timid și neîndemînatic. Purta ochelari negri, care nu se „loveau" cu minteanul de dimie și cu căciula.

Nucu lui Saloman spuse:

— Bine mă, dar tu ai nervul ochiului coborît în mușchiul brațului.

Băiatul acesta se numea Genunche și lucrase într-un atelier de fierărie pînă acum cîțiva ani. Într-o zi cel cu care lucrase potrivise un fier încins pe nicovală și scuipase de cîteva ori pe el. Cînd Genunche lovise cu barosul pe nicovală, fața îi fusese ciuruită de stropi de fier. Obrajii i se refăcuseră curînd, dar începuse să-l doară ochiul stîng. Întrebat de părinți că ce-o fi avînd băiatul la ochi, fierarul spusese o vorbă care făcuse ocolul satului:

— Păi, eu știu... I-o fi coborît nervul ochiului în mușchiul brațului. Că are de la un timp niște mușchi...

După ce află povestea, Tudor spuse că ochiul o să poată fi vindecat sau, dacă nu, o să i se găsească o muncă potrivită.

— O să vedem noi, încheie el, și se surprinse pentru prima dată vorbind în numele fabricii.

Tudor nu mai insistă pe lîngă alții. Nici nu se mai simțea în stare, era sleit de oboseală.

În noaptea aceea dormi în casa aproape goală a lui Cinclnet.

Pe la prînz se întîlni cu cei trei. Prinseră o mașină de ocazie încărcată cu lemne și ajunseră în oraș. Tudor îi cază în un hotel. A doua zi le arătă fabrica, îi prezentă la conducere și cu banii care-i mai rămăseseră îi invită să mănînce în un restaurant din oraș (unde el nu mîncase niciodată). S-au angajat toți trei. Chiar și Nucu. Dar acesta a fost angajat ca muncitor calificat pentru că (Tudor nu știuse asta) el mai lucrase înainte și în altă parte și taică-său avusese un darac de lînă acționat de un dinam, așa că se pricepea întrucîtva în meserie.

Așa s-a terminat primul salariu al lui Tudor Dindelegan și astfel au întocmit întîmplările una din modificările lui de care el nu se speria dar avea grijă în privința formei cele mai potrivite.

Proiectul pe care și-l făurise atunci cînd plecase din sat de a deveni stăpîn de întîmplări, de a i se întîmpla exact ce trebuie să i se întîmple, era departe dar trimetea cîteva semne.

Așa își spunea el.

●

Între timp Dora își luase bicicletă. Îi înapoie banii dați pentru completare, într-o sîmbătă, îl întrebă ce mai face, pe urmă nu-l mai întrebă nimic, și dispăru.

— Toane, răsfățuri de-ale ei, — nu se îngrijoră Tudor care voise s-o invite undeva.

În zilele ce-au urmat, atunci cînd Tudor încerca să vorbească, ea îi răspundea enervată și neglijentă.

El n-o căută și ea îl ocoli în continuare.

De cîteva ori cînd el era silit să treacă prin biroul în care lucra ea, se putea observa în ochii ei o concentrare absentă, o căutare stăruitoare a ceva care existase în ea însăși sau în închipuirea ei. Și care acum nu mai era.

Dar acestea se întîmplau rar.

De cîteva ori Tudor o întîlnise și pe stradă cînd ea mergea pe bicicletă. Atunci era și mai trufașă. Poposea puțin la marginea trotuarului lîngă el, îl întreba ce mai face, îl bătea pe umăr, îl mîngîia nițel pe păr și pleca mai departe. „Asta e din cauza bicicletei, își spuse el într-o zi. Ea acum nu mai e una, e fată și bicicletă".

Dora, o fată cam aținită asupra căreia se opreau doar privirile ucenicilor, începuse să freamăte. Se socotea trecută în rîndul celor mari, îi privea pe cei de seama ei cu un fel de ironie ocrotitoare și era din ce în ce mai des văzută cu tehnicianul Corșatea. El era un om voinic în jurul a treizeci de ani, foarte destoinic și foarte muncitor. Era permanent bronzat, chiar și în timpul iernii. Aceasta pentru că după ce toamna, iarna și primăvara, muncea cît zece, în timpul

lunilor de vară, din iunie pînă în septembrie, nu mai dădea pe la fabrică. Își lua concediu fără plată și stătea tot timpul la strandul din marginea orașului.

Într-o seară, pe cînd Tudor se afla cu ceilalți băieți și cu maistrul Ghineț, acesta din urmă povesti următoarea întîmplare:

Cu ani în urmă, pe cînd lucra ca activist pe lîngă un Comitet Executiv dintr-un sat din apropierea Focșanilor, președintele de acolo interzisese cumpărarea bicicletelor în sat.

Hotărîrea o explicase sus, astfel:

— La noi, tovarăși, bicicletele ametesc simțurile la tineri. Fetele nici nu împlinesc bine 14 ani, nici nu li se usucă bine buricul, și ele, gata, buzna la măritiș. Le ametesc bicicletele simțurile și asta nu e o situație.

Tudor se gîndi la Dora.

— Asta e! tresări Tudor.

Și explicația odată găsită, el se simți mulțumit și întristat.

În zilele următoare începu să întîrzie de la servici. Îl ponta Vișoiu (erau prieteni cu portarul). Și tot la poartă își lăsa și paltonul, așa că intrînd în sector numai în haină, părea că a venit de la începerea lucrului.

Într-o miercuri Vișoiu plecă în concediu, Tudor se duse vreo trei zile punctual la fabrică, unde lucra fără chef, iar în a patra zi îl cuprinse din nou pofta să zacă în pat fără mari aflșieri, într-o stare de tristețe egală, limpede și niței leneșă. Nu se mai gîndea la Dora, tristețea lui trecea peste ea și el știa că dacă s-ar fi gîndit la Dora ar fi devenit îndîrjit și tristețea și-ar fi pierdut limpezimea. Ieșea seara, mînca la repezeală într-un bufet și se întorcea acasă. Îi era rușine să mai treacă pe la fabrică și pe măsură ce absențele se înmulțeau se mărea și distanța dintre el și fabrică.

Odată, întîlni la bufetul unde se ducea niște consăteni care vînduseră cîțiva saci cu nuci în piață. Erau asupra che-

fului. Tudor bău împreună cu ei și cum aceștia aveau o sanie îl urcară cu sila în ea și el se trezi a doua zi în casa unei rude. Era prin ianuarie, nunțile și onomasticile se țineau lanț, și Tudor nu fu lăsat să plece. Nici el nu se prea omora cu plecarea. A doua zi se hotărî totuși să dea o telegramă „acolo". (Îi era peste mînă să spună chiar și în gînd numele fabricii). Dădu telegrama și anunță că a fost chemat în sat ca să rezolve o situație familială. Zăbovi în sat o săptămînă și ceva. Se întoarse în oraș ceva mai vindecat. Plecă de cîteva ori spre fabrică. Apropiindu-se se întîlnea cu cei care ieșeau din schimb. Se întindea la vorbă cu ei cu un fel de plăcere și spaimă, pînă cînd trecea momentul pontării.

Pe urmă se întorcea acasă.

Într-una din nopțile lui de zăcere, Tudor își aminti de vechiul lui plan de a face să i se întîmple exact ceea ce trebuia să i se întîmple. Se perpeli mult timp în pat și găsi motivul greșelilor lui, al faptului că de trei săptămîni nu mai dase pe la fabrică — în aceea că-și făcuse remușcări, în timpul cît fusese slab.

Nu merse mai departe cu explicația și adormi.

Dimineața se trezi cu o veselie foarte ciudată și se întinse pe tot patul („își îmbrăcă patul cu trupul" — cum își spunea el).

Era atît de vesel încît se îngrijoră.

Totdeauna veselia de dimineață îi reprima neliniștile visurilor nopții sau greșelile din zilele dinainte. Dar în noaptea aceasta visurile îi fuseseră cu totul și cu totul luminoase. Prelungise, cel puțin în cel de dimineață, un basm în care era amestecat un văr al său, căruia îi lungise o buză.

Așa că începuse să nu se mai neliniștească de veselia asta ciudată. Făcu, caricînd, o gimnastică de dimineață, mișcîndu-și degetele de la mînă, apoi își atinse degetul mic de la mîna stîngă cu degetul mic de la piciorul drept („sînt la un metru și ceva distanță și se cunosc foarte rar").

Pe urmă se spălă și, bărbierindu-se, începu să cînte ca nă-și prelungească veselia neîntinată:

— Alo anglo-americanii
Nu mai bombardați țăranii
Mai la vale-s barosanii.

Începu să se spele și fără să-și propună făcu o baie totală absolut absent, apoi despuiat tot, își făcu pantofii cu cremă. Se îmbrăcă minuțios cu hainele cele mai bune și punîndu-și cravata cea mai bună cînta parcă pentru a-și potrivi mai bine nodul sau poate pentru a-l neglija.

Îmbrăcat cu grijă ieși în stradă și parcă i se păru că nu are ce face cu el însuși.

Pe drum văzu un om obosit care venea de la muncă sau din altă parte. Era netuns și nebărbierit.

— Nu vrei să ne tundem și să ne facem o frecție? îl întrebă.

— Cum?

— O frecție... O frecție în doi.

Celălalt îl privi mirat. Găsind că nu e nici beat nici nebun și că poate vine obosit de la o muncă de noapte, acceptă ușor.

Se duseră. Se bărbieriră și-și făcură frecții.

Pe urma el se uită la ceas.

Se făcuse aproape nouă.

Ajunse în fața fabricii și începu să șovăie.

Încercă să-și refacă veselia de dimineață, îndirjit, dar curajul se risipea.

Fabrica era o clădire înaltă, rece, nemiloasă.

Se gîndea că portarul, atunci cînd intră el, numai lui îi spune „să trăiești". Asta din iarna trecută. Atunci era polei afară și el înfofolit alunecase la intrare și arătase ca o grămadă ciudată (palton, fular, bască) încît portarul speriat sau mirat întrebase ținînd totodată și mîna pe telefon, o femeie de serviciu, arătînd cu degetul spre el:

— Ce este acolo?

Se uită la ceas, își dădu seama că oricum întîrziase cu cinci minute. Să se ducă să-și lase paltonul în alt birou, să intre vesel și preocupat în atelier...

...I se făcu silă.

Se opri.

Avu o poftă cumplită să urce pe acoperișul clădirii fabricii pentru că de acolo n-o putea vedea. De acolo, de sus, n-o vedea.

Cum aceasta nu se putea (fabrica avea acum șapte etaje) se întoarse acasă, urcă pe scara de incendiu, parcurse o bordură care înconjura casa de la etajul doi și intră în camera lui pe fereastră.

Se întinse în pat. Se gîndi să se învelească cu cravata peste față. Dar își aminti că era iarnă și muștele nu puteau să-l deranjeze. Așa că lăsă cravata la locul ei. Stătea dichisit întins în pat. Se întoarse pe-o parte.

Și pe urmă căscă și el.

Dormi pînă a doua zi și iar se trezi vesel. Îl mira această veselie de ieri și azi de cine știe unde și tot mirîndu-se, o drăcui și adormi din nou. Se trezi peste zece minute în aceeași stare voioasă dar mai supravegheată și cu un simțămînt sau gînd nou: acela că el trebuie să fie îngăduitor cu el însuși un timp.

Nu mai vru să se gîndească la ceea ce simțea, din spaima de a nu risipi totul, zvîcni din pat, se spălă, cîntă iar ceva și în timp ce se spăla și cînta, îndreptăți nedumerirea cuiva care se întreba de ce oamenii, atunci cînd se spală și se bărbieresc, cîntă.

Începu să se îmbrace tot cîntînd și apoi își dichisi camera dansînd (cînta și dansa pentru a-și ocroti prin zgomot o veselie pe care o simțea plăpîndă).

Ieși în stradă în starea aceasta fragedă și se urcă în tramvai. Era, așa cum se întîmpla dimineața, o mare aglomerație.

Tudor asculta cum un bătrîn istorisea unui alt bătrîn un film de aventuri la care cel ce povestea mai adaugă un omor inexistent în „economia" filmului. Deodată Tudor fu strîns de mînă. Mîna străină îi cutreiera cu gingășie nervurile palmei. În învălmășeala din tramvai Tudor era înconjurat mai mult de femei și el le privi pe rînd de la stînga la dreapta (mîna stîngă îi era strînsă). Și dădu cu ochii de Dora. Bine, dar ea stătea alături de Corșatea și vorbea foarte aprins cu el. Corșatea o asculta distrat. Cînd Dora isprăvi, îl strînse dureros de puternc de mînă pe Tudor. Fața lui Corșatea rămînea nemișcată la această strîngere de mînă adresată lui si atunci Dora văzu nepotrivirea. Îl descoperi uimită și încurcată pe Tudor a cărui mînă i-o strînsese. Dar s-a nimerit că tocmai atunci tramvaiul să oprească în stație. Tudor coborî.

Nu era o îngenunchere.

Dar el se simțea deocamdată slab și trebuia să-și adune posibilitățile, să se întremeze.

Intră în fabrică, nepăsător și neliniștit.

Nu i se puse nici o întrebare în legătură cu absențele pentru că toți știau că i-a mai rămas o casă în sat ajunsă fără rost. Străbătu sectorul și, ca de obicei, femeile care lucrau la mașinile de cusut ridicau capul atunci cînd trecea un bărbat. Sectorul devenea atunci o unduire de capete de femei care se ridicau și care coborau.

Tudor trecu printre aceste valuri de fețe de femei vesel și privind pe ferestre.

„Parcă aș fi un cadou pe care mi-l fac tot eu", își spuse el voios.

Era o voioșie neadevărată dar de care el avea nevoie ca să se înzdrăvenească și să se privească apoi nemilos.

Întîlnire tîrzie

PAVEL VÎRŞAN NU SUPĂRA ŞI NU SUPĂRASE niciodată pe nimeni. Ştia să fie împăcat cu el, să se păzească de cutremure sufleteşti mari şi să fie bine cu toată lumea. Din gura lui nu se pomenise să iasă vreo înjurătură sau o vorbă aspră aruncată cuiva, iar cînd se supăra pe o vită sau pe un lucru, îşi făcuse el un blestem: *fir-ar al reamii*, care nu însemna nimic. Asta, ca la caz că vita sau lucrul ar fi avut cumva simţire şi înţelegere, să nu se supere nici ele. Cînd

cineva avea un necaz și-i trebuia ajutorul cuiva, primul gînd era la Pavel: îl sculai din somn sau de la masă și-l trimiteai după doctor sau unde aveai nevoie. Iar el făcea tot fără să te întrebe nimic și fără să ceară răsplată, socotind ajutorul ca un drept care i se cuvenea lui și numai lui.

Totuși, de cîte ori venea vorba de el, oamenii după ce spuneau: „A... Pavel? O avere de băiat... bun, ce mai încolonoa,da' prea..." și bolboroseau ceva nedeslușit. Toți căutau un cuvînt aspru, dar care să nu doară tare, pentru că nu i-ar fi potrivit. Și nu găseau. Greutatea venea de la faptul că Pavel avea o chibzuință a lui — și chibzuința place oamenilor — dar era la el o cumpănire și o măsurare afară din socoteală, care te împingeau fără să vrei să-l împungi cu un cuvînt. Odată, mai de mult, cînd Pavel era copil, spusese *Crezul* într-o duminică la biserică. Cînd plecase acasă și ajunsese la rîu, în dreptul punții Savului, copiii satului care-l pîndeau începuseră să arunce cu pietre în el, ca după vreun mucenic. Luați din scurt, nici unul nu putuse spune de ce făcuse asta. De fapt, le sărise și lor în ochi sfioșenia și cuminția lui Pavel și-i zădărîse.

E un om îndesat, potrivit la stat, cu obraji mari, lemnoși. Vorbește puțin și atunci rostește cuvintele rar, de parcă ar număra silabele și apoi, după ce le numără, le cuibărește atent în urechea celuilalt. Și el întotdeauna își spune gîndul pînă la capăt. Așa, dacă se află în odaie cu cineva și ușa e deschisă, el nu spune puțin ca toți oamenii: „Închide, mă ușa!" Zice: „Închide ușa că se face frig și te pomeni că mă lovește iar vreun guturai".

De asta, cînd vorbea el, oamenii îi luau vorba fără să se sinchisească. Pavel nu se supăra, îi îndreptățea, și-și băga vină doar lui. Totuși se depărta curînd de pîlcul de oameni unde nu fusese ascultat și pleca legănîndu-și umerii în felul cum și-i leagănă oamenii jigniți, cu legănarea aceea aplecată înainte care vrea să însemne amenințare, însă o amenințare

neputincioasă pe care nici cel care se leagănă așa nu știe cînd și cum o va îndeplini.

Ai Sfatului și ceilalți oameni din sat, știindu-l așa cumpănit, îl puseseră gestionar la M.A.T.

M.A.T.-ul e o cameră mare și între tejghea și mese se rotunjește un zid ca o jumătate de cerc, așa că tejgheaua arăta ca un fel de altar, iar încăperea aducea puțin cu o biserică. Cum venise aici, Pavel se apucase și făcuse dinaintea tejghelei un gărduleț, iar pe zidul din față atîrnase trei cartoane pe care scria: pe cel din mijloc — „Secția M.A.T v-a salutat: Bine ați venit", pe cel din dreapta — „Creditul la noi la M.A.T. / interzis și refuzat", iar pe cel din stînga — „ Servim bine și frumos / Pe clientul cuviincios".

Literele, desenate rotund și colorat, nu erau legate între ele. Ședea fiecare frumos și cuminte pe petecul ei de hîrtie, de parcă s-ar fi căznit să-l gospodărească cît mai bine una fără ajutorul alteia.

Cînd era pe amurgite, soarele își trimitea prin fereastră și prin sticlele de lichior, aflate acolo pentru reclamă, lumina obosită. Razele, după ce treceau prin băutura galbenă, se făceau mai subțiri, mai slabe și-l împresurau pe Pavel în lumina lor potolită. Și nu se știe cum și razele astea domoale, și literele cuviincioase și cumințenia lui Pavel se prindeau într-o anume uneală, încît oamenii, cînd intrau, pînă a-i desface băutura, vorbeau pe șoptite. Iar Pavel îi servea cu mișcări mici, puține și așezate. Așa era el. O singură dată fusese văzut făcînd mișcări mai mari și vorbind cu voce tare.

Cînd făcuse nunta.

De însurat se însurase cu Fica Panaitei lui Cadîn. Fata avea o poveste cam ciudată.

Cu mulți ani în urmă, Panaita Cadîn se măritase cu Dumitru Obaie. Acesta era un om despre care pînă la o vreme n-ai fi putut spune mare lucru: n-avea nimic care să-l des-

parte de alții. Apoi, Obaie își cumpărase un darac de lînă și cum, rază de trei sate, nu mai exista altul, daracul lui avea clientelă. Începu să scoată bani cît nu visase și să încropească avere. Nemaiieșind la muncile cîmpului, Obaie se îngrășase în așa fel, că pulpele îi umpleau pînă să crape cracii destul de largi ai pantalonilor. Cînd mergea pe drum avea spatele așa căzut înapoi, că ți se părea că e mai scund și că merge așezat pe un scaun ascunzîndu-și înălțimea adevărată. Panaiata îl luase după ce se îngrășase așa: trăgea la avere, îi plăcea traiul lesne. Curînd după ce s-au luat, s-a dovedit că Obaie e sterp, nu poate avea copii. El ținea însă morțiș să aibă, ca să rămînă cuiva strînsura lui de o viață. Îi spusese femeii să se întindă cu cine-o vrea și să-i aducă un copil. Și Panaita după un timp îi adusese pe Fica. O vreme lucrurile au mers împăcat. Asta pînă cînd pe chipul fetei începuse să se deslușească liniile obrazului lui Mihai Ciupilitu, cu care are făcută. Lui Obaie începu să-i sară țandăra din te-miri-ce și i băga vină nevestei din orice nimicură. Azi așa, mîine așa — casa lor balamuc întreg. Pînă la urmă au băgat divorț, și, după ce s-au divorțat, omul i-a dat femeii două pogoane de pămînt și i-a făcut și o casă în Plaiul Oii. Locul era pe atunci cam pustiu și poate de asta Panaita se sălbăticise, se înăise, dase în patima băuturii, ba învățase să tragă și din țigară. Cineva din sat povestea că intrase odată, ziua, la ea în casă, fără să ciocane la ușă, și o găsise cocoțată în pat (*în puterea zilei, auzi!* se văicărea el de uimire). Tinea un furtun care răspundea într-un butoi cu vin de sub pat, în mîna stîngă, și o țigară în dreapta. Panaita slăbise, se îngălbenise și ochii îi pluteau întotdeauna în apă, parcă ar fi avut gripă. Coada sapei n-o îndrăgise niciodată și, cu anii, vînduse bucată cu bucată pogoanele de la Obaie și ceva din pogonul ei de zestre. Acum se ținea doar de reclamații și cîrcoteli. Ultima ei reclamație trimisă comisiei de împăciuire a Sfatului pleca de la faptul că lîngă ea își ridicase casă Vasile Cîmpu-

lungeanu. Acesta stricase gardul putrezit care-i despărțea, făcuse altul nou și luase el ulucile vechi. Era doar în drept dacă punea uluci noi! Panaita nu, că să-i dea ulucile îndărăt, și cum omul se împotrivise ea făcuse cererea aceasta:

„Tovarășe Președinte, Subsemnata Panaita Cadîn, cu tovărășie vă aduc la cunoștință următoarele. Vă rog a chema în fața comisiei pe locuitorul Vasile Cîmpulungeanu și soția lui Maria V . Cîmpulungeanu. Numiții au făcut următoarele lucruri ca și caz de crimă. Pe ziua de vineri el s-a apucat după ce a văzut că nu sînt acasă și a stricat curtea dintre noi. Cînd am venit din sat și i-am zis de ce a stricat curtea mi-a spus că eu nu am nici un drept acolo și eu am zis că dacă n-am nici un drept să ajungi să-ți podești mormîntul cu ulucile. Atunci ea a sărit cu gălăgia la mine spunîndu-mi ce vrei fă tîrîtură și să fii a dracului cu neamul tău de nebună. Atunci eu i-am spus de ce mă drăcui și mă faci tîrîtură, nu ți-e frică că există legea foarte strictă, ce crezi că mai este ca în trecut?

Dar ea mi-a răspuns că nu mi-e frică de lege și merge cu mine de gît pînă unde-o fi și tot nu-i este frică. Tot atunci cînd i-am zis să nu mă facă în tot felul, el s-a repezit la mine spunîndu-mi că mă leagă și mă face fedeleș, vrînd să sară cu gardul la mine.

Aceasta mi-este cererea pe care o semnez propriu.

Panaita Cadîn"

Pe fată, pe Fica, o crescuse aspru, cu jordia, și în fața ei se ferea să bea. Fata îi știa de frică și o iubea. I se rupea inima cînd o auzea cîteodată, nopțile, plîngînd și tînguindu-și viața risipită. Terminase ciclul doi, dar mă-sa n-o lăsase să meargă mai departe, la o școală profesională din Argeș, unde vrea ea să se ducă. O oprise acasă, o trimitea cu ziua la muncă și din ce-i aducea ea trăiau amîndouă.

Fica atunci se deștepta.

Avea o înfățișare neîmplinită, care se rotunjea acum. Vorbele ei, de pildă, sunau ca un tremur nedesluşit, parcă ar fi avut muchiile învelite în ceață şi semănau cu primele cuvinte pe care le spun oamenii cînd se trezesc din somn. Ochii puțin bulbucați, parcă pînă la jumătate, aveau cîteodată o uitătură atît de puternic de bucuroasă, că în fața lor se țesea o pînză luminoasă, deasă, de nu puteai să le deslușești culoarea. Şi ochii aveau o căutătură neastîmpărată, care fugea de la un lucru la altul, de la un om la altul sau — se vedea şi asta — de la un gînd la altul. Era privirea omului tînăr care a suferit puțin, însă nu prea mult, doar atît cît să poată înțelege şi prețui fericirea şi pentru care oamenii şi întîmplările din lumea asta se sprijină pe cumsecădenie şi bunătate. De aceea, ochii ei alergau printre gînduri, lucruri şi oameni, fulgerați de veselie, adunîndu-le pe toate într-un cerc curat şi prietenos, în mijlocul căruia stătea ea, Fica, şi era fericită.

Cînd mergea Fica pe şosea şi cineva se interesa:

— Un'te duci, tu Fico?

Ea întreba uimită:

— Cum?

— Un'te duci?

Ea întreba iar şi mai uimită, şi mai fără rost:

— Cine?

— Cine... tu!

Ea îşi dădea roată cu ochii, nu se vedea înaltă şi frumoasă şi mai întreba o dată, mirată, neconvinsă că de acum poate să intereseze pe cineva. Şi mai zicea acum parcă adresîndu-se ea ei:

— Unde mă duc eu?

Şi răspundea.

Aşa o aflase vestea măritişului.

Ideea de a o da după Pavel o avusese Panaita, care-l ştia pe acesta muncitor şi cu ceva avere. Pavel avea patru pogoane de pămînt, unul luat de la împroprietărirea din '45 şi trei —

din care unul cu vie — încropite de el, ca moștenire n-avusese și slujise la curtea lui Bărcănescu, vizitiu.

Știind și supușenia lui Pavel, Panaita își făcuse socoteala că dacă-l ia de ginere o poate duce, pe seama lui, mult mai lesne decît ca pînă acum... De asta de cîte ori cineva îi vorbea de măritișul fetei ea părea că n-ascultă, însă, după ce termina, aducea vorba, fără vreo legătură anume, de Pavel și-l lăuda. Așa că, atunci cînd flăcăul, la urechea căruia trebuiau să ajungă toate acestea, pețise fata, Panaita îl întrebase de la bun început dacă nu cumva a făcut cerere la colectivă care se înființase de puțin timp și deocamdată nu intrase decît o parte din sat. După ce Pavel scuturase din cap că nu, Panaita îi spusese crud — se încredea pe încovoierea flăcăului și pe faptul că, după cît aflase acesta avea drag și de fată — că dacă îl împinge necuratul să facă cerere, ea i-o ia pe Fica îndărăt, să nu fie nici o discuție. Ea, Panaita, e bătrînă și slabă, nu poate face multe zile-muncă și o fi meritînd și ea atîtica să fie îngrijită de ginere și de fata ei, pe care a ferit-o de foc și apă pînă acu'. Pavel făgăduise tot ce i se ceruse și hotărîseră ziua nunții.

Cînd plecase de acolo, el mergea mai rar și mai atent de cum mergea obișnuit. Ca și cum ar fi fost plin-ochi de fericire și dacă ar fi mers mai iute, mai săltat, fericirea aceasta ar fi putut să dea pe afară și s-ar fi vărsat în picuri pe drum. Gîndurile îi alergau alunecoase și amețite și, după un timp, cînd ele se mai liniștiră, în fața ochilor lui Pavel apăru deodată, nechemată, odaia Panaitei. Văzu pereții acoperiți cu șervete, funda albastră care încingea ca un brîu burta lămpii, ceasul de masă băgat într-un fel de cușcă de lemn, spînzurată în perete. Băgă de seamă că Fica lipsea și constatarea îl încremeni și se opri. Își aminti că tot timpul cît stase de vorbă nu îndrăznise să îndrepte ochii spre fata care ședea mută și uimită într-un colț, de nu i se auzeau nici răsuflarea nici gîndurile. Iar Panaita vorbise de măritișul ei ca și cînd fata

n-ar fi fost acolo. Gîndurile astea îl cam amărîră nițel, dar nu prea mult, pentru că celelalte, cele bucuroase, depărtate cîteva clipe îl năpădiră iar și mai puternice.

Și Pavel porni mai departe cu pașii tot așa de rari, de măsurați și de atenți.

Totuși în ziua nunții era mohorît și fața lui n-avea nici o tresărire veselă. Oamenii se mirau, și mirarea le rămînea nemulțumită. Pavel era surd la întrebările lor.

Fapt era că-l necăjise următoarea întîmplare:

Sîmbătă seara, înainte de asfințitul soarelui și înainte de începerea fedeleșului. Pavel pornise, îmbrăcat în haine de ginere, cu plosca și cu lăutarii să cheme cunoscuții la nuntă. Lăutari avea trei: pe Vergilă la clarinetă, pe Năiță Burcea, un țigan gras care părea că-și lăsase burtă înadins ca să poată sprijini pe ea țambalul și, pe Mitu-Orbul la vioară. Acesta era un om slab, mic și vesel, cu veselia întrucîtva dureroasă pe care o au infirmii în stare să se depășească și să-și rîdă de suferința sau cusurul lor. Cînd merga neînsoțit pe drum și auzea pe cineva apropiindu-se, Mitu, pipăind înainte cu bîta, îl prevenea glumind:

— Pardon, pardon, să nu te răstorn!

Trecuseră pe la cîțiva oameni și se aflau pe șosea îndreptîndu-se spre alții. Amurgea. Pavel auzise o șaretă venind de la deal, și, după vorba cu care omul aflat în ea, rostise un îndemn calului, recunoscuse vocea lui Tudor Leca. Spusese lăutarilor să cînte și, cînd șareta trecuse prin dreptul lor, Pavel întinsese plosca. Tudor Leca trecuse însă fără să oprească. Pavel rămăsese prăbușit. Jignirea suferită îi cutremură într-atît bucuria, încît pentru cîteva clipe îl stăpîni gîndul că toată viața împăcată pe care o ducea de cîțiva ani încoace era de fapt neadevărată. Că nunta cu Fica era o închipuire a lui, îndrăznise prea mult cînd se bucurase și acum trebuie să ispășească. Singura parte adevărată a vieții lui era aceea cînd fusese vizitiu la Bărcănescu. De aceea cînd Năiță îl îm-

Biblioteca ... Nr. ... Cluj

punse în spate cu surceaua învelită la cap în tifon, cu care lovea în țambal, Pavel se răsuci ca opărit, crezîndu-se pe capră și înghiontit de stăpîn. Dădu însă cu ochii de Năiță care reflecta îngîndurat și parcă trist și el:

— Să ții minte, Pavele, că n-o fi stînd politic să bei din ploscă pe drumul mare.

(Tudor Leca era instructor teritorial de partid.)

„Ei și, se împotrivise Pavel în gînd. Ce dacă? Ce, are dreptul? Are el dat în scris la mînă să-mi strice mie bucuria?..."

Și cine i-o făcea... Tudor Leca, omul pe care Pavel îl îl ținea în cinstea cea mai mare, față de care se simțea îndatorat pe viață pentru că nu-i lua niciodată vorba din gură — îl aștepta cu răbdare să-și rostească gîndul spus întreg. El, cu care făcuse cîte drăcii toate în primară... Păi nu lipsiseră ei o săptămînă încheiată de la școală și de acasă atunci cînd cu povestea cu Lacul Bălțat...

Lacul acesta se credea că e fără fund. I se zicea bălțat pentru că așa umbla vorba, odată, un taur țărcat a alergat o vacă la fel. Vaca, speriată. se năpustise în lac. Taurul, după ea. Nu s-a mai dat niciodată de urma lor și de atunci a rămas că lacul n-are fund. Cu mult timp îndărăt, într-o toamnă, ploua și era un frig umed de te bărbierea. Pavel, care era printr-a patra și Tudor printr-a șasea, simțiseră atunci fără să-și spuie unul altuia că li s-a luat de lumea asta. Pleci de la școală, te duci acasă, mănînci ca vai de lume, dîrdîi de frig pe lîngă vite pînă se-ntunecă, vii la școală, iar dîrdîi... Nu mai merge, ajunge!

Își făcuseră planul să se arunce pe gaura asta a lacului, care răspundea în partea ailaltă a pămîntului, în Africa, în Australia, undeva o fi dînd ea. Partea aia trebuia să fie atunci, dacă aici e toamnă, bătută de soare. E primăvară sau vară, soare, cald, mai mare dragul. Te arunci în gaură, stai turcește cu traistele pe genunchi... ți-e foame — mănînci, ți-e somn — te culci și cum dormi!... pe aer, aerul e mai moale

ca orice saltea. Și vîjîi prin aer parcă ai zbura. Ajungi dincolo, ntai ce stai, mănînci și trăiești ca lumea, strîngi și ceva avere și pe urmă, cînd te sucește pămîntul cu fața asta, de-aci spre soare, te-arunci iar în gaură și vii îndărăt în sat unde e primăvară. Ești îmbrăcat altfel. Te întîlnești cu unul, cu altul, din sat:

— Pavele, Tudore, voi sînteți, mă? Unde naiba ați fost mă, v-a înghițit pămîntul?

Păi ne repezirăm și noi pînă pe lumea ailaltă.

— Ce vorbiți voi, mă, și cum e acolo pe lumea ailaltă, e bine?

— E, cum să nu fie, păi de ce crezi că nu s-a întors nimeni din cîți au murit?... De bine! Noi ne-am zis să ne întoarcem ca să spunem cum e, să știe *poporul*.

Își îndesaseră trăistile cu merinde și plecaseră la lac. În prima zi nu dăduseră de gaura căutată. Găsiseră doar mocirlă, but uci de arin, laba ursului, trestie. Acasă le venea peste mînă să se întoarcă. Și-au făcut o acioală din crăci și frunze și au mas acolo, pe mal,. A doua zi la fel. O săptămînă au tot căutat gaura degeaba, pînă au isprăvit ce aveau în trăiști. S-au întors acasă burdușiți de răceală. Pe drum, Leca izbucnise, încolțit de frig, ștergîndu-și nasul cu mîneca minteanului:

— Tot pe lumea asta ne fu dat să rămînem, Pavele. N-avem decît să ne facem căldură aici.

Și nu spuseseră la nimeni unde fuseseră și ce căutaseră.

Prin '49 Tudor Leca plecase din sat pe un șantier, apoi îl apucase armata și după armată fusese secretar de Sfat într-un raion vecin. De doi ani se întorsese în sat instructor teritorial. Pavel mergea pe șosea cu lăutarii după el, vorbind cu un Tudor închipuit, chemîndu-l să-și aducă aminte, alături de el, de lucruri care-i legaseră altădată. Apoi își aduse aminte de o întîmplare mai proaspătă care, i se păru lui, explică purtarea lui Tudor de acum.

Cu cîteva zile înainte de a o peți, Pavel pe Fica, Tudor Leca trecuse pe la el și-i spusese că duminica ce venea avea să se ție o adunare generală a cooperatorilor pentru primirea de noi membri. Îl întrebase pe Pavel dacă el n-avea de gînd să dea cerere. Pavel îi spusese de la început fără lămuriri, că o să dea. Și chiar așa era: el, dacă era la M.A.T., nu prea avea vreme de muncile cîmpului. În duminica aceea însă Pavel o pețise pe Fica. Cînd venise în pețit, avea cererea de intrare în buzunar. Voia s-o dea după prînz la adunare. Auzind pretențiile Panaitei, o morfolise înfricoșat, de parcă s-ar fi temut că femeia ar putea-o citi prin postavul hainei. Marțea trecută, între prînz și amiaz, cînd Pavel era acasă, îl văzuse pe Tudor intrînd pe poartă. Știa de ce vine. Căută la iuțeală cheia să încuie la tindă, n-o găsi și atunci se piti în odaia bună. Tudor îl strigă un timp afară, apoi deschise ușa tinzii și-l mai chemă de două ori. Pavel tăcea băgat după ușa odăii. Tudor deschise și ușa asta și stătu o vreme așa, aplecat în față, cu mîna pe clanță, fără să-l mai cheme. În odaie era frig că aici nu se făcea focul nici iarna. Pavel după ușă, văzu îngrozit cum pe lîngă țîțîni se strecoară aburul venit de la răsuflarea lui. Oprise cît putuse aerul în piept. Tudor ședea mai departe, neînduplecat, cu mîna pe clanță. Apoi, Pavel nu mai putuse și dase drumul cu un zgomot ușor la aer. Aburii izbucniseră în fuioare groase pe lîngă țîțîni. Pavel nădușise, își mutase cu zgomot acum deslușit greutatea de pe un picior pe altul și tocmai voia să iasă cînd Tudor trăsese ușa și plecase. Pavel își dase seama că Tudor a ghicit că el se află după ușă și se mirase cum de nu vrusese să-l dovedească, pentru că dacă vroia să aibă de la el cererea de intrare mai lesne ca atunci cînd se afla încurcat și rușinat n-o putea avea altădată. Și-a răspuns că se vede, lui Tudor îi fusese rușine de rușinea lui, a lui Pavel, și mai bine închisese ochii. Dar de supărat rămăsese supărat, era limpede dacă n-a vrut să cinstească din ploscă. Mergea mai departe

cu lăutarii după el, din om în om, chemîndu-i la nuntă absent, cu vorbele ce se spun obișnuit fără să se gîndească la ele.

La masă, la nuntă, Pavel era la fel: ședea în capul mesei cu Fica lîngă el, mut, de parcă i-ar fi fost buzele cusute. După o vreme — lucru de mirare la el — începu să bea. Bău așa, cu capul aplecat și, cînd săltă privirile, văzu că Milică al lui Odrișcă, un băiat din sat care făcuse o școală tehnică la oraș și acum era brigadier, își lipise ochii de Fica. Îl întrebă pornit:

— Unde te uiți tu, mă Milică?

Acesta-și mută iute ochii în altă parte și răspunse:

— La nea Plotogea.

— Și de ce te uiți tu, Milică, la nea Plotogea? continuă Pavel cu voce blîndă, dar tulbure.

— Nu-l vezi cum se răstește la bocanci (Omul de care era vorba vărsa verde lîngă ușa grajdului).

Milică al lui Odrișcă folosea adesea unele cuvinte, altele decît cele obișnuite, pe care le deprinsese la școală. Le rostea însă cu o anume tristețe, cu o obligație venită de la situația că el, deoarece învățase la oraș, trebuia neapărat să aibă cuvinte deosebite. Și pe fața lui frumoasă ca de fată, cu o gură croită bine și o bărbie rotundă și mică, se mai vedea că nici acolo, la școală, nu deprinsese cu cine știe ce plăcere cuvintele acestea. Le învățase ca să poată fi la rînd cu toți, să le trimită înainte, ca o pavăză, pentru ca înapoia lor să-și poată orîndui și apăra gîndurile lui adevărate.

— Și unde te mai uiți tu, Milică? urmă Pavel la fel de blînd.

— La Năiță.

— Și de ce te uiți tu la Năiță?

— Uită-te ce muzici îi zice învățătorului.

Năiță, țambalagiul, se tot învîrtea pe lîngă învățătorul Modoleanu, un om în vîrstă, scund și subțirel care era președintele comisiei de împăciuire de la Sfat. Năiță știa că Gheor-

ghe Răbădină făcuse plîngere împotriva lui, deoarece nevastă-sa, Mița, găsise gîștele lui Răbădină în grîul lui, al lui Năiță, prinsese una, o tăiase și o gătise. Se rotea pe lîngă învățător, din „domnul procuror": nu-l scotea, și-l întreba cam ce cîntare i-ar place.

— Da' la nevastă-mea de ce nu te uiți, mă Milică? Ce, nu e frumoasă, nu-ți place, făcu Pavel brusc cu alt glas.

— Cum poți să... se frînse tulburată vocea celuilalt. Uită-te că mă uit.

Și începu să-și plimbe ochii pe fața și pe gîtul Ficăi, liniștit, căutînd să-i prindă privirea. Pavel se foi nemulțumit, mai bău un pahar, apoi puse celuilalt întrebarea cu care credea c-o să-l răpună:

— Ia spune tu, Milică, ce-a fost mai întîi, oul sau găina?

Acesta răspunse fără să se uite la el, cu ochii tot la Fica.

— Las' că ți-l desenez eu.

— Ce să desenezi, mă?

— Răspunsul!

— Milică, uite ce e, mă Pavel ridică glasul. Tu să nu... auzi tu, mă , să nu... Că eu dacă-ți cîrmesc una...

Nu se știe cum s-ar fi terminat toate astea, dacă chiar atunci n-ar fi intrat pe poartă Tudor Leca cu nevastă-sa, care aducea darul: dintr-un coș se vedeau ieșind colțurile unor franzele, deasupra era o găină tăiată și o mașină de tocat carne, iar sub braț ținea o curcă vie.

Pavel, cum îi văzu, sări fript, luă lăutarii după el, le ieși înainte cu plosca și ei începură să cînte de întîmpinare. Apoi îi așeză la masă, puse jurnale noi în fața lor și le aduse chiar el străchinile cu ciorbă, piftie, friptură și apoi cozonac. Tudor îl întrebă dacă nu cumva aseară fusese cu lăutarii pe drum, că el, tras de gînduri și din cauza întunericului, nu prea văzuse bine. Își adusese aminte abia după ce trecuse cu șareta, dar nu-i mai veni să se întoarcă... Pavel se tot bîțîia pe lîngă el, îi mîngîia umărul cu palma și-i zicea: „Mă nea

Tudore... auzi tale, mă nea Tudore". (Leca era doar cu trei ani mai mare, dar Pavel îi zicea *nene*, așa apucase de mic.) Mai mult nu-i spunea. Ca și cum ar fi avut să-i comunice ceva nemaipomenit și nu afla cuvinte și parcă, tocmai cînd le afla, i se părea că ele, cuvintele, împuținaseră gîndul și căuta altele.

Începu iar să bea și, spre miezul nopții, cînd era afumat bine, se sui pe un scaun din capul mesei și începu:

— Ce faceți voi, măi oamenilor, aici? (Dacă n-ar fi fost fața înveselită, ai fi crezut că e pus pe scandal, că vrea să ceară socoteală nuntașilor că petrec.) Știți voi ce faceți, nuu nu știți? Ei, dacă nu știți, atuncea să vă spun eu. Voi acu' petreceți la o nuntă. La a cui nuntă petreceți? La a mea, Pavel Vîrșan. Pavel, Pavel Vîrșan. Cine am fost eu, Pavel Ion Vîrșan? Vizitiu la Bărcănescu, asta am fost. Și cine sînt acu'? Păi *sînt*, dacă voi puteți petrece la nunta mea. *Sînt* . Știți ce-mi vine, mă oamenilor, să fac eu acu'? Iar nu știți. Păi îmi vine să mă dezbrac, să arunc îmbrăcămintea și s-o atîrn de colțul lunii. Așa-mi vine, și-mi fac plăcerea, că pot s-o fac, azi e nunta mea!

Se dezbrăcă de haină și o ținu un timp depărtată de trup, cu mîna înțepenită. Era prima dată cînd Pavel era văzut făcînd o mișcare mai mare. Aerul rece al serii se vede că-l mai desfăcu din băutură, îl trezi, și Pavel își privi uimit haina. Pe față îi alergă un zîmbet mic și speriat și Pavel se dădu jos și n-a mai zis nimic pînă la ziuă, cînd au plecat nuntașii.

Cîteva săptămîni zilele s-au adăugat una la alta, fără ca în casa lui să se întîmple ceva care să merite să fie pomenit, să nu se întîmple și în alte case de tineri care deprind prima dată rosturile traiului în doi. Pavel o îndrăgea pe Fica, nu știa ce să-i mai facă, ce să-i mai aducă, și chiar după ce trecuse un timp bun de la nunta, tot se mai încurca în fața ei. Fica nu-l iubea încă, pentru că nu iubise niciodată pe nimeni.

Treptat, treptat însă ea începu să ducă dorul lui Pavel cînd acesta lipsea, plecat după marfă la oraș. Cînd mergea pe șosea, o mișcare a brațului sau a capului unui om ori o anumită rotunjire a unui cuvînt îi aminteau de cutare mișcare sau frîntură de gest, ale lui Pavel, sau de cutare fel al lui de a rosti un cuvînt.

Poate că ceea ce abia tresărea acum în simțirile Ficăi ar fi avut o urmare obișnuită și lucrurile ar fi mers bine dacă nu se petreceau niște întîmplări care s-au pus curmeziș și au răsturnat totul.

Spre primăvară, era într-o luni, și cum lunea nu prea sînt clienți, Pavel se gîndea să închidă M.A.T.-ul mai devreme. Atunci intră pe ușă Milică al lui Odrișcă. El se duse ață la o masă, fără să-l ia în seamă pe Pavel, și-i ceru o litră de rom. Pavel i-o aduse, și Milică bău de-a dreptul din litră îndelung, fără să i se clintească mărul lui Adam. Abia apoi, după ce o golise mai mult pe jumătate, își puse și în păhărel. Goli litra curînd și mai ceru una.

— Păi n-o s-o poți duce, se împotrivi moale Pavel.

— Tu pune acolo ce-ți spui eu, c-o să torn în mine pîn'la unghie, auzi tu... Și văzînd că Pavel șovăie, Milică se miră supărat: A... te-i fi temînd că n-am bani... Uite, ține aici și ia și cinci lei bacșiș!

Pavel luă banii, îi numără la tejghea și cînd aduse sticla înapoie prisosul. Cînd îi văzu, Milică repetă mirat:

— Tu n-auzișsi, mă, să-i iei? Tăcu un timp de puteai crede că se gîndește la altceva. Apoi reveni neașteptat:

— Sau ți s-or fi părînd prea puțini, și dădu de cîteva ori din cap mulțumit de explicația găsită. Atunci se schimbă socoteala, mai ține p-atît.

Pavel ședea cu spatele la el și potrivea niște sticle în raft. Celălalt trînti paharul de dușumea:

— Ia-i!

Pavel se răsuci, se uită o vreme la Milică atent și parcă întristat, pe urmă se apropie și luă banii fără o vorbă. Nu-i fusese atît că se temea de scandal, dar nu vrea să-l supere pe Milică, cum nu vrea el să supere pe nimeni. Banii o să-i dea înapoi mîine, cînd celălalt o fi în toate mințile. Milică se potoli, puse din nou litra la gură și bău iar lung, fără să i se miște mărul lui Adam. Apoi spuse, ca și cum ar fi răspuns la un reproș al cuiva:

– Beau, ei și, beau pîn'la unghie. Că degeaba auzi p-unul, p-altul că pogonu' nu mai face omu'! Canci! Tot pămîntu-n la putere, după el ești cîntărit. Creierul lumii tot cu țărînă e presărat.

Deodată, fața i se lumină răutăcios și se întoarse cu ochii cu tot spre Pavel:

— Cică așa „uită-te, Milică, la nevastă-mea, de ce nu te uiți, ce, nu e frumoasă?" și făcu niște mișcări căutînd să amintească înfruntarea de la nuntă.

Păi e frumoasă, mă, află tu de la mine că e frumoasă. Tu n-ai de unde ști, că afară de interesul tău, pentru altceva n ai ochi.

Vocea lui Milică, în care pînă acum pîlpîise batjocura, se schimbă, deveni caldă, prietenoasă, de parcă voia să-l convingă pe Pavel, cu toată seriozitatea, că Fica e frumoasă, și el, Pavel, habar n-are de asta.

— Ți-o spui eu ție că e frumoasă și alta mîndră ca ea nu se află să colinzi tu cît îi vrea. Ți-o spui că sînt amorezat de ea. Știi de cînd? Din școală, dintr-a patra. O știi pe Mița lui Roșca? Are și acu' o arsură la mîna stîngă. O are din clasa a patra. Atunci, era după Crăciun, Fica a fost mutată din Platiul Oii la școală la noi. Eu, cum mi-au căzut ochii pe ea, m-a zgîndărit ceva, nu știam bine ce, dar știam că trebuie să fac, pe două, pe nouă, un lucru să-i ia ochii. Mița asta a lui Roșca sta în fața sobii și se încălzea. M-am dat furiș pe la spatele ei și am împuns-o cu degetele subțioară. Ea s-a

speriat, a țipat și a căzut înainte cu palmele în jar. A rupt învățătorul cinci nuiele pe mine.

Milică mai vorbi o vreme de Fica, destăinuindu-se prietenos, parcă uitînd că ea e nevasta lui Pavel. Cînd își aduse aminte, își frecă puțin obrajii cu palmele, buimăcit, dar îmbunat de băutură, continuă tot așa de blînd, ca și cum ar fi vrut să-l încredințeze pe Pavel de dreptatea dragostei lui și să ajungă, așa, la o înțelegere.

— Acu' spune tu, mă Pavele, drept e... Eu am drag de ea, de Fica, și atîrn de ea toate gîndurile mele, ani la rînd... Și tu te găsești să vii s-o iei de nevastă. Hai — vorbele lui Milică zvîcneau dureros și rugător — zi, mă, zi tu, cum e? Și recunoaște: ce-avea ea să vază la tine? De frumos nu ești frumos, sau hai, na, nu ești mai în *fizic* ca mine. Așa... Priceput în vorbe nu ești, să zici că ai fi putut s-o împresori cu vorbe. Mai meșter sînt eu de un catralion de ori... Că asta e la femei, ori ești frumos ori ai meșteșug la vorbă.... Atunci? He... să nu fi avut tu pămînt, să nu fi avut via, și să nu fi fost Panaita să se calicească la ea... Și eu să nu mă fi uitat în gura ălora bătrîni... Că vrem s-o pețesc, da' ei că nu, că să mai stau , să mai cresc și eu și fata.

Pavel ședea mut cu spinarea lipită de un căzănaș arămiu, cu robinet, în care ținea apa pentru spălat paharele. Sub potopul nemilos al vorbelor lui Milică toate nădejdile lui de fericire se făcuseră mici, se speriaseră și le simțea furișate, căutînd parcă ocrotire, undeva în spatele creierului, lîngă ceafă. Ca un făcut, nu intra nimeni în M.A.T., și Milică vorbea, vorbea mereu înșirînd cuvinte care dureau, cu aceeași voce prietenoasă și rugătoare. Apoi, deodată începu să cînte. Cînta așa cum cîntă păsările, fără dorința de a fi ascultat. Tînjirea cîntecului îi descoperi lui Pavel, întreagă, puterea patimii celuilalt și i-o făcu cunoscută, mai limpede ca oricînd și pe a lui. Stătea la tejghea și-și încovrigase degetele pe un pahar. Apoi își luă seama că-l strînge prea

lare și l-ar putea sparge. Îl așeză, cuminte, la o parte. Cînd Milică isprăvi de cîntat și Pavel se desprinse din amețeala versului lui, văzu ușa crăpată și capul Ficăi strecurat înăuntru. Fără să știe bine ce face, ridică glasul și o repezi:

— Tu ce te-mboiești aci, femeie? Ce, s-or fi isprăvit treburile p-acas'? Hai, îmbracă ușa că viu și eu acuși!

Fica trase ușa și pieri.

Milică mai stătu o porție de timp, tăcut, cu fața proptită în palme, apoi zvîcni neașteptat în picioare și ieși. Cînd trecu pragul făcu o mișcare înapoi, cu mîna, a lehamite.

Pavel închise și o porni spre casă liniștit. Nu era liniștea lui dintotdeauna. Era o alta, ciudată, pe care o avea Pavel cînd suferea zguduiri mari, atît de mari, încît îi era frică să le cunoască, și atunci amîna înțelegerea lor liniștindu-se singur cît putea.

În seara aceea el o întrebă pe Fica, dintr-o pornire neînțeleasă de a-și zgîndări durerea, dacă îi place via lui. Pe ea o prinse mirarea și-i spuse că ce l-a găsit. Lui Pavel îi sări candela, pocni cu amîndouă palmele în masă și — el care nu îi vorbea decît măsurat — țipă:

— Ce sămînță de femeie o mai fi și asta, să mă bată Dumnezeu dacă știu. Tu, va să zică, o întrebi cu frumosul un lucru, ai ea, în loc să-ți răspundă ca oamenii, se găsește să vie cu întrebări. Răspunde aici, mai bătu el în masă doar cu o palmă, ce te-am întrebat! Albă, neagră!

Fica îl privi încordată, îndurerată, apoi îi răspunse în treacăt:

— Îmi place, na!

Pavel zise și el tot în treacăt, ca și cum răspunsul femeii, deși cel așteptat, rezolva totul:

— Așa vezi!

Toată seara nu mai vorbiră nimic.

În zilele care au venit, Pavel căuta, se potrivea, nu se potrivea, să aducă vorba despre pămînt sau vie. O aducea

cu un fel de înverşunare, tăios, uneori cu răutate. Nici e
n-ar fi putut spune prea bine de ce-o face. Poate o făcea ca
dacă Fica îl luase cu adevărat pentru pămînt, el s-o ajut
să-şi zică: „Da, Pavel ăsta altceva nu ştie, altă patimă n-a
decît pămîntul. Şi dacă n-are altă patimă..." Şi să-i înles
nească astfel o hotărîre şi o lămurire. Sau poate — Pave
nu ştia dacă Fica, strecurînd atunci capul pe uşa M.A.T.-ului
auzise sau nu ce zisese Milică despre pămînt — o făcea c
să-şi uşureze îndoiala, cuvintele, oricum, scuturau şi făceau
mai puţină bănuială care, nespusă, ar fi fost de neîndurat
ar fi fost ca şi cum ai dosi un mort în casă.

Ori — asta nu şi-o mărturisea nici lui — se gîndea
Fica o să înţeleagă vorbele lui ca o punere la încercare şi
să-i spuie că ea pricepe unde vrea s-ajungă el, dar se înşală
nu e aşa, o bănuieşte de pomană. Ea nu l-a luat pentru
pămînt.

La ei în casă, de la o vreme se vorbea cam aşa.

Cînd Pavel venea la prînz acasă, după ce închisese M.A.T.
ul, Fica îl întreba ca întotdeauna:

— Închiseşi?

— Păi închisei, răspundea Pavel.

Doar atît. Nu-i mai spunea ca în alte dăţi ce zisese unul,
altul, sau ce auzise că s-a întîmplat în sat. Apoi, el cerea sau
îşi lua singur o unealtă şi ieşea afară. Mai dregea un gard,
mai potrivea cercurile la un butoi, găsea el după ce să se
dea, pînă ce Fica îl chema să mănînce.

Mesteca tăcut şi mohorît ce i se punea înainte şi dacă
cineva l-ar fi întrebat ce înghite, n-ar fi ştiut. Cînd Fica
încerca să aducă vorba de ceva care o privea pe ea, o întîm-
plare, o părere a ei, Pavel o asculta şi o încuviinţa prin mor
măituri scurte, iar la întrebări răspundea la fel, scurt.

O lăsa pe Fica să vorbească şi, deodată, cînd ea avea mai
mult chef, lăsa să-i cadă fără legătură o întrebare ca asta:

— Azi-dimineaţă îţi zisei să lăstăreşti via aia... Ce făcuşi?

Fica răspundea. După ce trecea iar un timp gol în vorbe, [illegible] mai căznea o dată să abată discuția despre ea, despre [illegible]use ea. Pavel o asculta și-i răspundea ca mai-nainte [illegible]nd ea era mai pornită pe firul unui gînd, el îl tăia:

— Sînt gînditor să sădim la vie în partea aia, față cu [illegible]ruşu, nişte salcîmi. Să nu mai s-abată copiii cu vitele. [illegible]li că la Ciofrîngeni sînt puieți de salcîmi. Repede-te mîine-poimîine pînă acolo.

Fica, descurajată, nu mai scotea o vorbă. Schimba, abătută, străchinile din fața lui. Pavel mînca domol, trecînd prin muchiile tuturor măselelor îmbucătura. După o vreme reve[illegible]

— Aranjai cu ăștia de la G.A.S. Au nişte preparate, [illegible] piatră în contra manei de vie. Te duci pe săptămîna [illegible]ltă la ei, la tehnic, să-ți dea.

Fica nu deslușea nimic în toate sucelile astea ale lui. [illegible]nțea că toate vorbele se leagă, bat undeva, dar nu știa [illegible]de și bănuia în ele o amenințare necunoscută care o speria. Ochii Ficăi își pierduseră bucuria și căutătura descoperită și învăluia oamenii și lucrurile într-o cuprindere tristă și atentă, parcă desfăcîndu-le pe toate în părți mici, ca să vadă dacă n-ascund ceva care-i e dușmănos.

Într-o sîmbăta după-masă, Pavel era dus după marfă în oraș. Fica ședea și bătea putineiul, cînd ușa se deschise și în odaie intră Milică. El, cum dădu cu ochii de Fica, rămase încremenit, scăpă clanța din mînă și ușa se izbi moale de un dulap cu vase. Se vedea că deși știa c-o s-o găsească acasă pe Fica și cu toate că alesese timpul cînd s-o afle, era totuși foarte uimit, chiar îngrozit c-o vede și că ea e singură. Cum îi întîlni ochii, toate în el căzură parcă mai jos și Milică se făcu mai mic. Mîinile îi spînzurau moarte, și umerii i se prăbușiră înainte. Stătu pe pragul ușii și strigă:

— Fico!

Ea răspunse, dar Milică zăbovea pe prag și o chemă d cîteva ori, cu glas îndepărtat, iar buzele i se băteau, alb Fica îi răspunse o dată, de două ori, apoi tăcu. Își dădus seama că el n-aude și n-așteaptă răspuns. O striga chemînd- undeva , cine știe unde și în chemarea lui era și dorință și poruncă. Fica nu mai știu ce să facă și începu să bată ia putineiul. O dată dădu mai tare cu bătătorul și cîțiva strop săriră pe haina de velur a lui Milică. Ea luă un ștergar și veni să-l curețe. Cînd se apropie, el dădu s-o prindă d umeri. Fica se feri și Milică se repezi după ea. Răsturnă putineiul și faptul, în loc să-l încurce, să-l rușineze, îl dez morți, și el începu să vorbească.

Ședeau depărtați unul de altul, despărțiți de un pîrîiaș alb și curat de lapte.

Și Milică începu așa:

...că el nu poate , nu mai poate și nu mai poate... ce mai!.. la el somnul nu e somn, mîncarea nu e mîncare. Ea l-a făcut neom.

...că așa, ea să rîză, să rîză ea mult dacă vrea să vie la parastasul lui.... O să ajungă și acolo, o să vază ea... că uite, cînd se înserează și nu se mai vede deslușit, lui mersul vreunei femei i se pare că e mersul ei, al Ficăi, și aleargă după ea și taman cînd s-o ajungă, vede, de-abia bine, că era tremuratul umbrei unei crăci de măr...

...că el știe că ea nu ține la Pavel, cum să ție, de ce să ție, ce avea să vază la el? Știe că l-a luat pentru pămînt, împinsă de mă-sa, de Panaita; și atunci, dacă nu ține la el, de ce se mai încontrează, de ce nu-l lasă și nu se mărită cu el, cu Milică? Dacă ei i-e rușine de sat, el își ia transferul la un șantier de lîngă Corbeni, are pe cineva acolo. Stau un timp și pe urmă vin înapoi.

Fica asculta speriată de patima lui Milică. Și pentru că ochii lui o frigeau așteptînd răspuns, ea se încovoie și începu să șteargă laptele de pe dușumea. Milică se stîrci și el la pămînt

și și așează palmele pe umerii ei. Fica i le desfăcu încet, cu mîinile, și-i aminti, ținîndu-i palmele într-ale ei:

— Sînt măritată, Milică...

El nu-i eliberă mîinile. Atunci Fica îl privi liniștită și-l rugă:

— Lasă-mă, acu' lasă-mă în pace.

După ce plecă Milică, Fica se miră că în loc să se gîndească, așa cum se aștepta și se temea, la el și la ce-i spusese el, începu să se gîndească la Pavel și la vorbele lui despre pămînt și vie.

Ședea pe pat uitînd de bătutul putineiului și, deodată, o fulgeră că Pavel îi pomenește așa des de pămînt, c-o fi crezînd că ea l-a luat, cum altădată Panaita luase pe Obaie, pentru avere. Gîndul o izbi așa de tare și așa de dureros, că ea sări în picioare, i se păru că pereții odăii se strîng și o înăbușă. Deschise ușa și ieși afară frecîndu-și zguduită palmele între ele, și apoi obrajii cu palmele. Pe urmă intră în casă, mai liniștită, strîngîndu-și buza de jos cu dinții, cu ochii desfăcuți larg, și în ei se vedea o uimire răutăcioasă și batjocoritoare. Începu să-l ocărască pe Pavel, în gînd , cu gura închisă. După ce se liniști bine, porni să se gîndească și la Milică. Dar se gîndi în treacăt, rece; Milică nu-i plăcuse, i se păruse prea copilăros, prea gălăgios și prea... dar nu-și împlini gîndul, îi fu lene sau i se păru că nu merită osteneală. Se întoarse iar la Pavel, îl aduse alături de ea, în odaie, și-l judecă necruțător și dușmănos pentru bănuiala lui prostească.

Seara nu-i spuse nimic lui Pavel, dar în purtarea ei era ceva nesigur și o moliciune încordată. Se ferea să se uite la el sau, dacă trebuia, îl privea cu o uitătură îngustă, cu pleoapele de sus căzute mult peste ochi. Poate de oboseală sau poate se temea că dacă l-ar fi privit descoperit, omul i-ar fi văzut în ochi ceva ce ea voia să ascundă.

Dar Pavel nu văzu nimic şi-i da înainte cu întrebările şi vorbele lui ciudate despre pămînt, înstrăinîndu-se parcă înadins, cu bună ştiinţă, de Fica.

O singură dată s-a mai petrecut o întîmplare care, dacă ar fi fost împlinită, i-ar fi putut apropia.

Într-o seară şedeau şi mîncau, cînd îl auziră pe Toma Pardău strigînd la poartă. Ieşi Fica. Toma o întrebă dacă Pavel e acasă, că are o treabă cu el.

— E, da' acu' serveşte masa, veni răspunsul femeii care intră, fără a-i da explicaţii, în casă. Avea necaz pe el. Odată, mai demult, ea se dusese la lucru cu ziua la Toma şi el, în loc s-o trimită la un loc cu toţi oamenii pe care-i avea la muncă, la secerat, o ţinuse acasă să-i cureţe privata. Şi rîsese toată ziua de ea că-i put mîinile.

El avea acasă doi copii, foarte urîţi şi foarte proşti: un băiat, Ionel, şi o fată, Tia, care, cunoscînd că în sat trec de proşti, nu ieşeau din curte să-i tai. Stăteau în casă şi se ţineau de băutură. Ba, umbla vorba că ar fi şi trăind împreună. Cînd nu mai aveau ce bea, îl băteau pe bătrîn să stoarcă bani de la el. De cînd satul îi luase pămîntul — Toma fusese chiabur — el nu prea mai avea de unde scoate bani. Acum, cînd daseră în copt cireşii de mai din dosul casei — care nu mai erau ai lui — Toma se apucase să-i culeagă furiş, noaptea, şi vindea cireşele la Costel Bîngă, la Aprozar.

Fica bănuia că venise să-l cheme pe Pavel să-i ajute la cules. Nu-l lăsă să iasă pe el, temîndu-se că Pavel, cu supuşenia lui şi cu grija de a nu supăra pe nimeni, s-ar fi lăsat înduplecat. De aceea, cînd se auzi iar:

— U, mă Pavele, Pavele...

Ieşi tot ea.

— Auz, auz...

— Păi n-a mai isprăvit?

— N-a isprăvit, e de-abia *la felul doi* şi să ştii, continuă ea rărind vorbele, că dacă ai vreo treabă cu el, în seara asta nu poate. E obosit de la servici.

— Mă să fie al dracului, fu intrigat omul, îţi fi dat şi voi de dulce, v-aţi fi boierit, ai?

— Ne-am boierit, de ce să nu ne boierim, ce, nu e bine să te boiereşti? se interesă Fica răutăcios. Şi-i aruncă apoi batjocura cea mai cumplită cu putinţă: Auzii că se măritä Tia. Aşa e, pe cine ia?

Pardău plecă înjurînd.

Fica intră înăuntru şi-i explică scurt lui Pavel ce se întîmplase.

— Ce, eşti băgat slugă la el?

În aerul odăii vibra o încordare prietenoasă care, pentru a se împlini, mai trebuia doar pusă în cuvinte. Pavel nu mai mînca, cocoloşea la nesfîrşit în palmă un bulz de mămăligă, căutînd cuvîntul care trebuia. Tocmai atunci însă, nişte lapte pus la fiert pentru brînză se umflă şi dădu peste marginile oalei. Şi Pavel zise cu obiceiul lui nesuferit de a-şi spune gîndul pînă la capăt:

— Vezi că s-a umflat laptele ăla de sfîrîie pe plită. Iese fum şi să ştii că înţarcă vaca. (Aşa e credinţa: dacă dă laptele pe foc, vaca opreşte laptele).

Femeia care aşteptase atît altceva, se supără:

— Da' ce, eu n-auz, sînt surdă? Ce, trebuie să-mi spui tu?

Şi tot ce trebuia să fie se risipi.

Între timp, Milică n-o slăbea deloc pe Fica. Îi trimitea vorbe şi bilete prin copii mici de la şcoală, care nu înţelegeau nimic, ori îi ţinea drumul cînd o ştia plecată undeva. Fica îl ocoli cît putu o vreme, apoi începu, împotrivindu-se ei înseşi, să-şi afle îndreptăţire pentru vreun drum seara, prin faţa cooperativei, unde ştia că stă Milică. Trecea în iuţeală mare şi mai mult de două trei vorbe nu schimba cu el. Dar fapt era că trecea.

Din vreme în vreme mai călca pe la ei şi Panaita. Cîteodată [illegible] la Pavel la M.A.T. Bea la rînd cu bărbaţii [illegible]

vreunul o întreba că de ce nu intră în colectivă, ea explica supărată așa:

— Te găsişi şi tu torompoc-Matei la foc, să întrebi... Am arătat eu pe detailat cui trebuie de ce nu intru. Îi întorcea spatele supărată, mai sorbea o înghiţitură, apoi nu se îndura să nu explice mai departe: Am dantura stricată, asta e. Mie ca să mănînc îmi trebuie un conac — voi în răgazul ăsta mai daţi o normă. M-au constatat şi ai raionului că nu sînt bună de colectivă.

Arunca minciunile astea încredinţată de ele şi se făcea foc dacă nu era crezută.

Mai rău era dacă n-o lua nimeni în seamă. Atunci Panaita nu-şi găsea locul şi cînd, de pildă, careva vorbea de noul „Steag Roşu" cumpărat de colectivă, ea începea, luînd ca martor al uimirii ei pe vreun om care bea mai la o parte:

— Păi, dar, auzişi, asta le trebuie lor acu'. Le plesnesc hambarele de bucate şi le trebuie maşină. Le-o fi trebuind, de, îi îndreptăţea ea, jucat, ca să sperie ciorile de pe arătură.

Şi cînd vedea că omul nu ia parte la răutăţile ei, se adresa altuia. Cum lucrurile se repetau şi aici, ea se mînia pe toţi şi le arunca vorbe fără noimă.

Apoi se întorcea la Pavel şi începea să-i vorbească lui. Pavel o asculta tăcut, văzîndu-şi de lucru. Panaita se supăra şi pe el şi-l ocăra:

— Pavele, te pomeneşti că şi tu... Să n-auz, Pavele, că faci cerere, că te bate Dumnezeu şi-ţi iau şi nevasta îndărăt. Vorba e vorbă, îi amintea ea legămîntul de la început.

Alteori se ducea acasă, la Fica. O descînta şi pe ea:

— Umblă cu simţiri cu Pavel, fată, intră-i în voie şi cască ochii să nu ne prostească şi să dea cerere, că rămînem pe drumuri.

Apoi îşi înţesa desagii cu d-ale mîncării şi pleca.

Şi vizitele Panaitei sporeau bănuielile cu care Pavel şi Fica se înconjurau de la o vreme. Ea le aducea în casă pămîn-

lui. Și gîndul că doar el îi ține legați se așeza între ei, îi depărta și-i înstrăina.

S-a mai întîmplat pe urmă că Pavel a luat în gazdă pe Tanța, moașa. Aceasta era o femeie bondoacă și într-atît de grasă, de ți se părea că și ochii și unghiile îi sînt grase. O găzduise într-o cameră care la început fusese plănuită să fie timnic, iar apoi o făcuse odaie de locuit.

Tanța fusese nevasta unui profesor de la o școală de corecție din Sălătruc, un sat mai depărtat; dar se ținuse în văzul lumii cu felcerul. După ce profesorul o lăsase, moașa se transferase aici, aducînd cu ea, cine știe cum, și porecla care i se lipise acolo: „madam Cocean".

Fica îi vorbi învinuindu-se și plîngînd — era prima dată cînd mărturisea asta cuiva — despre începutul încurcăturii ei cu Milică. Spusese cuvîntul „încurcătură" cu atîta resemnare, tristețe și rușine, vorbind despre niște lucruri care de fapt nu erau decît gînduri ale ei, și nici ele nu mergeau prea departe, încît Tanța înțelese că între ei era o legătură veche și se aflau de-acum la prima ceartă.

Îi spusese că e și normal, ba e foarte normal, dacă bărbatu-său e așa... Să fie femeie deșteaptă. Și-i promise Ficăi c-o să aranjeze ea tot.

Cum a dat ochii cu Milică i-a spus că Fica e moartă după el; să nu-și mai facă gînduri. Peste vreo două zile îl aduse pe Milică după ea, acasă:

— E, uite-l, ăsta e, întreg și fără vătămătură, spuse ea, și-l împinse rîzînd în odaia Ficăi.

Ei ședeau muți față în față.

Fica se uită la pantofii lui Milică, iar el privea la un carton de pe perete pe care era desenată Genoveva de Brabant în pădure cu un copil în brațe, un cerb în stînga și în dreapta, și un iepure tolănit la picioare.

— Acu' răsfățați-vă și voi, îi tulbură Tanța. Eu plec.

— De ce pleci? întrebă Fica.

— Na-ți-o și tu. Ni-i fi vrînd să stau să vă țin sfintele pirostrii la picioare... Aveți grijă să închiați ușa, eu mă duc să-l țin de vorbă pe Pavel.

— De ce să-l ții de vorbă? mai încercă o dată Fica, fără să priceapă nimic și fără să primească răspuns, pentru că Tanța ieși.

Rămasă cu Milică, Fica începu să-l privească atentă de la picioare în sus și cînd îi văzu zîmbetul îmbietor și prostesc de stînjenit pricepu vorbele Tanței. Îl repezi pe nedrept — el nu pricepea nici acum nimic:

— Vezi că te cheamă Tanța. Du-te după ea. Hai, să nu te mai văd. Pleacă!

Cînd văzu uimirea și aerul încurcat cu care Milică închidea ușa, Fica se mustră că poate fusese nedreaptă cu el. Chemă în ajutor, ca s-o îndreptățească, faptul că era măritată. Dar văzu repede, amintindu-și de răceala bărbatului și vorbele lui despre pămînt, că nici dinspre partea asta nu-i venea nici un sprijin. Se căzni să-și apropie timpul și gîndurile ei, cînd începuse să-l îndrăgească pe Pavel, cînd în vorbele sau mișcările unor oameni oarecare auzea sau vedea ceva din felul de a rosti sau de a se mișca al lui Pavel Degeaba. În ochi i se repezeau via și pogoanele din Cîmpia Teiului ale lui Pavel și vorbele lui despre ele.

Și Fica băgă de seamă acum, pentru prima dată ascuțit, că e foarte depărtată de bărbatu-său și nu-l mai dorea, nu aștepta ca el să închidă mai devreme la M.A.T. și să se întoarcă acasă. Începu să plîngă, zvîrcolindu-se, în pat, chinuindu-se, să se mintă, vorbind cu voce tare, aproape țipat, că nu se poate, între ea și Pavel nu s-a întîmplat nimic, ea ține la el.

Se chinui de pomană. Atunci începu să plîngă și mai doborîtă, biruită mai ales de faptul că ceea ce simțea ea acum nu putea să spună, ca să fie înțeleasă, nici unei femei.

Peste vreo două zile, se certă cu Tanța și-i spuse să se mute din casa ei, să se ducă unde-o vedea cu ochii.

După ce se mută, Tanța începu să-și bată gura prin sat că Fica ar fi așa și-așa și că trăiește cu Milică. Vorbele ei prinseră picioare, începură să umble, astfel că într-o seară la M.A.T. Gheorghe Răbădină, după ce se cam afumase, îi spuse cu cruzime lui Pavel, făcîndu-i cu ochiul:

— Tu, mă Pavele, ești șmecher. Ești dat dracu' de șmecher. Îți ții pămîntul în particular și pui altceva, știi tu ce, la bătaie, la colectiv.

Pavel nu se lăsă încovoiat și tulburat nici acum. Își zicea că nu se poate ca tocmai lui, care ascultase întotdeauna, cu inima împunsă de durere, poveștile despre bărbații prostiți de femei, tocmai lui să i se întîmple așa o grăzăvie. Și-și mai zicea că tot ce se întîmplă e neadevărat, cade cumva alături, și o să se petreacă o întîmplare bună care o să arate lumii, ba chiar și Ficăi, care o fi crezînd și ea că-l înșală, că totul n-a fost decît o închipuire urîtă și rea. Dar nu făcea nimic, nu mișca un deget ca să apropie această întîmplare, și cu Fica nu mai vorbea deloc, nici de pămînt, de frică să nu dezlănțuie ceva înfricoșător, care să-i clintească liniștea la care ținea cum nu ținea la nimic.

În casa lor era o liniște atentă și temătoare, vorbeau numai despre treburi sau „dă asta încoa", „du asta dincolo"; și unul și altul temîndu-se să pomenească un cuvînt mai apropiat despre el sau despre celălalt. Asta ca nu cumva din cauza unei vorbe aruncate mai alături să fie silită o lămurire, de care fugeau, pentru că nu aveau încredere unul în altul, se simțeau depărtați de ceva de care de fapt nu erau vinovați ei.

Într-o zi Fica se duse la cooperativă să cumpere niște ață. Cînd i-o întinse, Tase gestionarul îi spuse:

— Avem și arnici bun de cusut farmece.

Îi făcu cu ochiul, îi prinse degetul mare de la mînă, i-l trosni și-i pipăi fiecare încheietură.

Fica ieși de acolo roșie de rușine și supărare.

Pe șosea îl văzu pe Tudor Leca. Merse o vreme tăcută în urma lui, apoi deodată, i se alătură și izbucni.

— Dumneata ce crezi, nea Tudore, despre mine?

Pusese în întrebare atîta durere și chin, că după ce o termină de zis, umerii i se aplecară în față, obosiți, brațele îi căzură muiate și picioarele își domoliră mersul.

Aștepta cu inima strînsă răspunsul, ca și cum o vorbă a lui Tudor ar fi dezlegat totul. Ținea la părerea lui, pentru că nu uitase cum, cu cîtva timp îndărăt, Tudor o lăudase Panaitei și o bătuse la cap s-o dea la ciclul doi, după ce isprăvise patru clase.

Tudor însă tresări și, poate unde fusese luat pe neașteptate, răspunse rece:

— Ce vrei să cred?

Fica se supără nițel, dar urmă, tot așa de aprinsă și de copleșită:

— Cum ce să crezi, dumneata n-auzi ce vorbește lumea? C-am intrat în gura lumii, nea Tudore, și pe nedrept am intrat, pentru închipuiri și pentru vorbele Tanței. Uite, să n-apuc eu să văz sfîntul soare mîine dimineață dacă Milică s-a atins de mine.

Îi mai spuse că nu mai poate sta cu Pavel, el crede că ea l-a luat pentru pămînt și-i pomenește toată ziua de avere, ba cîteodată de asta vorbește și în somn.

După ce termină, Tudor o întrebă:

— Tu mai ții sau nu mai ții la Pavel? Vezi de te gîndește bine, să nu vorbească gura fără cap.

Fica tăcu o bucată, pe urmă îi răspunse liniștită:

— Să-ți spui drept, nea Tudore, nu mai știu.

— Și n-ai ținut niciodată? o întrebă Tudor cam tăios.

Ba la început, după ce ne-am luat, parcă prinsesem să am drag de el. Da' acu', de cînd cu bănuielile lui, nu mai am neam. Cînd îl văz îmi vine să-mi pui o broboadă neagră pe cap și peste ochi și să nu mai auz și să nu știu nimic.

Mai merseră și, apoi, Tudor îi spuse înălțîndu-și și scuturîndu-și umerii:

— Nu știu ce-i fi crezînd tu... Eu am auzit ce e la voi în casă și m-am gîndit la asta. De... Eu aș zice să vă despărțiți o vreme. Ce să vă mai canoniți unul cu altul? Sau s-o lămuriți în vreun fel.

Fica primi ideea fără să tresară — o avea și ea în minte — dar îl preveni încet, încurcată:

— Bine, da' ce-o să zică lumea? Dacă acu' din închipuiri, umblă atîtea vorbe. Da' pe urmă?

Aici le tăie drumul Mitu Plotogea, cam afumat. Cu obiceiul lui de a se lua în furci cu toată lumea cînd era băut, el îi amenință cu degetul și-i contrazise din senin:

— Păi tocmai asta e: nu e!

Tudor și Fica îl ocoliră tăcuți.

Cam prin dreptul centrului de lapte, Tudor se opri, își bătu buzunarele, scoase chibritul, dar observînd că țigara îi era aprinsă, îl băgă la loc în buzunar. Porniră și după vreo doi pași el se opri iar:

— Uite, colectiva are nevoie de un brigadier pomicol. Dacă-ți place, aranjez eu cu ei să te trimită la Argeș, la profesională, un an, să te califici. Tu cu clasele de la ciclu poți să ții piept la carte. Așa scapi de vorbe.

Fica nu-i răspunse.

Cînd ajunseră în dreptul sediului, Tudor îi întinse mîna:

— Dă-mi răspunsul curînd. Acu' du-te acasă și fii liniștită. Vezi să nu te puie naiba să faci vreo nefăcută.

●

Într-o dimineață, Pavel se trezi înaintea Ficăi. Tocmai își trosnea oasele, cînd îi scăpară ochii pe geam și văzu pe gard

o pereche de pantaloni peticiți ca vai de capul lor. Era un semn de batjocură, care vorbea de purtările femeii în curtea căreia erau agățați. Pavel se îmbrăcă într-un suflet și se dus să-i ia, cu gîndul să-i dosească undeva și să nu-i spuie nimic Ficăi. Bănuia că aici era mîna și răzbunarea Tanței. Cînd îi împăturea îndreptîndu-se spre fînar, simți însă deodată că gata, s-a isprăvit, nu mai poate, îl apucă dracii. Intră în casă cu bîc, trăsni ușa cu piciorul și repezi pantalonii în obrazul femeii:

— Na, uite ce plocon îți face lumea! Ia-i, sînt munca ta! puneți-i pe moațe!

Și trînti ușa în urmă.

În ziua aceea, Pavel a trăit cețos ca în vis. Lui Mitu Plotogea care ceruse un dorobanț de rachiu, îi întinse o cinzeacă de apă, din căzănașul pentru clătit.

Nici n-a știut pe unde s-au scurs ceasurile.

La un timp, cînd da să amurgească și M.A.T.-ul era gol, pe ușă intră Tudor Leca. Trase un scaun, se așeză și ceru jumate de vin cu măsline.

Pe Pavel îl încălzi brusc o oboseală liniștită și o sfîrșeală ca după o muncă multă. Simți că în seara asta o să se hotărască tot.

După ce îi puse înainte măslinele, Tudor spuse:

— Ia trage, mă, obloanele alea, că-i fi avînd și tu dreptul să închizi o dată mai devreme... Așa, încuviință tot el, după ce Pavel închise. Acu' ia-ți un scaun și vino încoa, c-avem de vorbit.

Pavel, mai mult, să se amăgească pe el însuși, să creadă că Tudor n-o să deschidă vorba de ce-i era lui frică, mai încercă o glumă, folosind un cuvînt care-i plăcea lui Leca:

— Ai să-mi pui vreo *tematică*, nea Tudore?

Dar celălalt tăcu timp lung, chinuitor pentru Pavel. Apoi începu încet, ca și cum ar fi urmat o vorbă începută mai înainte:

— ...că d-aia îți vine, mă Pavele, să plesnești de necaz câteodată, când vezi că tocmai ce trebuie să se întîmple, tocmai aia nu se întîmplă. De-o probă tu și Fica. Voi, de lovit v-ați fi lovit: tu băiat bun, muncitor, ea fată bună, la locul ei. E, cine, cui i-ar fi dat prin cap c-o să sfîrșească așa?...

— Ce să se sfîrșească, nea Tudore? se rugă, speriat Pavel.

Tudor îl privi uimit, repetă întrebarea ca s-o înțeleagă mai bine și lăsă apoi să-i curgă vorbele blînd:

— Păi n-ai ce-i face, mă Pavele, s-a terminat, ți-o spui eu ție că s-a terminat. Sau, na, așa nu mai merge...

Apoi își urmă, sărind, gîndurile lui:

— Și să zici c-ar fi fost vreo tîrîtură, c-așa-i merge acu' buhu' în sat. Draci! C-o știu cum te știu, de mică. S-a mai nimerit și madam Cocean asta... Ce cap îi fi avut și tu cînd ai primit-o în casă, nu știu... De la ea i se trag atîtea vorbe c-ar fi...

— Nu, nu e, reteză Pavel cu o liniște rece ca și cum ar fi fost vorba de ceva care nu-l mai privea.

Tudor luă de bună liniștea lui și întrebă la fel ca și cum ar fi discutat o chestiune interesantă dar încheiată, indiferentă.

— Mă, da' cum moartea o fi ajuns ea atunci să nu mai ție la tine?

— ?...

Întrebarea îl împunse ascuțit pe Pavel, avu un tremur, picioarele i se ridicară de la pămînt și cînd le coborî, unul din ele căzu pe pantoful lui Tudor ca și cum i-ar fi făcut semn să tacă.

Acesta se miră:

— Ce e, mă?

Pavel desfăcu dezarmat brațele, atinse un pahar și-l dădu jos.

Tudor nu luă în seamă faptul şi-şi desfăşură mai departe, netulburat şi neîndurerat părerile.

— Pavele, eu ştii ce cred c-a fost? Precis nu sînt, aşa cred. Am auzit ce condiţii ţi-a ridicat Panaita cu pămîntul. D-asta nici n-am vrut să te dovedesc atunci, după uşă... Bine, mi-era şi peste mînă şi nici nu era indicat — ai fi crezut pe urmă că te-am strîns cu uşa şi ai dat cererea forţat. Fica o fi avut de la începutul începutului gîndul că a fost dată după tine silit. Şi s-a ţinut mai la o parte. Sau tu îi fi crezut că ea te-a luat pentru pămînt... ca să nu iasă din porunca mă-si... Nu ştiu, tu îi fi ştiind mai bine. Da' între voi doi s-a pus pămîntul şi v-a chinuit. Cam asta e, cam aici vreau eu să bat... Acu' fă şi tu la un fel, că e bolnavă socoteala. Deslușește-o. Făceţi ceva, despărţiţi-vă, împăcaţi-vă, altminteri ajungeţi, dracu', de rîsul lumii.

Pavel îl asculta ţeapăn, drept, cu umerii împinşi în sus, cum stau oamenii pe care tocmai i-a lovit ceva în cap.

Cînd Tudor Leca dădu să plece, Pavel îl opri cu voce groasă, poate unde tăcuse atît.

— Stai un pic, nea Tudore, şi scoase un registru de sub tejghea. Uite ce e, eu cu M.A.T.-ul nu pot vedea şi de pămînt, şi Fica, de cînd cu... nu-i mai calcă piciorul pe loc, de a ajuns ca vai de capul lui. Mi-au spus-o şi de la Sfat, e paraginã. Aşa că... Eu făcusem cererea de mai 'nainte, da' m-am tot dat după una, după alta şi n-am dus-o. Ţi-o dau acu' dumitale, că eu zilele astea sînt prins ca un inventar şi n-am cum trece la sediu...

O scoase din registru şi o întinse. Acasă, Pavel mîncă tihnit şi după asta îi zise, într-o doară, Ficăi care spăla vasele:

— Nu-ţi spusei... am dat cerere la colectiv.

Femeia se răsuci, arsă:

— Cum?

Pavel repetă și observă că ea, cu toate că mai avea vase de clătit, nu le mai clătea. Se spăla pe mîini. Apoi începu să le șteargă îndelung, cu spatele la el.

După un timp, veni aproape și-i spuse smucit, de-i zvîcni trupul la fiecare cuvînt:

Pavele, eu plec la mama.

Pe Pavel îl lovi o bănuială, dar n-o primi.

– Ce te-o fi găsit, ce ai?

– Plec la mama, nu mă mai întorc...

– Păi acu' te găsișsi, în crucea nopții... O fi dormind și ea, nu vru Pavel să înțeleagă nimic ca să-și păzească liniștea.

Fica ședea în fața lui, neclintită, ștergîndu-se fără rost pe mîini.

– Pavele, chemă ea apoi ceva din om, poate înțelegere, poate altceva... eu nu mai am drag de tine...

– Am mai auzit-o, nu se poate, se căzni Pavel mai departe, chiar spunînd prostii să nu priceapă. Nu se poate, cine ți-a spus ție, cine ți-a spus minciuna asta?

– Pavele, îl mai chemă femeia înțelegîndu-i durerea și apărîndu-se de ea, întorcînd motivul plecării pe altă parte, mi-a zis mama, știi doar, că dacă dai pămîntul nu mă mai lasă la tine.

– A, așa e, ai dreptate. Bine, du-te, acceptă Pavel absent.

Fica începu să-și adune din lucruri și să le pună într-un paner și un cufăr. Cînd desprindea niște șervete de pe perete, Pavel se interesă cu voce albă, liniștit:

– Care va să zică te duci la mă-ta.

Durerea îi cotropea parcă fiecare mădular în parte și n-ajunsese, mai avea mult pînă s-ajungă sus, la minte și să fie înțeleasă. Și Pavel căută cît putea s-o întîrzie.

Cînd Fica termină și vru să plece, el o invită prietenos să mai stea, de ce se grăbește așa?

Fica se supuse.

— Care va să zică pleci la mă-ta, făcu Pavel iar, nepăsător.

— Plec, da' nu mai stau nici la ea. Mă duc la şcoală, la Argeş.

— Bine, ş-aşa e bine, aprobă el.

Apoi la fel:

— Şi te măriţi cu Milică?

Fica nu răspunse.

— Bine, ş-asta e bine, aşa e mai bine, să ştii, încuviinţă el, ca şi cum femeia ar fi dat vreun răspuns (de fapt Pavel n-auzea, nu mai vrea să audă nimic).

Apoi tăcu. Fica tocmai se gîndea să se ridice, cînd glasul lui Pavel zvîcni acum parcă mai înfiorat, dar tot venit de departe:

— Ştii tu, Fico, cînd am prins eu întîiaşi dată drag de tine? Nu ştii? Stai să-ţi spun eu. Să fi avut tu vreo zece ani, eu vreo treisprezece. Era primprejurul Sînpetrului. Se dase drumul la izlaz de curînd şi vedeam de vite pe la Lacu Popii. Ne jucam de-a mortu' şi tu făceai pe moarta...

Era un joc ciudat între copii între zece şi paisprezece ani, în care intra, întrucîtva, şi o tulburare a simţurilor. Unul din ei făcea pe mortul şi se aşterna ţeapăn la pămînt. Ceilalţi îl împodobeau cu flori, îl ocoleau cu tot tipicul şi la urmă treceau pe rînd şi-l sărutau pe gură. Cînd Fica făcuse atunci pe moarta şi venise rîndul lui Pavel s-o sărute, el, cine ştie ce l-o fi apucat, îi prinsese buza de jos între dinţi şi strînsese. Fata deschise ochii şi de uimire nici nu putuse să ţipe. Au stat cîteva clipe, ochi în ochi, ea cu faţa în sus, el, mai la o parte, cu braţul peste ea, năuciţi de prezenţa a ceva nedesluşit de care apoi le fusese ruşine să mai vorbească. Şi Fica uitase.

— Am vrut eu să-ţi spui mai demult asta, da' cum s-a făcut, că n-am avut cum, venea vorba de altele, de treburi. Dar dacă tu tot ai uitat... îi păru rău lui Pavel. Da' ia să vedem,

mai încercă el, de asta îţi mai aduci aminte?... Era cu un an înainte de a ne lua, toamna. Într-o duminică s-a dat bal la şcoală peste rîu. Eu te-am poftit să dansăm. Am jucat noi ce-am jucat, dar cum s-a brodit că aveam nişte sandale mai mari cu două numere. Le împrumutasem nu mai ştiu bine de la cine. În mijlocul clasei era un cui cu muchia ieşită din podea şi mi s-a prins o sanda în el. M-am povîrnit peste tine de era să cădem. Pe urmă nu mai puteam să scot sanda-ua, şi jucam tot într-un loc şi băteam doar din dreptul. După ce s-a isprăvit jocul şi a început altul, eu te-am poftit iar şi tu ai zis că acu' *joc valvîrtej* cu fata asta. Şi ai luat-o pe una de lîngă tine. D e ce-i fi adăugat tu şi *valvîrtej*, nu ştiu Mai ţii minte? o rugă Pavel.

Fica stătu puţin nehotărîtă.

— Ţiu, asta ţiu, parc-a fost ieri. Eram cu Maria lui Din., Ţiu, ţiu...

După felul cum repeta, Pavel ghici că ea nu ţinuse minte nici asta şi zicea aşa ca să nu-l întristeze mai rău pe el.

— În lunea ce-a venit, urmă el aşezat, pus pe poveşti ca să scape de gîndurile duşmănoase pe care le presimţea, m-am dus la strîns de prune la Apostu. Ei, mă crezi tu pe mine, Fico, că strîngeam prune doar cu dreapta, stînga o ţineam strînsă, că în ea ţinusem palma ta şi mirosea a izmă. Tu, se vede, îţi frecaseşi mîinile cu izmă înainte de bal şi mirosul rămăsese şi în palma mea. Nu vream să-l pierd, d-asta o ţineam închisă.

Fica parcă uitase să plece. Se uita buimăcită la Pavel şi nu-i venea să creadă. Nu-l ştiuse aşa. Îi păru bine, într-un fel ciudat, pentru el, nu pentru ea, că Pavel nu era aşa cum şi-l închipuise, sărac şi rău la suflet. Şi ochii ei avură iar, pentru cîteva clipe, zvîcnetul acela bucuros, din vremea fetiei, cînd credea că totul se sprijină pe cumsecădenie şi bunătate.

Şedeau unul în faţa altuia, ocolindu-şi privirile şi mirîndu-se. Era ca şi cum pînă aci ar fi stat — ea la o mejdină a viei şi a pămîntului lui Pavel, iar el la altă mejdină, şi din depărtare nu se putuseră vedea bine. Şi, deodată, pămîntul s-a scufundat, n-a mai fost, marginile lui s-au apropiat şi ei s-au pomenit alături. S-au văzut întregi, prima dată, şi s-au minunat unul de altul. Şi tocmai acum, cînd trebuiau să se ştie mai bine, să se bucure unul de altul, ei nu mai voiau, îşi fereau ochii. Era prea tîrziu.

Fica tresări deodată, puse mîna pe cufăr şi paner, nefiresc de iute, parcă împotrivindu-se, cu iuţeala asta, la ceva care începea s-o împiedice să plece.

— Păi eu mă duc, Pavele, rămîi cu bine...

— Aşa e, du-te, încuviinţă Pavel fără să se ridice, parcă temîndu-se că dacă s-ar fi ridicat ar fi întîlnit undeva sus, în aer, înţelegerea durerii de care se păzea.

A stat multă vreme amorţit, cu capul căzut în piept. Puteai crede că picotează. Pe urmă, s-au petrecut nişte lucruri de care el nu şi-a putut aminti niciodată decît ca prin ceaţă.

Totul a plecat de la faptul că a ridicat capul şi ochii lui au întîlnit dungile late, albe, unde fuseseră prinse şervetele Ficăi. Dungile astea au început deodată să se bulbuce, să facă valuri, valuri şi albul lor s-a năpustit în ochii lui Pavel şi l-au năucit. Odaia a început să se clatine, să se rotească şi dungile albe au început să se plimbe pe toţi pereţii, în lung, în lat, de-a curmezişul.

Apoi, pe ele s-au ivit tivurile negre şi subţiri ale şervetelor care au început să joace şi ele şi pe urmă s-au adunat şi au închipuit faţa Ficăi. Fica era tristă şi el căuta s-o îmbuneze zicîndu-i: „E bine aşa, lasă că e bine, îţi spui eu că e bine". Îi vorbea pătimaş, sufocîndu-se, gîndindu-se că de fapt nu e bine şi el o minte, spune aşa nu ca s-o împace pe ea, să se liniştească el.

Apoi odaia a stat din jocul ei și toate au venit la locul lor. Pavel a văzut atunci ceea ce n-a mai văzut niciodată în viața: ceva pe care el îl numea în gîndurile lui *aerul* mamii. S-a uitat la masă, la scaun, la dulap, la pat și a fost invit de înfățișarea aceea iscoditoare și neruşinată pe care o au obiectele care, deşi sînt de față la dureri mari, rămîn nepăsătoare și batjocoritoare. Pavel se mînie pe ele, luă un scaun în virful bocancului și-l izbi de-l trimise pînă în peretele celălalt, unde scaunul găsi ceasul și-l fărîmă. În odaie se făcu o liniște mare, apăsătoare, și lui Pavel îi fu frică. Era o spaimă nedesluşită pe care o simțea în mîini și în picioare, și Pavel, ca să o risipească, simți nevoia să atingă, să mîngîie ceva, să simtă un lucru tare în palme. Se ridică, începu să pipăie pereții, apoi dulapul, apoi vasele... Pînă ajunse la cuier. Luă fiecare haină în mînă și o mîngîie cu palmele. Se opri la un pulover aspru, de lînă, vopsit în negru. Era al Ficăi, îl uitase. Pavel nu știa că e al ei, el nu vedea nimic. Dar cînd îl apropie de față, simți în nări mirosul cunoscut de năduşeală, al femeii. Atunci înțelegerea a ceea ce se petrecuse în seara aceea, pe care Pavel căutase atît s-o amîne, nu l mai iertă, se năpusti dușmănos asupra lui, și Pavel începu tot. Sfîșie în bucăți jerseul și începu să blesteme urlînd. Nu spunea pe cine blestemă, dar se gîndea la pămînt.

După soare

IN SPATELE CASEI ERA O RÎPĂ CARE ASTUPA jumătate din cer. Pe Radu rîpa îl înspăimînta şi el o ura. Îl înspăimînta, pentru că se spunea — o ziceau cei bătrîni — aici fusese în timpuri îndepărtate o mare şi rîpa fusese malul ei. O ura deoarece era mereu rece şi umedă ca pielea de şarpe şi îl chinuia întotdeauna în somn. O visa cum se desprinde din înţepenirea ei şi se apropie de el mare, albă şi rece. Venea şi, cînd era aproape de tot, începea să se aplece asupra

lui, să-l înăbuşe. Şi ceea ce-l chinuia mai mult era că se apropia şi se povîrnea asupra lui încet, parcă i-ar fi dat răgaz să fugă şi să scape. Dar oricît s-ar fi căznit să fugă, nu putea, şi o vedea cum se lasă încet-încet asupra lui, mare şi neînduplecată, atît de neînduplecată şi de grea, încît simţea că nimeni, nimeni, nici chiar părinţii care puteau orice, nu-l puteau scăpa. Şi cînd rîpa începea să-l înăbuşe, Radu ţipa şi se trezea leoarcă de năduşeală.

Toate porneau de acolo că rîpa ascundea soarele înapoia ei, de cum acesta trecea de amiază, şi mai avea un drum bun de făcut pe cer. Şi copilul vedea cum în curtea lor umbra serii se cobora înainte de vreme şi se aşeza apăsătoare peste toate.

În dimineaţa aceea, era o dimineaţă frumoasă de toamnă, Radu se trezi cu o neliniştе bucuroasă în suflet. Se trezise lesne, fără să mai simtă, ca altă dată, nevoia să mai doarmă. Avea presimţirea a ceva neobişnuit de îmbucurător, care o să i se întîmple. Uşa odăii era deschisă şi soarele îşi năpustise înăuntru lumina şi căldura.

Radu crezu la început că neliniştea bucuroasă pe care o simţise se datora luminii curate şi neobişnuit de puternice cu care soarele mîngîia toate lucrurile. Pe urmă văzu pe un deal din apropiere cîteva vite păscînd. Se miră cînd se gîndi că pe el pînă acum nu-l sculaseră ca să plece cu vitele. Îşi aduse deodată aminte că taică-său îi spusese de ieri că azi o să se ducă la şcoală.

Se dădu jos din pat şi începu să se îmbrace. Găsi pe un scaun pantalonii, o cămaşă curată şi o pereche de sandale de care nu ştiuse pînă acum. Se îmbrăcă şi se încălţă şi ieşi afară cu un simţămînt deosebit. Chiar şi în glasul lui taică-său, care-i spuse căscînd să se ducă să mănînce, i se păru că desluşeşte ceva neobişnuit.

Pe urmă plecară spre şcoală. Radu mergea pe drum, alături de taică-său, fără să spună nimic

BIBLIOTECA CENTRALĂ PENTRU COPII

Uitîndu-se la soarele de toamnă care lumina și încăl[zea] domol, la cerul curat pe care acum îl putea privi întreg [...] rotund, pentru că nu mai era rîpa care să-l ascundă, pe co[pil] îl cuprinse o bucurie mare, pe care ar fi vrut să o spu[nă] lui tăică-său. Însă pentru că nu găsea cuvinte cu ajuto[rul] cărora l-ar fi putut face să-l înțeleagă, îi prinsese mîna d[in] sus, de aproape de cot și începu să i-o mîngîie. Dar cînd ajun[se] aproape de încheietura mîinii, bucuria aceasta neînțelea[să] ajunse atît de puternică, încît, fără să-și dea prea bine sea[ma] ce face, Radu închise ochii, strînse dinții și-l ciupi pe taic[ă]-său atît de tare de mînă, încît acesta îi dădu o palmă du[re]ă ceafă și-l întrebă ce l-a găsit. Îi mai spuse că, gata, să-[și] bage mințile în cap, acum s-a terminat cu minciunile și c[u] joaca, e om mare, o să aibă griji, învățătura e grijă de om[ul] mare.

Lui Radu îi păru rău că taică-său nu-l pricepe, se depărt[ă] de el și nu mai spuse nimic. Așa, abătut, intră și în curte[a] școlii și în școală și nu-l miră și nu-l bucură nimic, deși de multe ori se gîndise cu tresăriri de inimă la clipa asta. Era absent și surd la ceea ce se petrecea în jur, și nici n-a știut cum a fost așezat într-o bancă din fundul clasei. Cînd învățătorul a strigat catalogul, s-a sculat în picioare și a zis prezent, numai după ce l-au înghiontit cei din preajmă. Asta a durat pînă odată, spre sfîrșitul orei, cînd soarele se urcase mai sus și pe caietul lui căzu o rază de soare, iar în dreapta caietului, sus, căzu umbra unei frunze de mușcată. Pe pervazul geamurilor școlii erau glastre cu mușcate. Radu simți în spate și în ceafă căldura blîndă a soarelui, încercui umbra mușcatei pe caiet și îl năpădi iar bucuria. Ridică privirile, se uită împrejur cu alți ochi și toate îi plăceau acum: și biciurile desenate pe tablă, și învățătorul bătrîn, și ochelarii lui, și tablourile de pe perete. Toate îi plăceau și ar fi vrut să facă ceva, să-și arate recunoștința față de ele, pentru că îl bucurau.

De aceea, cînd învățătorul întrebă cine vrea să mai rămînă să alinieze băncile, el s-a ridicat primul.

Cînd plecă de la școală, văzu venind dinspre răsărit nori grei și strînși. Își dădu seama că or să înceapă ploile lungi de toamnă. Soarele se aplecase spre amiază și Radu își spuse atunci cînd o să ajungă acasă n-o să mai fie soare deloc, o să fie acoperit de rîpă. Și cum veneau și norii aceștia așezați, gîndi că n-o să mai poată vedea soarele multă vreme, poate săptămîni întregi. Cînd ajunse acasă, soarele nu se mai vedea, trecuse dinapoia rîpei. Adică se mai vedea doar un vîrful nucului din curtea casei. În vîrf mai erau doar cîteva frunze, și cum bătea un vînt încet, din vreme-n vreme cădea cîte una. Radu le urmărea și le prindea jos. Frunzele mai adăstrau în ele căldura soarelui. Și văzîndu-l alergînd după frunzele de nuc, soru-sa mai mică îi spuse rîzgîindu-se, vorbind ca cei mari:

- Ce faci, mă omule, alergi după soare?

Așa erau de aprinse frunzele de nuc în vîrf, încît îți păreau încălzați de soare.

Pe urmă, rîpa umbri și nucul. Radu se uita la norii care se apropiau încet și nemiloși. Se uită și la umbra rîpei, care se întindea rece și neînduplecată, vrînd parcă să vină în întîmpinarea umbrei norilor. O vedea cum se mărește încet-încet, acoperind toate, așa cum îl acoperea și pe el, în somn. Simți deodată că se sufocă și nu mai poate răbda. În partea stîngă a rîpei era un deal, drept și el, dar pe care creștea iarba și erau mărăcini și tufe de alun, așa că îl puteai urca. Aproape fără să știe ce face, Radu se descălță, aruncă traista cu cărți și-o luă pieptiș la fugă pe deal. Un timp, cît dealul era mai domol, urcă în picioare. Apoi cînd drumul deveni mai greu urca sprijinit în genunchi și în coate. Abia își mai trăgea sufletul. Dealul era din ce în ce mai drept, aproape de nesuit. Copilul începu să se tîrască pe brînci, agățîndu-se de smocurile de iarbă.

O dată se prinse de o ferigă, însă, cînd trase genunchiul stîng mai sus și se ținea doar de ea, aceasta se rupse și el se rostogoli înapoi. Se trezi amețit și zgîriat pe obraji, pe mîini, într-o tufă de mărăcini. I se rupsese și cămașa nouă. Îi venea să plîngă sau să rupă ceva în mîini de necaz, dar după ce se dezmetici și se mai liniști, începu să urce din nou. Urca atent înfigîndu-și unghiile de la picioare în pămînt, de-l usturau ca și cum i le-ar fi tras cineva din carne. Mai căzu o dată dar se prinse la timp cu brațul de trunchiul unui alun. Mîna îi amorți, dar nu mai așteptă să se dezmorțească — îi era frică să n-apună soarele — și o porni mai sus, ajutîndu-se doar cu dreapta și cu picioarele. Cînd ajunse sus, era amețit de-a binelea și cînd văzu că soarele mai avea două staturi de om pînă să apună, începu să plîngă ușurat, cu capul în iarbă , cuibărit între brațe. Pe urmă, cînd se liniști, se sculă și se duse pe muchia rîpei.

Îl văzu pe taică-său jos, cosind în livadă. Îl bucură și i se păru foarte potrivit că taică-său tocmai acum cosea. Mai văzu și niște vite, venind spre grajdurile cooperativei de la păscut. Și aceasta i se păru potrivit că se întîmplă tocmai acum și îl bucură. Se uită spre norii care se îngrămădiseră adineauri și văzu că începuseră să se destrame și să se retragă. Din nou i se păru firesc și nu-l miră nimic. Și deodată începu să rîdă. Luă niște pietre și le aruncă în rîpă. Piatra aruncată stîrnea celelalte pietre și grohotișul de pe fața rîpei și pornea cu ele la vale, prelungind și înmulțind rîsul copilului.

Ochelari cu împrumut

(lui Nichita Stănescu)

PĂRINȚII NU ȘTIAU DE JOCUL COPIILOR.. Era în timpul secetei din 1946. Pământul își schimonosea fața căscînd guri negre și uscate din care așteptai din clipă-n clipă să arunce blesteme groaznice cerului cu fața frumoasă, albastră și nepăsătoare. Ierburile se încovoiau, căutînd parcă să se ascundă de căldura dușmănoasă a soarelui, la adăpostul propriei lor umbre. Copacii se uscau, le cădea frunza și rămîneau goi și sărăcăcioși, ca desenați de copii, în linii drepte, cu creta pe tablă.

Lumea era tăcută și răbdătoare. Oamenii vorbeau [illegible] masă de întîmplări din vremea războiului, cînd se mînca [illegible] mai rău. Femeile își preveneau copiii să ciugulească din te[illegible] ciul de mei, din păsat sau din pîinea de secară, puțin, ca vi[illegible] bia. Și cu toate că lumea era zgîrcită la vorbă, zvonurile [illegible] înmulțeau și umblau ca niciodată. Se spunea aci că în Mol[illegible] dova, aci că mai aproape, în satele mai de la vale, de la cîm[illegible] pie, oamenii o duc și mai rău. Merg pe drumul mare și c[illegible] țepeni pe zona șoselei. Și cînd doctorul le despică burt[illegible] găsesc doar coajă de gorun sau ghemotoace de hîrtie. Se ma[illegible] vorbea că la o călugăriță de la un schit de sub munte i s-[illegible] arătat ziua, pe la amiaz, Maica precista și i-a spus că o s[illegible] cadă curînd, curînd, steaua Pelin în mare și apele o să s[illegible] schimbe în pelin și o să se verse sfîrîind asupra pămîntului[illegible] încins. O să moară aproape toată lumea, beată, doar copiii[illegible] care nu s-au deprins cu băutura, o să se suie pe niște bărci[illegible] lăsate de sus, din cer, și or să scape.

Dar copiii nu știau nimic de toate acestea și-și vedeau [illegible] de jocul lor...

Lui Gogu al lui Fabrică (pe taică-său îl chema altfel, [illegible] dar pentru că avea cazan de țuică și o mașină cu care separa [illegible] smîntîna de lapte, cum îl mulgeai, fără să-l mai pui la prins, [illegible] i se zicea Fabrică), îi venise cu cîteva zile în urmă frate-său [illegible] care era băiat de prăvălie la Pitești. Venise îmbrăcat cu haine [illegible] de oraș și cu niște ochelari colorați în verde — ochelari de [illegible] soare. Cînd plecase, uitase ochelarii. Doar Gogu știa că îi [illegible] uitase. De cum plecase, el luase ochelarii pe ascuns și ieșise [illegible] în grădină și pe urmă pe cîmp. După ce-i pusese la ochi, rămăsese la început buimăcit. Toate arătau altfel, de parcă erai pe altă lume și cine știe de ce, simțeai peste tot o liniște de-ți auzeai doar ticăitul inimii. La soare, de care mai înainte nu știau cum să fugi, să scapi și nu-ți trecea prin minte să ridici ochii să-l vezi, acum te puteai uita fără să clipești, ca la un ghemotoc roșu, neînsuflețit. Și, privindu-l țintă,

îți venea să bagi palmele în buzunar și să le strîngi pumn, ca să pară mai mari, cum faci cînd înfrunți un dușman de care nu îți mai e frică. Și deasupra pămîntului vedeai atîrnînd o umbră mare și așteptai ca acu-acu să înceapă să plouă. Pe urmă, după ce stăteai așa un timp, îți venea s-o iei la fugă cu ochelarii verzi la ochi. Fugeai întîi și întîi, pentru că, alergînd, aerul ți se strecura pe sub cămașă și împrejurul gîtului și al brațelor și te răcoreai. Și răcoarea asta se potrivea cu umbra mare ca de dinaintea unei ploi cu stropi grei, pe care o simțeai prin ochelari. Pe urmă, fugeai, pentru că vedeai că toate sînt verzi: și porumbii, și fasolea, și cartofii, și prunii. Toate pe care înainte le vedeai uscate și albite, ca presărate cu făină. Și fugeai de la una la alta, ca să le vezi mai de-aproape și să le pipăi.

Fugise atunci, în prima zi, Gogu, ca apucat, prin grădină și pe cîmp, pînă ajunsese pe izlaz, în Poiana Spînului.

Aici se adunau mai toți copiii satului între cinci și opt ani. Cei mai mulți veneau fără treabă, pentru că vitele muriseră sau le tăiaseră oamenii. Veneau să se joace: Gogu le dăduse și lor ochelarii. Se uitau mai întîi la soare, se mirau cu voce tare și pe urmă o rupeau la fugă de la o tufă de alun, la o alta de măcieș; ba treceau și hotarele izlazului și intrau în porumbiște. Se uitau la fiecare știulean în parte, îl vedeau verde, dar cînd îl pipăiau cu degetele îl simțeau uscat, se mirau, dar nu prea mult, lăsînd dezlegarea acestei nepotriviri pentru altă dată și treceau la vrejurile de dovleci pe care le vedeau iar verzi, dar nu le mai pipăiau, și se duceau și mai departe la locurile semănate cu cartofi sau cu fasole.

Gogu se ținea după ei și le spunea să-i dea ochelarii. Cel care-i purta îl ruga să-i mai lase „pînă la prunul ăla, sau la nucul ăla". Gogu îi mai lăsa. Ajuns acolo, cel cu ochelarii îl mai ruga să-l lase doar să se învîrtească, și atît. Și începea să se învîrtească, apăsînd cu degetele pe brațele ochelarilor, lîngă urechi, ca să nu cadă. Se învîrtea pînă cînd și postațele

uscate de porumb, şi cele de grîu, şi pomii, şi casele începeau să joace verzi în faţa ochilor şi se adunau cu cerul, care şi el era verzui, de-ţi părea că te afli sub o frunză de nuc, mare şi boltită pînă la pămînt. Şi cînd şi aerul părea că e verde, de un verde catifelat pe care-l puteai prinde între degete şi fărîmiţa, copiii întindeau mîinile să-l prindă şi să-l fărîmiţeze cu buricele deştelor. Atunci Gogu lui Fabrică, văzînd că cel care avea ochelarii nu-i mai ţine cu mîinile, i-i smulgea de la ochi şi se întorcea în fugă să-i dea altuia. Cel care se învîrtise se legăna un timp pe picioare, pe urmă cădea jos şi închidea ochii, păstrînd un timp sub pleoape culorile verzi de care se despărţise. Şi, odată căzut la pămînt, simţea junghieturi în tălpile picioarelor — cît alergase cu ochelarii îi intraseră mărăcini şi spini în tălpi. Atunci nu-i simţise, îi simţea abia acum şi-l ustura ca o ispăşire pentru un lucru neîngăduit.

De la o vreme, copiii se adunau în Poiana Spînului numai ca să se uite prin ochelari.

Cînd Gogu a văzut că ochelarii au aşa mare trecere, a început să facă nazuri şi a spus că lasă să se uite doar pe cine aduce de acasă o bucată de pîine de secară, cît s-o prinzi în palmă, sau o legătură cu terci de mei sau păsat, cît s-o prinzi cu amîndouă palmele. Asta o făcea Gogu nu pentru că ai lui n-ar fi avut ce pune pe masă, aveau berechet, dar aşa erau ei, neam rău, căutau pricopseală din toate nimicurile.

Şi copiii, spre mirarea părinţilor, începură să se sature repede şi să se ridice de la masă înainte de a se fi isprăvit ciorba din strachină, strecurîndu-se pe uşă cu pumnii strînşi şi plini.

●

Ziua cînd începe această povestire era o zi ca toate celelalte. Totuşi, pe Dodeţ al lui Ghică Ţucă l-au mirat multe lucruri. Mai întîi că s-au aşezat la masă mai devreme ca alte

[illegible]. Apoi că, odată așezați la masă, taică-său n-a mai povestit cum mîncase în vremea războiului, în încercuire, rădăcini de zarzări și frunze de măr, mănate, care i se păreau dulci. Nici maică-sa nu i-a mai spus să ciupească cum ciugulește vrabia din bucata de pîine de secară. Și cel mai mult l-a mirat că bucata de pîine era mai mare ca alteori, încît îi ajungea, după cum își făcu el socoteala, să mănînce ca lumea și să aibă și ce da lui Gogu al lui Fabrică, pentru uitatul prin ochelari.

Stăteau la o masă joasă, așezați pe taburele mici, dreptunghiulare, cu picioarele retezate. În mijlocul mesei era un cenac cu fiertură de ștevie. Dodeț mînca atent, ținînd sub lingură bucățica de pîine. Mîncau, și taică-său i se adresă, cu duioșie:

— Ia zi, mă Dodeț, de cînd n-ai mai mîncat tu o mîncare cumsecade?

Copilul găsi întrebarea fără noimă și răspunse:

— Parcă tălică nu știi...

— Știu, mă, dar vreau să văz dacă ne lovim în păreri. Acu', ia spune tu, cam ce ți-ar place să mănînci dăsară.

Lui Dodeț era să-i scape: prajilă cu mărar, dar, părîndu-i-se că descoperă în întrebarea lui taică-său un fir de batjocură, răspunse în doi peri:

— Ciorbă de miel cu pătrunjel, rață pe varză și la felul doi (îl auzise pe taică-său cînd vorbea de mîncărurile din armată spunînd *felul doi* și acesta i se părea, nu se știe de ce, ceva deosebit, cu care se termină masa), și la felul doi gogoși cu mac.

Omul, care de fapt vorbise serios, nu se supără că fiu-său îi răstălmăcise vorbele. Răspunse de data asta cu ironie blîndă:

— Ei, asta e altă căciulă. Treaba ta, eu credeam că te-ai mulțumi și cu niște prajilă. Așa se schimbă socoteala.

Dodeț nu mai zise nimic. Rupea cu grijă din pîine să-i ajungă și pentru ochelari. De asta taică-său îi zise:

— Ia, mă Dodeț, mai cu inimă, că-ți ajunge pîinea. Nu mai ciuguli. Dar Dodeț mînca la fel. Taică-său reveni de data asta parcă supărat.

— Tu n-auzișsi, mă, ce-ți spusei eu? Ia pîine ca oamenii, că-ți ajunge.

Și întorcîndu-se spre nevastă-sa:

— Spune-i, fă femeie, să nu se scumpească atît, că mă duc la Sălătruc să iau ajutorul din Dobrogea și dăsară o să mănînce pînă o omorî puricele sub centură.

Îi zisese nevestei să-i spună ea, poate pentru că se temea că pe el Dodeț n-o să-l creadă, cum nu-l crezuse adineauri cînd îl întrebase ce-ar vrea să mănînce.

Femeia zise:

— Mănîncă, mă Dodeț, că azi se dă ajutorul și o să-ți facă mama prajilă cu mărar cum îți place ție.

Dodeț se uită mirat cînd la unul, cînd la altul și de uimire nu se mai controlă și rupse cîteva bucăți mai mari. Apoi își reveni și începu din nou să rupă doar fărîmituri. Taică-său îl văzu, puse lingura la o parte și zise:

— Ia dă, mă, pîinea aia încoa.

Dodeț i-o dădu. Omul începu s-o mărunțească în bucățele, pe urmă o adună în palmă și i-o întinse:

— O să mă uit la tine cum mănînci. La fiecare lingură să iei și cîte o bucățică de pîine. Că te pomenești că nu mai știi nici să mănînci ca lumea.

Dodeț începu să mănînce cu noduri în gît, privind în ochii lui taică-său. Pe urmă, cînd nu mai avea decît vreo două bucățele, aruncă lingura și ieși afară plîngînd.

●

Pe la amiază, după ce plecă taică-său la Sălătruc după ajutor, se duse la izlaz, la Poiana Spînului. Erau adunați

copii și mai toți aveau ce le ceruse Gogu. Peste puțin și acesta. Se adunaseră în jurul lui arătînd fiecare ce se. Dar Gogu îi dădu la o parte.

— Azi mă uit numai eu. Voi să mergeți după mine și să întrebați cum arată fiecare lucru și eu vă spui. O luăm rîu. Și o rupse la fugă spre izlaz și prin porumbiști. toți. Cei care apucaseră să se uite doar o dată, în , prin ochelari, întrebau:

— Cum sînt, mă, porumbii lui nea Rădoi?

— Verzi.

— Verzi, mă? întrebau aceștia neîncrezători, privind albe și căzute ale porumbului.

Iar cei care n-apucaseră ochelarii niciodată se îndoiau mai mult.

— Zi zău.

— Zău, na.

Pe urmă după ce treceau porumbiștea:

— Dar fasolea lui Țuculete?

— Verde!

— Verde, mă?

— Verde.

— Zi zău.

— Zău, ce naiba.

Și mai departe:

— Și cînepa lui Nică al Leancii?

— Și!

— Zi să ți se usuce ție mîinile și picioarele!

— Să mi se usuce, na.

Și tot așa pînă au ajuns la rîu. Aici se opriră. Nu din cauza rîului apa secase, dar fiecare lua cîte o piatră și venea cu ea la Gogu. Mai ales, cei care nu se uitaseră niciodată prin ochelari.

— Cum e, mă?

— Verde.

— Ia te uită, mă!

Și tot așa.

Atunci Dodeț luă o piatră de cremene și i-o aduse lui Gogu:

— Cum e, mă?

— Verde!

— Păi cum să nu fie verde, făcu Dodeț batjocoritor, cînd și fără ochelari e tot așa. Ziceam că e ceva de capul ochelarilor ăstora.

Ceilalți rîseră. De fapt, Dodeț făcuse asta ca să se răzbune pe Gogu, pentru că știa că lui acesta n-o să-i dea în nici un caz azi ochelarii. Lui Gogu i se păru că ceilalți și-au pierdut încrederea în ochelari și spuse:

— Hai, cine a adus ce-am vorbit să ia ochelarii înapoi spre sat, că ne întoarcem.

Marin al lui Frujină îi întinse legătura cu păsat și luă ochelarii. Toți după el.

— Cum e, mă?

— Verde!

— Verde, mă?

— Verde!

După un timp Gogu îi luă ochelarii și-i dădu altuia. Cel căruia i se luau rămînea în urma grupului, răzlețit și abătut și nu mai întreba nimic.

Și tot așa, pe drumuri ocolite, prin porumbiști, pînă ajunseră pe dealul Momăii, de unde se cobora spre sat. Aici se opriră deodată ca trăsniți. Simțiră toți, urcînd spre sat, spre coama dealului unde erau, o aripă de vînt. Și aripa asta de vînt aducea de prin case miros de mămăligă afumată, cum nu mai simțiseră demult. Se vede că femeile sau fetele mari, de cînd nu mai făcuseră mămăligă, uitaseră s-o fiarbă cît trebuie și o brodiseră acum afumată. Copiii vedeau mămăligile galbene și moi răsturnate pe cărpătoare. Și fiecare își închipuia și amănunte. Unul o vedea pe mai-

cum desfășoară o ață, dintr-un cui, o trece printre degete și se apucă să taie cu ea mămăliga în bucăți. Marin al lui Finjină o vedea pe soru-sa mai mare stînd rușinată într-un colț al barăcii că a nimerit mămăliga afumată. Iar un vecin, nimerit pe acolo, spunea făcînd cu ochiul și arătînd o crăpătură care despica mămăliga:

— Se lasă cu drum de seară, Veto, știm noi.

Și mămăligile abureau pe cărpătoare și pe fundurile negre ale tuciurilor goale rămase cu o pojghiță de mălai ce bolborosea vrute și nevrute.

Copiii își aduseră aminte de vorbele spuse de părinții plecați la prînz după ajutor la Sălătruc. Stăteau țepeni, ca loviți de trăsnet, și doar nările le tremurau.

Încremenirea și mutenia asta n-au durat de fapt decît cîteva clipe. Cum își reveniră o rupseră la fugă ca fripți de urzici. Ochelarii erau la unul Pică, al Mariei lui Niță. Acesta, fiind o luă la fugă, uită de ei. Ochelarii îi căzură de pe nas și el nu se mai opri să-i ridice. Iar ceilalți, care mergeau în urmă, îi călcară fără să bage de seamă cu picioarele, de-i făcură fărîme. Dodeț, care rămăsese în coadă de tot, cînd ajunse pe coama dealului, găsi o jumătate de ramă de care mai rămăsese prinsă o bucată de sticlă colorată, dar tocmai atunci îl lovi parcă și pe el un miros de prajilă acrișoară, făcută cu mărar. Aruncă jumătatea de ochelari și începu, fără să știe nici el prea bine de ce, să joace pe ei chiuind și apoi, după ce îi făcu zob, o luă la fugă spre sat, tot chiuind și cu mîinile întinse în lături, duduind ca aeroplanele — i se părea că așa ajunge mai iute acasă.

Doar Gogu lui Fabrică, care nu simțea nimic neobișnuit în adierea vîntului dinspre sat, nu pricepu ce se întîmplase și se apucă, plîngînd, să adune cioburile ochelarilor

Paznic la armonii

TOTUL A PORNIT DE LA GÎNDUL ACELA. DACĂ n-ar fi fost el poate nu s-ar fi întîmplat nimic. Dar chiar şi aşa, e bine, e foarte bine.

Rămas singur, după ce părinţii plecaseră la muncă, Domnel se trezi din somn cu o îngrijorare nelămurită. Nu ştia nici măcar de unde vine: din vis, din vreo amintire... Se ridică în capul oaselor, îşi frecă ochii cu pumnii, pe urmă îngrijorarea se spulberă, el se mai miră puţin de ea şi se culcă din nou.

Dormi puțin, pentru că îl treziră propriile lui bîiguieli șoptite în somn. Se perpeli în așternut ca să și le amintească, dar nu se alese cu nimic. Se resemnă, se răsuci într-o parte ca să poată adormi din nou și atunci văzu socotitoarea cu bile mici. Fața i se lumină, deschise gura de plăcere și fugi la socotitoare. Începu să numere pe bile: 1,2,3,4,5,6,7,8,9, 10, 11. Mai numără o dată și ceva care intrase în îngrijorare lăturalnic, undeva pe la margine, se destrămă. Așa că respiră ușurat.

Au rămas la fel: „mai întîi e cinci și pe urmă șase". Se îndreptă spre pat și pe drum își aminti cuvintele rostite în somn. „Și de celelalte cine are grijă?"

Maică-sa era șofer, iar taică-său învățător. Munca lui taică-său și-o închipuia (cu lămuririle primite de la acesta, cu ce se mai ajutase el) astfel: literele din cărți taică-său le așeza în urechea elevului. Pe urmă cu acest semn se petrecea ceva destul de complicat, pentru că se schimba în sunet și ieșea printre dinți și buze. (La început taică-său nu așeza semnul direct în ureche, îl așeza pe un covor sau pe un preș îngust și strălucitor, care-l ducea la urechea elevului. Asta pentru că lui Domnel sunetele i se păreau albe și argintii și nu putea pricepe cum din niște semne negre se naște ceva alb.)

Munca maică-si era mai simplă: lucra pe un microbuz și transporta pîine la centrele din jur.

Va să zică ei se ocupă de lucruri care altfel nu s-ar putea întîmpla. N-ar avea cum. Ei stau la mijlocul întîmplării și văd și începutul și sfîrșitul ei, și au grijă ca un început să aibă tot sfîrșitul pe care l-a avut și altădată, cînd a fost bine cum a fost.

Ajuns aici Domnel închise ochii, mai repetă o dată această înțelegere. Și stătu un timp fără să se gîndească. Ca să se odihnească. Se odihni și privirea i se opri pe socotitoarea cu bile mici și colorate. Și iar cuvintele din somn:

„De ele cine are grijă?" Atunci îngrijorarea cu care se de teptase se limpezi. Zvîcni din așternut, desfăcu o călimar muie tocul în ea și mîzgăli ceva pe o hîrtie; răsuci comut toarele și aprinse lumina din toate camerele apartament lui primit de curînd. Se duse la baie, deschise toate robin tele, ascultă cum curge apa și apoi le închise; umplu o can cu apă, săltă cana și lăsă apa să curgă de sus în chiuvet apucă o minge de cauciuc, o trînti cu toată puterea de pode și, se așeză deoparte. Aprinse un băț de chibrit. Frecă u băț de chibrit pe catranul cutiei și văzu că se aprinde. Ap suflă în el și se bucură că se stinge. Îl cuprinse o duioșie pen tru toate întîmplările astea care se desfășoară cuminte fără ca nimeni să se ocupe de ele.

De atunci în fiecare dimineață se deștepta nu cu îngri jorare. Cu grija de a verifica întîmplările cuminți care s urmau de la sine în preajma sa.

Pe urmă se plictisi de ele și ieși pe balcon. Observă timp de mai multe zile blocul și curtea blocului, oamenii și în tîmplările care li se repetau, întîmplări de care ei nu se pre ocupau, treceau pe lîngă ele nepăsători, pentru că aveau grijă de altele.

Le luă el în primire.

Iată.

În fața blocului se afla un centru de gheață unde vindea un bătrîn pirpiriu cu o capelă militară, veche, pe cap, bătrîn căruia toată lumea îi spunea Toni. Lîngă el, pe un scaun, stătea și ținea numărătoarea la bani nevastă-sa, o femeie înaltă și mai voinică de două ori decît Toni.

La ora zece venea mereu să cumpere gheață o femeie tinerică și veselă care vorbea tot timpul. După ce-și lua gheața în plasă, ea se apropia de Toni, îi sălta cozorocul ca pelei, îl privea în ochi și-l întreba cînd divorțează, că vrea să se mărite cu el.

Pleca ocărîtă fără dușmănie de bătrînă. Toni rîdea, ne-să-sa îl lăsa o vreme să rîdă ca să se odihnească, pe urmă îl dădea o palmă după ceafă, cozorocul capelei lui Toni îi rădea iar peste ochi și el se apuca să rînduiască gheața din lădă sau să vîndă.

La ora unsprezece se întorcea din schimb un muncitor care lucra la o moară mecanică. Era un om înalt și puternic care iarna venea purtîndu-și paltonul pe umeri, iar primăvara se întorcea cu haina aruncată pe spate, ținînd-o de căptușeala. Tatăl lui Domnel spusese despre el că e un om „care se simte bine în trupul lui".

Locuia într-un apartament de deasupra și copilul îl auzea cum se spală cu zgomot, plăcere și voioșie.

Pe urmă se înapoia de la muncă un bătrîn care stătea singur, sus, la mansardă. Nevasta îi murise de mult și el fusese mutat aici dintr-o casă demolată. Era paznic undeva și, înainte de a sosi acasă, poposea puțin la bufetul „Bivolița somnoroasă", așa îi zicea altădată — acum îi spune simplu „Argeșul". El bea acolo o tescovină mică, dar stătea foarte mult în fața ei. Domnel știa — se informase — că el intră acolo nu ca să bea, ci ca să comande băutura. Să-l asculte cineva și pe el. Sus, în capul scărilor, îl aștepta întotdeauna o pisică chioară. Cînd bătrînul sosea, pisica își răsucea capul într-o parte, alcătuindu-și astfel un aer galeș și bătrînul tușea încurcat.

Mai era la parter Monica, o fetiță de vreo șase-șapte ani, care începea să cînte pe la zece și jumătate, pe la douăsprezece plîngea pentru că luase bătaie pentru cine știe ce, iar pe la unu începea iar să cînte. Pe la două iar plîngea și așa mai departe. Dar de ea Domnel nu se îngrijea, nu-i supraveghea întîmplările, pentru că momentele de veselie și de plîns nu veneau prea ordonat.

Și pe urmă era și sîcîitoare și chiar obraznică.

De pildă în blocul vecin, într-un apartament care stătea față în față cu apartamentul în care locuia familia lui Domnel, tot la etajul patru, locuia niște proaspăt căsătoriți. El sosea mai devreme, pe la două și jumătate, iar ea mai târziu, pe la trei. Cînd o vedea, Monica îi sărea în drum și o întreba dacă Valentin — așa îl chema pe soț — o sărută. Păi cum să n-o bată maică-sa? Așa că pe la trei i se auzeau iar sughițurile de plîns. Dar ea nu se învăța minte.

Tinerii aceștia căsătoriți, pe care Domnel îi observa pe geam, aveau mișcări foarte încordate, prevenitoare și sfioase, care se îndulceau treptat. Și copilul supraveghea cu plăcere această liniștire a lor.

Pe la ora trei și jumătate începea un iureș de veniri, pe care Domnel nu le putea înregistra în parte. Și atunci închidea ochii de plăcere. Îi plăcea oboseala celor care se întorceau de la muncă. Se simțea molipsit și el de oboseală și, pentru că atunci se înapoiau și părinții lui, mîncau și se odihnea și el nițel.

De partea cealaltă a străzii, în fața blocului, se aflau niște țigănci care vindeau flori. Marțea și joia se întorcea pe la cinci după-masă, de la o măcelărie aflată la o întorsătură a unei străzi apropiate, un bătrîn rău. El cumpăra de acolo numai capete de miel sau de vițel. Cînd ajungea în dreptul coșurilor țigăncilor, plimba capul însîngerat al animalului printre flori. Țigăncile îl blestemau mult și lung, iar el pornea mai departe mulțumit, săltînd vesel pe trotuar și trăgîndu-și pantalonii care îi cădeau.

Pe la șapte și jumătate se întorcea o învățătoare care locuia într-un apartament vecin. Taică-său îi spusese că el, orice ar face, orice ar drege, tot pe mîinile ei o să încapă. Cînd știa că se înapoiază, copilul nu mai stătea pe balcon, ieșea pe coridor, se ascundea într-un colț și o privea cu spaimă și curiozitate. Învățătoarea era obosită și nu-l observa.

Ii ar fi vrut să facă ceva ca să fie luat în seamă și nu găsea, pur mai avea timp.

Intr-o garsonieră de deasupra apartamentului lor locuia un pictor tînăr. Odată cînd venise în vizită pe la el, Domnel îl auzise spunînd că pe el nu-l prea ascultă obiectele din casă și se apropie de ele cu un aer conspirativ. Pictorul se întorcea noaptea foarte tîrziu obosit din cine știe ce pricină. Domnel îl auzea, prin somn, tropăind prin cameră. Știa ce face. Se străduia cu îndîrjire — și aceasta dura destul de mult — să-și pună pantalonii pe dungă — să-și așeze haina în cuier și pantofii la ușă. Și Domnel știa și de ce face el aceasta. Ca dimineața cînd avea să se trezească să-și spună că n-a fost prea obosit din cine știe ce pricină în noaptea trecută, din moment ce toate erau la locul lor. Uite pantalonii, uite haina, uite pantofii — își contrazicea pictorul alt gînd, amintire, sau părere: „Păi lucrurile astea, care nu mă ascultă nici cînd sînt odihnit, cum aveau să mi se supună dacă aș fi fost obosit?" Și se scula mulțumit de vicleșugul lui.

●

Acestea erau întîmplările care se petreceau de la sine, de care nimeni nu se îngrijea și pe care Domnel se hotărîse să le ia el în primire.

După ce le observa — sporindu-le mereu — pînă seara, intra în casă.

Cînd intra pe ușă își apleca puțin capul plin și înălțat de întîmplări să nu se izbească de pragul de sus.

Cu timpul ajunse să se socotească și născocitorul acestor întîmplări. Și începu să le îngăduie el să se petreacă la timpul știut.

Le chema pocnind din degete.

Pîrîul

PÎRÎUL MURMURA ÎN ALBIA ADÎNCĂ ŞI ALCĂtuită frumos.

Dar pîrîul acesta se desfăşura mustrat de maluri. Împrejurimile şi malurile erau verzi, iar pîrîul era bolnav de verde. Şi boala pîrîului, culoarea lui venea de la Combinatul Chimic din apropiere.

Înaintea morii, la colţul zis al Bolovanului, era pus în malul dinspre stînga un stăvilar de lemn, care era urcat sau

colorit după felul vremii — secetoasă sau ploioasă — cînd pîrîul venea bogat sau scăzut. Şi valurile de deasupra treceau stăvilarul şi se adunau într-un pîrîiaş care se spăla într-un prund de nisip şi de pietre mici şi-şi lepăda culoarea verde, bolnăvicioasă. De aici încolo mergea vesel, curat şi copilăros, pînă cînd intra în pogonul de flori al Olinei, pe care îl tăia în două. Aici nimerea pe mîna celor doi copii ai Olinei Mihai şi Anca Ghiordănel, care-l despleteau în şanţuri mici ce ocoleau rondurile de flori. Ei făceau mori şi moiţi mici, vîltori mici şi pîrîul prostuţ şi voios asculta de mîinile lor pînă cînd, poate, pămîntul, sîcîit de răsfăţul nemeritat şi cam zgomotos al pîrîiaşului, îl pedepsea, îl învelea în el. Îl omora acolo. Sau, cine ştie, poate pîrîiaşul nu mai era prostuţ şi nu mai vrea să se ducă mai departe, de frică să nu se otrăvească iar, să se înverzească îmbolnăvit de alt combinat chimic. Şi murea aici, curat, subţire şi răsfăţat, în pogonul de flori al Olinei.

●

Flori pentru nunţi, flori pentru onomastici sau înmormîntări, flori pentru întîi mai sau pentru serbarea sfîrşitului de an al şcolii, flori pentru pus în vaze, atunci cînd veneau inspecţii la Sfatul comunei sau al raionului, flori de ţinut în gură sau de pus după ureche ori la pălărie... toate se găseau la Olina şi ea ştia cum să facă buchetul, coroana, potrivit prilejului.

Se plimba mai întotdeauna îmbrăcată închis, uscătivă, tristă şi frumoasă prin pogonul de flori, cu stropitoarea şi săpăliga în mînă, izolată de sat de mulţi ani, necăutînd oamenii dar lăsîndu-se bucuros căutată. Avea o casă frumoasă, mare, nu departe de pogonul cu flori, sub o coastă şi sub o tîmplă de pădure, o casă care părea cu două etaje dacă nu ştiai că ceea ce părea primul etaj era o pivniţă uriaşă,

unde muta pogonul cu flori, cînd amenința frigul, în gh[illegible] vece.

Casa mirosea curat, a călugăriță, a șerbeturi și a dulce[illegible] țuri din flori.

Avea multe păsări, mai ales bibilici și rațe, pentru că de[illegible] cînd se alungase singură cu cei doi copii ai ei — și erau an[illegible] de atunci — îi plăceau zgomotele. Avea și un aparat de ra- dio și o șaretă cu un cal, cu care ducea copiii la școală în sat.

Și le făcuse singură, din ce strîngea de pe vînzarea flo[illegible] rilor.

Acuma, sigur, trebuie explicată povestea celor doi copii ai Olinei.

Familia Olinei, Cojocaru cum li se spunea, trebuia să le spună după acte, dar porecliți Ruginoii în sat, pentru că aveau o casă de lemn frumoasă, la marginea șoselei națio- nale, casă ai cărei stîlpi de pridvor — bogat și îngrijit sculp- tați — sub toate bătăile soarelui de dimineață pînă seara, îmbătrîneau și se uscau frumos, acoperindu-se cu demni- tate de timp și un fel de rugină.

Deci casa familiei Rugină era lîngă șoseaua națională care lega Sibiul de București și pe aici trebuiau să treacă, prin 1942, armatele germane spre răsărit. Armatele erau departe, dar se apropiau.

Dacă mai aveau cinci, șase luni pînă să treacă. Dar era sigur că drumul lor acesta era.

Într-o noapte, bătrînul Cojocaru se răsuci spre nevastă:

— Cîți ani are Olina noastră? Are vreo 16, își răspunse tot el.

— Are după Florii, răspunse nevasta mirată.

— Și ce ne facem?

— Cum, ce ne facem?

— Păi a crescut. Duduie pămîntu' sub ea?

— Duduie.

- Şi nu e nici d-alea s-o vezi şi să n-o vezi, s-o uiţi. Nu e urîtă.

- Nu e, îţi seamănă, îl lăudă somnoroasă nevasta pe bărbat, crezînd c-o să-l adoarmă.

- Ba e în partea ta, se răsuci omul sub plapumă, nemulţumit, ghicindu-i viclenia. Alta e vorba. Vorba e că vin nemţii.

— Ei! Vin şi trec. Vin pe motociclete, maşini şi tancuri şi trec. Trec în fugă. Nu sînt d-ăia care să stea.

— Iar îţi umblă gura fără cap, femeie. Ce, s-or duce nedormiţi pîn-acolo?

— Pînă unde pîn-acolo?

— Pînă-n Rusia, pînă la capu'pămîntului — cum zic ei. Cu toate motocicletele lor, nu trebuie să doarmă un ceas, două?

— ?...

— Ei, asta e: dacă-i prinde somnul tocmai la noi? Toată coloana doarme la noi. Şi după ce se trezeşte, după ce se trezeşte coloana de nemţi cu maşini şi motociclete, de ce are nevoie? De ce are nevoie omul după somn?

— De ceas! răspunse ce crezu femeia aţipită.

Cojocaru îi dădu o palmă bună în creştet şi o trezi.

— De mîncare, băutură şi femeie. D-astea are nevoie...

Femeia n-a fost trezită bine de palma lui, dar încă nedesfăcută bine din somn a scos din ceaţa în care se legăna întrebarea care-i trebuie omului:

— Şi cu Olina ce ne facem?

Cojocaru se răsuci puţin în pat, surprins şi mulţumit de întrebarea nevestei şi-i răspunse:

— Trebuie să vorbim cu ai lui Cătălinoiu.

— Ai lui Cătălinoiu? se miră femeia şi somnul îi fugi de tot.

— Da, răspunse omul căscînd, îți spun eu mîine tot, și se lăsă pe-o parte, ca să adoarmă, lăsîndu-și nevasta nedumerită și cu somnul zburat pe geam.

●

Cu ai lui Cătălinoiu nu vorbeau demult și fără vreun motiv anume. Într-un fel se poate spune că nici nu vorbiseră vreodată. Cei din neamul Cătălinoiu erau croitori și cojocari, iar Cojocaru-Ruginoiu era cizmar. În concurență nu intrau, dar cei din partea lui Cătălinoiu erau mai căutați în sat, oamenii veneau la ei și-și comandau haine și cojoace, nu veneau doar pentru peticit sau cîrpit. La Cojocaru, ca la orice cizmar, mai nimeni nu venea să comande o pereche de încălțăminte nouă, veneau doar pentru reparații, tălpuit și cîrpăcit.

Grigore Cătălinoiu își deschisese și o prăvălioară cu nasturi, ață, ace, cîteva basmale, cîteva pălării și băști; și acolo vindea fiul său Mielu.

La el se gîndise Cojocaru că i-ar putea scăpa fata nepîngărită de nemții care se apropiau.

Cătălinoiu avea mașină de cusut în piele pentru cojoace și Cojocaru începu să-și facă drum pe la el, pentru croiala unei serviete, sau să potrivească o încăputare; găsea el pentru ce.

Cătălinoiu mai avea un radio cu căști, încropit mai din nimic de Mielu. Și o hartă.

După ce isprăveau cusăturile, ascultau comunicatele de la radio, se uitau pe hartă, așezau metrul de croitorie' pe ea și socoteau la scară kilometri „unși pe cizme și mîncați de nemți", cum zicea Grigore. Se învățară să se vadă în fiecare seară și dacă se întîmpla ca, prins de ceva, Cojocaru să lipsească, celălalt îi ducea dorul, trimitea vorbă după el. Toate mergeau bine și revărsările nemților apropiau și fă-

ocau potrivită discuția dintre Mielu și Olina, pe care Cojocaru o pregătea. Dar într-o seară se certară rău de tot.

Începuseră să vorbească despre „axă" și măsurînd pe hartă cu metrul de croitorie al lui Grigore ieși că între Roma și Tokio ar fi vreo 1463 de kilometri.

— Nu se poate, spuse Cojocaru.

— Ce nu se poate? întrebă Cătălinoiu, aruncîndu-și cordonul metrului pe după gît și scoțîndu-și ochelarii.

— E mai mult, e de trei sau patru ori mai mult. Ba mai mult cu mult de trei sau patru ori, începu să amețească și Cojocaru, închipuindu-și distanța.

— Bine, hai să mai măsurăm o dată. Și Cătălinoiu desfășură de după ceafă metrul și-l întinse pe hartă. Ieși la fel — în jur a 1463 de kilometri.

— E! triumfă el iar.

Cojocaru dădu ocol camerei în care se găseau, o văzu cît era de dichisită, își aduse aminte cum trăiește el și cum o duce celălalt, își mai aduse aminte cum învățase el la școală și cum învățase sau cum putuse să învețe să priceapă celălalt și se enervă.

— Bă Grigore, eu nu mă amestec în prostia și pricopseala ta. Atîta vreau să mai știi că la școală te punea învățătorul în fața hărții, te bătea și tu nu doar că nu știai să arăți cu degetul sau nuiaua Groenlanda, da' nu puteai nici să-i spui numele. Ca să nu mai zic de aia cu cîinele... (Cojocaru se încinsese rău de tot, își da seama că răstoarnă și aruncă tot planul, dar nu se putea opri.) Ca să nu mai zic de povestea aia cu cîinele.

— Care aia cu cîinele?

— Nu te mai face că n-o știi, că a făcut ocol în toate clasele de atunci. Te-a întrebat învățătoarea cînd te-a scos „Ia spune, Cătălinoiule, ce animal este înrudit cu cîinele". Știi, ce-ai zis?

— Vreo prostie, copil...

— În loc să fi pomenit de pisică, de tigru, de leu, ai zis că înrudit cu cîinele este căţeaua.

— Ei şi?

— Ei, şi uite că între Tokio şi Roma nu sînt doar 1463 de kilometri. Fă socoteala, dacă de la noi pînă la Bucureşti sînt patru sute fără ceva de kilometri?

— Adică harta mea nu e bună?

— Ba e bună, toate socotelile ne-au ieşit.

— Atunci n-o fi cinstit metrul?

— Nu ştiu, 1463 n-are cum să fie.

Grigore începu să clocotească şi să biciuie harta cu metrul:

— Va să zică la metru băteai. Baţi pildă, ai? Că vorbe sînt, că am metru măsluit şi că la un mintean, după metrul meu, rămîne stofă de-o mînecă în plus... Bine că ştiu cine meliţa.

— Grigore eu... nu m-am îmbrăcat la tine şi de vorbe d-alea n-am auzit. Ziceam că Tokio... se căzni al lui Cojocaru să explice şi să dreagă ceva.

Dar Cătălinoiu îşi puse căştile la urechi şi îi dădu să înţeleagă că nu mai vrea să-l asculte.

Peste cîteva zile, într-o seară, Mielu veni la Cojocaru şi-i spuse că lui taică-su îi pare rău şi-i cere scuze. Pentru că maică-sa tăiase de pe hartă o bucată mare din Oceanul Pacific, care fiind albastră şi tăbăcită aproape i se păruse potrivită să garnisească buzunarul de sus al unui cojoc făcut în mai multe culori, pentru una din fetele lui Brebenel. Pe urmă lipise bucăţile din hartă la loc, dibaci. Nu se cunoscuse de loc că încreţise unele distanţe. Şi povestea cu Tokio pica pe dreptatea lui Cojocaru. Aşa că taică-său se simţea şi-l ruga mult să treacă pe la el, că are să-i spuie neapărat ceva.

Mielu stătea în pragul uşii, explica ceea ce putea explica, dar mai mult plimba mîinile prin aer şi părea, după

obiceiul lui, că desenează, că brodează ceva cu degetele, adunînd și depărtînd fire știute numai de el. Pe urmă, mîinile terminară ce aveau de spus, căzură obosite de-a lungul trupului și Mielu rămase neghiob și neapărat în prag

Lui Cojocaru i se făcu milă și îi venea și să rîdă de el. Îl chemă înăuntru, în casă, mai mult împins de a doua porunire, ca să-și mai umple timpul cu puțină veselie pe seama lui.

— Va să zică nu mai poate, se topește pe picioare.

— Cine?

— Cine? Taică-tu care te-a făcut și te-a trimis încoace.

— Nu că se topește, da'i s-a abătut așa...

— Atunci ce să-mi mai rup eu tălpile pînă la el. Că dacă n oi ști eu cît face o talpă, atunci...

— Ba asta să n-o faci, că te așteaptă de-i ticăie inima. Nu știu nici eu ce l-a apucat.

Cojocaru rîse.

— Bine, mă, o să mă duc.

Apoi scoase capul pe ușă și chemă:

— Olino, Olino!

Curînd apăru fata ținînd în mînă o carte cu coperțile colorate din „Colecția satului".

— Olino, eu trebuie să trec pe undeva. Întreține-l și tu pe cavaler.

Închise ușa și plecă rîzînd, după ce luase doi bulzi de mămăligă din timnic.

Cei doi rămaseseră singuri. Se înțelege că se știau, că mai vorbiseră, că se cunoșteau neluîndu-se în seamă. Acum, însă, amîndoi în odaia în care începea să se posomorască amurgul, Mielu și Olina rămaseseră la început buimaci, pe urmă căutară să fie *naturali*. Adică să se prefacă amîndoi că sînt persoane care se interesează unul de altul și pot să țeasă o discuție în doi. Olina, căreia Mielu îi părea un om cam cu-

rios și de asta nu-l considera cine știe cine, începu vorba, așa cum simțeau amîndoi că trebuie începută:

— Nu te-am mai mai văzut de mult, domnu' Mielu (îl văzuse de dimineață pe drum).

— Nici eu, în ultima vreme.

— Dar de ce nu stai jos? („Cu asta trebuia să încep", își aminti, mușcîndu-și buzele, Olina, care urmase o școală de menaj într-un sat de lîngă oraș). Ia loc pe scaun.

— Pe care? întrebă Mielu și își dădu seama că a făcut o prostie și-și mai dădu seama că Olina a știut prostia lui.

— Pe oricare, veni neglijent răspunsul, și Mielu căzu pe unul.

— Ce-ai mai făcut în ultimul timp, domnu' Mielu?

— Cu prăvălia, cu de-ale casei.

— Și vînzarea cum merge acolo?

— Mai nimic, arnici, nasturi... Mai mare plictiseala. Dar dumneata?

— Tot cam p-acolo și eu. Prepar mîncarea după rețete. Și ouăle le fierb după ceas. Adică nu după ceas, numărînd pînă la 240.

După un răgaz mic, tot Olina:

— Ce zici despre război, despre astea...

— Despre evenimente? Se cam precipită...

— Cum?

Olina rămase un timp încurcată, depășită și căzu pe gînduri.

Și, cine știe, poate înserarea care începea să legene și să învelească muchiile lucrurilor din odaie îi făcu să se simtă altfel, să iasă din discuția *naturală*.

Și Mielu spuse eliberat:

— S-a făcut seară. Deocamdată mă duc. La revedere și bună seara.

La revedere și bună seara, domnu' Mielu, răsuflă și Olina.

●

Cojocaru urcă dealul, săltînd și fluierînd ca și cum s-ar fi dus în peţit el, ca ginere. Cîinii lui Cătălinoiu se auzeau lătrînd de departe. „Se păzește, nu le-a aruncat nimic de demult. Înseamnă că iar ascultă sau vorbește... își așeza Cojocaru constatările cînd pe un picior cînd pe altul, urcînd. Ajunse lîngă gard și aruncă bulzii. Cîinii tăcură. Nu mîncau orice ca să tacă — mîncau doar mămăligă cu brînză la mijloc. Dacă-i ademeneai cu altceva, adulmecau, se depărtau, iar adulmecau și mîrîiau, dar nu se atingeau de îmbucătură.

Așa că, după ce Cojocaru le aruncă bulzii, cîinii lacomi tăcură și cizmarul intră în curte. Ajunse pe sală, mîngîie șalimarul cu palma săltînd vesel din loc în loc și pe urmă puse mîna pe clanța ușii, unde știa că-și are atelierul Cătălinoiu. Înainte de a o deschide, își săltă mușchii obrazului umănunțit: ai buzei de sus, ai buzei de jos, ai nasului, se străduí chiar să-și descrețească și fruntea (Cojocaru nu prea fusese văzut rîzînd). Deschise ușa și umplu odaia cu înfățișarea veselă și cu chemarea nouă și bucuroasă:

— Bună seara, cuscre!

Cătălinoiu țîșni în picioare speriat, căștile de radio îi căzură de la urechi, singure, și răspunse cu voce tăiată, tremurată.

— Bună seara, tu erai? răsuflă el. Da' știu că trăsei o porție de sperietură. Pe unde naibilor intrași?

Cojocaru își dădu seama că celălalt n-auzise cînd îl chemase „cuscre", nu se prefăcea, avusese căștile la urechi. „Pe două, pe nouă, s-o lega, nu s-o lega, trebuie să lovesc iar", nu se lăsă el.

— Pe unde, pe neunde, de intrat intrai. Pe fereastră nu intrai, că nu se face între cuscri. (Nici o tresărire din partea

celuilalt, care aranja ceva pe masă. „E nebun sau e măgar", începu să aibă disperări Cojocaru.) Şi tot parcă disperat: Ce mai faci, cuscre?

— Ai? sări Cătălinoiu. Cum ziseşi?

— Cum auzişi, hai să lăsăm vorbele, încălecă deodată Cojocaru pe situaţie. Copiii rămaseră înde ei, cu ale lor. Trebuie să aşezăm lucrurile.

— Nu înţeleg nimic, da' nimic, auzi tu de la mine...

— Las' c-o să înţelegi acuşica tot. Uite ce e, Mielu o cam tîrcoleşte de mult pe fie-mea, Olina.

— N-am prea văzut şi nici lui nu i-a scăpat nimic.

— E băiat mare, se mai fereşte, i-e ruşine.

— Aici stai în greşeală. Mielu îmi spune şi visele pe care le are.

— Ascultă, cuscre... mai forţă o dată Cojocaru.

— Şi pe urmă e prea crud şi moale ca să-l însor. La 17 ani neîmpliniţi bine...

Cojocaru văzu că se pierde, că Grigore Cătălinoiu îl stăpîneşte iar. Mai încercă o zvîcnire de răzvrătire.

— Şi atunci de ce m-ai chemat?

— De urît ce mi-e şi de mut şi surd şi ferit ce stau în vremurile astea. Nu pentru ce ţi-i fi închipuit tu.

— Uite ce e, Grigore, începu Cojocaru, cu o voce deschisă şi rugătoare. Trebuie să-mi mărit la repezeală fata.

— De unde pînă unde, ce-ţi veni?

— Vin nemţii, Grigore. Olina e făcută, e coaptă, stăm la drum, la drumul mare, la şosea şi mi-o lăsă cu burta la gură.

— Şi ce-ţi veni să căşunezi pe Mielu? Averea? Vorba aia: „Croitoru-i croitor, toată averea pe-un mosor".

— Nu e vorba d-asta. Că dac-o luăm aşa: „Cojocaru' tot împunge, mămăliga nu-i ajunge". Vorbe! De avut avem cît ne trebuie amîndoi. Lasă băşca zestrea.

— Mielu e prea copil, se încăpăţînă iar Cătălinoiu.

— Bine ziseși cînd ziseși că nu înțelegi nimic. Am bătut [illegible] vorba de avere sau de nuntă? Nici n-am putea — băiatul [illegible]are vîrsta. Am nevoie de altceva. Vreau peste cinci-șase luni, cînd o să ajungă nemții la noi, că de venit o să vie, să fie Olina *rămasă*, ai înțeles? Să nu s-atingă neamțul cutare de [illegible] și să-mi spurce sămînța.

— Și vrei să rămînă cu Mielu?

— Păi, cu cine? Arată-mi cu cine? Facem un fel de logodnă și atît.

Dîndu-și seama că a cedat cam mult, reveni:

— De fapt, ar fi cîțiva flăcăi, dar eu mă gîndesc la Mielu.

Cătălinoiu tăcu.

— Și-i prinde bine și lui, insistă Cojocaru. Nu poți să știi ce ordine mai pică, și la ce premilitărie ți-l bagă și la banii pe care o să-i dai pentru scutire mai ai și motiv că are nevastă. Caz de forță, îi zici în acte așa, că are nevastă și copil.

Cătălinoiu tăcea. „Începe să cumpănească", se bucură Cojocaru.

În duminica ce a urmat, pe sala casei lui Cătălinoiu a început o petrecere cu patefon. Se așezaseră acolo cele două familii, Cătălinoiu și Cojocaru — Olina și Mielu stăteau nestiutori între tată și mamă.

Plăcile vechi de patefon, înțepate, rostogoleau rotund cîntece răgușite și parcă chemau, stînjenite, zgomotele și veselia care să le acopere neputința.

S-a ajuns la un anumit ceas al zilei, la un rîgîit a patefonului și, în parte, al celor două familii, care mîncau harnic și stingherit.

Aerul verii parcă stătea pe loc, priponit în umbre și glumele care se făceau la masă păreau silnice. Din această înțe-

penire i-a scos ograda de meri din fața casei lui Cătălinoiu, ogradă a unui moșier, în care creștea multă tătăneasă. Tătăneasă e o plantă aspră și lătăreață care, totodată, e bună pentru curci, rațe, gîște, porci și de fapt, pentru orice. Văduvele sau femeile cu bărbați pe front, care aveau copii mărișori, în stare să înțeleagă nerușinările, își trimiteau copiii mici să culeagă tătăneasă, atunci cînd puneau mîna pe cîte un proaspăt întors de pe front, în trecere spre familia din orașul sau satul lui, sau pe vreun invalid localnic. Aceste acaparări erau mai ales duminicile și copiii le știau, le bănuiau.

Culegeau tătăneasa, pînă-și umpleau panerele, coșurile sau traistele date de mame și cîntau, „amad-tunas, amad-tunas". O joacă a copiilor, joacă de duminică, pentru că numai duminica mamele, care munceau toată săptămîna, le lăsau și lor jocul de-a cules tătăneasa. Cînd apărea cîte unul cu traistă, coșul sau panerul (de fapt, panerul era adus numai cînd erau doi copii din aceeași familie), începea o ploaie de întrebări cîntate:

— Și la tine amad-tunas, și la voi amad-tunas...?

Și această întrebare sau zicere, sau poreclă era cîntată cu suișuri și coborîșuri leneșe.

■

— Toți ăștia încovoiați acolo o să se pomenească în primăvară cu cîte un frate mai mic, constată lung, fără chef și fără nici un haz Cătălinoiu.

— Ei, nu prind și nu rămîn ele toate femeile, răspunse la fel Cojocaru.

Mai răsturnă un pahar, se cutremură puțin pînă „primi", cum zicea el. Se răsuci apoi ceva mai sprinten către fie-sa:

— Și tu ce te îmboiași așa, Olină, la obraz? Parcă ar fi prima culoare după steag? Las' că o să ajungi și o să treci și tu prin astea.

- Ba n-o să ajungă niciodată ca astea, ca ale ăstora, ca [illegible]mele nenorociților ăstora, își aruncă, sufocîndu-se, nevas-[illegible] lui Cojocaru, mîna către copiii de peste drum.

— Nu e vorba d-asta sau d-așa ceva, interveni Cătălinoiu [illegible]-zat și stăpînindu-i ca întotdeauna pe ceilalți. Vorba e că... Mai să trăiești, cuscre! spuse el brusc și ciocni cu Cojocaru.

Ciocniră, se rezemară înduioșați de spetezele scaunelor vechi și gustau cu ochii buimăceala copiilor, a lui Mielu și a Olinei, care ridicaseră ca înțepați fruntea și ochii în sus, cer-țind o înțelegere, o lămurire.

— Păi da, păi nu? continuă și stăpîni mai departe Cătă-linoiu masa, părînd că neglijează, trece sau înțelege uimirea celor doi. Ei de știut se știu, de văzut, vorba aia, s-au văzut, numai că nu s-au ciocnit pe drum unul de altul, așa că... Păi nu? porunci el.

— Păi da, repeta Cojocaru care, cine știe de ce, era bui-măcit și el.

— Așa că să fie fericiți, hai noroc, cuscre Cojocaru, pentru norocul lor. Noroc, cuscră, noroc, nevastă.

— Noroc, noroc. Vorba aia... dar nu se mai spuse nici o vorbă.

Pentru că ciocniră și băură iar.

Dar buimăceala, ochii, privirile mari, deznădăjduite, ale lui Mielu și ale Olinei, care voiau să înțeleagă, îi încurcară din nou, veselia se înțepeni, rămase departe, iar silnică, și Cătălinoiu și Cojocaru își mai turnară și băură mutește cîteva pahare. Încordarea se risipi cînd nevasta lui Cătălinoiu arătă și zise:

— Uite și p-ai nevlegii, p-ai Tiei.

În livada de peste drum, la tătăneasa, intrau patru copii, ducînd doi cîte doi cîte un paner, Tia era o femeie șchioapă, nemăritată, care avea patru copii. Pentru că era șchioapă și dezmățată la vorbă, lacomă de toate, chiar și de muncă,

căzuse de i se zicea nevleaga satului, cu toate că nu era proastă deloc.

— Care s-o fi găsit s-o mai bucure și p-asta? întrebă Cojocaru, care, de fapt, știa cine.

— Ei, cine, Florică fieraru, răspunse Cătălinoiu, deși știa că celălalt știe cine o bucură pe Tia. Astea șchioape, ehe... chicoti el cu înțeles și pe deasupra și pe dedesubt. Le pui o cărămidă și...

— Două, se aprinse Cojocaru. Una ca să-i lungești piciorul pînă la tăblia patului, să stea țeapăn și una acolo... chicoti și el și burta zguduită de rîs săltă nițel masa.

— Ei, da' voi, mă copii, zgudui masa cu o palmă trîntită între pahare, voi nu trebuie să vă încălziți cu vorbe ca noi ăștia trecuți. Că vorbele ne-au mai rămas. Ia beți voi niște pahare și duceți-vă.

— Unde să se ducă, cuscre?

— La pădure, la pădure, da' unde, unde, cuscră? Unde? începu Cătălinoiu să se topească de rîs și plăcere.

Întrebarea și rîsul lui Cătălinoiu îl trezi și-l înțepeni puțin timp de Cojocaru care, cu o grămadă de ani în urmă, după ce se însurase, auzise că nevastă-sa se avusese cu Cătălinoiu. Dar uită repede și propuse, prăpădindu-se de rîs:

— Unde? Ce unde? La acioala lui Merealbe, lîngă Lacul Bălțat. La acioala lui Merealbe, se lăbărța de rîs pe scaun, amintindu-și că acolo se zicea că se văzuseră odată popa Nasta cu nevasta lui Cătălinoiu.

— Da' să vă grăbiți, să nu fie locul ocupat.

Rîdeau cu toții, amintindu-și de vorbele și bănuielile din tinerețe neștiind ce fusese zvon și faptă din ele și nu mai voiau acum la bătrînețe să tragă un hotar precis între toate. Și rîdeau și femeile ametite și făcînd mișcări de părăsire.

— Hai, mă, beți nițel și plecați, îi îmbie și le porunci Cătălinoiu tinerilor.

Mielu și Olina băură cîte două pahare, pe urmă cei bătrîni îi săltară de pe scaune, le împreunară mîinile și-i împinseră pe scară.

●

Ei porniră parcă plutind, și după ce ieșiră pe poarta curții îi ajunse amețeala și pășeau și mai mult ca în vis, îndreptîndu-se supuși parcă, somnoroși și îngrijorați, spre acioala lui Merealbe de lîngă Lacul Bălțat.

Se îndreptau chiar spre locul unde li se spusese să se ducă, nu în altă parte, de parcă ar fi trebuit să îndeplinească ceva ce nu îngăduia ieșire din cuvînt, sau parcă să facă o lecție cu ochii închiși. Erau așa de speriați și preocupați, încît zborul unei păsări dintr-o tufă îi înspăimîntă și Olina se repezi spre Mielu, care o luă pe după gît și o ținu puțin apropiată tremurînd și el. Apoi se desfăcură, dar merseră mai departe ținîndu-se de mînă. Ajunseră la acioala lui Merealbe, un fel de colibă de pază a vitelor, făcută din crăci, nuiele și frunze de arin și salcie.

Se așezară jos și se priviră rugători și cu teamă unul pe celălalt. Își cerșeau un fel de înțelegere, pentru că — cine știe — totul s-ar putea să se întîmple nepotrivit și tăiat de rușine. Închiseră ochii, începură să se caute și să se găsească sărutîndu-se și cercetîndu-se. Apoi începură să uite. Olina, înainte de a uita, tot mai putu să se împotrivească și să spună:

— Mielule, ce-o să spuie mama, tata...

Dar mai putu să-și aducă aminte că și maică-sa, și taică-său îi trimiseseră aici. Și pentru asta îi trimiseseră. Știau ce aveau să facă aici.

Așa că uită totul liniștită.

Cînd se dezmetici și deschise ochii, Mielu stătea mai încolo, pe o buturugă albă, spălată de ploi. Ținea capul coborît în față și fărîmița o nuia cu degetele. Îi aruncă o privire scurtă, în care se deslușea grija, grija avută și mai înainte, că

totul nu se întîmplase așa cum trebuia, cum s-a petrecut și s-a întîmplat la alții.

Mielu se ridică apoi în picioare, făcu cîțiva pași mari aruncați din genunchi, în jurul acioalei lui Mere-albe, mușcîndu-și buzele.

Se opri și stătu puțin încremenit și o rupse la fugă cu pași mari și nemaivăzut de săltați.

Olina mai stătu puțin întinsă, ca să se mire și să înțeleagă fuga lui Mielu. Apoi se ridică, se duse la buza lacului, se spălă pe mîini și pe obraji și se îndreptă dreaptă către casă. Era la prima ei înțelegere mîndră și dureroasă.

Alături

DE ATUNCI NU S-AU MAI ÎNTÎLNIT SINGURI niciodată. Își mai furau înfățișările cu cîte o privire aruncată scurt și alunecată apoi în alte părți, la alți oameni. Pentru că nu se mai vedeau decît în situațiile cînd erau și alții de față adunați, duminicile sau în alte zile de sărbătoare.

La întrebările venite de la Cazacu și Cărămidaru privind logodna sau căsătoria, Olina și Mielu se închideau în tăceri și săltări din umeri, tăceri al căror motiv și înțeles nu-l putea

smulge nici o parte nici alta a familiilor. Cînd au început întrebările-porunci, — sîcîielile, — cei doi aruncau un *nu* în silă. Şi mai tîrziu cînd s-a văzut că Olina' *rămăsese*, sila celor doi, a lui Mielu şi a Olinei, începu să se mute în spaimă şi greaţă.

— Mielule, trebuie să te însori cu Olina, o faci de rîsul lumii.

— N-o să mă însor cît o fi pămîntul pămînt şi cît i-o răsări soarele la margine, dimineaţa.

— Mielule, ce obraz am eu faţă de Cărămidaru? Ţi-ai făcut atunci plăcerea...

— Nu mi-am făcut nici o plăcere. Voi ne-aţi trimis. Asta e! (Şi pe urmă, mult mai tîrziu, tot în cuprinsul acestei discuţii: „Tată, n-a fost aşa cum trebuie, ne-am dus acolo, la acioală, la Merealbe, parcă să ispăşim sau să întîmpinăm greşeli. Nu să greşim noi. Mai citeşte şi tale cărţile alea, măcar. Şi, pe urmă, uite că v-o spui şi p-asta! Nu vrea nici ea".)

Dincolo, la Cojocaru, tot cam aşa se vorbea:

— Olino, mamă, ce e cu tine mamă de te încontrezi, mîine-poimîine o să-ţi vază lumea burta cît dulapu'!

— Nu mă mărit mamă.

— Uite ce e, Olino, tată, se năpustea Cojocaru, eu o să te bat de te fac zdrenţe. Auzi tu ce-ţi spui eu; Ce te-o fi apucat, Dumnezeule din ceruri, ce te-o fi apucat acu!

— Tată, nu ştiu, da de măritat nu mă mărit.

Peste trei luni, aşa cum prevăzuse Cojocaru, nemţii au ajuns în sat. Aveau maşini, motociclete şi tancuri. Aşa tum prevăzuse tot el, au şi poposit în sat pe rînd. Dar cei care trebuiau să se odihnească, se odihneau în localul şcolii, în cel al primăriei şi în alte locuri curate şi fără atingeri cu oamenii şi aşezările prin care mergeau. Ei treceau ca aţipiţi, cu ochii întorşi înspre ei înşişi, sau către ei înşişi. Se priveau atenţi şi grijulii în oglinzi sau se priveau unul pe celălalt.

La altceva nu se uitau.

Mijlocul Olinei care se umfla încet, încet, de spaima nemților, a trecerii lor încolo, prin sat, creștea degeaba. Nemții au lăsat în urmă cîteva săpunuri mici, aproape terminate, cîteva hîrtiuțe colorate în care era împachetată ciocolata și cîteva conserve. Unul singur a lăsat la școală o pîine joasă și rotundă, făcută la țest, din care rupsese sau mușcase o bucată.

Amenințările celor două părți n-au dus la nimic, adică pînă la urmă au dus la faptul că Mielu a fugit pe neașteptate din sat fără să lase vreo vorbă sau vreun bilet lămuritor.

Olina își purta mijlocul îngroșat fără mîndrie, dar și fără rușine sau scînceli, așa cum obișnuiesc alte femei; îl purta ca pe o corvoadă pe care fiecare om trebuie s-o ducă în timpul războiului, ca pe o încercare și o greutate aleasă și potrivită pentru ea astfel, de timpul sucit și tulbure de atunci. Muncea la rînd cu ceilalți, ba parcă mai mult, cu un fel de îndîrjire, dacă nu ca o apucată. E drept că nimeni n-o împiedica și n-o întîmpina cu îngăduiri. Ai lui Cojocaru, atît părinții cît și neamurile o priveau, de cînd nu vrusese să se mărite cu Mielu, cu o curiozitate răutăcioasă și săltau din umeri: „să sufere pe cămașa ei, dacă așa i-a convenit".

A născut, „a pus jos", cum se zice cînd un copil vine pe lume într-o situație nefirească, ușor și fără zgomot. Cînd încerca să urce un paner cu ceva în podul casei.

Și aici a început „încremenirea" Olinei. Nu era chiar o încremenire, dar așa a observat cineva. Așa a zis și așa a rămas. S-au pomenit că Olina a căpătat o fereală față de oameni, o căutătură ocolită și îndărătnică. Asta nu pentru că s-ar fi zidit și ascuns în dragostea ei pentru copil — un băiat. Pe acesta îl creștea cu o grijă destul de rece și parcă venită numai dintr-o parte, părea că el i-a fost încredințat de cineva pentru un timp, deoarece ea este sănătoasă, are piept bun și are trup și timp bun să-l crească. Erau zile întregi în care îl alăpta, îl legăna și-l [illegible] fără să-l privească.

COJOCARU

Se ferea, aproape zgribulindu-se ca de frig, de orice împrejurare sau vorbă care ar fi putut aduce vreo apropiere.

Nici mîncărurile calde nu-i mai plăceau; aburul lor care îndulcea și apropia liniile celor de la masă îi făcea silă.

— Fata asta și-a dărîmat tencuiala, spuse Cojocaru într-o zi.

— Cum? întrebă tîrzie ca întotdeauna cu auzul și cu înțelesul nevastă-sa.

— Cum auzișI, o repezi el enervat de faptul că știa că nimerise bine cu ce spusese, dar nu putea explica nimănui mai lung și mai lămurit.

— Nu mai are ani, aia e, mai încercă el. Dar părîndu-i-se că se încurcă și mai rău și că a spus o prostie, se enervă și mai mult și-și ademeni motanul căruia apoi îi dădu un picior în burtă. (Nu-l ierta de vreun an de zile de cînd acesta mîncase un pui de găină golaș. Venise frigul, era toamnă, tîrziu, și puiul rămas mic, nu era nici măcar bun de tăiat — tremura de frig de ți-era mai mare mila. Nevastă-sa îi făcuse o cămășuță și-l țineau pe lîngă ei. Motanul îl prinsese și-l mîncase fără să-i dea puiului nici răgaz să se apere, nu putea fugi repede cu cămășuța pe el — și asta îl mîniase pe om.

De fapt cred că aici Cojocaru se apropia de ceea ce vrusese să spună și să lămurească prima oară.

Pentru că zilele Olinei nu se mai legau între ele ca să ducă la o vîrstă; înțelegerile unei zile sau ale unei nopți nu se mai legau de cele dinainte sau de cele care urmau (zile sau nopți) ca să le lumineze dacă fuseseră drepte și exacte sau nu, sau ca să le sporească, să le facă să urce.

Zilele și nopțile Olinei stăteau alături, dar nu se țeseau între ele. În cutare ceas sau cutare zi ea nu-și propunea nimic pentru ceasul sau ziua următoare; sau dacă-și făgăduia ceva, uita.

Ai fi putut crede că această „încremenire" a ei aduce a „copilărire" pentru că atunci cînd fusese mică Olina fusese la

de băieţoasă şi de îndărătnică. Dar împotrivirea rece a de acum era tăiată cîteodată de zile în care era supusă şi ruincioasă, zile pline de mişcări aşezate, bine cumpănite, om mare. Sau de zile în care era bîntuită de o veselie, e drept foarte ciudată şi numai a ei. O puteai prinde înveselită aproape pînă la rîs de un nimic, de felul cum se zbuciumă un ou cînd fierbe într-o cană sau de felul cum s-a răsucit un vrej de dovleac pe pămînt.

— Ce te-a apucat, Olino? o întreba unul dintre ai ei, sau altcineva.

— Aşa! răspundea ea încremenind într-adevăr şi încruntîndu-se, dar fără să-şi scuture desfătarea din ochi şi de pe obraji.

Într-o zi, era una din zilele ei ce părea „de-a curmezişul" (*ai casei* se învăţaseră şi se împăcaseră cu trecerile ei, aşa cum se mulţumeau să afle dimineaţa în care dintre stări se află), Cojocaru şi nevastă-sa se preparau să plece spre Teslui, un deal la o depărtare de vreo trei kilometri de casă unde aveau de cules nişte prune de vară.

Olina, după ce-şi domolise şi adormise copilul în troaca lui, începu să se îmbrace şi ea de plecare.

— Mergi cu noi spre Teslui? o întrebă sfios tatăl, aşa cum îi vorbea întotdeauna în zilele de acest fel (zile „curmezişe").

— Nu, de ce să merg?, îi răspunse ea repezit.

— Bine, atunci stai cu copilul, o împăcă el.

— Cum o să stau cu copilul dacă mă îmbrac să plec? Şi continuă să aranjeze cîte ceva pe ea. Apoi parcă făcîndu-i-se milă de aşteptarea celorlalţi:

— Mă duc la radio.

Cînd trecuseră nemţii pe aici, Cătălinoiu îşi cumpărase un aparat de radio şi Olina se ducea des să asculte acolo. De vorbit nu prea vorbea cu ei, se ducea, le dădea bună ziua, se aşeza pe un scaun şi asculta tăcută orice. Vreun ceas, două. Venea acolo ca la un drept al ei şi faptul era tot-

odată și singurul semn al legăturii de rudenie dintre ei. Copilul însă nu-l aducea niciodată deși ceilalți — oricum bunici, nu? — îi daseră de înțeles că le-ar place să-l vadă și pe la ei. Mai ales după dispariția lui Mielu. Dar Olina rămînea surdă, adică atentă doar la radio.

În ziua aceea, cine știe ce ascultase acolo, la radio, se înveseli și starea ei se schimbă, nu mai era „piezișe" sau „curmezișe".

Se întoarse acasă, își îngriji copilul și pentru prima oară îi murmură ceva. Apoi luă sapa și se duse să sape niște cartofi într-un loc singuratic și nisipos unde fusese cine știe cînd o albie de rîu.

Îi plăcea mai ales cînd se afla în stările acestea mai înseninate să aleagă locuri depărtate și neumblate de oameni unde să n-o tulbure nimeni.

Dar ziua aceea era făcută din lucruri întoarse pe dos. Ea săpa furată de muncă și dusă pînă la capătul locului de sapă și de rîndul de cartofi și întoarsă înapoi tot de luciul sapei și de numărul cuiburilor de cartofi cînd se pomeni cuprinsă de mijloc.

— Muncești, muncești, d-aia o să ajungi să n-ai ce mînca la iarnă, gluni o voce frumoasă de bărbat.

Era Terbeșel, un flăcău tomnatic, ajuns așa din mila și răsfățul femeilor.

El nu era bun de nimic altceva.

De aici îi venea și numele — „polocru" care nu spunea nici el nimic (așa și trebuia) dar lăsa să se întrevadă cu cine ai de-a face.

— Și dumitale ce cauți p-aici?

— Caut ziua de ieri, ce să caut?...

— Și?

— Și uite că dădui de tine.

Pe urmă Terbeșel îi apucă palma stîngă.

— Da', ai bătături, nu joacă. Strîngi prea tare coada [illegible]pel. Hai încoa să te mai lași o porție de timp.

O trase de mînă mai încolo lîngă trunchiul unui stejar bătrîn și ars înconjurat de lăstari deși. Olina îl urma supusă și se așezară lîngă lăstari.

— Așa. Acu prăpădul pămîntului n-o să fie. Știi ce-o să-ți facă nen'tu Grigore, Terbeșel zis, ție acu?

— Nu știu, nea Grigore, răspunse Olina curat.

— Și nu ți-e frică?

— Nu mi-e, de ce să-mi fie, te știu om bun...

— Asta cam așa e. De ce să-ți fie frică? Și tot nu știi ce-o să-ți fac?

— Nu, răspunse ea la fel de curat. Și-l privea drept, fără nici o tresărire de curiozitate și fără ocoluri sau bătăi viclene ale pleoape, așa cum era deprins Terbeșel de la altele. El începu să rîdă încet, în scări și să coboare mîna.

Dar de fapt era foarte stînjenit.

Olina îl privea la fel de descoperit și fără tresăriri.

Terbeșel avea tipicul lui, din care nu ieșea niciodată: nu-i plăcea să ia nimic pe degeaba sau prea ușor. Așa că mai încercă o dată să se lămurească.

— Ute ce e, o să-ți fac eu ceva la care trebuie să te încontrezi nițel.

— De ce? întrebă Olina ca și mai înainte.

— De ce?! Așa se face, d-aia! se supără omul. Doar ai copil. Cînd l-ai făcut cum a fost? o întrebă el aspru, parcă învinuind-o. Și Olina speriată de tonul întrebării, se dezvinovăți:

— N-a fost mai nimic, nea Grigore. Veneau nemții și ni au trimis cu Mielu. Să nu mă pîngărească alții, străini.

Terbeșel stătea acum în capul oaselor și-și potrivea o țigară.

— Cîți ani ai, Olino? o întrebă el rece.

— Am pornit pe șaișpe.

— Păi de ce nu spuseși, mă, omul lui Dumnezeu, de la cap.

Se ridică și-i spuse blînd, îndepărtîndu-se:

— O să fie vai de tine și de casa inimii tale, Olino.

Apoi mai de departe poate amintindu-și-o sau poate mustrînd-o:

— Olino, Olino...

Cam așa se adunau și se tăiau între ele liniile care alcătuiau înfățișarea și purtările Olinei cînd timpul îi pregătea alte întîmplări.

Răceli

ŞI TIMPUL CURGEA OPINTIT, SFÎŞIINDU-SE în comunicate de pe front, retezînd vieţi şi smulgînd din pogonul Olinei flori de înmormîntare sau de pomenire.

Ei îi creştea casa şi băiatul.

Casa de fapt mai mult se lăţea, se întindea, pentru că fosta cocioabă a lui Merealbe, dispăruse de mult înlocuită de o odaie măricică şi luminoasă, ocolită dacă nu desfătată, chibzuit de lumina soarelui şi de umbrele a doi goruni care nu se atingeau între ele.

Pe urmă a mai venit în prelungire încă o odaie foarte mare, cu un beci, odaie cu ferestre şi mai mari şi pe care Olina aproape fără să-şi dea seama a ticsit-o cu hîrdaie, lăzi şi ghivece de flori. Cînd ea şi-a dat seama că încăperea s-a ocupat aproape pe nesimţite a pus să i se facă deasupra ei o cameră mai mică şi cu ferestre mai înguste dar mai multe, — din care două aveau geamurile colorate — şi care părea năpădită de lumină şi de umbre mai mult decît celelalte.

Codin Dolana, un om bătrîn, rudă cu ai lui Cătălinoiu, priceput de fapt să facă numai cuptoare şi ţesturi sau cărpătoare de lemne pe care se aşeza pîinea sau turta de mălai, se pomenise acum în lipsa zidarilor de meserie că poate să ridice şi case. Chemat de Olina să lucreze „la etaj" el se mîră, se sperie şi se împotrivi.

— Uite-te şi tu la palmele astea: n-au legat cărămidă cu cărămidă decît doar pînă la brăcinari, cuptoare adică, cu tine mă potrivii şi mă prostii, om bătrîn, şi-ţi săltai casa pîn'la un stat de om — (şi Codin care era un om foarte înalt îşi lovi cozorocul unei capele militare vechi atingînd streaşina casei Olinei) — şi acum te găseşti să mă caţăr pe unde ţi se loveşte ca să-mi usuce Dumnezeu mîinile.

Pînă la urmă îi făcu toana, curios şi el într-un fel.

Ca să vadă pînă unde poate şi ce-o să iasă deasupra din palmele lui: camera ieşi stingheră şi ciudată, aducea cu răsuflătoarea unui cuptor, cu un foişor sau (pentru că şi asta se potriveşte şi se leagă de înfăţişările de atunci) — cu turela unui tanc.

Aici zăbovea Olina în zilele închise, ori în timpul toamnei şi iernii îngrijind cîte o floare mai plăpîndă, mai lingavă, prevenind şi făcînd mofturile altora, împrospătînd pămîntul sau alegînd şi potrivind „seminţiurile" — cum le zicea ea, — pentru primăvară.

Stătea sus, în foişorul ei, lîngă un ghiveci în faţa ferestrei aşa cum alte femei stăteau şi coseau sau împleteau şi se

uita departe pînă în vale la satul pe care-l deslușea destul de bine de aici. Sau nu se uita la nimic, ședea așa.

Copilul se sălta și el mirat și pe urmă din ce în ce mai puțin surprins de nepotrivirea dintre atîtea culori de flori și aceeași culoare neagră a basmalelor sau broboadelor care înfășurau capul femeilor venite pînă aici să le cumpere.

Cîteva sîcîieli, boli mărunte, sau niște năvăliri ale copilului printre flori pe care le biciuia și le reteza cîteodată cu nuiaua — („i s-o fi luat și lui, toată ziua flori, și flori și flori") — îl înțelegea maică-sa bătîndu-l neconvinsă, o mai făceau pe Olina să ofteze.

— Mamă să ai, mamă să nu fii!

Ofta și se gîndea că zice și ea așa, cum zice toată lumea dar la ea nu prea se lovește: maică-sa se dase după neamuri și o alungase și o împofilase aici și nu-i simțea lipsa.

●

Treptat vocea Olinei deveni într-un fel răcoroasă. Vorbea lung pînă la capătul gîndului chivernisit bine și obositor, fără să sară peste lucrurile care se înțelegeau și așa, nerostite.

— A apus soarele în nori și trebuie că mîine o să plouă — îi spunea ea lui Mihai. O să coborîm stăvilarul ca să oprim pîrîul că așa și cu apa de la pîrîu și cu apa de sus, se îneacă florile.

Cuvintele erau mărunțite și spuse cu grijă, drepte și mărăţive și ele parcă nu se mai înnodau unele cu altele, parcă se pîndeau să-și afle vreun beteșug, vreo greșeală și începuseră să nu mai spună nimic, să nu mai aibă nici o potrivire cu întîmplările sau faptele din care porneau. Pluteau undeva mîndre, boieroase și într-un fel înspăimîntate de faptul că dacă ar coborî la rostul lor s-ar pîngări și scutura.

Pe scurt „schimnicia" la care se silise singură și o încuviințaseră neamurile dădea semne, avea urmări și poate s-ar fi

ajuns la și mai rău dacă Olinei nu i-ar fi trecut pragul casei întîmplările vremii și cele de jos, din sat.

●

Șoseaua pe marginea căreia se aduna satul era — am mai spus — una din principalele șosele naționale ale țării. Răspundea prin munți spre Sibiu și se știa că pe aici or să treacă acum — după răsucirea războiului armatele către Germania. Oamenii — și doar printre ei se găseau și foști soldați lăsați la vatră de pe front — așteptau trecerea trupelor într-un fel copilăros. Cînd se auzea vreun zgomot de motor care de multe ori nici nu era al vreunei mașini, era al unui avion sau nu era decît o închipuire, îi vedeai pitindu-se după colțul casei cu ce găseau să ia mai în fugă în brațe din casă și pîndind de acolo. Ca și cum armatele treceau un ceas-două, sau și mai puțin pe drum și gata. Bătrînul Cojocaru, cînd auzea un zvon, lua numai o pereche de pantaloni albi, de șai și trăgea cu ochiul de după muchea unui pătul.

E drept că cei mai mulți își duseseră lucrurile la neamurile sau la cunoscuții de peste rîu sau și mai încolo, cît mai departe de șoseaua națională. „Soldatul e soldat, și de-al tău să fie, român, tot s-atinge. P-o parte, dacă stai să te gîndești, au și ei dreptul și dreptatea lor: toată ziua, toată noaptea, gamela, glonțul și tranșeea".

Și cînd spuneau, îndreptățind, îndreptățindu-se astfel, oamenii se gîndeau întîi și întîi la vite. Așa că atunci cînd s-a stabilit că e precis, *vin*, se apropie, au trecut de Săpunari, sînt pe la Goala — grajdurile și izlazul satului au rămas fără vite și casele fără copii.

Cam la vreun kilometru și ceva de casa Olinei, la aproape o jumătate de ceas de mers domol cu piciorul începea pădurea Verneștilor, pe urmă Tăierea (un loc întins, plin cu buturugi, trunchi retezați și lăstari) și mai venea Cîmpia Teiului și Poiana Spinului.

Aici hotărîră oamenii să ducă vitele comunei și ei se înșiruiră la un timp de început în care nu se mai ținea seama de loturi, de cruci săpate în coajă de stejari, fagi, frasini sau ulmi sau de movilele care fixau hotarele. Totul rămase pe seama copiilor.

Seara copiii legau vitele de copaci mai subțiri, sau le prindeau de țăruși și după un timp au început să le lase slobode, pentru că ele se deprinseseră aici, nu prea se mai depărtau.

Ei dormeau pe țoale întinse pe pămînt la marginea pădurii.

Erau vreo patruzeci-cincizeci de copii așezați unul lîngă altul și pădurea, de la streașină pînă la inima ei, își domolea foșnetul și cîntătoarele de seară și noapte — mirate sau speriate, ca să primească rîsetele, plînsetele copiilor, să se umple de ele, să le mărească sau să le risipească în părți. Cum îi convenea.

Cîteodată le trimitea pînă la ferestrele Olinei.

Copiii coborau făcînd cu rîndul dacă erau neamuri sau vecini, sau fiecare în parte dacă aveau părinții mai răzleți sau mai neîncrezători, — în sat după mîncare.

Seara, pe sub țoale își povesteau ce văzuseră sau auziseră. Știrea pornea de la un capăt, de la o margine sau din mijlocul acestui așternut lung și pestriț și se rostogolea mișcînd și înfoind învelitoarele. Apoi se întorcea în aceeași seară, a doua zi sau mai tîrziu, — *zvon*.

— Mie cînd fusei jos, un soldat cu o pușcă găurită și cu un cerc de tinichea la cap cît o tingire, mi-a dat doi pumni de *zacăr* de nu i-am putut duce. Nu încăpeau nici în buzunare nici în sîn, povestea Din, băiatul lui Așchioapei.

— Bă, p-al lui Așchioapei l-au bătut rușii cu *zacăr* pînă n-a mai putut. Îi vine să zică c-a leșinat de dulce.

— Peste cine dădu norocul?! Peste o zgaibă.

— E la *zacăr* în sat cum e țărîna. Sau bunăoară cum e apa doar că nu e rece.

— Bă, jos e topenie mare. E alb peste tot de *zacăr*. Şi pe case, şi pe nuci, şi pe pruni. Pe ce vrei. Dacă ai noroc şi bat vîntul, scoţi limba de zece ori, o bagi în gură şi gata eş sătul.

— Tică, tu ştii pietroiul ăla mare cît juncul din prundu rîului venit de cînd cu potopu', acu, să fie trei ani. E, a sînt acu bolovani de zacăr în sat. Bagă ai noştri peste tot în beci, în pod, în butoaie. E de speriat. A văzut Din Aşchio pei.

— Adormişi mă?

— Nu!

—Cică în sat aleargă vitele cu limba atîrnată după u zob de sare. Şi cad de-a-npicioarele că nu găsesc neam. Pest tot e numai *zacăr*.

(Ei uitau că toate vitele sînt aici, sus, cu ei).

Zvonul pornea de la ceva adevărat. În apropierea satului, spre Oarba era o fabrică de zahăr. Proprietarii fugiseră, depozitul rămăsese fără pază şi stăpîn, vegheat într-o doară de nişte paznici bătrîni. Şi căra lumea zahăr praf sau blocuri mici şi mari de zahăr cu ce putea: cu sacii, cu paporniţele sau chiar cu căruţele.

— Pică, ascultă ici să-ţi spui ceva ce auzii jos cînd mă dusei. Curcile lui Ion Ţugurin ciuguleau pe cîmp. Un soldat s-a dus lîngă ele şi le-a împuşcat pe toate dintr-un foc. Erau vreo paişpe, cinşpe curci risipite pe cîmp şi pe toate le-a împuşcat odată, le-a... am uitat cum a zis. Asculţi mă sau duci porcii la jir?

— Ascult, ascult, zi!

— Pe toate cinşpe sau cîte or fi fost, — dintr-un foc. După ce le-a împuşcat, le-a aruncat într-un cazan care fierbea într-o căruţă, a dat bici la cai şi gata. Floarea lui Ţugurin plîngea ca după mort, da el fuma şi scuipa şi zicea că aşa e la război.

— Bă, soldații nu mănîncă lighioana tăiată la gît cu cusătura. La război duci la gură ce împuști. N-ai voie altfel.

— Auzii că în sat s-au strîns toate custurile și topoarele. N ai voie să mai mănînci pasăre tăiată.

Zvonul a fost risipit a doua zi de Pică al lui Bădălan, cînd s-a întors de *jos*.

— Care scoase mă minciuna aia cu netăiatul? Că-l tai eu și-l afum! (Băiatului îi tremurau mîinile, bîțîia tot și stătea să plîngă.)

— Al lu...

Dar nu găsiră. Mai toți spuseseră sau adăugaseră. Pică se așeză pe pămînt și povesti uitîndu-se la ei cam rătăcit:

— Vedeți mă voi mîinile astea două cum tremură? D-abia țineam legătura cu mîncare. M-a pus mama de-am tăiat toate mățăniile curții. Cine era să le taie? Ea, ori soru-mea? Sînt femei! Le-am adunat pe toate sub șopron, la fereală, și mi le dădea pe rînd la mînă la tăietor. Toanta aia de soru-mea plîngea cît o ținea, mama o cîrpea că să tacă odată că se aude, eu am pus toporișca la o parte.

— Dacă nu taci Miorițo, îți așez capu pe tăietor ca la tața asta! Pe urmă am luat-o cu binișoru', că dacă mă prinde mă împușcă... Pe mine mă împușcă nu pe tine...

După ce am isprăvit m-am drăcuit că nu mai tai cît oi mai eu pe lumea asta. Mama nici nu m-a bătut că m-am drăcuit în loc să mă fi jurat și eu pe ceva, acolo. S-a uitat nițel, așa...

— Dine, tu mi-ai văzut de vacă, ia niște *zacăr*, măcar cu asta e ceva adevărat, încheie Pică.

●

Alte vești erau mai mici, priveau numai pe cineva sau nu puteau fi înțelese și rămîneau așa, nu se lungeau pe sub pături.

— Mama — aduse povestea de jos Nicu lui Băzălău, bătea putineiul. Scosese o strachină cu unt și mai bătea că

mai avea de scos. A intrat un rus bătrîn în baracă și i-a făcut niște semne — către unt și către țest. Mama n-a înțeles sau nu s-a temut, îi da înainte cu bătătorul. Că era lesne de priceput: pitește-l, untu, că vin alții și o să ți-l ia. Și chiar c-au venit, au ciugulit din el nițel, nu le-a prea plăcut, de lapte nu s-au atins. S-au mai uitat p-acolo și au plecat. Mama s-a mirat, i-a spus astea lui nea Panțiru țîrcovnicu' și el a zis că soldații căutau de băutură. Și untul și laptele nu le-a plăcut, că lor nu le place albul și verdele, le place doar ce e roșu. Horondoiu, chioru, invalidu, care stă mai mult pe la noi de-un timp, i-a spus să mai tacă dracului din gură, or dacă-l scarpină pielea și i s-a urît cu binele să vorbească vorbe d-astea la el acasă nu aici.

De, acu, eu știu ce-or fi vrut să zică?

●

— Ce credeți voi că-mi văzură ochii azi la prînz?, veni într-o seară, gîfîind, Ion al Gogulesii. Cînd plecai mă gîndii că ce s-o mai tai p'în drumul Tăierii, hai să ocolesc și eu nițel p'în Lupoaica, că dacă nimeresc în șoseaua mare? Merg eu p-acolo printre mașini și soldații adormiți pe zonă și cu cine era cît p'aci să dau piept în piept? Cu don'văs'tor Diaconeasa! Numai că nu m-am crucit. Era îmbrăcat în uniformă. I-am dat bună ziua. Dumnealui m-a întrebat că ce, am uitat cum se vorbește pe drum? Adică de ce nu spui pîn'la cap: „bună ziua don'văs'tor". Eu am rupt-o la fugă. Cum era să-i zici, bună ziua don'văs'tor cînd era îmbrăcat așa?

Băiatul mai gîfîia și-i privea pe ceilalți mirat nu de știrea urcată pînă aici cît de faptul că se terminase povestea și el tot mai gîfîia.

— N-o fi venit să deschiză școala? se îngrijoră unul.

— Nu, am întrebat eu. E într-o mică permisie și se întoarce iar pe front, mai încolo. În altă zi Bucur al lui Giontu sosi și el tot așa, de-abia trăgîndu-și sufletul.

— Bă, o să vă spui eu vouă acuma ceva de o să rămîneţi aşa că n-o să dormiţi toată noaptea. Da cu o condiţie — dacă-mi întoarceţi *caroavele* toată ziua de mîine şi poimîine.

— Ce *caroave?*

— Păi aşa zic ei la vacă, — *carova.*

Eu gata, la Malbina mea îi zic de azi înainte Caroava. Mi le întoarceţi? Pică şi Dinu mai ales cu voi vorbesc, că aştialalţi d-abia duc de la mînă pîn'la gură.

— Ai clocit iar vreuna de să turbeze cîinii, se îndoiră cei doi care-l ştiau de mare mincinos pe Bucur.

— Bine, zic prima parte şi pe urmă o să trageţi voi de mine. Bă, Hitler e în sat!

— Ce mă?

— Ce auzirăţi, Hitler e pitit în sat, devale. Ce ziceţi acu, mi le întoarceţi ca să spui mai departe.

Ceilalţi stăteau prea cu gurile căscate şi Bucur era şi el plin ochi de noutate ca să mai fie timp şi loc de tîrguieli.

— Să vă spui cum mi-am dat seama. Am văzut doi soldaţi, — m-am ţinut tîrîş după ei — care se răzleţiseră spre Murta, mergeau din casă în casă, p'în poduri, fînare, dulapuri ba şi pe sub pat şi ziceau doar „Hitler, Hitler". La tine Dine, mă-ta avea ferestrele de la odaia bună dinspre drum acoperite cu ziare. I-au făcut semn să descuie că altfel sparg şi uşa şi geamurile. Credeau că Hitler e dosit acolo.

Tot el aduse peste patru zile altă veste:

— Ce mai, cade Berlinul. Vorbeşte toată lumea. Sînt mai tari *aliaţii.* Zicea şi nea Hondoroiu. Sînt precis şi eu d-asta. Mai ştiţi closetul de la şcoală! M-am uitat înăuntru şi nu mai e mînjit cu spîrcuiala aia a nemţilor da ciocolata şi cafeaua ca atunci cînd trecură ei încolo. Acu e îndesat bine. Sînt mai tari ce mai! Ghiţă Obac zicea că verde a vrut Hitler, stele verzi o să vază. Nici nu v-am spus că el îi incartiruieşte noaptea pe soldaţi şi vorbeşte în limba lor.

Bucur mai spuse că Obae se lăuda că pentru cureaua aia de pămînt cîștigată la proces de Cojocaru, acesta o să vadă pe dracul gol de o să-l pomenească neam de neamul lui.

— Ar trebui să-i spunem Olinei, propuse el.

Pe la Olina se abăteau des. La rugămintea părinților ea le gătea unora mîncare caldă și, cum satul era într-adevăr aproape năpădit de zahăr, le făcea într-o oală mare de pămînt, ceai. Flori de tei, cozi de cireșe și mușețel se găseau peste tot și mai avea și Olina adunate. Pe ea o deslușeau ca pe o fată cam deodată cu ei. „Tencuirea" Olinei, felul ei de a vorbi într-un fel proaspăt răcoros și mirat o cobora printre ei. Mai ales că Olina intra des în jocurile lor. Faptul că ea plecase de acasă și stătea aici, departe, li se părea tot o toană, o joacă de copil supărat și plecat „în lume" care le plăcea și le aprindea mințile. Chiar și mai tîrziu cînd toate se așezaseră, dacă erau certați de ai casei, ei amenințau cu: „mă duc la Olina", sau „fac ca Olina".

Sau poate întîmplările din anul acela îi făcuseră și pe ei să urce repede la înțelegeri mari și s-o ajungă pe Olina.

Cînd i-au spus de amenințările lui Obae, ea a săltat din umeri, aproape scăpîndu-i să rîdă și ei au încuviințat-o...

La Mihai, băiatul ei, se uitau ca la ceva ciudat, nemaiîntîlnit, ca la un copil de copil. Ca și cum păpușile sau chipurile din humă pe care le făceau ei ar fi prins să înceapă să vorbească și să meargă și cu toate că destui dintre ei nu erau cu mult mai mari decît băiatul, nu-l primeau în jocurile lor, îl ocroteau sau îl socoteau ca pe o jucărie plăpîndă..

Mihai se uita la ei, se ținea și el departe și-și vedea de treburile lui mici.

Curînd copiii începură să se neliniștească. Ei îi spuseră Olinei că dimineața găsesc urme proaspete de copite de

al prin Tăiere, urme care vin și parcă se întorc, se împlesc și cîteodată dau roată.

— Cineva dă tîrcoale, să nu fie...

— Și sus, în Cîmpia Teiului, unde e frasinul ăla trăsnit le cresc acu' doar lăstari, e un culcuș de om. E și un mintean acolo. Dar Olina îi asculta tot dintr-o parte, neatentă. Băieții lui Dravdan care la o țurcă nu vruseseră să „purcă-pască" după ce se certaseră cu ceilalți s-au dus să pască vitele mai încolo, spre Verneşti. Acolo au adormit și cînd s-au trezit s-au pomenit fără vite. Le-au căutat, nu le-au găsit, au venit încoace, la *baștină*, le-au căutat cu toți pînă seara tîrziu degeaba și pe urmă ai lui Dravdan au plecat noaptea tîrziu acasă să spună că le-au luat vitele soldații.

Dimineața vacile se întoarseră. Intraseră într-o postațe de porumb, tot a lui Dravdan, înnoptaseră acolo, — cunoșteau pămîntul — și dimineața veniseră la Lacul Bălțat să bea apă. Frica le trecu la toți și de data asta Olina chiar rise de ei.

Dar a doua zi, pe la amiazi, cînd toate vacile rumegau la umbră auziră limpede tropotit de copite dinspre poteca Rîioasei. Poteca aceasta se croia prin albia unui pîrîu secat, unde Bucur auzise că fusese demult un fund de mare — mai ales că în dreapta era un piept de deal nisipos mic și drept pe care te puteai iscăli.

Se strînseră speriați unul într-altul. Lui Din Aşchioapei care sugea dintr-un ou fiert i se scurse tot gălbenușul pe piept.

De după o tufă de alun, apăru vijelios, tăind-o drept cu pieptul calului Mitele al lui Marancea. Merse în galop pînă la un pas de ghemul de copii și acolo struni calul.

— Ce e bă gîlme cu gît de-ați mîlcit-o așa?

Sări de pe cal și le dădu ocol. Avea un mers îndoit din genunchi, aruncînd picioarele în părți și în același timp și mîinile. Arunca în același timp și mîna și piciorul stîng sau drept dar le ținea un timp în aer, paralel, de parcă ar

fi vrut să se repeadă undeva sau să prindă ceva. Sorbi oul lui Din pînă la fund, mai luă unul, i-l sparse în creștet, îl sorbi la fel și mai ciuguli cîte ceva din legăturile de mîncare desfăcute ale celorlalți.

Mitele era un mare mîncău și de cîte ori se sătura bine i se umfla o gîlmă vînătă deasupra ochiului stîng. El nu se speria și nu se rușina de ea și o arăta mirat și trufaș la toată lumea cerînd de mîncare, după ce isprăvea un rînd de feluri, ca s-o mai arate odată. Pentru că bila sau gîlma apărea și dispărea repede. De asta toată ziua era cu *gîlmă* în gură.

După ce întrebă încotro vine casa Olinei, încălecă și plecă.

Mitele era dintr-un sat mai îndepărtat Cuca-Măcăii, și avea în jur de 24—25 de ani. Făcuse ceva front, mai mult armată decît front. Oricum lucrase la intendență, „La brînză și marmeladă" cum se zicea acolo sau „la brînza și marmelada mă-si", cum se spunea tot acolo. Maică-sa, o femeie iute și oacheșă, proprietăreasă a unei mori mici și a unei livezi de meri măricele — putea să pară moșioară, — deviase albia rîului și făcuse din moară un fel de loc de popas ispititor și discret unde se găseau de toate și atrăgea pe fruntașii plășii și județului de atunci. I se spunea și în sat și peste tot „moara de dulce" fie pentru că vadul fusese secat și atunci înțelesul se lega de sec, de zile de sec, de post cînd nu se mînca ce se dădea aici tot timpul anului, fie și pentru că moara se găsea în apropierea fabricii de zahăr. Sau, și mai bine, pentru amîndouă la un loc. Se bucurau aici de ce pofteau „de la pui fripți în untură pînă la puicuțe în căldură" cum zicea unul Bob sau Toto, subprefect care nu se referea atît la fetișcane din sat cît la coana Duța, proprietăreasa, mama lui Mitele, cu care trăia. Pentru că mama lui Mitele își disprețuia de mult bărbatul, un învățător, deoarece acesta culegea folclor și deci trăgea cu urechea lacom după orice nimic. Se certau des — ea îi arunca mereu în obraz nemulțumirea

că el „n-are fond", nu aruncă o vorbă, două plină de sămînță să ducă satul către un partid sau altul (care vrea). El, nu, stă și ascultă tot ce iese din orice gură care *pute*. Certurile erau retezate în fața oamenilor prin cuvîntul *silans* și ei tăceau imediat. Cuvîntul, folosit cu chibzuință, numai în toiul încleștărilor aprige căpătă alte înțelesuri nu numai pentru oamenii care-l credeau o nemaipomenită învinuire sau înjurătură — dar și pentru ei doi.

Cuvîntul pătrunse și rămase în casă pînă cînd nu mai fu trebuitor, fu înlocuit de mîhnirea și disprețul definitiv cu care Duța își privea bărbatul.

Ea folosise legăturile ei vechi de la plasă și județ și mijlocise ca Mitele să fie vărsat la intendență. Pe urmă o îngrijorase și spatele frontului și băiatul îi fusese trimis acasă. Mitele lămurea, cu mirarea aceea a lui parcă țanțoșă, înfumurată că fusese lăsat la vatră pentru faptul că se îmbolnăvise de astenie din cauza zgomotului de pe front. Șuierul de bombă sau de gloanțe mi-a tocat nervii cum toci varza. Ce mai, m-a 'nervat răboiul ăsta! explica el mirîndu-se.

Trimisese de pe front multe lucruri. O inspecție tîrzie și cam anapoda de exactă descoperise cine știe cum în harababura de atunci golurile în intendență și trimisese ordin de urmărire. Pe de altă parte acasă i se mai găsiseră și niște ceasuri și mașini de cusut cu marcă străină, și era căutat și de soldații în trecere prin satul lui. Se mai potrivise ca acolo, la Cuca Măcăii, Pomară, „jandarul progresist doar trei săptămîni" să nu se înduplece și să vadă zădărnicia, acum, a ordinului de urmărire și-l pîndea pe Mitele de-adevărat. Pomară a rămas zis „jandar progresist trei săptămîni" pentru că în tot timpul acesta, adică atît cît au trecut trupele pe șosea s-a purtat ca un om la locul lui și începea orice avea de spus cu „eu de mult am". Mai mergea și cu gîtul puștii întors în jos, spre pămînt, părînd să spună că și-a întors arma, ca orice oștean, adică în cazul lui n-a făcut

și n-o să facă uz de ea. Pe urmă cînd se părea că se întorc *timpurile normale* el scoase lista și-i urmări cu amenzi pe cei care luaseră zahăr din depozitul părăsit. Cuca Măcăii se afla de partea cealaltă, tot lîngă fabrica de zahăr și Pomară îi pîndise, îi scrisese pe toți și le trîntise și un proces-verbal cu care amenința — neconvins el — cînd îi cășuna pe cineva. Amenințări care pînă la urmă s-a văzut că pot să usture.

Așa că Mitele, înghiontit din toate părțile ajunse la poarta și la pogonul de flori al Olinei cu un bilet din partea mătușă-si Lelutia. Ea, dacă nu-și dusese frumusețea la șanț, cum aproape îi poruncise Olinei, era ca ferecată la „moara de dulce" unde învățase să bea cafea și să umble cu umbrelă și cu poșeta pentru care avea să se certe pînă la urmă cu Olina. Leluția încropise o poveste zbuciumată și totodată zmeurie despre „înfățișătorul" biletului și o ruga să-l ajute „un timp de", îi lăuda familia dîndu-i să înțeleagă că totul n-o să fie pe degeaba.

Mitele călare, o zări de departe pe Olina — pe care n-o cunoștea — îngenuncheată la marginea unui rond. Priponi calul și se duse către ea ocolind pe poteci strimte și răsucind între degete o mușcată, ceea ce părea cam nepotrivit aici.

— Frumoasă grădină, spuse el cînd se apropie.

— Bună ziua, acu' isprăvesc — și Olina continuă să ciumpăvească cu foarfeca tulpina unui trandafir.

Dar cînd îi zări cizmele ridică ochii și dînd să-și domolească sub basma un smoc de păr se pătă cu pămînt. Luă apă cu palma-căuș dintr-un șențuleț, se spălă și se ridică ștergîndu-se înveselită cu șorțul. Cînd o văzu așa mică și parcă nedesfăcută Mitele o privi neîncrezător și aștepta să mai apară ceva, să se mai adauge ceva pentru ca să se alcătuiască femeia povestită de atîtea ori și în atîtea feluri.

— Aș avea un bilet, începu el să se piardă și să nu mai priceapă.

— Acuși!

Şi Olina se duse mai încolo de unde se întoarse cu un [illegible]leţ acoperit.

— Poftim, îi făcu ea semn să o urmeze şi o luă înainte [illegible]u-i să înţeleagă că discuţii despre altceva decît despre [illegible] nu se leagă aici între rondurile colorate. Există un loc [illegible] pentru ele. Şi ea se aşeză lîngă poarta casei pe banca de [illegible] goruni bătînd şi potrivind mereu ceva în coşuleţ. După [illegible]iti biletul, cu toate că-i era adresat ei, îl împături şi-l [illegible]ie. Mitele, mirat, îl mai îndoi şi el o dată.

— De unde şi pînă unde?! se miră ea. Verişoară-mea, [illegible] unchea asta de Leluţia, cum mi-o fi venind, primită a [illegible] de cînd o ştiu, primită a rămas. Nu se poate, [illegible]m cum.

— N-am cum! se mai încredinţă ea ocolind privirea [illegible]i atîrnată şi lihnită a lui Mitele.

Tocmai atunci din coşuleţ ieşi un melc şi ea cine ştie de [illegible]se ruşină şi lămuri încurcată.

— Îi adun, melcii, că-mi prăpădesc frunza pe ronduri [illegible]se usucă florile. E un om dincolo, în sat, bătrîn, nea Codin, [illegible]e mă mai ajută, mi-a ridicat şi casa şi el mănîncă melci. [illegible]l ştii că nu eşti de pe aici. Îi plac de zici că ce e aia. I-i [illegible]nit prin vreun copil cînd coboară *dincolo*. Eu nu m-ating [illegible]ei dar ştiu să-i gătesc, m-a învăţat tot el.

Soarele scăpăta, mai era de-un stat de om pe cer, Olinei [illegible] făcu dintr-odată urît şi nu-i mai plăcu vîntul mic de [illegible] care-i legăna rondurile şi se tesea pestriţ din aburirea [illegible]noroasă a florilor. O prinse o poftă de vorbă ca niciodată.

— Cu melcii, săracii, n-am cine ştie ce mare necaz. Mai [illegible]u e cu păduchii de flori sau cu gîndacii. Da ce să-i faci... [illegible] casele lor se joacă Mihai. Îţi plac melcii? întrebă deodată [illegible].

— Da, răspunse Mitele gîndindu-se la mersul lor, şi la [illegible]e despre ei. Apoi se cutremură îngrozit cînd Olina [illegible]hise poarta şi-l chemă.

— Hai atunci. Şi cu de-ale mîncării, poţi să dai vorb pe cîte un copil cînd coboară *dincolo* să-ţi trimeată cîte cev Cînd le mai gătesc lor pot să-ţi gătesc şi dumitale.

Mitele mîncă voinicește melci şi-i plăcură. Ar fi m cerut dar îşi aduse aminte iute de gîlma de pe frunte. Er prima oară cînd nu-i mai apărea şi plecă repede de team să nu-i apară fie şi numai din poftă.

Olina urcă în „foişor" la ghivecile ei de flori de acolo unde nu făcu mai nimic, le aranjă doar altfel.

Odihnă

DĂNILĂ LENCIOIU ERA UNUL DINTRE OAmenii, destui de mulți, care toată ziua au ce face.

Într-o duminică din toamna aceasta stăteam pe zona poselei și așteptam un cunoscut. Stăteam și zobeam între degete boabele negre de bozie, cînd nea Dănilă — el mi-e vecin — ieși pe podișca a mică și mă chemă să vin pe la el că are să-mi spuie ceva. Invitarea m-a cam mirat, că-l știam eu [illegible] și duminicile, cît sînt ele de nelucrătoare, el se lua după

una, după alta și nu avea clipă de repaus. Așa că m-am dus. Omul își aruncă un braț peste umerii mei, intrarăm în curte, trecurăm de un zarzăr bătrîn, care, cine știe de ce, înflorea a doua oară în fiecare toamnă, și ajunserăm în fața casei noi, nefățuită încă. Aici omul își sumese brațul și după umerii mei, îmi spuse să-l aștept și intră înăuntru. Casa asta o ridicase nea Dănilă cu cîțiva ani în urmă. El zicea că a făcut-o pentru băiat; dar băiatul, Petre, era contabil la bancă la oraș, se însurase acolo și nu erau nădejdi c-o să se mai întoarcă. Oamenii spuneau c-o înălțase mai mult ca să se afle în treabă — își împlinise gospodăria și fiindcă nu-l lăsa inima să stea locului se apucase de casa asta. Acum era nelocuită și omul ținea într-o odaie o grămadă de fasole nebătută, o putină cu varză și un butoiaș cu țuică, în alta erau îngrămădiți niște dovleci și două putinele cu murături, iar într-alta mai deletuită, ținea un patefon la care de sărbători își chema vecinii.

După un timp, omul ieși din casa nouă cu un scăunaș cu picioarele scurte, subsuoară, un cenac mare, de pămînt, cu nuci și mere în mîna stîngă și cu o sticlă cu țuică în dreapta. Nu-mi zisese nimic și-mi făcu semn să mă iau după el. Ne-am oprit în spatele unei căpiți de lucernă. Vecinu-meu puse sticla pe iarbă, înfipse piciorușele scăunelului în pămînt, puse pe el sticla și cenacul și ne așezarăm jos cu spinările înfundate în căpiță. Scurserăm cîteva cești și el începu să-mi vorbească la întîmplare de timp, de strînsura din toamna asta... Vorba nu se lega. Îmi dădui seama că omul are ceva pe suflet, dar nu se îndură ușor să-l spuie. Mai aruncarăm cîteva păreri anapoda, după care nea Dănilă își cutremură umerii, ca ținut de friguri, și începu poticnit și parcă încontrîndu-se cu cineva:

— Uite ce. O să-ți spui eu acu' dumitale niște lucruri care, sînt precis, o să te mire. Dumneata ești persoană cu carte, după ce mă asculți o bucată poți să te ridici și să-mi

„Mă nea Dănilă, sau nea Dane, cum îți vine mai bine, [illegible] în mintea copiilor". Și te ridici și pleci. Nu e supărare. [illegible] nu te miră mă asculți pînă la urmă. Mai ia o ceașcă. [illegible] trecu o pauză, după care omul, tot smucit: Buun! Dumneata îi fi știind că eu toată ziua, cît e de mare, n-aveam [illegible]timpăr, eram ocupat. Nu așa, nu e bine, s-o luăm altfel. [illegible] că eu am intrat în cooperativă în urma ălorlalți. Nu e [illegible] nici așa, s-o luăm de la cap. Care va să zică eu n-aveam [illegible]nă, eram ocupat. Și cu cuvîntul ăsta *ocupat*... L-am [illegible]it întîiași dată de la bietu' tata. El seara, după ce mîntuia [illegible]urile, se așeza la masă și începea să citească jurnalul. [illegible] jurnal de pe vremuri. Atunci nu ți l-ar fi putut clinti [illegible]meni. Cînd venea mama și-i spunea că așa și așa, mai trebuia făcut cutare, îi arunca peste umeri că e ocupat. Eu stăteam sub țoale în pat, jumătate adormit și mă uitam la tata cum citea jurnalul și ținea picioarele proptite pe o stinghie de sub masă. Credeam atunci că *ocupat* înseamnă [illegible]nd stai cu picioarele pe stinghie. Minte de copil, ce vrei...

Cum îți spusei, eu am stat în particular pînă spre urmă. Am făcut cinci ani de armată și război, cinci ani de școală, [illegible]int sătul de program. „Nu intru să știu de bine că..." le spuneam ălora care-mi băteau la poartă cu lămurirea. Și stam așa. Da' ce, aveam liniște? Draci chiori! Ăștia intrații care cum mă vedea că: „Mă Dănilă-n sus, mă Dănilă-n jos, uite cum e-n colectiv, uite cum era în particular. Fă doar o comparație..." Bine... Am intrat. E! Acu' vorba vorbii... De ce ți-e frică d-aia nu scapi. În cooperativă sînt băgat în brigada lui Petrică Bîlilea. Stai, că iar n-am luat-o bine. [illegible] fie al dracului, cînd te apuci de povești, întîmplările vin parcă din două părți. Așa... Dumneata știi că Mituș a lui Ghică Neguț, tractoristul, și-a pus la tractor un fluierici luat de la vreo fabrică și sună din ceas în ceas să audă lumea. Cînd l-am auzit întîi, taman terminasem de cosit niște trifoi și m-apucaseră dracii. Credeam că sună trenul sau vreo

fabrică de la oraș și la noi de cîte ori s-aud astea fluierînd, în noaptea sau în ziua ce vine, plouă. Da' mai ia. Ia și nuci sau mere.

Mai răsturnarăm o ceașcă, apoi omul potrivi între măsele o nucă, își dădu un pumn sub falcă și strînse zoburile în palmă.

— Va să zică sînt dat la Petrică Bîlilea. Ăsta, altfel, băiat bun, priceput, a făcut și o școală la Rîmnic. Ei, da' ce-l învață pe el necuratu-ntr-o zi ... Că după fiecare fluierat al lui Mituș să luăm cîte o *recreație* de zece minute, că vorbește el cu Mituș să fluiere și după ce se isprăvesc minutele astea. Că așa, dacă ne hodinim, o să avem spor mai mare. Ăilalți din echipă, Odrișcă, Tuculete, al lui Apostu, Aristotel, au dat-o p-a lui Bîlilea că, gata, să facem recreație. Mie atît mi-a trebuit. Îți spusei dumitale: eu ca omul cu nevoi, toată ziua nu știam ce e răgazul, mă luam după una, după alta. Cum să stai cînd sînt atîtea de făcut? Și ce mă mai oftica pe mine — programul. Buun! Va să zică mă duc la Bîlilea: „Mă neică, mie-mi dai o postață; vii cu mine și-mi arăți: nea Dănilă, d-aici pîn-aici e postața dumitale. Ți-o sapi sau faci ce e de făcut și-ți vezi de casă. Ți-ai isprăvit norma". Așa a și mers o vreme. Îmi lucram postața și mă duceam să muncesc pîmprejurul casei. Asta pînă-ntr-o zi, acu' e anul. Eram la niște scos de cartofi. Eu, cu postața mea. Nu știu cum îmi intră mie, atunci, niște gloduri în bocanci Cînd fluieră Mituș și toți ieșiră în recreație, mă dădui și eu la o parte și mă descălțai să-mi scutur glodurile. Le scuturai și dup-aia ce-mi zic: ia să mă las și eu o serie de timp în recreație. Și mă-ntind pe spate. E, acu-e-acu! Mai ia,' hai noroc!

Cum stam așa într-o rînă, mă uit la deștele piciorului descălțat. Și mă prinde un fel de milă pentru ele, că uite săracele, stau acolo, în bocanci de nu le vede soarele și nimeni nu știe de ele. Auzi, dumneata, gînd pe mine! Și mă descălțai și la ălălaltul. Începui să frec deștele și mă uitam la ele,

cînd mă loveşte alt gînd, mai primit. Mă vezi, eu sînt cît o prăjină. Mă uit la deşte şi în lungul fluierului şi mă trăsneşte aşa că, uite de la laba piciorului în sus ţin eu. Că talpa şi gleznele şi pulpa sînt eu. Cum m-o fi pocnit gîndul, c-am simţit că nu-l mai încape capul, că mi se desfac tîmplele din încheieturi şi mă ia cu ameţeli. Am crezut că bat cîmpii, m-am sculat la iuţeală şi am început să sap. Pe urmă, mai tîrziu, tot într-o *recreaţie* m-am limpezit eu: vezi, cînd te hodineşti după muncă îţi bat vinele capului şi creierului e aţîţat şi-ţi vin o seamă de gînduri de te cruceşti. Şi tot ce vezi parcă te înţeapă la ochi. Peste un ceas cînd fluieră iar Mituş îmi lăsai şi eu postaţa şi mă lungesc mai la o parte. Îmi dau iar ocol cu ochii şi-mi zic că, uite, ăsta sînt eu. Gîndirea asta nu m-a mai ameţit ca înainte, dar tot am avut o tresăltare ca şi cînd aş fi cunoscut atunci pe cineva cu care mersesem alături o căruţă de ani şi nu-l cunoşteam, nu schimbasem o vorbă cu el. Şi atunci, auzi dumneata, ca să ai probă de ce ţi se năzare cînd n-ai ce face... Am început să-mi închipui *întemeierea mea*. Da' ia d-acilea... Îţi spusei, dacă te-ai săturat de smintelile mele, du-te la horă. Îl auzi pe Vergilă cum ţipă cu clarineta.

Ridicai ceaşca şi omul urmă:

— Stam lungit pe spate şi mă gîndeam la întemeierea mea. Aşa mi-a venit *întemeierea*, ca la primară — întemeierea Munteniei. Era într-o toamnă. Ai mei, ăi bătrîni, aveau vreo două luni de cînd se luaseră, erau tineri atunci. Era, îţi pusei, într-o toamnă şi ei culegeau nişte porumb în Feţe. După ce isprăviseră şi mai erau doar dovlecii de strîns, tata se tolăneşte pe o grămadă de cotoloaie şi-şi face o ţigară. Si-o face şi se uită la toate cum atîrnă grele de rod. Ales, merele spînzurau grele şi roşii ca păcatele, cum zicea într-o poezie pe care am citit-o pe timpuri. Se uită el, tata, la toate şi-i cad ochii pe picioarele mamei aplecate să rupă vrejul de la o coadă de dovleac. Începe să se foiască pe grămada de coto-

loaie și cînd vine ea cu un *straport* îi lipește o palmă pe glezne, o apucă de mînă și o trage la el, jos. Mama azvîrle cu un dovleac în el, se smucește și-l bălăcărește că ei îi arde coșul de treburi și lui, uite la ce-i e gîndul. Mai cară ea dovleci, mai dă tata s-o prindă — canci! După ce termină de cărat, ea îi spune să se ridice și să meargă acasă. El îi zice că nu se poate sălta, și-i întinde palmele să-l ajute. Mama, c-o fi văzut și ea că daseră toate în rod, îl apucă de mîini și-i scapă să rîdă. Tata o trage jos, ea se mai încontrează tot rîzînd — ca să nu-i vadă cineva — și se cuibărește lîngă el pe grămada de cotoloaie. Așa s-a pus întemeierea mea. Ca să vezi ce-a putut să-mi umble prin cap.

Și nea Dănilă, cine știe de ce, aruncă ce mai era pe fundul unei cești.

— D-acolo-ncoace n-am mai luat postață, și ieșeam în *recreație* la rînd cu toți. Da' stam răzlețit d-ăilalți, că și la primară mă răzlățeam la fel. Ce-mi plăcea mie în *recreațiile* astea, era că, după ce lăsai unealta din mînă, îți fierbea capul de gînduri și toate clocoteau în tine. Pe orice-ți cădeau ochii ți se năzărea că parcă atunci îl vezi întîiași dată și te minuna.

Odată stam stîrcit jos și mă uitam la cer. Era un cer turchez și înălțat cum e toamna cînd e senin. Eu nu știu ce mîndreață o fi avut turchezul ăsta al cerului atunci, că am simțit așa, că mă ia cineva și mă ridică în sus și mă subție ca o ață. Cum e înainte de-a adormi. Mi s-au mișcat și mărunțaiele și mi s-a tăiat suflarea. Cum e cînd te dai în lanțuri la tîrg de Sînta Mărie. Atunci am înfipt palmele în pămînt și am închis ochii. Am stat așa pînă m-am liniștit. Pe urmă n-am mai deschis amîndoi ochii odată, am deschis doar unul. Să n-amețesc iar! Asta îți spusei, unde mi se înfierbîntaseră tîmplele de muncă.

Cît eram copil și mă duceam cu vitele, boala mea: să stau cu burta-n sus, să mă uit la cer și să nu mă gîndesc la

mic. În recreație, acuma, mă uitam în sus, parcă acolo aș fi întîlnit cu mine, Dănilă ăl de-atunci. Mă năvăleau o groază de întîmplări și gînduri, parcă cineva ar fi scris pe ele viața mea și eu o buchiseam. Și nu știu cum dracu' se făcea că-mi veneau în cap mai multe gînduri, d-altădată, d-ale mele, decît întîmplări. Uite — făcu omul, zobind o nucă printr-un pumn cîrmit sub falcă — mi-am adus aminte că în primară credeam că în podul școlii e o zînă care se tot uită la mine toată ziua. Vezi 'mneata, mie, cît eram copil tare-mi plăcea să citesc. Basmuri, legendele florilor, legendele păsărilor, ce se găsea. Să nu mă-ntrebi cît rachiu am vărsat la pisici cînd am citit o cărticică luată ca premiu, unde vorbea de o fată cocoșată, Viorica, de care rîdeau toți copiii. Va să zică mi se năzărise mie că în podul școlii e o zînă mică, leat cu mine, și toată ziulica nu mă lasă din ochi. E, mă crezi dumneata că-n recreații nu mă băgam să joc cu ăilalți porchelul sau călărașii și stam răzleț și mă gîndeam la vreo poezie sau lecție, ca zîna — zînele doar știu ce e în capul lău — să mă creadă mai treaz ca toți? Și în vacanță cînd treceam prin dreptul școlii răream pasul și mă gîndeam numai la lucruri unu și unu, serioase, și aveam în piept o dugoare, cînd mă gîndeam la zînă, cum e iarna cînd stai lipit cu spinarea de un cuptor încins. Minte de copil... Odată, în altă *recreație* mi-am adus aminte de altceva. Tot un gînd — că-ți spusei, cînd mă vedeam copil mi se luminau ales gîndurile de atunci. Odată, să fi avut treisprezece-paisprezece ani... Uitai să-ți spui că și după ce isprăvisem școala nu mă dezlegasem de cărți. Le împrumutam de la nevasta lui Modoleanu, inginerul de poduri. Știi unde stă, la o părere de loc mai la vale de spital. Casa aia cu obloane tărcate. Ce dracu' or fi pus ei obloane, că la noi nu prea se pomeneau hoți... Îmi da cărți și eu iarna îi tăiam lemne sau îi căram apă și vara, după ce se da drumul la izlaz, le luam vaca lor și vedeam de

ea la un loc cu ale mele. Da' să ne întoarcem. Să fi avut vreo treisprezece-paisprezece ani, era într-o sîmbătă, ţin minte ca azi. Ce-mi plăcea mie sîmbătă seara, vara, după ce curtea e măturată, curată-pahar, şi toate se potolesc. Era ca şi cum curtea ar fi fost şi ea o odaie şi era aşa o tihnă de-mi venea să dorm în ţărînă. Stam într-o sîmbătă seara d-asta, după ce măturasem curtea, aşezat pe o buturugă şi citeam o carte. După ce termin, ridic ochii şi văd cerul la apus înroşit, soarele căzuse după deal şi dincolo, la răsărit, cerul se întunecase şi luceau stelele. Şi atunci mi-a venit şi mie să zic că soarele se culcă după deal şi trage peste el cuvertura nopţii pe care sînt însăilate, ca nişte bumbi arămii, stelele. Atunci gîndirea asta o brodisem mai bine, c-o şi scrisesem.

Rîzi, vezi, nu eram eu precis c-o să zici că m-am copilărit. Hai că termin acuşi.

Stam în *recreaţii* şi-mi tot veneau în minte puzderie de gîndiri d-astea. Bine, nu doar gîndiri şi întîmplări. Că tata, de cîte ori vedea că mă uita Dumnezeu minunîndu-mă de vreo nimicură, venea hoţeşte pe la spate şi-mi plesnea cîte una după ceafă. Zicea ca să-mi viu odată în simţiri şi din Hăznău nu mă scotea. Hăznău, nu l-ai apucat, era nevlegul satului. Unul fonf şi surd, trăia doar din cerşit, că la altceva nu se învrednicea. Avea dreptate tata, nici eu nu eram bun de nimic. Că ajunsesem la şaisprezece ani şi încălecasem şaptesprezece şi nici să văz de vite nu vedeam ca lumea: îmi zbura gîndul la dracu' şi vitele intrau la unul, la altul de plătea tata la ispaşe pînă i se luase. Nici orătănii nu tăiam, că eram milos şi iarna cînd mă punea tata să fac o stivă de lemne crăpate mă lovea o milă de vreun lemn că mi se părea mie mai altfel şi ziceam că de ce să-l pui pe el în vîrf că arde mai întîi. Dărîmam atunci stiva şi-l puneam jos să-i lungesc viaţa. Atît că asta n-a ţinut mult. Cînd am încălecat pe şaptesprezece ani, s-au petrecut nişte întîmplări care m-au

plinat zdravăn și m-au făcut alt om. În vara aia — vezi, nu ți le spui precis că m-am gîndit la ele înainte — îmi zice tata să mă duc pînă-n gura podului să-i aduc un ham. Mă duc și acolo — în gura podului aruncasem eu toate cărțile — dau de o carte: „Ceaușu haiducu', groaza fanarioților". Îmi bag nasu-n ea și cît o fi trecut nu știu, că-l auz pe tata cum țipă, după mine. Arunc cartea, mă uit după ham, nu-l văz, cobor și-i spui că nu e acolo, o fi în altă parte. Lui îi sare țandăra, zice c-o să-mi arate el mie să casc ochii bine, se suie în pod și scoboară cu hamul. M-a bătut atunci pînă mi-a liniat spinarea cum liniezi hîrtia. Tot în anul ăla, după sîntămăria mică, mă trimite la munte, la devălmășitul oilor. La devălmășit eu rămîi mai în coadă. Îmi aleg oile după semnul făcut la ureche cu custura și din zece dovedesc doar nouă. Ciobanii îmi zic că una a căzut după o creastă și s-a făcut zob. Se-ntîmplă. Acasă cînd le spui ce, cum, tata înjură o vreme și se domolește. Pestre trei-patru zile îl văz că intră bîcos pe poartă. Mă cheamă în odaia bună, și după o vorbă, începe să-mi care. M-a deșălat atunci în bătaie, pînă m-am făcut cum e creta și am căzut grămadă pe dușumea. Pricina am știut-o mai tîrziu: el dovedise oaia noastră printre ale lui Bîlilea, nu ăsta de e brigadier, un unchi al lui. Cînd m-am desfăcut din leșin, mama mă bătea cu palma pe față și-l certa p-ăl bătrîn. Lui tot nu-i trecuse bîcul, puf nea că mîine, poimîine, o să apuce drumul cimitirului și pulberea s-alege din tot ce s-a canonit să strîngă dacă încape pe mîna mea. E, parcă i-a fost gura aurită, că-n toamna aia s-a suit într-un nuc să-l scuture și a căzut din vîrf. A murit cum mor parașutiștii: i-a intrat os pîn os și greabănul i se suise mai sus de ceafă.

Omul se opri, bău o ceașcă absent, fără să mă-ndemne și pe mine și după ce tăcu o bucată:

— Pe urmă nu mai știu... A fost cum mi-ar fi scos cineva inima și am pornit o goană fără opriri. Ține minte că rămă-

sesem, vorba ăluia, stîlpul casei, trebuia s-o țin pe mama și pe Lixandru, frate-meu, mai mic cu patru ani ca mine. El e însurat acu' la Domnești. Pămînt n-aveam decît două pogoane. M-am făcut, îți spusei, altul. Îmi veneam în simțiri, vorba tatei. Am lăsat dracului cărțile și cînd săpam sau eram la coasă și mă zgîndărea vreo gîndire dam mai înverșunat cu sapa sau cu coasa, după munca la care eram, pînă o speriam, gîndirea, și mă lăsa să-mi văd de lucru. Cu vremea m-am învățat așa. N-aveam piculeț de astîmpăr. Găseam eu ce să fac. I-am zidit casa asta nouă băiatului, măcar că el s-a instalat la oraș. Ba acu' vreo cinci ani începusem să mă calicesc să cumpăr pămînt. Alergam ca un smintit și adunam parcă tot mi-era frică de ceva care o să vie să spulbere tot și nu vream să mă afle nepreparat.

După ce mușcă de cîteva ori, rar, dintr-un măr, nea Dănilă continuă:

— Stam în recreații cu ochii la cer și mă gîndeam la toate ce ți le spusei. Da' află dumneata că nu-mi mai venea în minte nimic despre mine, după ce am trecut de șaptesprezece ani. Adică îmi aduceam aminte că în anul cutare am lucrat un pătul. În alt an am șițuit o magazie și m-a înșelat un om din Sălătruc, de la care am luat șița, cu vreo două sute de bucăți; că într-un an am desțelenit pogonul de la Bîrzetea; că într-o vară mi-a murit vaca umflată cu boroghină. E, da' ce-oi fi gîndit eu în vremea aia, asta n-o știu, nu-mi venea nici un gînd de atunci. Parcă aș fi fost surd și orb sau aș fi dormit somn fără vise. Nici o gîndire, nimic, măcar de sămînță.

Cu timpul, așteptam fluierătura lui Mituș cum aștepți o sărbătoare. La început mă hodineam după fluierătură doar atît cît lucram în gospodărie. Cînd munceam pe lîngă casă eram tot ca înainte, fără tihnă. Pe urmă a început să mă ia locul și cînd eram acasă. Cum îl auzeam pe Mituș, gata, scoteam țigara, mă așezam jos, mă gîndeam la ce-mi venea

şi puneam în cuvinte tot, ca să pot să le spun şi altora. Şi nu că acu' nu m-aş fi ocupat de treburi. Mă ocupam şi de ale mele şi de-ale cooperativei. Dar parcă le-am scos din mine şi le-am pus la o parte şi mă gîndesc şi mă uit la ele cum le uiţi la o masă sau la un scaun. Dimineaţa cînd mă trezesc nu mă năpustesc, cum mă năpusteam, ca un apucat după treburi. Stau pe dunga patului, îmi fumez ţigara şi mă minunez de vreun vis sau de vreo gîndire. Pe urmă plec la muncă. Odată am pus în cuvinte că nu mă mai năpustesc după treburi , că nici treburile şi amarurile nu se mai năpustesc la mine cum se repezeau. Acu' un an, nu ştiu dacă ai cunoştinţă, a fost ploinţe din vară pînă a dat zăpada. S-a mucezit porumbul pe loc, că n-aveam ce-i face. Da' ce, am rămas să n-avem ce pune în căldare? N-am rămas. A făcut cooperativa un împrumut şi estimp îl dăm îndărăt, că s-au făcut de toate, berechet. D-asta îţi spusei eu că nu se mai reped necazurile cum se repezeau.

Omul tăcu. După ce trecu un timp scurt zise cam tăios şi parcă supărat pe mine:

— E, asta e! Cam încurcat, da' asta e! Acu' ce-i fi crezînd, treaba dumitale.

Scurse în ceşti ce mai era pe fundul sticlei, ciocnirăm şi rămaserăm tăcuţi şi încurcaţi. Apoi el suci spre apus gîtul, pe după căpiţă, şi exclamă văicărindu-se:

— Aoleu, soarele dă să scapete. Hai, coane Dănilă, că acuşi e noapte.

Transferul

PE ÎNVĂȚĂTORUL DANDU PANȚURESCU îl. împlini o mulțumire mijlocie...

Dar după această mulțumire învățătorul tînjise ani, zeci de ani și nimeni n-ar putea spune cînd și cum, ea devenise ținta vieții lui. Ceea ce se știe este faptul că el împreună cu soția funcționau la școala din satul Rest și aveau casa peste rîu, în satul Model. Iar în Model, sat de centru, pe aici trecea șoseaua regională, funcționa familia Nununuță, care avea domiciliul în satul Rest.

De peste douăzeci de ani, în fiecare dimineață, familia Panțurescu se întîlnea cu familia Nununuță cam în dreptul podului Savului — una trecînd din satul Model spre școala din satul Rest, iar cealaltă din satul Rest, spre satul Model.

Nu-și vorbeau.

Acum vreo zece-cincisprezece ani fiecare familie întîlnea mai întîi copilul celeilalte. Aceștia căutau să treacă fără să dea bună ziua. Dar cînd, să zicem, Nununuță Augustina punea capul în pămînt și iuțea pasul, învățătorul Panțurescu îi tăia calea și o întreba:

Cum te cheamă pe tine?

— Pe mine mă cheamă Nununuță Augustina.

— În ce clasă ești?

— Sînt în clasa a treia.

— Și pe cine ai învățător?

— Pe domnul învățător Nununuță.

— Pe domnul învățător Nununuță? se mira Dandu Panțurescu. Și așa te învață dumnealui, să treci fără să dai bună ziua?

O trăgea de urechi și îi dădea două palme.

Aproape la fel se petreceau lucrurile și cînd școlarul Panțurescu Savu trecea prin dreptul familiei Nununuță fără să dea bună ziua.

— Cine ești tu? tuna Nununuță cu voce groasă. (Învățătorul Nununuță era mic, slab, cu o frunte palidă și adîncă, permanent transpirată, și-și îngroșa glasul — dar numai în fața copiilor — pentru că îi plăceau cărțile cu mistere.)

Copilului, cînd îl auzea, de teamă i se făcea somn, i se părea că s-a făcut noapte.

Răspundea subțire, pierit:

— Panțurescu Savu.

— Așa te învață la școală să răspunzi? Răspunde întreg!

— Pe mine mă cheamă Panțurescu Savu.

— În ce clasă ești tu?

— Eu sînt în clasa a doua.

— Și cine e învățător la clasa a doua?

— Doamna învățătoare Panțurescu.

— Răspunde întreg!

Și după ce băiatul dădea răspunsul întreg:

— Așa! Și ce te învață doamna Panțurescu să faci cînd te întîlnești cu cineva pe drum?

Urmau palmele.

Apoi copiii se întîlneau între ei și cînd se zăreau își șterg geau lacrimile și se priveau pe furiș, cu stimă și curiozitate

Dar acum ei se măriseră, erau plecați la alte școli și se întîlneau numai familiile cam în dreptul punții Savului.

Pînă acum cîțiva ani, familia Panțurescu făcuse în fiecare vară cerere de transfer în satul Model, unde locuia, dar niciodată cererea nu fusese aprobată. Aceasta pentru că învățătoarea Susana Nununuță fusese și se mai păstrase o femeie frumoasă și putea convinge ușor pe inspectori de dreptatea ei.

Ea îl iubise odată, foarte demult, pe Dandu, dar tatăl acestuia, un țăran mare și dîrz (care, și el, oprit să ia pe cea care fusese mama lui Dandu, o iubise pe aceasta într-o noapte într-un pod de fînar pînă rupseseră grinzile și căzuseră amîndoi în ieslea din grajdul vitelor și pe urmă părinții ei nu se mai împotriviseră și el o luase) îl bătuse de-l zvîntase pe Dandu și-i spusese că lui să nu-i aducă *rugină* în casă. Susana avusese de tînără o frumusețe istovită, ochii îi erau negri, părul negru, pielea neagră, dar de un negru domol, și poate că tocmai datorită acestei potoliri, acestei lipse de aprindere, frumusețea ei năucea aici, în satul de munte.

Cine știe cum o fi spus atunci bătrînul Panțurescu cuvîntul *rugină* și cum o fi căzut el la urechile lui Dandu, pentru că acesta povestea că simțise un gust de cocleală în gură și nu se mai putuse uita la Susana.

Aceasta îl întîlnise — de fapt făcuse rost — pe învățătorul Nununuță, sărac, supus și mic — la el toate era mici:

şi capul, şi mîinile, şi ochii, mai ales ochii, se căsătorise cu el. Îl adusese la ea acasă în satul Rest şi-l stăpînea. El nu se împotrivea niciodată preţului cu care Susana, la început ca să se răzbune pe Dandu, apoi din obişnuinţă, mijlocea ca cererea acestuia să fie respinsă ani după ani, în fiecare toamnă.

Dar dacă cineva i-ar fi şoptit Susanei că prin îndîrjirea ei face un bine, un mare bine familiei Panţurescu, ea n-ar fi crezut. Sau dacă ar fi crezut, nu se ştie ce s-ar fi întîmplat [illegible].

Pentru că aşteptarea transferului peste rîu alungase, în familia Panţurescu, încruntările şi ocrotise pînă acum — cînd ele erau nelalocul lor, erau ticuri — gingăşiile. Era o suferinţă mică cu care ei se alintau şi care le prelungise încordarea timidă în faţa lucrurilor şi oamenilor şi gîndul că le cuprind numai o parte. Şi îşi făgăduiau — tot ca în tinereţe — să se întoarcă odată asupra fiecărei întîmplări, s-o adîncească şi s-o trăiască definitiv. Odată, cînd ei aveau să fie împliniţi.

Şi timpul acesta sosise neprevăzut şi nedorit.

◆

Pînă acum cinci ani, Susana Nununuţă le împiedicase transferul prin cunoştinţa cu inspectorul Voicilă, care ţinea atît de mult la ea, încît îmbătrînise şi nu se însurase niciodată. Dar Voicilă fusese înlocuit de mult, iar familia Panţurescu, obosită de atîtea neizbînzi, nu mai făcea cerere încă din anii cînd Voicilă mai era inspector.

În vara aceasta însă, învăţătoarea Panţurescu, pentru că îi rămăsese un timp gol între sfîrşitul cumpărătorilor în [illegible] şi plecatul acasă, trecuse pe la secţie şi mai făcuse o cerere.

Peste cîteva luni Dandu Panțurescu a fost chemat
județ și-a fost anunțat că i s-a aprobat, lui și soției, transf
rul, din satul Rest în satul Model.

●

După ce luă decizia de transfer, învățătorul simți c
trebuie să se gîndească la lucruri știute, numai la ceva știut
și să uite ceva. Mergea pe stradă cîțiva zeci de metri, apo
se oprea încruntat. Stătea cîteva clipe pe loc, apoi porne
Distanța de un kilometru și ceva pînă la stația de R.A.T.A.
o străbătu aproape într-o oră. Luă bilet și se așeză pe un scau
din spate, cu toate că erau locuri și în față. Aici zdruncină-
turile erau mai puternice și, printr-o crăpătură aflată lîngă
picioarele învățătorului, intra praf. Dar învățătorul nu observ
și nu simțea nimic și pe drum aținti de cîteva ori.

La intrarea în sat, șoferul încetini motorul, scoase mîna
pe fereastră, apucă șapca unui om de pe drum aflat lîngă
mașină, scuipă de trei ori în ea și apoi i-o așeză pe cap.

Cînd celălalt începu să mormăie, supărat, ceva, șoferul
îl amenință:

— Căzutule, să taci, că-ți iau bagajul!

Acesta fugi înspăimîntat și oamenii din mașină începură
să rîdă.

Învățătorul nu mai putu să se simtă ca pînă acum în
fața unor întîmplări care-l supărau — neputincios, neîmplinit, și din cauza asta să se înduioșeze nițel de el însuși. Se
simți obligat să fie puternic, să protesteze, ridică mîna ca
să spună mînios ceva, dar peste o clipă brațul îi căzu moale
și din mîneca hainei ieși o dîră de praf. Se îndîrji, aruncă
iar palma înainte și spuse:

— Asta e lipsă de... e măgărie. Asta nu se face!

Dar vorbi încet, încît de-abia îl auziră cîțiva care-l priviră mirați. Mașina opri curînd în stație și el coborî iute,

Pe drum fu oprit de Căzutul care-l întrebă speriat și bîlbîit dacă mașina se duce cu adevărat să-i ia bagajul.

El avea trei geamantane jerpelite de piele pe care le ținea în podul caselor părăsite din sat, mutîndu-le din timp în timp dintr-un loc într-altul. Geamantanele erau goale. Mai avea și trei rînduri de haine pe care le ținea îngropate într-o hală, undeva la marginea satului, lîngă o grămadă de băligar.

În zilele de lucru umbla cu niște haine rupte, căpătate, iar sărbătorile îmbrăca toate cele trei rînduri de haine, bune, puse unele peste altele, se ducea la biserică și apoi se plimba pe șosea, uitîndu-se mîndru și ursuz la oameni. De fiecare dată cînd intra o mașină în comună, el se speria crezînd că a venit să-i ia geamantanele. Și se temea nu atît pentru ele, cît pentru faptul că i se descoperă șiretlicul — că ține geamantanele goale într-un loc, iar hainele le are în alt loc. Căzutul aștepta încordat răspunsul învățătorului, dar acesta privi timp mult în ochii albaștri și limpezi ai nebunului fără să spună nimic. Acesta se sperie și fugi.

Învățătorul mai stătu cîtva timp pe loc și apoi porni și el. Cauza pentru care nu-i răspunsese nebunului era aceasta.

Una din cele mai mari desfătări ale lui Dandu Panțuru era aceea ca fiecărui om pe care-l cunoștea, întîlnindu-l, înainte de a începe vorba, să-i desfacă în părți felul de a fi, și fiecărei întîmplări să-i afle punctul de pornire, să meargă pe firul ei, și după ce-o despica să-i refacă rotunjimea și s-o așeze undeva printre lucrurile de care era fericit că le înțelege.

De fiecare dată cînd pățea ceva deosebit, învățătorul își inspecta înțelegerile. Dar niciodată nu i se păruse că le istovește. Bănuia dinapoia lucrurilor știute niște înlănțuiri care trebuiau să aibă multă frumusețe. Acum cînd se transferase și se împlinise, aștepta ca în spatele înțelegerii asupra viclepățului nebunului să i se dezvăluie înlănțuirea ultimă și fermecătoare pe care o aștepta de atîția ani.

Dar nu-l cutreieră nici un fior și el porni înainte, învinuin
du-se că s-a înșelat și, totodată, învinuind pe cineva, n-a
fi putut spune pe cine, că l-a înșelat.

Ajunse în dreptul casei lui Nel Popescu. Acesta fuse
de mult, cu peste zece ani în urmă, elevul lui Dandu Panțu
rescu. În timpul școlii, cu toate insistențele, nu voise să cînte
deși avusese cea mai frumoasă voce dintre băieți. Fusese u
copil cam greoi, cam gras și stîngaci — băieții la jocuril
lor rîdeau de el și el se speria că, dacă ar fi cîntat, ar fi fos
trecut „la fete", „la muieri".

Apoi cînd băiatul împlinise optsprezece ani, lucrînd la
batoză, și înfigînd un snop mai adînc, dinții măcinătorul
îi apucaseră o mînă și i-o smulsese din umăr.

După ce rămăsese ciung, Nel Popescu începuse să cînte.

Învățătorul se opri în dreptul casei lui și-și recapitulă
înțelegerea asupra băiatului: el nu cîntase cît timp era copil
pentru că-i fusese rușine, și acum, cînd se mărise și trebuia
să-i fie și mai rușine, cînta fiindcă era ciung.

Dar nu mai află nici o plăcere în acest gînd. Merse mai
departe, întristat că trecuse pe lîngă ceva ocrotit și dezmier
dat ani la rînd și care nu voia să-și arate recunoștința.

Se întoarse și-l strigă pe Nel Popescu la poartă. El veni
și învățătorul îl privi cîtva timp, căutînd la înfățișarea lui
ceva așteptat și meritat. Dar se îndepărtă repede fără să
spună nimic băiatului.

Apropiindu-se de casă, trecu prin dreptul Floarei lui
Ghică al Savei. Aceasta — știa Dandu — era o femeie căreia
îi plăcea să-și facă publică viața de familie. Ultima întîm
plare, pe care o povestea la toată lumea, era aceasta:

În lunea după ce făcuse nunta fetei, ea plecase pînă la
cooperativă să ia ceva. La întoarcere îl prinsese pe băr
batu-său cu cuscra, cu mama ginerelui. Floarea pretinde
că cei doi avuseseră în lipsa ei următoarea discuție în
fața butoiului cu țuică:

- Hai noroc, cuscră! săltase Ghică ceașca.
- Noroc, cuscre! ciocnise femeia.
- Cam trecut băiatu' gineri-meu.
- Las' că nici fata nu e vruna...
- De, de ce să zic...
Acu' ei cu ale lor, noi cu... Hai noroc!
Hai!
- Ce mama Ana oi fi avînd, zisese cuscra după un timp, că de la o vreme mă ia cu niște vîjîiri la ceafă...
- Păi de unde pînă unde?...
- De, de, de. Acu' și văduvă, fără bărbat de-o groază de ani.

Mai băuseră — zicea Floarea — o sumă de cești și pe urmă Ghică scăpase mîna acolo. Cînd se întorsese ea de la cooperativă și-i prinsese, ei își trăseseră țoala peste cap. Floarea nu le-a zis nimic, a întors o oală de la gura sobei și a ieșit afară. Nu le-a pomenit nimic nici în zilele în care au venit și cu cuscra s-a certat mai tîrziu pentru altceva. Pentru că-i furase un bulgăre de sare de pe sala casei. Și nici pentru asta — își continuă învățătorul gîndul — nu s-ar fi certat, dar așa e obiceiul: dacă nu te cerți pentru sarea furată, îți mor vitele care au lins din ea.

Dar gîndul desfășurat nu numai că nu-i plăcu învățătorului, dar îl găsi fără noimă, fără nici un dumnezeu. Un

Cînd ajunse în dreptul casei îl prinse din urmă un băiat acesta îi fusese cîndva elev. Îi spuse gîfîind, sufocîndu-se de bucurie, ceva din care învățătorul alese că el, cu toate că e tînăr că e cel mai tînăr, fusese pus șef de echipă la cooperativă. Și brigada lui ieșise prima, iar el fusese chemat la județ, unde i se spusese că o să plece undeva într-o țară străină pentru schimb de experiență.

Băiatul vorbea, vorbea mereu, gîtuit , și se vedea că nu-și poate trăi veselia întreagă dacă nu molipsește pe cineva de ea.

Dar învățătorul nu putu s-o primească, se simți bătrî
și obosit, îl privi vinovat pe celălalt și intră în curte.

Și acum, pentru prima dată, îl cutremură bănuiala c
el se oprise la ceva care nu era nici prea înalt, nici prea jo
Că viața o să curgă pe lîngă el, desfășurînd lucruri mari
frumoase, dar ele aveau să curgă pe lîngă el pentru că simț
rea și înțelegerea lui nu le putea face mijlocii ca să le poat
cuprinde. După ce trase poarta, privi casa și lucrurile di
curte cu ochi străini și se duse la bucătăria de vară. Pest
puțin timp veni și învățătoarea. Ca de obicei, cînd unul ple
la oraș, începu socoteala banilor cheltuiți.

Șapte sute — teracota; douăzeci lei — datorie Rațiu; tr
lei — crema; cinci lei — oraș prăjituri; douăzeci lei — pingel
bătut; opt lei — ciorapi.

— Și restul de douăzeci și cinci? întrebă necruțătoar
învățătoarea.

— Restul? întrebă Dandu.

Și pentru că nu putea să îndreptățească patima lui pentru
bretele de pantaloni — mai avea patru perechi și mai cumpă-
rase una — spuse:

— Știi că ni s-a aprobat transferul la Model?

— Cum?

Dandu repetă.

Și cu toate că era în toiul zilei, iar soarele era sus pe cer,
amîndoi simțiră că li s-a făcut somn.

Bucurie

MAI ALES DUMINICILE DUPĂ-MASĂ, VARA erau ceasurile cînd învăţătoarea Genoveva Panţurescu lua — după cum spunea ea însăşi — cunoştinţă de sine. Atunci stătea pe sală, pe patul scos afară, la răcoare. Din casă se auzea sforăitul uşor al bărbatului, căruia îi plăcea să se odihnească înăuntru. Învăţătoarea îşi aşeza capul între mîinile sprijinite pe pălimarul sălii şi asculta zumzetul jos şi mărunt al albinelor intrînd şi ieşind din stupii puşi de-a lungul păli-

marului și măcăitul egal și leneș al găștelor dormind în nisi pul din curte. Stătea așa și privea puii mai mari de găin aţipind, cu gîtul întins pe pămînt, sub umbra mică a ardel lor din grădină și se înveselea de micile întîmplări ale curţi cînd motanul care, trecînd în fugă spre bucătăria de vară sperla curcile și cloștile și în cele din urmă se speria el însu de alarma lor și se ascundea zbîrlit după o stivă de lemne Învăţătoarea vedea și asculta toate acestea și se simţe cotropită ca în copilărie de o bucurie a faptelor mărunte și-i venea să tragă peste cap o cuvertură, să se cuibărească sub ea, să-și ţină cîteva clipe răsuflarea și să nu se gîndească la nimic. Pe urmă nu mai auzea și nu mai privea ceea ce s întîmpla în curte, ci era atentă la altceva care se ţesea uşo și subţire ca un abur deasupra lor și care însemna liniște temeinicie și siguranţă. Mai ales siguranţă. Atunci ridica ochii spre plută, parcă cerînd o încuviinţare. Pentru că pluta asta înaltă și argintie din faţa porţii hotăra — destrămîndu-l sau întărindu-l — sentimentul acesta de siguranţă și trăi nicie. Cu cîtva timp în urmă, tot în ceasurile cînd lua cunoș tinţă de sine, învăţătoarea își explicase de ce pluta din faţa porţii hotăra totul și de ce ea îi însoţise întotdeauna neliniș tile și mulţumirile. Pluta asta era cu puţin mai înaltă decît toţi copacii dimprejur. Se ridica mîndră și argintie deasupra tuturor.

Uneori, în diuminicile de vară, pluta tremura neliniștită parcă de faptul că fiind mai înaltă trebuia să înfrunte singură palele de deasupra ale vînturilor de toamnă și ale viscolelor de iarnă. Și mîndria înspăimîntată a plutei îi amintea învă ţătoarei de neliniștile ei de acum și mai ales de cele din tine reţe. De timpul cînd, după ce terminase *Normala* și se întor sese în sat, copiii celor bine înfipţi din comună, atunci cînd le dădea exerciţii de gramatică, citeau mai cu toţii propo ziţii al căror subiect era *cărpător*. Aceasta era porecla în sat a lui taică-său, se zicea că el n-avusese niciodată la masă

mămăligă cu care să acopere întreg cărpătorul. Avusese și ea, de la început, mîndria neliniștită a omului care merge în vîrful picioarelor, puțin săltat deasupra celorlalți, dar care se teme de cineva care ar putea veni din spate sau dintr-o parte să-l apese pe umeri sau să-i dea brînci ca să-l coboare în rînd cu toții. Și nesiguranța aceasta se prelungise chiar și după ce se căsătorise cu un învățător și se mutase la el într-un sat din apropierea Coziei unde-și întocmiseră o gospodărie. O prelungiseră nenumăratele transferări și suspendări fără motiv. Adică era unul: își vedeau doar de școală și gospodărie, nu se amestecau pe atunci în politică, pentru că îi înspăimînta. Și partidele în vremea aceea, schimbîndu-se des, schimbau și învățătorii cinstiți care nu le sprijineau interesele. De asta, după-amiezele de duminică, atunci cînd aluneca vîntul, tremurul neliniștit al plutei îi amintea de neliniștile din tinerețe.

■

...Alteori, tot în ceasurile acestea de duminică după-amiază, nu era nici un pui de vînt. Frunzele rotunde și neclintite ale plutei păreau niște bănuți de argint spînzurați cu o ață foarte de crengi. Atunci învățătoarea Genoveva Panțuroiu privea iar puii mari de găină ațipiți cu gîtul întins pe pămînt, sub umbra mică a ardeilor, și asculta zumzetul jos și adormitor al albinelor ieșind și intrînd în stupi. Privea și neclintirea plutei și era năpădită de o bucurie a statorniciei, aurie și moale ca mierea, și se povîrnea în patul de pe masă. Însă, înainte de a pune capul pe pernă, se ținea un pic în vîrful coatelor, alunga cu dreapta o muscă inexistentă de pe frunte și bîiguia cu voce răgușită, adormită: „Cine poate garanta... Nu garantează nimeni... niciodată nu poți să fii sigur" ... Și-și trecea iar palma peste frunte, prinzînd parcă între degete și aruncînd bucuria aceasta a siguranței pe care o simțise, și pe urmă adormea.

Genoveva Panțurescu se învățase de mult să nu-și n găsească bucuriile întregi. Se deprinsese să și le chibzuias Ele nu mai erau lăsate — deprindere veche, venită din zb ciumul și neliniștile care o măcinau zilnic altădată — să năpustească de-a dreptul asupra ei. Erau oprite, fără mot acum, undeva departe, poate la poartă, poate și mai depar și acolo erau otrăvite cu puțină neîncredere prevăzătoa Abia pe urmă erau primite. E drept că așa bucuriile nu m aveau răsucirile amețitoare din tinerețe, care te făceau uiți totul, dar pe de altă parte, dacă ele se dovedeau înșe toare sau după ce ele treceau, nu mai urmau nici prăbușir dureroase de atunci.

De pildă, acum doi ani cînd fiu-său intrase la Agr nomie la facultate. Băiatul, Savu, terminase o școală med pomicolă într-un orășel al județului și fusese repartizat tehnician la cooperativă. Învățătoarea însăși spunea celo lalți învățători, cînd aceștia se mîndreau cu copiii lor ajun ingineri sau doctori, că Savu face un stagiu de trei ani, du care i se dă dreptul să meargă la facultate. După trei a băiatul dăduse admiterea și reușise. Învățătoarei îi păr bine, cum să nu-i pară, doar își pusese atîtea nădejdi în ast dar se și îndoise puțin, ca, dacă bucuria ar fi înșelat faptul să n-o găsească nepregătită ca altădată.

— De, mamă, îi spusese copilul. Eu știu. Paște iarba care o cunoști. Tu de preparat ai fi bine preparat, dar acc o fi orarul greu. Dacă rămîi pe la jumătate... Aici aveai leafă bunișoară și erai și acasă...

Sau cînd venea băiatul în vacanță. În dimineața du ce-i sosise copilul se ducea la un vecin să-i taie un pui găină. (Băiatul era milos, nu tăia.) Vecinul, după ce dăd cu toporul, îi spunea:

— Te văz mai înseninată, doamnă. (Oamenii îi spune cum apucaseră mai demult la școală — *doamnă*.) Ți-a ven băiatul.

Şi învăţătoarea răspundea:

— Mi-a venit, Mite, mi-a venit, dar ce, parcă asta e bucurie?! Stă doar vreo două săptămîni, că trebuie să se ducă la practică. Nici n-apuci bine să vezi dacă obrazul îi e la fel cum i-l ştii, şi pleacă.

Era fericită, dar dacă în fiecare clipă a acestei fericiri purta o picătură din durerea despărţirii, despărţirea îi era mai uşor de îndurat.

Aşa îşi chibzuia învăţătoarea Genoveva Panţurescu bucuria.

S-a petrecut însă în primăvara aceasta o întîmplare după care a pierdut obiceiul de a şi le chibzui. A fost aşa:

Învăţătoarea suferea de reumatism. Făcuse cerere încă de cu iarnă la grupa sindicală să i se dea unul din locuri la o staţiune. Spre primăvară i s-a spus că biletul s-a dat altuia. Învăţătoarea s-a dus la secţia judeţeană de învăţămînt cu toate certificatele de boală, însă cei de acolo au ridicat din umeri: astea le rezolvă grupa sindicală de la centrul şcolar. Atunci Genoveva Panţurescu, ambiţionată, făcuse cerere de pensionare. Mai avea cîţiva ani pînă să iasă obişnuit la pensie, dar dat fiind dosarul medical... Şi cererea fusese aprobată. Asta o întărîtase şi mai mult: şi ai judeţului ar fi trebuit să-şi dea seama că, dacă ceruse ce ceruse, asta o făcea pentru că era pornită împotriva grupei. Dar Manea, şeful secţiei, care atunci arăta obosit sau poate supărat, răsfoise mult dosarul, citise cererea, o aşezase deasupra dovezilor şi-i spusese, parcă gîndindu-se în altă parte, că el crede că o să se aprobe. Genoveva Panţurescu ieşise afară pe coridor, se băgase într-un colţ unde erau aşezate, alături, jos pe podea, o scuipătoare cu nisip şi o glastră cu flori şi-i scăpase să plîngă de necaz. A mai domolit-o faptul că pînă la urmă grupa sindicală i-a dat locul la staţiune. După trei săptămîni, cînd s-a întors de la Sovata, pentru că mai era un timp bun pînă să plece R.A.T.A. care mergea din oraşel în sat, a dat

Biblioteca ... COJOCARU

ca de obicei pe la secție. Uitase de povestea cu pensionare și cînd Manea, acum mai într-ale lui, o întîmpină gălăgios cu „Oho, pensionara noastră", i se făcu rușine de toată povestea de atunci. Lăsă iar o cerere, arătînd că după tratamentul medical se simte: „aptă de a presta eforturi în munca școlară"... Manea îi spusese că asta depinde și de alții. Înainte de a pleca, învățătoarea rugase pe o nepoată a ei, Mărioara Lămbescu, care era inspectoare și lucra la secție, ca, atunci, cînd vine avizul, să-i trimită o telegramă la cooperativa agricolă din sat. Ea nu mai putea veni pînă la județ — satul era departe. Și acuma, uite, venise duminica în care se ținea serbarea de sfîrșit de an și nu primise nici un răspuns.

În duminica aceea de sfîrșit de iunie, familia Panțurescu s-a sculat cum se scula de obicei. În față se vedea dealul Pelinului despicînd în două razele soarelui nesăltat, de dimineață. Se vedea, pentru că vara dormeau cu ușile deschise.

Deșteptările familiei Panțurescu nu erau dureroase, nu retezau somnul sau visele și în bucuria aceasta a lor se păstrase tipicul deșteptărilor din tinerețe. Mai întîi se trezea învățătoarea, care spunea privind ăcele deșteptătorului C.F.R. și razele soarelui:

— Hai, măi băiete, ce facem?

Asta nu însemna neapărat că trebuiau să se scoale, dar dacă bărbatu-său are vreo treabă anume de făcut, să-și amintească și să se îmbrace. Învățătorul nu răspundea nimic, mormăia ceva și se răsucea într-o rînă. Urma un timp scurt în care „cloceau", cum zicea învățătoarea. Ațipeau și se trezeau cu vreo treabă a zilei în cap și pe urmă iar ațipeau. Apoi tot ea:

— Ce facem, Dandule, ne sculăm? (Peste zi, din cauza unei jene neînțelese, nu-și ziceau niciodată pe nume, sau dacă trebuiau neapărat să se cheme își spuneau ca toți din sat: „bărbate", „femeie".) Acum se trezeau de-a binelea, dar nu-și vorbeau și nu se sculau. Își lăsau unul altuia timp să

ştergă aburul care înconjura chipurile şi întîmplările din visele nopţii. Apoi învăţătoarea, devenită brusc gospodină, spunea privind acele ceasului care arăta şase şi jumătate:

— Aoleo, e şi treizeci! Scoală-te. Avem o groază de treburi.

Şi se sculau.

Omul se apuca de treburile de bărbat: potolea vitele şi tăia lemnele, iar femeia făcea mîncarea de dimineaţă şi o punea pe cea de prînz pe plită. Pe urmă dădea la păsări. Cînd învăţătorul, întorcîndu-se de la vite (grajdul era în fundul curţii), trecea pe lîngă nevastă-sa ocupată cu orătăniile îi spunea de parcă ea n-ar fi ştiut:

— Vezi că trebuie să mergem la şcoală. Dă mai repede.

El era şi director şi rămăsese în primul rînd om al şcolii. Se ducea în casă şi punea la punct cataloagele sau răspundea la corespondenţă. După ce isprăvea se uita la nevastă-sa care tot nu terminase cu păsările şi exclama supărat, adresîndu-se cuiva nevăzut:

— Te pomeneşti că tocmai azi vine inspecţia şi ea uite-o cum se moşmondeşte. Şi o întreba calm, cu toată seriozitatea: Măi femeie, tu mai mergi la şcoală?

Pe urmă intra iar înăuntru, îşi punea hainele de clasă, lua cataloagele şi se oprea pe pragul scării de piatră cu ceasul care arăta aproape şapte şi jumătate în mînă, şi spunea:

— Eu am plecat! Zicea doar atît, scurt „eu am plecat", ca nevastă-sa să înţeleagă supărarea lui, pentru întîrzierea ei, într-o mie de cuvinte nespuse. Se ducea pînă la podişcă, unde mai stătea de vorbă cu oameni plecaţi la treburi, aşteptînd să fie chemat la masă de nevastă-sa, care, ştia el, nu prea se sinchisea de toate îndemnurile şi supărările astea ale lui. Mîncau şi plecau împreună. Ajungeau întotdeauna la timp — şcoala era aproape.

În dimineaţa aceea de sfîrşit de iunie, tot tipicul acesta al deşteptării şi al plecării la şcoală s-a desfăşurat exact

ca și în alte dăți. Ba poate mai mult. Și unul și altul se stră duiau voit să se petreacă întocmai, pentru ca faptul veni pe neașteptate, și cam prostește, al ultimei zile de școală a învățătoarei, să n-aibă importanța pe care o cerea și mai ales să nu-i încurce și să nu știe ce să-și spună. A lipsit totuși o singură parte. Atunci cînd învățătorul a spus supărat: „Eu am plecat", nevastă-sa nu l-a mai chemat la masă și nici el n-a așteptat și a pornit-o singur la școală. Puțin mai tîrziu a plecat și învățătoarea. A fost un fel de înțelegere nerostită. Dacă mergeau împreună ar fi trebuit neapărat să vorbească de pensionare și pentru aceasta se cereau vorbe mari de care se despărțiseră din tinerețe și se temeau sau se rușinau să le folosească acum.

Cînd învățătoarea sosi la școală, clasa și coridorul erau pline de oameni. Mirosea a flori de cîmp și a lămîiță de la coronițele pe care și le făcuseră școlarii. Curînd începu și serbarea. Mai întîi poeziile recitate de copii cu ochii lipiți de un tablou al lui Tudor Vladimirescu de pe peretele din față... Apoi corurile dirijate de învățătoare cu gesturi moi, obosite. Mai urmă o scenetă după care se trase cortina făcută din cearceafuri, înaintea ei fu așezată o catedră și directorul citi situația școlară. Apoi, fără nici un fel de trecere, el începu:

— Tovarăși și tovarășe, dragi săteni. Azi e o zi deosebită pentru dumneavoastră. Ați văzut roadele muncii copiilor de un an de zile. Dar e o zi deosebită și pentru școală. Tovarășa învățătoare Genoveva Panțurescu, care vreme de atîția ani a muncit în mijlocul dumneavoastră, astăzi...

Mai vorbi un timp. Învățătoarea stătea în dosul cortinei și-l asculta. Nu-i plăcea cum vorbea bărbatul său. În fața oamenilor avea o demnitate neînsuflețită, obrajii îi deveneau parcă făcuți din lemn și vorbele cădeau cumva sălcii, parcă tocate încetișor de un ciocănel de lemn într-o scîndură.

Deodată se pomeni singură în fața sălii. Luată de gînduri nici nu observase cînd au fugit copiii dimprejurul ei de p

scenă și nici cînd și cine desfăcuse cortina. A urmat o încremenire încurcată pentru toți. Învățătoarea trăgea în jos mînecile jachetei de lînă tigaie și zîmbea. Își dădea seama că era un zîmbet silit și nelalocul lui, dar zîmbea pentru a-și ține încordați mușchii fetei. Se temea că dacă i-ar destinde ar izbucni în plîns. Îi venea să facă și temenele, cum fac copiii după ce termină de spus poeziile. Pînă la urmă le și făcu. Era ca și cum în toți anii de muncă nu făcuse decît să recite o poezie lungă și acum se înclina, așteptînd aplauzele. Dar nu aplaudă nimeni. Oamenii tușeau încurcați și-și potriveau mîntenele, de parcă tocmai acum ar fi observat că alunecaseră pe spate. Femeile făceau, fără rost, noduri peste noduri, sub bărbie, cu capetele tulpanelor. Noroc că se înființa pe scenă Mituș a lui Ghică Neguț, cu un buchet de flori în mînă. El spuse întinzîndu-i-l:

— Ca uneia care v-ați muncit pentru școala noastră, mă.

Aici vocea i se stinse, înecată de bătăile din palme ale oamenilor. Învățătoarea, fără să-și dea bine seama ce face, începu să-l sărute pe Mituș pe amîndoi obrajii. Mituș îi fusese elev, terminase școala primară cu vreo zece ani în urmă. În școală se pricepuse la lucrul manual. Acum era tractorist în cooperativă și nu se știe de la ce fabrică luase cu sirenă, o pusese la tractor și fluiera ora fixă în sat. Ultima lui ispravă, de care se vorbea, era că făcuse un aparat care funcționa cu țuică. Dar despre asta nu se știau prea multe și nici el nu vorbea. Poate ceva nu mergea încă bine.

După ce totul se termină, învățătoarea ieși în curte.

Bărbatu-său îi spuse că el mai stă un pic, să se ducă singură acasă. Învățătoarea plecă. Ajunsă acasă, se așeză pe patul scos pe sală, se descălță și trase o cuvertură pe deasupra. Nu putea dormi. Îl auzi pe bărbatu-său intrînd în curte. Acesta se duse mai întîi la bucătăria de vară, unde stătu

un timp, apoi veni pe sală, puse mîinile pe marginea patului și spuse, pentru că știa că nevastă-sa nu doarme:

— Eu mă duc pînă la soru-mea peste rîu. N-am văzut-o de mult și mi-e cam dor de ea.

Învățătoarea nu-i răspunse nimic, dar se suci nemulțumită în așternut. Îi vorbise încet, ca unei bolnave.

Se mai zvîrcoli în pat pînă auzi păcănitul bicicletei lui Mituș. Acesta avea o bicicletă căreia îi pusese un motoraș așezat pe portbagaj și, cine știe de ce, îi vopsise ghidonul în galben. Duminicile umbla cu bicicleta fără rost în sus și-n jos, și — ce fudulie o fi văzut el în asta — își punea după ureche un creion galben cu gumă la capăt. După puțin timp, auzi poarta zgîlțîindu-se. Îl văzu pe Mituș și acesta-i spuse să se ducă pînă la gospodărie, la tovarășa Puiu, care are să-i spună ceva. Apoi el se întoarse și încălecă pe bicicleta pe care o rezemase de un dud din zona șoselei fără să-i oprească motorul. Dacă-l oprea, nu-l putea porni ușor. Învățătoarea nu terminase cu încălțatul cînd în curte intră alergînd băiatul lui Petre Odrișcă, elev în clasa a III-a. Copilul îi spuse, sufocîndu-se, că l-a trimis taică-său... la cooperativă... o scrisoare mai veche... să funcționeze la clasele unu-patru. Îi zvîcneau obrajii și ochii i se aprinseră și se măriseră de ți-era teamă să nu sară din căsuțele lor. Învățătoarea începu să bănuiască de ce e vorba și o apucă un tremur al mîinilor de nu mai nimerea ochiurile pantofilor. Îl chemă pe copil în casă să-i dea niște dulceață de prune de vară și nu-l mustră cînd el pătă tișlaifărul curat de pe fața de masă. Îi mîngîia absentă creștetul, cu părul tuns scurt, și simțea cum încet, încet o potopește o bucurie mare, cum nu mai avusese de mult. Avu ca de obicei pornirea de a chibzui, de a opri din ea un stoc de siguranță, dar simți că bucuria de acum era așa de rotundă și mare, încît n-o poate prinde și măsura, ca să vadă ce e sigur și ce e nesigur în ea. Își spuse atunci că azi n-avea cine să-i dea telegrama și că toată potriveala

ucasta avea în ea ceva de necrezut. Găsi însă zeci de posibilități datorită cărora totul putea fi adevărat și bucuria, speriată o clipă, i se întoarse. Dar parcă nu întreagă. În timp ce se căznea să se încalțe și la celălalt picior, pe la poartă mai trecură o sumă de oameni care-i spuseră să se ducă la cooperativă. Unii erau de aici, din cătunul Nucetului, care începea din fața casei învățătoarei. Alții erau din sat, de la vale, și după ce băteau la poartă se duceau puțin timp la deal și pe urmă se-ntorceau. Învățătoarea își dădu seama că aceștia veniseră încoa' numai ca s-o anunțe pe ea, și faptul acesta îi întoarse din nou bucuria, acum întreagă, și nu mai simți nevoia să și-o chibzuiască.

Începu, cine știe de ce, să-și schimbe hainele.

Pe drum, spre cooperativă, se mai întîlni cu cîțiva care țineau și ei să-i spună vestea. Se duse la biroul unde erau telefoanele și Puiu, telefonista, cînd o văzu, se ridică încurcată în picioare, mușcîndu-și buza de jos. Învățătoarea se aștepta la ceva rău, la o spulberare a tot ce o însuflețise, nu dădu drumul la clanța ușii, se rezemă în ea și începu să citească lozinca de pe peretele din față, fără să audă ce-i spunea fata. O citi de cîteva ori, pe urmă o repetă în gînd, mișcîndu-și buzele. Asta o liniști și îndrăzni s-o întrebe pe telefonistă ce a spus. Fata repetă, tot încurcată, că telegrama fusese primită cu trei săptămîni înainte, într-o seară, că tocmai în seara aceea ea plecase în concediu și în dîrdora plecării uitase să i-o mai trimită. Că azi, cînd se întorsese din concendiu și oamenii îi vorbiseră despre serbare și pensionare, ea le spusese de telegramă și-l trimisese pe Mituș s-o cheme, mirîndu-se că n-aflase nimic de la secție pînă acum.

Și-i întinse telegrama. Învățătoarea o luă, o citi, nu-i spuse nimic fetei și ieși, închizînd ușor, cu o încetineală nefirească ușa. Pe drum răspundea scurt, fără să se oprească, la întrebările de o curiozitate bucuroasă a oamenilor.

Se opri doar cînd îi tăie calea Zînovia lui Tilă. Aceasta puse palma la gură și spuse cu o mirare fără rost:

— Taci că te văzui, domnișoară. Trecuși pe la telefoane? Așa? Atunci știi... Că d-aia mă și gîndeam... așa, avezi! Să ne lase domnișoara noastră? Păi p-ăsta micu' cine-l mai învață carte?!

Zînovia fusese prietena de tinerețe a învățătoarei (și-i spunea și acum *domnișoară)*. Însă nu mai vorbeau de cîțiva ani, de pe timpul înființării cooperativei. Tocmai atunci, în preajma înființării, Tilă primise o moștenire și nici el, nici nevastă-sa nu voiau să intre. Se întîmplase că Tilă și Zînovia picaseră tocmai în „sectorul" (cum zicea Dandu) celor pe care trebuia să-i lămurească învățătoarea. Cînd se dusese la ea și-i spusese ce și cum, Zînovia îi închise poarta și-i vorbise de peste gard că, dacă mai vine la ea cu vorbe d-astea, pune gura la cepul butoiului, se îmbată ca să prindă curaj și o încaieră în mijlocul drumului. Și dacă umblă să-l încînte pe Tilă, îi scoate vorbe, cu toate că e femeie bătrînă. Cînd se mai dusese o dată, Zînovia îi spusese aceleași lucruri, dar țipînd de se strînsese lumea. Pînă la urmă intraseră și ei după un an. Însă de atunci învățătoarea nu mai schimbase o vorbă cu Zînovia.

Și acuma uite-cum vine — și erau ani de cînd se ocoleau — și-i spune veselă că așa și așa, fără să se-ncurce. Ba, de fapt, se cam încurcase ea la ultimele vorbe cînd zisese că se gîndise ea „că n-o să ne lase domnișoara noastră", care aduceau a compliment ocolit, de parcă Zînovia tocmai atunci și-ar fi amintit de ce fusese între ele. Dar nici asta n-o supără pe învățătoare — îi aducea aminte de vicleniile de față ale Zînoviei și de tinerețe.

Privind fața luminată a femeii, învățătoarea își dădu seama de ce azi nu mai putuse să-și chibzuiască bucuria. Nu mai era a ei, era a oamenilor. Adică era tot a ei, dar se rezema în alții. Și ea se bucura acum de bucuria celorlalți.

Porni mai departe, pe drum, așternînd încet pe pămînt talpa piciorului. Nu doar ca să vadă dacă o mai junghia reumatismul. N-o mai junghia. Dar mergea așa pentru că ceea ce simțea acum se potrivea cu mersul liniștit cu talpa piciorului așternută întreagă, încet și sigur pe pămînt. Cînd ajunse acasă, se opri un timp în fața plutei. Tremura ca și în alte dăți, înspăimîntată de faptul că se înălța cu puțin deasupra copacilor dimprejur. Neliniștea plutei îi aminti iar de nesiguranța ei de altădată, nesiguranța omului săltat puțin în vîrful picioarelor deasupra celorlalți.

I se făcu milă de plută, ca de un om pe care-l părăsești, neajutorat, și-i unse niște locuri unde coaja îi era roasă de un berbec înfometat.

Întrerupere

FAMILIA MERDENELE ERA O FAMILIE ÎNTRERUPTĂ. A spus-o cel dintîi Tudor Dindelegan, dar cum el e ocupat acum cu altceva, am să lămuresc eu ce este cu familia aceasta și ce a vrut Tudor Dindelegan să spună.

Familia Merdenele stă sus pe culmea Grohotișului și miroase a capre. Și pe drum, jos, după ce coboară de pe culme, toți ai casei miros la fel. Asta pentru că sînt cinci și trăiesc din laptele a patru capre și din pensia bătrînului, a lui Iancu Merdenele.

Iancu avea pensie, pentru că fusese ani, zeci de ani, funcționar al comunei și nu pentru că — așa cum credeau cei mai mulți — îi lipsea un picior. Piciorul îl pierduse din cauza unei bube. El ocolea întotdeauna oamenii necunoscuți. Aceștia, neștiutori, îl întrebau în ce război și-a lăsat piciorul și lui îi venea greu să spună că n-a fost vorba decît de o bubă.

●

Iancu făcuse o școală de meserii într-un sat din vale și la o petrecere cu poporenii, un prefect îl văzuse cuviincios și cumpătat și-l adusese la primărie. Aici lucrase corect și speios pînă la pensionare. Cînd încă nu împlinise douăzeci și opt de ani, fusese ochit de Șalga Mosorel, fata frumoasă și falnică a unor proprietari de munți. Ea fusese legănată numai în bine și răsfăț. Pleca uneori cu lunile la Rîmnic, la Pitești sau București, burdușită de bani și îmbrăcată în costume naționale strălucitoare. Acolo petrecea cum și cu cine vrea și nimeni n-o întreba cum petrecea și arunca banii pentru că întoarsă acasă, în munți, era tăcută, tristă și răutăcioasă.

Șalga se speriase din senin că ar putea rămîne fată bătrînă, se năpustise la Iancu, îl ademenise lesne și-l luase sus în munți la ea. Fotografia de nuntă îi înfățișa astfel: el, subțire, înalt și slab, cu o privire cinstită și îndărătnică, dar puțin speriată, îmbrăcat cu un veston negru încheiat sever la gît. Mai avea niște pantaloni albi de șai cam scurți, pentru că nu-i acopereau gleznele, și era încălțat cu niște pantofi cam ostășești, cu botul ridicat nițel în sus. Ea era îmbrăcată într-un costum național scăpărător, cu fluturași de aur pe ie, surîzînd toată, parcă topită de veselie, frumoasă și împlinită, dar la hotarul dintre împlinire și oboseală și moliciune, privindu-l pe el cu niște ochi luminoși și aprinși. Poate din pricina aprinderii ți se părea uneori că ochii ei îl neglijează pe Iancu și se uită peste umărul lui la cine știe cine.

După ce s-au luat, neastîmpărurile Șalgăi s-au mai urmat o vreme puțină și pe urmă ea a început să se strîngă pe lîngă casă. A mirat faptul că Merdenele, intrat printre proprietari de munți și devenit proprietar de munți, continua să lucreze la primărie. Și pe măsură ce Șalga se astîmpăra, el devenea și mai sfios și mai cumsecade. (Deși cîțiva — care putuseră — observaseră la el o resemnare ironică. Uneori cînd vorbea el își lipea vîrful limbii de una din măselele din stînga și avea un zîmbet pieziș, sau își sugea amîndouă buzele deodată, și prin aceasta își alcătuia o față foarte înțelegătoare și îngăduitoare pentru tot ce vedea și asculta).

Nimeni nu bănuia că Șalga îl ispitise și-l copleșise prin trufie, și acum cînd trufia ei începuse să nu mai plutească peste toată lumea și se oprise, împuținată, numai la el, Iancu Merdenele se întristase și devenise un ironic cuviincios, înțelept și resemnat.

Ei avuseseră trei copii: un băiat — Didiță — și două fete: Mieluța și Anghelina.

Pe Didiță îl dăduseră la un liceu comercial din Pitești. Dar acestuia nu-i ardea de carte și se pomeneau cu el acasă în mijlocul iernii, vînăt de frig, fără palton (îl vînduse) și fără nici un ban, pentru că îi cheltuise cine știe cum.

Judecățile aspre dar abia mormăite ale lui Iancu se loveau de împotrivirea tăioasă a Șalgăi care le risipea. Ea își apăra copilul — semăna în partea ei — îl corcolea, îl îmbrăca din nou și-i dădea bani de gazdă, de taxe și de diferite cheltuieli. Și-l ducea iar la școală. Lucrurile se repetau însă și după trei ani, în care Didiță nu trecuse nici o clasă, nu-l mai trimiseră. L-au ținut acasă și l-au făcut dezinfector comunal.

Pe urmă el se însurase cu o moașă, avusese cu ea doi copii și după cîțiva ani nevastă-se murise. Rămas cu seringile, cu cîteva lucruri aflate de la moașă și cu ce mai știe el, Didiță începuse să facă pe agentul sanitar în comună. Cum umbla mai mult beat, dădea mereu celor care-l întrebau despre

beteşugul vreunui dobitoc un singur diagnostic: „Vezica urinară e pe cale să dispară" şi făcea injecţii anapoda.

Oamenii încetaseră să-l mai caute, în comună venise un veterinar adevărat, pe care Didiţă îl reclama săptămînal pentru tot felul de fleacuri. El explica — în anii noştri — nereuşita lui prin originea socială. Începuse să facă regulat plîngeri la judeţ şi la Bucureşti, apoi iar la judeţ şi la Bucureşti, arătînd că nu mai poate profesa din cauza originii lui „nesănătoase". Mai arăta că el nu e vinovat de asta pentru că de părinţi s-a izolat de mult şi nu s-a lăsat „nici momit, nici molipsit" de ei. Dar, aşa cum şi trebuia, plîngerile lui, de care Şalga ştia — ea îi cumpăra şi plicuri, şi timbre, şi hîrtie — rămîneau fără urmări.

Vînduse aproape tot din casă şi rămăsese cu un pat, două ţoale, o masă, un scaun şi cîteva crătiţi şi oale. De mîncat, mînca peste drum, la bătrîni, şi întotdeauna se alegea cu mai mult decît ceilalţi datorită următorului procedeu: i se puneau în faţă strachina cu lapte şi bucata de mămăligă. El mînca laptele, de mămăligă abia se atingea şi pe urmă constata mirat şi supărat ca şi cum ar fi fost tras pe sfoară:

— Mi s-a terminat laptele şi mai am mămăligă.

I se mai turna lapte. Termina la repezeală mămăliga şi mai cerea pentru că mai avea lapte. Ceilalţi nu crîşneau, pentru că ştiau slăbiciunea Şalgăi pentru el.

Avea o grădină cu cîţiva pruni şi cea mai mare distracţie a lui — de fapt şi singurul eveniment la felului cum trăia — era toamna, după ce făcea ţuica. Atunci îşi îmbăta găinile. Lua cîţiva pumni de boabe de porumb, le ţinea în ţuică pînă cînd se umflau bine, şi pe urmă le dădea la păsări. (Se ştie că păsărilor, ca să aibă carnea fragedă, înainte de a le tăia, li se dă băutură). Didiţă, beat şi el, se uita la cele şapte găini ale lui cum ţopăiau, se legănau şi cotcodăceau. Şi-l lovea o duioşie moale pentru el şi pentru ele: uite-le, sărăcuţele, mititelele, cum se zbat şi se văicăresc crezînd precis că el le-a

îmbătat ca să le taie și lui nici nu-i trece prin cap așa ceva, că om mai cumsecade ca el este greu să mai găsești azi pe lumea asta, dar cine să priceapă asta! Lua găinile în brațe, le alinta, le arunca în sus, le prindea, pînă cînd curtea întreagă se umplea de fulgi și el rămînea în mijloc țeapăn, ca o statuie de bunătate și duioșie, care, ocolită de penele și pufu care pluteau împrejur, părea gata-gata, din clipă în clipă, să se înalțe sus, la cer.

Spunea peste tot că el e bolnav și nu muncește, pentru că suferă de inimă, iar aceasta o explica prin aceea că după ce stă jos și se ridică în picioare simte un fel de amețeli, sîngele i se repede la cap și inima îi bate mai tare.

Didiță avea doi copii: o fată, care fusese înfiată de bătrîni și un băiat care urma acum la o școală de meserii, aceeași la care învățase și bătrînul Merdenele, dar acum schimbată. Schimbată începînd cu clădirea.

●

Tudor Dindelegan, instructorul U.T.C. al comunei, începuse „transformarea" lui Didiță discutînd despre viteză.

A... și nici nu trebuie uitat faptul că Didiță și Dindelegan erau prieteni din copilărie. Pe urmă se despărțiseră. Tudor plecase din sat, lucrase în mai multe locuri, apoi intrase într-o școală de activiști și pe urmă se întorsese instructor aici în sat.

Ceea ce îi legase atunci în copilărie era o rușine pe care n-o puteau uita nici acum cînd erau oameni mari. Era într-o toamnă — ei aveau opt-nouă ani și vedeau de vite pe cîmp. (Dindelegan care era orfan vedea pentru haine și mîncare de vitele unuia Banu, un bătrîn chior, care avea două mașini de treierat).

Porumbii se uscaseră și, trecînd printre ei, foile îți loveau și tăiau fața, usturau, și ei făcuseră o întrecere de durere.

Pierde și întoarce vitele celuilalt cel care, străbătîndu-și în fugă postața de porumb, rămîne cu obrazul mai netăiat de foi.

Și-au ales postațele și alerga fiecare pe-a lui, pînă cînd Dindelegan se oprise. Pe linia lui o găsise pe fata lui Măcinic adormită. Fata era mare, avea vreo douăzeci de ani și dormea cu genunchii ridicați, iar fusta se retrăsese destul de mult. Dindelegan îl chemase pe Didiță să vadă și el. Acesta venise, se uitaseră împreună țepeni, și li se făcuse rușine la amîndoi pentru că se uită... Dacă nu erau amîndoi poate că nu li se făcea. Dindelegan risipise rușinea prin cuvîntul „încetișor" Îi arătase lui Didiță gura întredeschisă a fetei și-l întrebase:

— O auzi cum sforăie?

— Cum? izbucnise Didiță zgomotos ca să scape de stînjenire.

— În-ce-ti-șor, îi venise lui Dindelegan în cap, și cuvîntul acesta moale și legănat îi năucise pe amîndoi mai mult decît înfățișarea fetei dezgolite.

Ei erau învățați doar cu vorbe tari, scurte și necîntate.

●

Deci Dindelegan începuse „transformarea" lui Didiță discutînd despre viteză. Au vorbit despre șoferi, despre tractoriști, despre motocicliști și au ajuns la încheierea că acestora le vine foarte ușor s-o ducă, pentru că datorită vitezei, clipa, minutul dinainte nu mai apasă momentul în care se află. Nu și-l mai amintesc amănunțit și asta poate să fie și bine, poate să fie și rău, dar oricum e mai ușor așa.

— Omul trebuie să aibă uitări, uitări de care pe urmă să-și aducă aminte, chiar așa i-a spus Tudor Dindelegan. Altfel e greu să trăiești. Și celor mai mulți dintre oameni le place munca pentru uitare, nu uitarea, altceva, nu știu nici eu cum să zic, poate tot pentru uitarea minutului dinaintea minutului în care se află. Pe urmă îți aduci aminte și de minutul pe care ți se pare că l-ai uitat. Da' asta e că ți-l aduci

aminte cu plăcere, ușor. D-asta — încheiase Tudor — cel mai lesne le vine ăstora legați de viteză.

Pe urmă Dindelegan îl convinsese pe Didiță că el trăiește foarte greu din pricina bolii, îl compătimise pentru boală, împrăștiind chiar și ultimele îndoieli ale lui Didiță asupra ei.

— Îți e aproape de nesuportat, spusese Tudor, fără să clipească a rîs.

Și-i mai spusese că trebuie să stea tot timpul liniștit și de asta tot ce i s-a întîmplat, adică nu ce i s-a întîmplat, pentru că lui Didiță nu i se întîmpla nimic, dar ce-i trece prin minte într-un anumit moment îl urmărește și-l sîcîie mereu, pentru că nu poate uita.

Pe urmă Dindelegan îl invitase să facă o baie la gîrlă, la Lacul Popii.

Ieșit din apă după vreo jumătate de ceas, Didiță scăpăra și se îneca de veselie și sprinteneală. Dindelegan l-a întrebat că este că dacă nu-și aduce aminte *imediat* e mai ușor? Este? i-a mai spus.

Și s-au înțeles că Didiță să fie factor poștal în sat. Iordan, factorul de pînă acum, se îmbolnăvise rău de ficat și-și îndeplinea serviciul stînd pe o bancă sub un dud în fața cooperativei și împărțind scrisorile la drumeți sau la cei care veneau aici să cumpere cîte ceva.

Dindelegan îl ajută pe Didiță să-și cumpere o bicicletă și încet, acestuia începu să-i placă să alerge, să-i placă viteza, munca și meseria.

Acum se ducea din ce în ce mai rar să mănînce peste drum, la bătrîni. Aici se adunau împrejurul mesei Iancu, Șalga, cele două fete — Mieluța și Anghelia. Și Cornelia, fetița lui Didiță. Stăteau împrejurul mesei și de obicei, înainte de a începe să mănînce, Merdenele își privea familia.

Anghelina era voinică și albă, avea sprîncenele albe, părul de pe mîini și de pe picioare alb. Și de unde venise albul acesta nimeni nu știa.

Cu trei ani în urmă sosise în sat un tînăr care spusese că e de la A.D.A.S. și fusese cazat la Merdenele. Aici acest băiat a stat cîteva luni și a început să se atingă de Anghelina.

Cei bătrîni vedeau bine apropierile dintre ei, pentru că Anghelina în sat era uitată de toți băieții. Cînd a venit toamna i-au cumpărat un palton lui Aurel — așa îl chema pe băiat. Peste cîteva zile acesta a dispărut. Anghelina, bănuind că el e la Rîmnic, a plecat și l-a găsit în gară fără palton. Îl vînduse. Ca și altădată, Didiță. I-a dat din nou bani din strînsurile ei. Aurel și-a mai luat un palton nou și s-a întors cu ea acasă. A mai stat pe culmea Grohotișului vreo zece zile și pe urmă a dispărut din nou și nimeni nu i-a mai putut lua urma.

Anghelinei a început să i se albească și părul de pe cap și suspina tot mai des — pe măsură ce timpul trecea — după Aurel. Și atunci era alcătuită toată numai din albețe și suspine. Dar dintre toți ai casei ea era singura care muncea: vedea de capre, le mulgea, fierbea mămăliga sau prăjea turtă.

Și Mieluța... O, Mieluța care roagă pe oricine întîlnește pe drum să vină acasă la ei, la familia Merdenele, și să spună că a văzut cum baticul sau mărgelele sau orice lucru pe care și-l cumpărase ea singură a fost cumpărat de viitorul ei adorator... (Chiar așa zicea, ea, viitorul ei adorator.)

Și trecătorul se îndupleca, venea și spunea că da, așa e, iar familia Merdenele rămînea încîntată. Doar Anghelina fugea afară și mai plîngea o dată și pentru soră-sa.

Mieluța fuese măritată, adică nu fusese măritată, dar făcuse nunta acum cinci ani cu un învățător. Pe atunci acesta lucra la o școală din Șendrulești, depărtare de vreo douăzeci și cinci de kilometri de culmea Grohotișului. Șalga se împotrivise de la început căsătoriei — spunea că nu-și dă fata după unul care nu e de sămînță. Pînă la urmă Șalga se mai îmblînzise — fata o amenințase că fuge de acasă dacă n-o lasă să se mărite — dar pusese condiția ca ginerele să-și lase servi-

ciul și să vie să muncească la pogoanele din vale. (Pe atunci nu se înființase cooperativa și Merdenele avea nouă pogoane arabile jos, în vatra satului.) Ginerele spusese că la muncit pogoanele el n-o să vie în nici un caz, dar că o să încerce să se transfere.

Se făcuse nunta și aproape de miezul nopții, mirele și mireasa se duseseră în camera lor, camera bună, din față. Abia apucaseră să se dezbrace și să se culce plini de curiozitate, că ușa odăii s-a deschis și a intrat Șalga. O apucaseră iar dracii că fata ei se duce după unul care nu e de neam și nici nu lucrează aici ca să-i sprijine pe toți. O să agonisească numai pentru el și Mieluța.

— Mîine nu te mai duci acolo! poruncise ea.

— Mîine nu, dar poimîine trebuie să fiu, răspunsese băiatul din pat, răsucindu-se încurcat.

— Atunci de față nu te atingi!

Încrucișase brațele pe piept și începuse să se plimbe de la un cap la altul al odăii fără să scoată o vorbă.

A trecut un ceas în care cei doi miri o priviseră țepeni pe Șalga cu ochii mari, rușinați. În cameră se auzeau doar pașii Șalgăi și respirațiile lor. Pe urmă s-a mai auzit plînsul Mieluței, dar ea n-a putut plînge mult și arunca maică-si priviri umede și rugătoare.

A mai trecut încă un ceas, pe urmă mirele a aruncat pătura, a sărit din pat și a început să se îmbrace. A ieșit fără să spună nimic și pe la familia Merdenele n-a mai călcat niciodată.

Peste vreun an s-a transferat aici în comună. S-a însurat și are o casă care pică la piciorul culmii Gronotișului. Și-a cumpărat un patefon și cîteodată, în serile liniștite, sunetele lui urcă pînă sus, pe culme. Cînd le aude, Mieluța oftează pînă cînd îi sar nasturii de la ie. Nasturii care-i cad din cauza aceasta îi pune într-o cutiuță colorată. În locul lor coase alții — noi.

Ea e mai totdeauna liniștită și tăcută, stă în odaia ei și a soră-si și zace pînă la prînz sau coase, iar cînd apare printre ui casei, în ochii ei se vede îngrijorarea, aproape spaima de a nu izbucni cu răutăți asupra tuturor. Cînd nu se mai poate înfrîna, dispare cu zilele și lucrează la o fermă din vale, la Cărpenișii. Cu o parte din banii cîștigați își cumpără nimicuri și spune printr-un trecător că sînt de la viitorul ei adorator, iar restul de bani îi dosește cine știe pentru ce. Pe urmă începe iar să zacă pînă nu mai poate.

Cu maică-sa vorbește scurt, peste umăr și în silă.

•

Era în ziua din ajunul tîrgului de Sfîntu Ilie, care se ținea la Cărpenișii. Familia Merdenele se adunase la prînz, pentru masă, în baraca de vară.

Jancu, bătrînul, ședea într-un colț sub un coșuleț cu semințe de dovleac pe care le cojea. Ca să le dea lui Ghică Tîrlea la teasc — să scoată ulei. La plită era Anghelina care mesteca mămăliga și cu ochii se uita la colarezul din lapte de capră să nu dea în foc.

Tot lîngă plită ședea Șalga, care rupea cîte o țigară Națională în două, apoi jumătate o risipea într-o foiță de jurnal, o încropea țigara pe are o aprindea la jarul din gura sobei și o fuma. Cînd o fuma își arunca piciorul stîng, înfășurat în molton, peste celălalt, și lăsa falnic capul înconjurat de rotocoalele de fum, pe spate.

Atît, așezarea aceasta mai rămăsese din Șalga de altădată, Șalga de-ai lui Mosorel.

Ea călcase odată, era o primăvară, într-un ciob de geam. Piciorul i se umflase, se dusese la Pitești la spital, se vindecase la repezeală, dar, întoarsă acasă, spusese c-o mai doare și trebuie să-l ție în molton. N-o mai durea, nu mai avea nimic, dar îl ținea așa, ca să semene nițel cu piciorul de lemn al lui Jancu. Urmărea să mai îndulcească privirile dușmănoase, de

o dușmănie resemnată și obosită, pe care i le arunca de la o vreme Iancu, din a cărui pensie trăiau.

●

Într-o margine, pe un pat îngust de fier, vopsit în alb, se răsfăța cu fața în sus Cornelia, fata înfiată a lui Didiță. Ea avea petrecută pe după gît o sforicică de care erau prinse două turte dulci pe care le alinta.

Mieluța, pe cînd se întorcea după dispariţiile ei, îi aducea fetei un șirag de turte dulci pe care erau desenați ursuleți, iepurași sau altceva. Fetei îi plăceau tot așa de mult turtele dulci pe cît îi plăceau chipurile de pe ele și de asta le sugea cu plăcere și tristețe și părere de rău. Dar întotdeauna mai păstra din ele șapte sau zece turte dulci, două sau trei — pentru figurile de pe ele. Acum ea mîngîia și apăra de muște cele două turte dulci de pe care chipurile de ursuleți și iepurași începuseră să se șteargă. De fapt, tot de muște își apăra și colțurile buzelor umezite de pofta reținută de a mînca turtele.

Mieluța ședea tăcută, cu mîinile în poală, în alt colț. Dintre toți lipsea Didiță, care de cînd era poștaș nu mai venea să ceară lapte pentru că mai era mămăligă și mămăligă pentru că mai era lapte.

Mîncară.

După aceea Iancu își privi familia, ridică arătătorul în sus, se uită spre nevastă-sa și spuse încordat și cu un fel de disperare ca întotdeauna după masă:

— Vezi, Șalgo, cum toate ajung la vorba mea? (Vorba lui n-o știa nimeni, n-o spusese niciodată, dar așa zicea mereu el.)

Mai stătu un timp liniștit și iar ridică degetul:

— Șalgo, eu o să mă omor.

Șalga căscă, mai potrivi tutunul de Naționale în foițe și spuse căscînd:

— A ajuns ziua ca ceasul și trece ca părerea.

Iancu se ridică și plecă. Toți știau unde se duce. Se ducea la un ochi de apă, un izvor înconjurat de izma broaștei. Izma aceasta, al cărei miros se alcătuia dintr-o aromă aspră și înviorătoare împletită cu una leneșă, lîncedă, de baltă și broaște, îl odihnea și-l împăca întotdeauna pe bătrîn. Era un loc care-l întîmpina mereu cu o prietenie blîndă și neputincioasă.

●

Începuse tîrgul de Sfîntul Ilie la Cărpenișu. Se ținea pe o măgură și la începutul urcușului și tîrgului era un chioșc de băuturi răcoritoare dinăuntrul căruia vînzătorul striga:

— Miere vînd, miere vînd! Nu e miere, nu mai vînd.

Și vindea.

În fața acestui chioșc se afla altul deschis de rețeaua locală de comerț și vînzătorul de acolo striga și el:

— Avem haine pentru bărbați, femei, copii și tot felul de persoane.

Mai trebuie amintit un vînzător ambulant care stătea la o tarabă și vindea niște mere, cam jigărite, mici și pătate, pe care le recomanda neconvins și obosit astfel:

— Luați contra foamei, luați mere contra foamei.

Și mai trebuie pomenit și Șantaliu. Șantaliu stătea sus pe tîribombă și cînta din clarinetă. Avea un scăunaș așezat pe coloana ce susținea leagănurile în care se dădeau băieți și fete. Arăta foarte mîndru și fălos Șantaliu și fala lui era concurată doar de înfățișarea și faptele lui Pașavel care se plimba călare prin tîrg. Acesta era un bătrîn de vreo 84—85 de ani, voinic, cu obrazul roșu și rotund, cu mustăți bogate. Patima lui, la fiecare tîrg, era să cumpere un car cu oale și pe urmă să spargă oalele cu măciuca. Tocmai isprăvise cu toate oalele și acum străbătea tîrgul țanțoș, călare.

În rest, totul era ca la orice tîrg — multe glume, multe țipete și multe culori.

Dar la amiază, pe la ora trei, s-a petrecut un fapt care a răsturnat totul.

Un camion din Clarii-Vechi — venit aici cu zarzavaturi — era așezat pe coama măgurii. Șoferul plecase în altă parte și se întinsese la vorbă cu niște cunoștințe. Pe lîngă mașină roiau o mulțime de copii care cercetau unii farurile, alții cauciucurile, alții se băgau pe dedesubt să-i caute „inima". Copilul șoferului — un băiat de vreo șapte-opt ani — ca să se grozăvească, s-a urcat în cabină, a tras ușa după el, a început să învîrtească volanul în stînga și-n dreapta și a claxonat de cîteva ori. Dar cum ceilalți copii începuseră să-l privească fără curiozitate, plictisiți, băiatul șoferului s-a uitat prin cabină să vadă ce mai e pe acolo, a văzut o cheiță și a răsucit-o. Era cheia de contact și mașina aflată în pantă și pusă în viteză a început să meargă domol și tăcută la vale.

Unul din copiii aflați dedesbut să caute „inima" mașinii a fost călcat de roțile din spate peste picioare și schilodit, altul peste burtă și omorît. Apoi camionul a dărîmat un chioșc cu înghețată, în spatele căruia a găsit o bătrînă mică, uscată, pe care a călcat-o pe piept. Sînii uscați și pieriți de mult ai acesteia s-au umflat și arătau ca sînii de fată mare. A mai prăpădit și un bătrîn, dar pe acesta nu rămăsese nici o urmă. S-ar fi putut ca să nici nu-l fi călcat — în învălmășeala și năuceala aceea nimeni nu mai putea observa nimic precis. Poate murise simplu, pentru că îi venise ceasul tocmai atunci. În timp ce el se zvîrcolea sufocîndu-se și aruncîndu-și brațele și picioarele în aer, un copil cu ochii albi și mărit de groază făcea ca apucat toate mișcările dinaintea morții pe care le făcea bătrînul. După ce omul se mai încordase o dată și apoi se liniștise, un flăcău se desprinsese din cercul de oameni dimprejur, se aplecase, ciocănise cu degetul arătător

gîtlejul moșneagului, apoi își șterse mîinile pe pantaloni și declarase:

— S-a dus!

Un flăcău băut îl întrebase cu o veselie nepotrivită pe cel care ciocănise gîtlejul:

— Tu scăpași?

Cineva îi dăduse un cot în burtă și cel vesel nu mai spusese nimic.

Mașina cobora liniștit. Nu mai atinse pe nimeni, oamenii auziseră țipetele și se fereau, iar camionul cobora printr-un coridor de costume naționale. Mai dărîmă totuși un chioșc cu băuturi și mititei. Pe urmă ajunse la marginea șoselei, intră cu roțile din față într-un șanț și se opri. Copilul șoferului a fost găsit întins pe canapeaua cabinei leșinat.

Țipetele și plînsetele femeilor și bărbaților au fost tăiate și acoperite de glasul unui milițian, care, urcat sus pe culme, a strigat anapoda — întîmplarea poate îl năucise și pe el:

— Toată lumea trece dincolo de șosea. Chioșcurile rămîn pe loc!

●

În timp ce mașina cobora și prăpădea, Mieluța se afla în cealaltă margine a tîrgului și cinstea pe doi brigadieri silvici și un contabil cu înghețată.

Pe urmă ea intră curioasă în cercurile care înconjurau pe cei omorîți sau schilodiți. Cînd miliționul a spus: „Toată lumea trece dincolo de șosea, chioșcurile rămîn pe loc!" și ea trecu dincolo, prin minte i s-a strecurat un gînd plăpînd — că ea a avut noroc și n-a fost călcată. I-a fost rușine de acest gînd, s-a întristat pentru ea însăși și și-a spus că la ce-i folosește norocul... Plecă apoi spre casă, spre Grohotiș, pînă unde avea opt kilomteri de mers. Mergea singură și făcea,

degeaba, cu mîna șoferilor să oprească. Unii cărau pe cei loviți, alții nu transportau nimic, dar erau tulburați și nu opreau. Așa că Mieluța merse singură pînă acasă. Pe drum a fost prinsă din urmă de contabilul Ionel. Ea l-a rugat pe Ionel atunci cînd au ajuns în dreptul casei să urce puțin pe Grohotiș și să spună că tot ce cumpărase i-a fost oferit de adoratorul ei.

El a mers, a spus și a coborît. Mieluța a dat zece turte dulci fetei lui Didiță și pe urmă a început să povestească ce s-a întîmplat la tîrg.

Și-a isprăvit povestirea așa:

— Eu dacă aș fi fost călcată, milițienii și-ar fi făcut un pat de brațe și m-ar fi adus acasă pe palme. N-ar mai fi chemat mașină.

Iancu Merdenele, după ce a ascultat, tot a întrebat-o:

— Cu atît ai rămas tu din toată grozăvia d-acolo?

Mieluței i s-au albit ochii și a spus tremurînd de supărare, minținд:

— Cu atît, și dacă, ce?

Nici ea nu știa de ce minte. Pentru că cele întîmplate acolo o cutremurau și acum.

Și a ieșit afară.

În odaie s-a făcut tăcere cîtva timp. Pe urmă Merdenele a ridicat, ca întotdeauna, arătătorul în sus:

— Vezi, Șalgo, cum toate ajung la vorba mea?

Mai stătu puțin și ieși și el. Se duse la ochiul de apă în conjurat de izma broaștei. La locul care-l întîmpina cu o prietenie blîndă și neputincioasă.

I se făcu repede silă de această legănare și amorțire. Aroma dulceagă a izmei și coborî spre sat.

Merse pînă în dreptul stejarului. Stejarul era un sfe din triunchiul neînchipuit de mare al unui stejar bătrîn

teva sute de ani. Era gol pe dinăuntru, din el rămăsese ar scoarța groasă și era acoperit cu o polată de șiță.

Stejarul acesta îi speria și-i atrăgea pe copiii din casele apropiere, deoarece cu vreo zece ani în urmă un copil se ltase printr-o crăpătură a scoarței și spusese că acolo cresc arne de cerb. Și toți copiii pînă la zece ani erau speriați — cine știe pentru ce — de aceste coarne nevăzute de cerb el, ajunși în dreptul stejarului, treceau pe partea cealaltă a oselei și-l priveau cu ochi arși de curiozitate.

După ce treceau de zece ani, nu se mai uitau la stejar și mergeau nepăsători pe lîngă el cu gîndul în altă parte, la cine știe ce.

Ajuns în apropierea stejarului, Iancu Merdenele a auzit niște împușcături și s-a oprit. (În apropiere era un ocol silvic și inginerul de aici își invitase niște colegi de facultate aflați în concediu la o vînătoare.) Împușcăturile erau trase după un iepure care a țîșnit dintr-un cîmp de lucernă.

Tocmai atunci a trecut pe șosea un G.A.Z. Praful și mirosul de benzină rămase în urma mașinii au amețit iepurele și acesta a rămas buimac în zona șoselei.

Merdenele, fără să știe nici el de ce face asta, s-a apropiat, a întins bastonul de corn, cu care se ajuta, cu încovoietura înainte. Și atunci s-a întîmplat potrivirea.

Iepurele, cu toate că e un animal ager și îndemînatic, a dat cu gîtul în încovoietura de mînă a bastonului. Inima a ticăia, trupul i se umfla și i se subția în încovoietură. Și el [illegible]pu să se odihnească acolo.

Merdenele privi la început cu uimire și duioșie la spaimele [illegible]miștirile iepurelui. Peste cîteva clipe însă se simți umilit.

Cum adică? — Opt ingineri — așa îi venise lui în cap, opt [illegible] — urmăresc cu puștile un iepure și dobitocul vine și [illegible] prins, pentru că simțea că nu mai are scăpare, de el, Merdenele, un șontorog, un infirm. Vine și gîfîie în basto-

nul lui. Merdenele apropie încovoietura, prinse iepurele de urechi, îi dădu două palme peste bot și-l aruncă.

Apoi azvîrli și bastonul după el. Iepurele, trezit și înviorat, izbucni la fugă în partea cealaltă a șoselei. Merdenele se duse și el cu pași iuți să-și ridice bastonul din țărînă. Îl ridică, pe urmă se întoarse cu pași și mai iuți îndărăt. Auzea cum se apropie cei opt ingineri și — ca niște oameni necunoscuți — l-ar fi putut întreba în ce război sau în ce întîmplare mare și-a pierdut piciorul. Se grăbea pe culmea Grohotișului.

Ultima proprietate

DUPĂ CE NE AM TRECUT MAI ÎN URMĂ — începu Apostu Neamțului — eu, Petre Tamburu, Aristotel, Mamudea, Matei 40 de cenți, și încă vreo cinci tot ca noi, oameni mai cu strînsură, am cerut să facem toți o echipă. Adunarea generală cînd ne-a primit—că toți am intrat odată— a aprobat. A aprobat, da' pe cine crezi că a propus tovarășul Jantea, instructorul, să fie șef de echipă? Pe Oncică Mătolan-Ciocoiu. Adunarea generală a aprobat și asta, și noi,

cîr-mîr, am ridicăt palmele. Ca dacă, am zis, ei au dat-o p ă noastră, ne-au lasat la un lot; hai s-o dăm şi noi p-a lor, ca să nu ne risipească.

— Unde v-ar place? ne-a întrebat Costică, preşedintele.

— La zootehnic, am vrut noi (că ăştia şapte-opt cîţi am intrat atunci, mai la urmă, adusesem după noi tot atîtea vite cîte avea total cooperativa pînă am venit noi).

— La zootehnic?

— La zootehnic.

— Bine, la zootehnic, că tot cunoaşte 'Oncică la vite.

Ăi din sală au rîs şi să-ţi spui de ce.

Tac-su al lui' Oncică — nu l-ai apucat — a fost cel mai prăpădit om din sat. Lumea îl poreclise în două feluri. O dată Pistolan — adică nu gol puşcă, puşca mai are un pat de lemn în care rod carii — gol — pistol — Pistolan, de pistol nu se atinge nimic; şi încă o dată — Ciocioiu. Asta în rîs. El, Ciocioiu ăl bătrîn, şedea într-o amărîtă de aciuială, doar de-o odaie, la marginea satului, lîngă lacul Bălţat. Acu' orice cetăţean, cînd pisica îi făta mai mulţi pisoi, or cînd căţeaua îi făta căţei, care-i ieşeau omului din socoteală, venea cu ei, pînă nu le da ochii, şi-i arunca aici, în lac. Pistolan pîndea şi, după ce omul arunca pisoii sau căţeii, intra după ei în apă şi-i scotea. Peste un timp se prezenta mai ales la femeia omului:

— Mă lele, vezi că acu' o săptămînă ai aruncat nişte căţei în lac. Căţeaua i-a scos, noaptea, i-a alăptat şi acu' au trăit la mine. Le-a dat ochii şi mie nu-mi vine să-mi bat joc de suflet să-i înec. Vino de-i omoară.

Femeia, miloasă şi ea, dacă auzea că le-a dat ochii, n-i lăsa inima să-i omoare şi-l ruga pe Pistolan să-i ţină la el, c-o să le aducă de mîncare.

El nu primea resturi: cerea mălai şi carne bună. Cei care aduceau resturi se pomeneau cu pisoii sau căţeii, după ca aruncaţi în curte.

Și el trăia din mălaiul sau carnea aduse la căței, la pisoi. cică fi-su, își făcuse o casă tot lîngă lac. Pînă a intra în perativă muncea cu ziua la unu', la altu'. Da' cel mai mult tiga din tuns — în armată fusese frizer. O învățase și pe ică-sa să tundă și duminicile, cînd era gloată și nu dovedea, dea el pe-o parte a capului unuia și mă-sa pe altă parte. ta era Oncică.

El era un zîmbet toată ziua, de dimineață pînă seara, și ea într-o parte a gurii un dinte îmbrăcat care sclipea și se părea că toată ziua e vesel. Fie că-l beșteleai, fie că-i eai lucruri care să-i placă, el își sălta buza și rîdea încet, ntru el. Asta fiindcă punea la îndoială toate: nu credea că menii pot să-l aibă în ochi așa buni ca să se bucure tare și i să-l aibă oamenii în nume așa de rău ca să se umbrească. toate le punea la îndoială.

La cîteva zile după ce adunarea l-a aprobat ca șef, eu m spus că este o curcă pestriță care nu știu unde ouă. mi-a zis să-i bag niște sare în tîrtiță, s-o țin închisă un ceas, ceas și... la urmă să mă iau după ea, c-o să se ducă ață la l.

Să-l fi văzut ce s-a mirat cînd am făcut cum a zis el! Într-o noapte l-a trimis pe Mamudea în pădure cu o scroafă, itură de mistreț, care nu-ți făta — s-o tai — decît ai în pădure. Mamudea s-a dus și Oncică iar a ridicat încenele și a deschis gura de mirare.

Am început să nu-i ieșim din vorbă de plăcere, ca să-l cum se miră.

Pe urmă Oncică s-a schimbat.

— Nea Bolbocea, fă o culme de pămînt pe la mijlocul dului între vaci.

— Tovarășe Tamburu, biberoanele vițeilor sînt cam mur- Spală-le și dumneata mai des.

- Aristotele, fă...

— Nea Apostole, du-te...

El credea atîta că nu se poate să nu-l ascultăm, că noi îl și ascultam. Ne plăcea cum credea el c-o să-l ascultăm. Da' știi de ce ne plăcea? Stai, c-o să-ți spun eu mai încolo ca să înțelegi mai lesne.

Peste vreo jumătate de an, poate mai mult, Oncică, după ce a văzut că nu-i mai ieșim din vorbă, ce crezi că a făcut? A început să fie *popular* cu noi.

Cînd a venit directiva să se mărească sectorul zootehnic și județul a zis ca noi, cooperativa agricolă de producție „Prietenia română-vietnameză", să apăsăm, mai mult pe prăsirea oilor, Oncică ne-a strîns în ședință.

— Ca orice cetățean, a zis el, noi știm că vita aduce mare folos omului. Acu' de ce mai ales de oiță trebuie să ne ocupăm? Păi fiindcă olța ne dă lapte, ne dă lînă și ne mai dă și carne.

Și l-a pus pe Aristotel să mai puie trei felinare în țarcul oilor și să aibă mai multă grijă pentru „traiul existent" al animalului.

După ce s-a asfaltat șoseaua din sat, toate echipele au ieșit la muncă voluntară să puie pomi pe zonă. Cînd a venit rîndul nostru, Oncică ne-a strîns și ne-a explicat:

— Constatînd că șoseaua s-a făcut bună, frumoasă, noi trebuie să ne gîndim ca și marginile ei să fie bune, frumoase. D-asta o să punem azi pomi pe zonă.

Devenise popular cu noi și ne lămurea tot, ca să pricepem.

Acuma, Mamudea a făcut școala de meserii la Suici și se pricepe la picturi de te apucă mirarea. El face toate firmele din comună, anunțurile, crucile din cimitir, tot el le vopsește și le scrie; nevasta Tamburului a făcut un an la școala de menaj; Bolboceanu a fost și el cîțiva ani băiat de prăvălie la oraș. Eu am făcut aproape doi ani la un gimnaziu. Și Oncică, el care e d-abia în clasa a șasea la fără frecvență, se găsește să fie popular cu noi, să ne explice orice nimicuri.

Da' nouă ne plăcea. Știi de ce ne plăcea?

Și Apostu Neamțului mi-a spus că lor le plăcea, fiindcă toată bucata din viața lui Oncică, de la timpul cînd acesta se mira că e ascultat și pînă cînd se purta popular cu ei, o lucraseră ei, echipa.

— Era un drept al nostru, mi-a spus el.

Era, mi-a mai dat să înțeleg, ca și cum el, Aristotel, Tamburu și restul echipei ar fi agonisit un pogon în sufletul lui Oncică.

— Păi — mi-a mai spus Apostu — dacă a putut Oncică o încovoaie și pe Floreta lui Bîlilea...

Asta, o știi — frumoasă și fudulă, primejdie mare... Urgie, ce mai...

O tîrcoleau o sumă, și ea nu se uita la unu'!

Într-o dimineață vine Oncică și ne spune că în seara ce trecuse le întîlnise pe șosea pe Floreta și pe fata lui Gagu.

— Cînd ajungem în dreptul școlii — povestea Oncică — Floreta îi spune la a lui Gagu:

— Tu parcă o apuci pe poteca spre Murta?

Ce, avea s-o apuce pe poteca a lui Gagu? Ocolea. Drumu'-morii era mai drept. Floreta i-a zis așa ca să rămîie ochi în ochi cu mine, se încredea Oncică.

Noi nu i-am spus că a lui Gagu se are cu Barbu din Murta, am zis că d-aia a îndemnat-o Floreta s-o ia p-alt drum ca să rămîie cu el.

Oncică a crezut, a făcut-o și pe Floreta să creadă că da, se uită la el și pîn' la urmă ea s-a uitat și s-au și luat.

Și toată ziua — Oncică — vesel, iute și popular.

Mergeai cu el pe vreo miriște unde adunau pionierii spice.

— Spicele strînse de ei vor deveni pîinea noastră de mîine, ne explica, și rotea palmele peste miriște și peste capul nostru.

Sau treceai printr-o blană de porumb:

— Uite ce deși sînt puși! Păi vine d-acolo că nu se mai vede ca înainte — că raru' umple caru'. D-aia sînt deși.

Cînd întîrzia la vreo ședință și n-avea scaun, făcea semn la oameni să stea jos, că el poate sta și în picioare. Ca și cum s-ar fi înghesuit vreunul să-i dea scaunul.

Lumea nu pricepea, nu știa ce e cu el, știam doar noi, da' nu spuneam la nimeni, ca să nu-l facem de rîs.

Și să-l fi auzit cum vorbea. Mai mare dragul! Cînd fu cu hotărîrea să facem un parc, Oncică se scoală și el la cuvînt.

— Cînd ascultai aci propunerea să facem un parc, eu tovarășul Oncică, repede m-am gîndit ca să punem și duzi pentru viermii de mătase, că ei se hrănesc cu frunza de dud. Sînt buni ei teii, nu zic, ca să stai sub ei, da' sa nu stai singur...

Inimos și cu cap, ce mai...

I s-a aprobat propunerea.

A fost ales deputat și în consiliul pe comună. Cînd era pus în vreun prezidiu ne făcea semn și rîdea la noi, echipa. Ne uitam și noi la el ca la un drept. Noi îl crescusem, era proprietatea noastră.

Asta pînă alaltăieri. Beam asupra serii, toți, echipa și cu el, bere la bufet. Nu mai știu care-o dase. Beam și intră p ușă Costică, președintele.

— Ce faci, mă Oncică?

— Beau cu poporu', zise Oncică. Trebuie să mai bei și cu poporul...

Și ne bătu pe umeri. Tamburu, Aristotel, Bolboceanu Matei 40 de cenți și ăilalți își lăsară sticlele pe jumătate ș ieșiră dugoși afară.

Eu o răstorn p-a mea pîn' la ultimu', și mă iau după el

— Ce e, mă?

— Păi nu văzuși, ce ești orbeț? Tu faci om din el, și el.

Ăștia tot proprietari. Chiar în timpul cînd el, Oncică, s mira că nu-i ieșim, din cuvînt, și mai pe urmă cînd ne explic toate nimicurile și era *popular* cu noi, ei se uitau la el tot d sus. Mai țineau la avere. Cum să nu ție, că ei o moșteniser

o-o munciseră! Nu știau cum e fără. P-a mea eu mi-am încropit-o, am cărat bolovani cu spinarea din rîu ca să-mi fac casă. Păi ce-ar fi vrut ei...

Cînd Oncică a fost propus să meargă doi ani la calificare ei s-au opus, că de ce să se ducă, să stea aici să ne conducă. Proprietari, cum îți spusei. Țineau să rămînă să se uite la el ca la o proprietate.

— Ne-a lăsat, ne-a lăsat, oftă Apostu Neamțului. S-a dus, a luat-o înainte. Și bine a făcut. Păi ce-ar fi vrut ei, să stea așa?

Drumul

Era bătrînă şi nu ieşise niciodată din sat. Ea nu spunea cîţi ani are. Cînd o întrebai răspundea:

— De cînd m-a făcut mama n-am pierdut nici unul.

Şi nici în sat nu prea fusese văzută ieşind. Oamenii ştiau că n-are rude, n-are copii, n-a fost măritată niciodată, o cheamă Anica şi că i se spune — chiar şi de cei care erau de-o vîrstă cu ea — „lelea Anica".

Muncise de cînd se ştia la conac, la Seltea, unde îngrijia

de păsări. După alungarea boierilor, rămăsese tot la conac. Aci era acum sediul fermei de stat. Ea avea în fundul curții o odaie și vedea de crescătoria de păsări.

Trăise toată viața printre orătănii, avea despre fiecare o părere anume și vorbea cu ele într-o limbă ciudată, alcătuită de ea.

Despre găini, poate că îi erau foarte apropiate și se împiedica de ele la fiecare pas, nu credea nimic, o lăsau nepăsătoare. Și-ar fi dat seama cît ține la ele numai dacă i-ar fi lipsit, dar asta n-avea cum să se întîmple.

În fiecare an își alegea cîte un pui pe care-l răsfăța, îl deprindea să se țină după ea, vorbea cu el despre celelalte păsări, iar noaptea îl culca la ea în odaie. Cînd se mărea îi dădea drumul.

Curcile nu-i plăceau. Cînd sînt mici sînt plăpînde și trebuie să le cocoloșești în toate chipurile, să le dai brînză proaspătă, piper, smîntînă, iar cînd se măresc au o mîndrie prostească. De aceea ea le privea cu dispreț și, poate pentru că mai toate erau negre, le numea „halimane drăcești".

Nici gîștele nu-i plăceau: erau gălăgioase, răutăcioase și proaste, Iar în purtarea lor era ceva necinstit și obraznic. Cînd le prinzi într-o postață de fasole pe care au forfecat-o, ele, în loc să fugă cum fac găinile, rămîn pe loc sîsîind și întind gîtul liniștitor, crezînd poate că prin asta își micșorează vina. Sau cînd trece un camion ori un tractor, ele, în loc să se dea la o parte, stau în drum, întinzînd la fel gîtul și sîsîind de parcă ar putea opri cu înfumurarea lor mersul mașinii. Nu i plăceau gîștele și ea le numea „holii bălțate din lumea albă".

Rațele însă îi plăceau. Se prăpădea de plăcere cînd le vedea cum, atunci cînd trece un avion pe sus, ele închid un ochi, întorc capul într-o parte și-l petrec cu privirea pînă dispare. Sau cum, atunci cînd soarele e la amiază, ele închid la fel un ochi și se uită la soare, apoi la ea, întrebător, așteptînd

să li se dea mîncare. Și rațele îi plăceau mai ales pentru că din toate păsările; ele aveau privirea cea mai veselă și-și păstrau această veselie și după moarte. De cîte ori era tăiată o rață, lelea Anica îi lua capul, îi desfăcea pleoapele și, descoperind aceeași uimire blîndă și voioasă în ochii ei, mîinile începeau să-i tremure de durere și supărare, își mușca buzele adînc și pleca bombănind. De asta, de cîte ori la începutul anului se făcea planul fermei, ea se zbătea ca toate rațele să fie contractate, și să nu se mai taie nici una în fermă.

Era bătrînă, trecuse în viața ei prin atîtea, încît, cînd cineva îi spunea cum și de ce s-a îmbolnăvit unul, cum și de ce a murit altul, avînd aerul că povestește ceva nemaipomenit, ea era gata să-i povestească o sumă de întîmplări asemănătoare, trăite de ea.

Ciudat era că, deși datorită experienței putea încadra tot, își păstrase un fel de a se uimi în fața celor mai neînsemnate lucruri.

O vedeai uneori, seara, căutînd ouăle de plod la lumina unei lumînări. Și deodată se întorcea spre cel care-i stătea în preajmă și-i explica aplecîndu-și capul într-o parte, îndoindu-și brațul de cot, pînă cînd palma ajungea la înălțimea umărului și răsfirîndu-și degetele cu o mișcare înveselitor de copilărească:

— Vezi 'mneata? Are flacăra firavă că și ea e subțire; dacă lumînarea ar fi mai groasă, și flacăra ar fi mai mare.

Tocmai de aici, de la această bucurie a descoperirilor, plecau și necazurile ei. Pentru că încărunțise și ea nu putea spune ce e bine și ce e rău, nu avea o părere stabilită despre lucruri sau fapte. Fiecare întîmplare aducea cu alta pe care o mai văzuse, dar din ea răsărea și un colț neștiut care sfîșia cenușiul liniștitor al lipsei de noutate în care ea voia s-o înfășoare. Și ea nu putea osîndi sau încuviința nimic pînă la capăt, pentru că toate erau noi și ea rămînea în fața lor lipsită de apărare.

De cîte ori vedea un trecător sau o combină sau o altă mașină a fermei, pe fața ei se așternea o înțelegere blîndă, aproape rugătoare, prin care ea voia să spună că le încuviințează mașinilor existența, dar în schimbul acestei încuviințări cere îndurare, vrea ca ele, mașinile, să nu-i mai dezvăluie ceva nemaivăzut, care s-o tulbure. Că ea e bătrînă și nu mai poate, tulburările îi mănîncă și nimicul de somn pe care-l mai are și-i dărîmă sănătatea.

Și ea lua toate măsurile pentru a se apăra de neliniști. Cînd îi povesteai ceva într-adevăr nemaipomenit, ea asculta ce asculta și deodată clătina aprobator din cap și spunea:

— Diferite lucruri...

Apoi te urmărea cu expresia feței așa de încordată, încît, deși părea că-ți soarbe fiecare cuvînt, îți dădeai seama că nu te mai ascultă, nu mai vrea să te asculte.

Să-i fi spus cele mai cumplite întîmplări, mai mult decît atît...

— Păi, dar... diferite lucruri... — nu puteai scoate de la ea.

Atunci cînd se afla în fața unei împrejurări sau a unui lucru neobișnuit ea se liniștea spunînd:

— Cît trăiești, multe le vezi, multe le auzi, multe le pățești...

Și se depărta împăcată și demnă.

Lumina electrică (ferma avea un dinam) o tulburase la început groaznic, pentru că n-o pricepea. Stătuse seri de-a rîndul în cabina Strungărașului (acesta era electricianul fermei, dar pentru că lucrase la început la un strung și era scund cum spunea Strungărașul), îi descususe cu binișorul, dar nu izbutise să dea meșteșugul luminii.

De aceea seara, de cîte ori răsucea comutatorul în odaia ei, spunea:

— Cît trăiești multe vezi, multe le auzi.

Privea becul cu o uimire așa de respectuoasă și spunea cuvintele negreșit în fiecare seară cu un astfel de fior, încît ți se părea că rostește o rugăciune.

Și dacă, în loc de tractor spunea „trotor", iar pentru penicilină, contractare, și altele, avea denumirile ei, de fiecare dată altele, care de care mai ciudate, n-o făcea așa cum credeau cei mai mulți, ca să provoace rîsul. Și în rostirile ei nu era nici unda aceea de batjocură și neîncredere nițel răutăcioasă a bătrînilor cînd vorbesc de lucruri noi și pe care nu le mai înțeleg; vorbea așa pentru a da să se înțeleagă că între ea și ceea ce se vede și se petrece acum în sat e o legătură anume, ascunsă, numai a ei.

Stima ei, plecată din prevedere, era o măsură de apărare pentru tot ce părea neobișnuit și nou, mergea uneori atît de departe, încît chiar lucrurilor pe care cei mai mulți le găseau fără noimă ea le afla rostul și se împăca cu ele. Cînd Mișu lui Turbățel, vizitiul fermei — „conducătorul-hipo", cum își zicea el de cînd își citise fișa de încadrare — spunea că într-o dimineață, la ora de gimnastică la radio, a văzut-o pe lea Anica făcînd exerciții lîngă difuzorul din holul sediului, oamenii rîdeau și o necăjeau pe bătrînă, cu toate că nu prea credeau ce spunea Turbățel. Iar ea ridica din umeri, fără să adeverească sau să se împotrivească celor spuse de el. Totuși s-ar putea să fie foarte adevărat. Ea, ascultînd vocea crainicei de la radio s-o fi mirat că de ce-o fi mai trebuind să te dezmorțești dacă alergi toată ziua „hi-ncoa, hi-ncolo, după una, după alta". Dar dacă așa s-a hotărît, trebuie că e ceva și cu asta. Dar ce? Întrebarea o fi tulburat-o și lăsînd-o nedezlegată ar fi sîcîit-o toată ziua. Așa că se apucase să-și miște oasele bătrîne cum poruncea difuzorul. Și-și aplica brațele și capul pînă la pămînt, ca să afle rostul exercițiilor de dimineață sau să se împace cu ele, supunîndu-li-se.

Odată venise la gospodărie un reporter de la ziarul județean. Era un băiat tînăr, cu niște coșuri mărunte împrejurul nasului. Ea îl văzuse de dimineață plimbîndu-se prin curte, vorbind stînjenit, roșind și bălăbănindu-și mîinile de parcă ar fi vrut, cu mișcarea asta a lor, să risipească stînjenirea pe care o simțea așezîndu-se între el și cel cu care vorbea. Pe la amiaz' venise și la ea, în curtea păsărilor, încurcîndu-se printre orătănii și ținînd mîinile în părți de parcă ar fi plutit. Cînd îl văzuse așa neîndemînatic, lea Anichii i se păruse că băiatul o fi astfel pentru că nu-și află rostul — toți muncesc, numai el se plimbă cu un carnețel de la unul la altul, încurcîndu-i.

Cînd el se apropiase, ea îl întîmpinase astfel:

— Ce umbli așa împiedicat, maică? Las' că și tălică ai o cădere. Scrii, eu mai aflu ce fac unii-alții din lumea albă, ei citesc ce e mai pe la noi, ce vorbim noi... Ia stai acilea.

Și începuse să vorbească blînd cu el, vrute și nevrute, văzute și nevăzute.

Dar cel mai frumos era s-o fi văzut pe lea Anica atunci cînd amenința întunericul și oamenii se întorceau de la muncă. Ea îi privea pe toți, își așternea capul pe umărul stîng și spunea, alintîndu-i cu privirea:

— Care cu „trotorul", care cu vitele, care cu ogrăzile...

Atunci obrazul ei încrețit se netezea și se înfrumusețea de fericire că toți aveau un rost și ea putea înțelege și îngădui acest rost. Iar cel care se nimerea pe aproape și-i privea fața era năpădit și el de fericire și de bucurie pentru fiecare lucru ce cădea sub ochii bătrînei. Și i se părea că luna și stelele și pămîntul sînt așezate așa cum sînt ca să găsească lea Anica rostul acestei așezări și să se bucure de el.

●

Într-o zi, milițianul, care pusese prinsoare cu cineva că lea Anică n-are mai mult de șaizeci de ani, îi ceru buletinul.

Ea îl căută și i-l aduse și atunci se constată că actul expirase de cîțiva ani. Milițianul îi puse în vedere bătrînei să lase tot și să se ducă neapărat la județ să-l schimbe.

Așa că într-o vineri ea porni la Argeș. De fapt ea mai fusese odată la oraș, cînd era o nagodă de fată de cinci-șase ani. Se îmbolnăvise și părinții o aduseseră aici, al doctor, într-o căruță cu boi. În timp ce ei se duseseră după doctor, pe ea o lăsaseră în căruță, la locul de dejugat din spatele halelor de carne. Stătuse aproape un ceas cu zidurile în fața ei și în frigurile bolii, albeața lor îi fripsese ochii și stăruise mult, pînă acum, în amintirile ei.

De mică și pînă acum închipuirile ei despre străinătăți se bizuiau pe amintirea acestor ziduri și de aceea, de cîte ori vorbea despre locuri sau oameni străini, ea cuprindea totul în vorba „lume albă".

Porni spre oraș pe jos, de dimineață, după ce potolise păsările. Pe dealul Clocoticiului se pomeni alături de Tuflică un cățeluș care se aciuise pe lîngă ea de cîteva luni. Cățelul zburda vesel, alerga după lăcuste sau rămînea clipe întregi pironit de mirare în fața cîte unei tufe din care zbura o mierlă. Lea Anica se căznea să se înveselească urmărindu-l, astfel uita de neliniștea întîlnirii cu orașul, neliniște pe care o simțea crescîndu-i în suflet. Uneori însă, la o mișcare mai speriată a cățelului, se bucura nesilit și spunea adresîndu-se vreunui stejar, parcă invitîndu-l și pe el să se bucure și să nu-și rîdă sau să-l judece aspru pe cățel:

— Dobitoc crud și el... Ce să știe!

Cînd spre prînz ajunseră la oraș, cățelul își pierdu veselia, închise gura, trase coada între picioare și se ținea aproape de bătrînă, mîngîindu-i piciorul cu blana. Lea Anica se simți puternică, în stare să-l ocrotească, și duioșia care o cuprinse îi risipi teama vederii orașului.

La intrarea în oraș se afla uzina electrică. Ea, după ce citi firma, iuți pasul fără să se mai uite la clădire. (Am mai

spus, lumina electrică o speria pentru că nu-i aflase meșteșugul). Urma apoi o linie îngustă de cale ferată, pe care tocmai atunci trecea un tren mic, un fel de mocăniță care căra lemne din munte. Ea îl privi fără frică și fără curiozitate: la fermă era o linie de decovil și cu ce mai știa ea, cu ce mai văzuse la vagonete, socotea că aflase destul despre tren.

Trecu mai departe. începuse căldura și ea văzu niște oameni adunați în fața unui centru de răcoritoare. Se așeză la coadă, iar cînd îi veni rîndul întinse banii fără să spună nimic, pentru că nu știa ce se dă. I se întinse o sticlă cu suc. Ea îl bău și după aceea ridică dreapta în sus, aprobator, încuviințîndu-i existența:

— Bun!

Și mai ceru o sticlă.

Apoi pleacă pe trotuar oprindu-se din cînd în cînd la cîte o vitrină. Însă în treacăt, ca nu cumva să vadă vreun obiect pe care să nu și-l poată explica și s-o tulbure... Totuși, cu toate prevederile luate, într-un loc ochii ei se loviră de un lucru care i se păru ciudat. Se mai uită un timp la el cu mînie și răutate, apoi intră în magazin și întrebă supărată cît face. Cum costa numai zece lei, îl cumpără și-l înfundă cocoșindu-l în paporniță, parcă răzbunîndu-se pe el.

Era un abajur.

Pe urmă nu se mai uită deloc la vitrine. Se apropia de inima orașului. Mergea printre clădirile mari și pe față i se vedeau o admirație și o bucurie cuviincioasă prin care mărturisea că toate lucrurile care o înconjurau, dacă sînt așa, înseamnă că așa trebuie să fie, n-au de ce să se rușineze pentru că sînt ciudate, ea se împacă cu ele. Se împacă, dar nici ele să nu se arate dușmănoase. Mergea și ți se părea că în fața și în spatele ei se rostogolesc valuri de bucurie și bunătate.

Ajunse la miliție și își schimbă buletinul în fața unui ghișeu unde un sergent glumi prietenos în legătură cu vîrsta ei. Iar lea Anica rămase mulțumită de răspunsul pe care-l dase:

Anul, ca banul, mamă, se duce.

Plecă de aici cu şi mai mult curaj şi încredere. Începu să privească din nou vitrinele, zăbovind de data asta mult timp în faţa lor. Cînd vedea ceva necunoscut îi arunca o privire cam de sus, îngăduitoare şi blîndă, se depărta repede şi spunea liniştitor, ca de obicei:

— Diferite lucruri...

Curînd, impresiile o obosiră şi ea simţi nevoia să le judece şi să se odihnească. Se aşeză într-un loc mai tihnit pe trotuar, ca şi cum s-ar fi aşezat pe buza şoselei. Se gîndi o bucată la ce văzuse, apoi adormi. Căţelul se tolăni alături. Peste vreun ceas, un ceas şi ceva, o trezi un miliţian. Ea se frecă la ochi, îşi dădu seama unde se află, sări speriată în picioare şi-i întinse miliţianului buletinul. Acesta îl citi, o îndemnă să se ducă acasă şi-i spuse că-i arată el drumul. Lea Anica mergea alături şi după ce se desfăcu bine din somn începu să-i cerceteze un colţ al vestonului cu degetele:

— Subţire, de vară, constată ea.

Mai merseră un timp în tăcere, apoi ea îl cuprinse pe miliţian într-o privire şi spuse:

— Şi vezi, vara purtaţi haine deschise, albe, că astea apără de dogoare. Iarna, uite să vezi 'mneata că vă dă haine închise, că aduc căldură.

Miliţianul tăcea şi asta o cam supăra.

— Poate crezi că mint eu?...

Miliţianul îşi potrivi încurcat curelele. Lea Anica le privi cam mirată şi fără prietenie.

— Şi aveţi şi curele. De, trebuie şi ele — mai agăţi o geantă, mai una-alta... Trebuie, trebuie şi ele... continuă ea cu glas deosebit de convins, cu care vorbea tocmai despre lucurile de care nu era convinsă.

Miliţianul tăcea şi pentru că ajunseră pe strada ce răspundea la drumul care ducea spre sat, o bătu pe spinare şi-i spuse pe unde să apuce.

Lea Anica merse un timp pe stradă, apoi se opri amintindu-şi că are de făcut nişte cumpărături. Intră într-un „magazin

mixt" și ceru o pereche de bocanci. În timp ce vînzătoarea, o femeie între două vîrste, lega cutia în care erau bocancii, lea Anica puse deodată palma pe mîna ei și spuse:

— Dumneata ai copil la depărtare, în armată sau în școli.

Vînzătoarea o privea uimită.

— Am, în armată, da' de unde știi?

— Am eu semnele mele, se zgîrci bătrîna în lămuriri.

Dar pentru că vînzătoarea o privi și mai uimită, ea se înduplecă:

— Vezi, cînd plimbași sfoara și legași ochiul la nod, l-ai mîngîiat, nodul, cu degetele și ți-a fugit pe obraz dor de mamă ce trimite pachete la copii.

Luă bocancii, îi înfundă în paporniță, apoi începu să se plimbe prin fața rafturilor.

— Aveți și dril și „Diagonal marinăresc", de ăstea e și la noi la cooperativă, de ce moartea i-o fi zicînd așa? Și pînză de saci, începu ea să explice vînzătoarei ce are în rafturi.

Se opri în fața unei stambe închise.

— E stambă neagră, bună pentru soacre să poarte doliu după nurori. Ia măsoară-mi de-o fustă.

În timp ce vînzătoarea așeza metrul deasupra stambei, lea Anica glumi:

— Să nu-ntinzi de stambă, mamă, că-ți întinde Dumnezeu zilele.

— Păi dacă mi le-ntinde, întind eu și, rîse vînzătoarea.

Lea Anica băgă și stamba în paporniță și se îndreptă spre ușă. Cînd era să iasă, vînzătoarea, cucerită, o opri:

— Auzi, ia mai rămîi. Și eu stau la doi kilometri de oraș, la țară, în Valea-Danului. Ne-au venit niște bocanci mai buni pentru țară, „monolit", au pielea mai prinsă de tălpi și se răfuiesc bine cu apa și pietrele. De ăștia am luat și eu, ia și dumneata.

Lea Anica luă bocancii și porni cu pas săltat și vesel pe strada ce răspundea la drumul care ducea în sat.

Din vorbă-n colţuri şi rotundă

Cum îl sade călătorului cînd mai şi sade

ISTOVITE SAU POATE GATA SĂ EXPLODEZE de atîta înţelepciune şi experienţă închisă etanş în zicere rotată, rostogolită în dreapta şi în stînga de marţea pînă ...ţea sau şi mai rău, paremiile cele mai blajine au pornit ... dezvăluie şi desfacă muchii tăioase, vag sau violent ...nestatoare după urechea în care pică, pentru că ...hi să fie, că spinări — destule".

Această privire piezişă a proverbului pleacă aproape sigur

dintr-un reflex sau instinct de vitalitate; — maliția — rece fiind — conservă sau, oricum, cheamă la întrebuințări atente și rare. Pleacă, dar duce și la năpăstuiri devastatoare și contestatare aproape scandaloase.

Să luăm, pentru un fel de început de drum, povestea călătorului căruia i-ar ședea bine cu drumul. Aruncată de o gazdă sastisită cînd și cum trebuie între două bucate cu sarea potrivită ori înaintea făgăduielii aromitoare a unui somn întins, zicerea se dovedește lesne și repede atacabilă. De unde pînă unde?

Dacă îi șade ceva bine călătorului îi șade să mai și șadă. O călătorie izbînditâ e una cu multe popasuri, pînă cînd uiți de unde, încotro și pentru ce ai pornit-o. Și dacă drumului îi șade bine cu hanurile sau (cu încă neînregistratele de paremiologie — motelurile și hotelurile) — de ce nu i-ar sta bine călătorului cu ele?

De ce atîta grabă, cînd se știe că drumurile drepte sînt mai mereu înguste și subțiri, iar pe cele ocolite se ajunge, des, mai iute și pentru ce atîta gîfîit, cînd „te poți opri cînd te sui, dar anevoie cînd cobori"?

Mai ales că marea călătorie e oricum începută cu „opincile de la botez" către fundația săpată grijuliu altuia.

Cu ochiul în castraveți și lovitul în ciuperci

Gavrilă șovăi cît șovăi, pînă într-o joi, zi de tîrg, cînd se hotărî să-i fure boul lui Eftimie. Îi tăiase nehotărîrile pîra unuia cum că Eftimie spusese că el e din ăia care-și mănîncă și sămînța de cînepă.

— Şi dacă n-aş munci, vorba proverbului, opt ore pe zi, se mințea Gavrilă; (el era greu de pornit la muncă, de oprit se oprea ușor și singur).

Acuma, de furat boul — de fapt nu era chiar bou, era un juncan, pe care Eftimie îl creştea pentru vînzare — era lesne. Omul îl ținea legat de un dud, iar pe timp plointe îl băga într-un grajd din fundul curții. Cîinii îl cunoșteau, pe Gavrilă vreau să zic, — doar erau vecini. Şi ar fi mai preparat, pentru vreun caz forțat, cîțiva bulzi de mămăligă cu brînză, ca să le potolească și înăbuşe dacă nu lătrăturile și poate muşcăturile, măcar remuşcările lor de animale credincioase și vigilente. Da, dar Gavrilă nu vrea să se abată și să iasă din învățătura veche, că trebuie furat, mai întîi, oul și pe urmă boul. Şi asta era mai greu. Auzea el cotcodăcind găinile lui Eftimie, dar știa că într-un loc oul se găsește și-n altul găina se fălește. Bine, le-ar fi dibăcit el cuiburile din fînar, dar ouăle erau adunate seara și ziua, dacă ar fi cotrobăit pe acolo, ar fi dat față cu vreun nod de copil de-ai lui Eftimie, și ieşea altă aia. Să fi aşteptat pînă creştea lucerna și — după coasă — să-l fi ajutat pe celălalt să o urce în pod, dar nu putea zăbovi, juncul creştea iute, punea carnea pe el cu lopata, de parcă se pripea să se suie pe cîntar și să-l mîngîie cuțitul sau toporul între coarne. Aşa că Gavrilă puse ochii pe o curcă de-a lui Eftimie, care se răzleța des și o apuca preocupată și îngrijorată printr-o curea de pămînt cu ghizdei. Era limpede că oua pe undeva, în secret. Dar Gavrilă nu era precis dacă și oul pistruiat de curcă se încadrează sau se cuibărește în zicerea înțeleaptă despre calea de la ou la bou.

Își făcu drum de cîteva ori pe la Paremie, abătînd vorba spre învățături. Pleca de acolo cu capul duduind de spuneri pe nu se legau, pînă cînd într-o seară fu răsplătit. Paremie zicea că „găina vecinului e curcă".

— E-n clară! s-a luminat Gavrilă și a doua zi pîndi outoarea, îi puse sare în tîrtiță, ca să-i iuțească mersul spre cuibul secret. Îl află, o așteptă înțelept și răbdător și-i luă oul. Erau mai multe, dar el luă doar unul. Acasă, nu știu ce să facă cu oul: — învățătura nu prevedea nimic, așa că îl puse în tigaie. Încet, se dudulci la ouă de curcă și uită de bou. Pînă într-o zi — tot de joi — cînd se întîlni pe șosea cu Eftimie, care avea înfășurată pe braț și pe mîna stîngă, o funie. Mergea vesel pe talpa stîngă, și îngîndurat pe talpa dreaptă.

— Hai să ne omenim, oftă Eftimie și se îndreptă spre Costică Mat.

Băură ei cît băură la bufet și nu se înveseleau.

— Ce-ai, mă?

— Pe dracu' am, aia am, răspunse Gavrilă, care avea și oul de curcă în buzunar. Că ochesc în castraveți și nimeresc în ciuperci.

Da' dumitale ce ai?

— Am, că vine d-acolo că-l ținui pe boul ăsta ca n fabulă, de ajunsese boier numa' cu luțernă și ăștia mi-au dat doar cinci, nu opt sute, cum fusese învoiala.

— N-are nimic, îl împăcă Gavrilă, răzbunat.

Și se gîndi să nu-i mai fure nici funia cu care duses boul la tîrg. Peste noapte se răzgîndi și i-o fură. A doua zi dimineața, cînd îl auzi țipînd pe copilul lui Eftimie, bătut cu altă funie de-i linia spinarea cum liniezi hîrtia să spună unde a ascuns funia, ca să-și facă vreo țuțeică, că el și-așa mare noroc n-a avut cu carnea juncului, Gavrilă se gîndi să arunce funia boului peste gard, că prea plîngea copilul ca o streașină.

Și pînă la urmă o aruncă. Eftimie începuse să-i bată pe amîndoi copiii, de plîngeau unul ca o streașină de primăvară, altul ca o streașină de toamnă.

Ochiul stăpînului...

Într-acestea, Pop Zăbavă, leneș peste șapte sate, sătul ... norocul terciului că altfel mînca mămăliga goală, se duse ... r-o zi la sanitarul Dragomir și-l întrebă dacă are ochii ... uni. Vestea se lăți, întrebările și nedumeririle se încălecau ... nimeni nu dibăcea vreun răspuns cît de cît, acolo. Bine, ... se bolboroseau cîteva cum că o fi vrînd să facă reclamație ...ntra lui Pîrvu, văru-său, care după ce-i cîștigase cu proces ... curea de pămînt și-i prinsese vaca pe acolo, i-o luase la ...r, la primărie și el trebuise să plătească și taxă de obor ... ispașa. Așa că Pop o fi vrînd să fie precis dacă poate să ...ă deslușit litera reclamației așternută de el sau de altul ... hîrtie. Sau dacă poate să ajungă cu ochii și să-și citească ...orocul în stele sau, doar în palmă. Nu se lovea și nu se ...trivea mai nimic.

Sanitarul Dragomir îl trimise îndărăt să vină, ca să-l ...tate, cu o sticlă de țuică. Să-l stropească în ochi, ca să-i ...ză mai limpezi și mai mari. Pop Zăbavă se duse, se întoarse ... aduse. Dragomir bău singur două cești, ca să-i vadă cali... ...tea și tăria, îl ustură și pe Zăbavă cu două stropituri în ...elvitori, îi desfăcu pleoapele și-i zise că pînă aici e bine, ...chiar foarte bine. Pe urmă îi dădu și lui o ceașcă mai mică, ...ială, și-i spuse că o să-și moaie el un deget în gură și Pop ...ebuie să bage de seamă, la distanță, care buric de deget e ... scuipat și care fără. Pop Zăbavă băgă (de seamă, adică) ... porni bătut pe spinare și încurajat pe drum. El a ajuns ... poposit — la domnul Paremie, pe care l-a întrebat ...-a dreptul dacă și porcul face parte din categoria vită. ...remie s-a consultat cu amintirile, părerile și cunoașterile ...le și i-a spus că da, face.

N-a mai întrebat dacă și ochiul stăpînului poate îngrășa ... de felul ăsta, pentru că bănuia și el. S-a dus acasă, s-a

culcat și a adormit ca să-și păstreze ochii puternici de stăpîn și cînd s-a trezit le-a dat ocol la cele două vite pe care le avea, cu cîte un ochi: pentru porc ochiul stîng, la vacă ochiul drept. Ca să nu se întîmple vreo nenorocire, cu îngrășarea, dacă le-ar fi privit cu amîndoi ochii deodată, fără bună împărțeală. Și de mîncare — nimic — dacă tot le ocolea cu ochii. Mai scotea totuși vaca — Viorica îi spunea el — și o priponea de un țăruș lîngă cureaua de pămînt a lui, a lui Pîrvu acum. Acolo îi aducea doar o vadră de apă la prînz, dimineața și seara. Vaca ședea liniștită, rumega și bea apă și iar ședea. Pop Zăbavă mai venea doar din două în două ceasuri și-i da ocol, cu un ochi. Și vaca chiar se îngrășa și avea spor de lapte de dădea putineiul pe afară.

— Asta-i bagă vitamine, în vadră, s-a neliniștit văru' Pîrvu.

Și lui începu să-i crească, de mirare — în apreciere și importanță, văru-său Pop despre care zicea înainte că sînt veri nu după burtă, ci după oală, de la moși, umplută cu colarez și flori. Sau, tot așa — rudă după mămăligă crudă. Și circotaș, nemaiavînd cu cine se certa, Pîrvu începu să slăbească el.

Pop Zăbavă rămase și el într-o mirare cam la fel. Rîmătorul lăsa după el șuncă după șuncă, de-i numărai de la stînga la dreapta și îndărăt coastele și costițele, cu toate că el, Zăbavă, îi privea, îi acorda de la un timp amîndouă privirile din ochi.

S-a deslușit tîrziu nepotrivirea cum că vaca, îngrășată ziua doar cu priviri sau ochi de stăpîn, găsise în grajd, două grinzi putrede de deasupra fînarului, de unde smulgea noaptea lucernă. Porcului nu-i cădea nimic, de abia cînd a murit, doar cu un pai în gură, Pop Zăbavă i-a găsit explicația prostiei și nesimțirii:

— Taman cînd se învățase să trăiască nehrănit îl găsi moartea. Dobitocul tot dobitoc. Porc!

Cînd doi se ceartă şi al treilea, ca să cîştige, nu se mai iveşte

— Bă, acu' nu că-mi eşti văr, da' ai zis!
— Eu?!
— Tu, cine mama dracu...
— Povestea aia?
— Aia!
— Eu?
— Tu!
— Să fi zis eu, adică...
— Tu, bă, în ce naţie de discuţie ne aflăm noi acu?
— Oi fi zis, da' care dintre ele?
— Aia!
— Aia cu că...
— Las-o p-aia!
— Atunci te-o fi bătînd gîndul la ailaltă...
— E, e...
— N-am zis-o eu.
— Bă!
— Nici un bă!
— Ăsta mi-e răsăritu' şi asta mi-e crucea dacă eu...
— Mă, dau!
— Să-i sară iapa cui i-a văzut ochii, na, caz că eu...
— Mă, dau!
— Cu lopata aia!
— Cu!
— De palmă vreau să zic... lopată de palmă.
— De! vreau să zic şi eu.
— Ţi-a sărit sîmbăta, te pomeni...
— Mi-a sărit!
— Mă Airinie?!
— Bă Eftimie.

— Dai, mă? Dă!

— Mă, dau!

— Dă, mă, dă!

— Mă!

— Dai, n-ai, căscă Eftimie, cînd Airinie ridică palma și o lăsă moale, jos. C-aș fi zis eu, adică, se încurajă el, cum că ai fi d-ăia care pune laptele în sticlă și-l linge pe dinafară?!

— Ți-am zis s-o lași p-asta.

— Ba n-ai zis, am zis eu că n-ai zis.

Era căldură mare, o grămadă de grade la umbră, umbră de salcîm. Și cam așa se lungea neînțelegerea de sub pălăria lui Eftimie contra celei de sub șapca lui Airinei.

Amîndouă cumpărate atunci de la tîrg, de unde ei se întorceau cam făcuți gutui. Al treilea, ca să se ivească cînd doi se ceartă și să cîștige, cum bine și clar e prevăzut în vorba înțeleaptă, nu se ivea. Pregeta poate din cauza căldurii. Așa că greul și chinul pică tot pe ei.

Se mai odihniră nițel, își mai făcură vînt cu pălăria unul, cu șapca altul, după care Eftimie se opinti și porni iar:

— Atunci oi fi zis-o p-aia că se ține norocul după tine ca muștele după cîine în postul Crăciunului.

— Nici p-asta.

— Da' de ce? se cam enervă Eftimie.

— Nu se lovește.

— Atunci, mai caută Eftimie, aia că ești făcut de nouă tați și isprăvit de un călugăr beat.

— Nuooo... se apără Airinie.

— Cum și de ce?

— Ești prea prost ca s-o fi zis tu.

— Bravo, vere, foarte bravo! Eu prost, va să zică?

Și Eftimie, mai aprig dădu. Dete, dete, pînă stete. Cînd să dea și Airinie, dădu tot Eftimie. Stătură un timp buimaci, după care Airinie parcă amintindu-și ceva, întrebă:

— Dăduși — cumva?

Și scăpără și fulgeră și el la palme, după același tipic.

Și al treilea, al treilea nu se mai ivea odată, ca să cîștige și să le taie chinul. Pregeta, precis, din cauza căldurii. Sau găsise alte surse de cîștiguri.

Ostenind și pălăvrăgind la groapa altuia

Pentru că una din crăcile mărului — era un măr bătrîn, botan — izbucnise și se aplecase dincolo, peste palanul său „gardul", cum era pomenit în actele de departajare sau în vorbele avocatului, gard care le despărțea ogrăzile, cei doi veri, Eftimie, și Airinie, au început să-și sape fiecare altuia cîte o groapă.

Adică vreau să spun, că apropiindu-se vremea de dat în copt a merelor, ei își încrucișau potecile, bătute mai ales cînd amenința întunericul, și să se apuce de lopătat la gropi.

Mai erau și „feriți" — adică nu se vedeau, din cauză că palanul era îmbrăcat frumos și cețos de niște tufe de coacăze. Nu se vedeau, nu se auzeau, potecile erau zbicite și răsucite doar de ei, pînă cînd — într-o înconvoiere a serii către noapte — se auziră.

— Sapi, vere, sapi, aruncă Eftimie vorba odată cu lopata de pămînt, și îi fi încrezător că o să cad eu în groapa ta?

— Aș cam fi, i-a răspuns Airinie. Altminteri ar veni că muncesc degeaba.

— Nici nu mă gîndesc să cad.

— Dar dacă te-ai gîndi, ai cădea?

Văru' Eftimie n-a spus nimic, a dat înainte cu hîrșeul și lopata.

Asta pînă cînd — gropile lărgindu-se se apropiau, își subțiau depărtarea — cei doi și-au atins degetele de la picioare. La început le-a prins Eftimie pe ale celuilalt.

— Dacă nu cazi în groapa asta, îți tai degetele cu hîrșeul și ți le arunc peste gard cu lopata.

— Cad, a mințit Airinie, da' sînt înăuntru. Dă-mi drumu' să urc deasupra.

Celălalt i-a dat drumul. Pe urmă a prins și el piciorul vărului și i-a spus la fel că-i taie tot ce-i de tăiat și-i aruncă sus oscioarele cu lopata.

— Bine, vere, mi-o făcuși va să zică.

— Ți-o făcui p-a ta, mi-o preparași pe-a mea.

— Și ce, eu n-am bolovani de năduşeală și pe frunte și spinare, săpînd?

Și opinteau și „deranjau somnul pămîntului" înainte, cum avea să povestească Eftimie mai tîrziu.

Și au ajuns la rădăcinile bătrînului măr botan.

— Acum chiar că ți le retez, a țipat Eftimie.

— Doar că sînt rădăcinile mărului, taie-le dacă-ți pică bine despre partea ta.

Ajunși acolo, adică la rădăcină, cei doi veri au ieșit din gropi și și-au azvîrlit și vorbele și uneltele peste gard.

— N-ai vrut nici tu, n-am vrut nici eu...

— Oricum, tot ajunsesem la rădăcinile mărului, a zis Eftimie care era ceva mai înțelept.

— Eu ce să zic, urmă tot el. Văru' Paremie bate pildă p'în uliță că, dacă noi doi ne certăm, ar cîștiga el. Că-n actul de partaj pentru măru' ăsta botan, unchea Mița i-ar fi lăsat și lui o cracă.

— Bate el pildă așa?

— Bate.

— Uite cum facem atuncea, propuse și Airinie. Îmi arunci tu peste gard pămîntul scos cînd îmi săpași groapa și ți-l arunc și eu, tot peste palan, pămîntul scos de la groapa pentru tine și le astupăm frățește.

— Pe urmă îi săpăm o groapă nouă lui văru Paremie, înțelese Airinei și se bucură și rîse că înțelesese.

— Așa e, se înveseli și celălalt și începură să-și arunce peste gard pămîntul.

Seara, cînd a trecut pe poteca dinspre casă și pe lîngă măr. Paremie, om umblat și pe mare, a văzut groapa săpată. A zis doar hop! a sărit-o și a pornit-o vesel și fluierînd, pentru că văzuse că verii lăsaseră gropile descoperite, pămîntul de o parte și de alta a gardului era așezat lîngă adînciturі.

Fiecare pentru celălalt și amîndoi pentru toți trei.

Ca 2 în 12 de nu-l scot nici 24

Marin cel scump mergea spre tîrg cu o traistă de tărîțe și cu una de mălai și tocmai inversa prețurile maximale, băgînd etichetele dintr-o legătură într-alta, fără ca fostul jandarm Pomară, care mergea în spate pe potecă, cu un curcan subțioară, să bage de seamă. Chiar dacă ar fi băgat nu era mare lucru, Pomară nu mai avea căderea de altă dată, da' orișicît. Cînd să taie spre dealul Cotîrlăului îl văzură pe Pop Zăbavă, leneșul pe șapte sate, alergînd cu opriri mari, lungi, după doi iepuri. Aceștia nu erau prea speriați, nu se omorau nici ei cu fuga, trăseseră cu urechea, urecheați fiind și aflaseră că, dacă merg cîte doi, nu pot fi prinși, nici nu e voie. Cine aleargă după doi iepuri.... E lege și scrisă și nescrisă. Într-acestea, care nu i-a fost mirarea și a lui Pop și a unuia din iepuri, poate mai reflexiv, mai melancolic, care-i sări în încovoietura brațului 'și rămase acolo, privindu-l cu blîndețe și fără spaimă!

S-alege praful, în timpurile de azi, de învățătura bătrînească, protestă și se enervă Zăbavă, căruia nu-i plăcea carnea de iepure, zicea că e grea. Și pentru el, de...

Răsucea mustrător urechile urechiatului, cînd îl auzi pe Marin țipînd năpraznic:

— Ia-l, sergent! Și ia-i și iepurele! El n-are încadrare în proverbul cu iepurii, e în altul. Fostul sergent se repezi cu energia de altădată. Luă iepurele și-l aduse și pe Pop Zăbavă. Apoi plecă, fără să priceapă nimic, ca și pe timpuri.

— Ce sari, bă, gardul în bătătura altei ziceri? N-ai încadrare la alergatul după doi iepuri. Asta mi s-ar lovi mai bine mie; tu ești la „leneșul mai mult aleargă" și atîta tot, îl repezi Marin pe Zăbavă.

— Adică la...

— La leneș, da. Ce, ți-e că nădușești su' limbă dacă zici pîn' la cap?

— Și de unde pînă unde era să știu?

— Ia zi, cînd termini cu încălțatul, soarele e înălțat? îl luă celălalt iute, pe scurtătură.

— Cam e, recunoscu Pop Zăbavă, da' tu de unde știi? Îi fi scumpul?

— P-aproape. Știai că am băgat în plug amîndoi, unul cu alergătura și altul cu paguba, și te ții după doi iepuri.

Se recunoscură, mai stătură ce stătură, pînă li se făcu foame și se gîndiră să taie iepurele.

— Tu du-te după uscături, dacă tot ți-e înscrisul și datul cu lenea și alergatul. Da' să nu le iei din pîlcul ăla de pădure, că e prea aproape și nu intră în socoteală și proverb. Du-te mai sub coastă, că e mai departe.

Cînd Pop Zăbavă se întoarse dărîmat de povară, iepurele fugise.

— Și așa nu era prins legal, rînji Marin, alergaseși după doi și nu e voie să prinzi nici unul, iepuri adică.

— Ascultă, scumpule, legal, nelegal era alergătura și strînsura mea, începu Zăbavă să se supere încet. Legal, aș își aminti el. Apucă traista cu tărîțe și începu să-i care celui

lalt peste obraji și spinare. Da cu tărîțele, pentru că știa că la ele ține și se scumpește celălalt mai mult.

Marin se gîndi că iese mai ieftin, poate chiar în cîștig, dacă-l înjură. O luă pe îndelete, sîrguincios și ostășește, de la „arhivele mă-sii", și cînd ajunse departe, la una lungă, în care-i istorisea celuilalt cum o să intre în el ca „doi în doișpe, de nu-l mai scoate nici douăzeci și patru", bagă de seamă că Pop Zăbavă adormise și sforăia scăzut. Marin cel scump scuipă scîrbit unde șezuse, ca să nu-l spuzească bubele, și porni spre tîrg cu traistele de tărîțe și mălai, în care inversase prețurile maximale.

Piua și apa bătută acolo

Fiind rău conducător de căldură și, în general, de senzuri, domnul Paremie băgă de seamă singur, într-o seară aflat în fața focului mic și zgîrcit, că „se încălzește la față și la spate îngheață". Ba parcă, bătută de dogoarea flăcării, și fruntea i se mai împuținase, ca și cum ar fi cufundat-o în nisip încins, iar părul de la ceafă trăgea încoace la căldură și da să acopere și să astupe și puținul care mai rămînea din frunte.

Așa că domnul Paremie găsi ieșirea din situație prin îndesirea băilor de apă caldă și sărată în lighean, la picioare. Paremia, ca să nu facă prea multe drumuri, aducea piua și bulgării de sare și bătea apa cu pisălogul pînă cînd, zdrobind bulgărele, încălzea lichidul spre gradul și dozajul prielnic călcîielor și degetelor — de la mic la mare — ale domnului Paremie.

Bineînțeles că tot pe umerii și spinarea lui înghețată se resimți greutatea găsirii și schimbării subiectelor de discuție

(Parimia bătînd apa în piuă); astfel, într-o zi, cu șira înfiorată și cutreierată de căldură și cu obrajii înfășurați în aburi sărați, el îi spuse cu blîndețe gramaticală Parimiei.

— Cred că este foarte indicat să-mi aduci bereta de marinar de dincolo. Al cincilea cui pe stînga. (Am uitat să amintesc că domnul Paremie fusese, într-adevăr, marinar al flotei Mării Negre și lopătatul cu picioarele în apa sărată îi frăgezise aducerile a sau către minte).

— Da, afirmă domnul Paremie — cînd avea bereta pe cap, nu nega nimic — pe întinderea albastră mi s-a întîmplat odată să salvez o fată. Pe mal, încinsă de recunoștință, iacă... înțelegi, poate... eu am refuzat. Totul după verighetă și cu verighetă, a fost și este principiul meu.

Și iar se lasă înfășurat și plutit în aburii sărați, pînă cînd s-ar putea zice că aceștia vorbeau.

— Parimio dragă, îmi vei aduce tu verighetele de odinioară. Sînt toate în sertarul din stînga.

Parimia părăsi bătutul apei în piuă, scoase și aduse cinci verighete aurite.

— Da, le jucă domnul Paremie de sub beretă. Acestea două sînt de pe vremea Ecaterinei (el, părăsit sau părăsind, scotea și aduna verighetele, cinstit, și ale lor și ale lui). M-a lăsat cînd navigam. Astea două — mai sună el cu unghia altele — sînt de pe vremea Atenei. Am lăsat-o eu. Că ea ce mi-a zis cînd „a pus jos" mai devreme? „De trei luni ne cunoaștem, de trei luni vorbim și de trei sîntem luați. S-adună și sînt nouă luni... Așa că de-asta a venit și ăsta pe lume". „Ei, nu, i-am zis eu, copilul n-a fost cu verighetă, e din altă parte", și am lăsat-o.

— Asta, sună el pe cea de-a cincea aurită și stingheră, ți s-ar cuveni ție. Dar te-am luat începută și ți-o voi acorda după felul cum vei fi de supusă.

— Ce-mi dai, ca să vorbim degeaba? se răzvrăti Parimia și răsturnă piua cu apă bătută.

Sculatul de dimineață degeaba

— Ascultă, Parimio, ce mama Ana îi fi avînd de te scoli de o porție de timp cu noaptea în cap sau în ceafă, cum vrei? își trosni omul nemulțumit oasele, într-un vinețiu al dimineții, lipit încă de geam. Treburi presante ca să zici că ai, să arunce pătura de pe tine și să-ți smucească perna de sub cap, n-ai, nu-ți aruncă pătura, adică, și nu ți-o smucesc — perna — vreau să zic, explică el mai departe, spunîndu-și ca întotdeauna gîndirea pînă la cap și cuibărind atent vorbele aținite în urechile femeii, ca să n-o păgubească de vreun înțeles, dîndu-i răgaz să le numere odată cu boabele de fasole.

— Și să fii gînditoare după vorba cu sculatul de dimineață și ajunsul departe, n-ai de ce nu prea mai ai cum și de ce porni, dacă ai pus odată cu mine capu' sub Evanghelie cînd ne-am luat. Da' te duci pîn' la poartă și-ndărăt, ca să te învîrtești pînă asupra serii, ca găina jur-împrejurul casei.

Văzînd-o pe Parimia că dă înainte, tăcută și încăpățînată; cu alesul fasolei și știind el că mînia mare duce la prînz mic, iar Paremie nefiind tocmai el omul care să mănînce joia de unt (pentru că era într-o joi de dimineață și vinerea ca vinerea), mai merge , se întoarse de unde ajunsese, pe o potecă mai dulce:

— Că nu sînt nici ca alde Pistolan, care nu-și trezește nevasta pînă-n crucea prînzului, și cînd caută în portofel dă doar de ața de la mămăligă și femeia i-a căpătat albeață la călie, greu de vindecat. Și nici ca văru', știi cine, care-o pune pe nevastă să bată apa pîn-o scoate unt. Nu, la mine cumpătarea și cumpătul. Că dacă e să fie vorbă, cu el nu-ți ajunsi umbletul. Știi ce fac eu, cînd mă duc la tîrg sau la oraș după treburi și-mi mai rămîne timp între ele, între treburi? Mă fi lovind părerea că mă duc la o cîrciumă, o bere, un

nu-ş' ce? Nu, mă duc la un cinematograf, nu mă intereseaz
filmul, mă uit, nu fumez, nu consum şi plec, economisesc
Sau la muzee. Aleg mai ales muzeele care au şi canapele
Te-aşezi pe una, canapea adică, priponeşti ochii pe-un tablou
o maimuţă împăiată, ce s-o găsi în faţa canapelei, şi nimen
nu te deranjează. De economisit, economiseşti: de fumat n-a
voie, de băut o bere sau chiar altceva, de unde pînă unde la
muzeu? Şi cînd mi se apropie timp de plecat la ce am de făcut
plec.

— Asta e! Cumpătarea, îi mai explică el şi ceru iar lighea
nul cu apă pentru picioare, deoarece domnul Paremie obi
nuia să se spele pe picioare şi dimineaţa, nu doar seara. Spă
latul pe picioare de dimineaţă, zicea el, e la fel de bun ca şi
spălatul pe faţă.

Lopătînd şi stropind cu picioarele apa din lighean, e
începu, privindu-şi casa încărcată şi ajunsă, să spună cev
foarte încurcat — mai mult pentru el — după care, ca s
ajungi să fii cumpătat în toiul vîrstei, al puterii şi-al ajungeri
înseamnă să arăţi lumii că eşti mai mare decît norocul tău

Oricum, gîndul nu se limpezea şi n-avea cum fi explica
lesne Parimiei şi poate s-ar fi ales ceva, ori s-ar fi încîlcit
mai rău, dacă nu se întîmpla bătutul în poartă al unui băia
un nepot.

Îl chema Anton.

— Du-te şi vezi ce vrea, îi spusese Paremie nevestei, du
ce trăsese perdeaua de la geam, să vadă cine e. Şi văzus
şi ştia şi ce vrea.

— Doar că nu se potrivesc la funcţie şi la nume, că altf
se loveşte tot, ca în carte, bolborosea cătrănită în palmă Par
mia, aplecată spre ivărul porţii. Ar pica să fie după tip

„Bună ziua, primarule!"

„Răspunde tu, Ptrcule!"

Ulciorul și ulcica

Într-o zi, era miercuri, Paremie se gîndi să-și cheme finii la vizită, la masă. Temătoare de alergătură și osteneli, Parimia se împotrivi atît cît putea ea să se împotrivească.

— De ce, doar buricul finului i se vede o singură dată. Lasă să se apropie ziua de adus ploconu'.

— Nu, hotărî Paremie, consideră-i ca și invitați.

— Te pomeni că, dacă nu ți-o fi de finul Zamfir, ți-o fi de fina Domnica, aruncă Parimia și se miră și se sperie și ea de ce spusese — da' de ce-i fusese să audă ce spusese. Doar nu se cruci și nu puse palma la gură.

Paremie lăsă un timp puțin, ca să-l cutreiere cum trebuie vîrarea, să i se arunce în obraji și să se taie în muchii de cuvinte, care să taie și ele.

— Ascultă aici, Parimio, porni el încet, după ce trecu necazul, ți-am explicat eu ție odată pe scurt, dar credeam destul de pe îndelete și pe înțelese că eu am săvîrșit totul dinspre partea mea și a voastră, femeiască, cu verighetă și cel ales după verighetă. Pe tine cînd te-am luat, naș' Lazăr m-a și întrebat dacă aveai ulcica goală, i-am răspuns cu fruntea sus că da. Și nu fiindcă n-aveai lenjerie pe sub fotă sau poală, să-i fi purtat atunci, dar și zestre îmi adusesei iepuri peste deal.

Se mai odihni nițel și urmă ceva mai săltat:

— Și, pe urmă, bărbatul e bărbat, are căciulă. Îi mai cade căciula în țărînă, o scutură și o pune la loc, nu se cunoaște. Femeia n-are căciulă, are basma și odată căzută, e căzută, în țărînă sau după tufă.

Părîndu-i-se că vorbise destul și că Parimia se cam piperise și zgribulise de atîtea găleți de înțelepciune rece arun-

cate peste ea, domnul Paremie tăie mai cald încremenirea odăii şi a femeii.

— Şi i-am chemat şi într-o zi de vineri, pe fini, zi de post, iese mai ieftin: nişte fasole cu murături şi un ulcior cu apă de izvor.

— Da, dar ulciorul nostru nu mai merge la apă.

— Ulciorul nostru?

— Ulciorul nostru.

— Nu mai merge?

— Nu mai merge!

Domnul Paremie îşi privi Parimia cu bănuială duioasă:

— Nu cumva ai luat de-a dreptul îndreptarea mea de atunci, nu mai ştiu cînd, ca pentru fiecare prostie făcută sau spusă să pui cîte o boabă de fasole într-un vas?

— Nu, minţi Parimia — şi avea să se mire multă vreme de curajul şi isteţimea minciunii ei (spărsese de mult ulciorul) — am pus cîte o boabă pentru fiecare vorbă bună, de ţinut minte de la tine.

— O să găsim noi o altă ieşire, îşi bătu aprobator Paremie nevasta pe spinare.

Şi rosturile casei şi ale vorbelor fiind aşezate în rafturile lor şi pînă sub seară mai găsindu-se vreme, dădură din foarfece către fini. Că dacă le dai, le fată iapa, le ceri, le moare mînzul; că umblă gătiţi ca linşi de viţei. Pînă cînd, îmbărbătată, Parimia spuse:

— Şi sînt proşti de te umplu de purici.

Paremie rămase pe gînduri şi ea se sperie că, poate, îşi întinsese vorba mai mult decît plapuma.

— Da, spuse el, ar fi o piedică puricii ăştia. O să dai cu petrosin, D.D.T-ul e vătămător.

Şi Parimia, temătoare de osteneală, se porni să frece aprig cu petrosin lucrurile şi podelele.

Fiecare pai își are umbra lui

Domnul Paremie, în seara de colindeţe, își aștepta colindătorii sau urătorii, cum vrem; Parimia preparase covrigii care, atîrnaţi și legaţi pe sfoară, sunau uscat și arătau frumos. Întunericul începuse să se lipească de ferestre și Paremie da semne de nerăbdare, dacă nu de supărare. El stătea cu spatele proptit de sobă, ca să nu i se mai întîmple ca altădată, să intre în zisa că încălzește la față și la spate îngheață.

Acum, se înțelege, Paremie aștepta să-i bată la ușă sau să-i cînte din curte, sub geamuri, proverbele — adică cei cu încadrare precisă și definitivă acolo.

Primul care deschise ușa, trăgîndu-și sufletul, fu obositul călător căruia îi ședea bine cu drumul. El îi întinse o listă de poteci, ba chiar de magistrale bătute. Era ceva, era destul de bine și Paremie rămase mulțumit. Îi dădu un covrig și un pahar cu vin, pe care neistovitul oaspete le consumă, ca să-și respecte blestemul, plimbîndu-se prin odaie.

Pe urmă sosiră finul și fina, sfioși, și pentru că Paremie hotărîse că sînt proști de te umplu de purici, au fost așezați într-un colț dezinfectat cu D.D.T. dinainte.

Apoi, Eftimie și Airinie, vecini, care-și săpau, pe sub umbra mărului bătrîn și a gardului, gropi unul altuia și nici nu se gîndeau să cadă singuri în ele. Aici, în casă, neavînd cum săpa gropi, își trăgeau unul altuia scaunul de sub ei, atunci cînd se săltau să mai ia un covrig sau să bea un pahar de vin. Iar privirile mustrătoare ale lui Paremie rămîneau atîrnate în aer zadarnice.

Mai sosiră leneșul Pop Zăbavă, leneș peste șapte sate, și Marin, scumpul. Pop Zăbavă sosi iar cu un iepure în brațe, pentru că sărise din nou gardul în alt proverb; el uita mereu că este leneșul care mai mult aleargă și că nu e cel care aleargă după doi iepuri și nu trebuie să prindă nici unul. De asta și

prindea iepuri — din greșeală adică. Marin scumpul aduse și el o traistă cu tărîțe și una cu mălai, pe care le așează jos. „Prind bine, nu se împotrivi Paremie, nici la iepurele adus din greșeală de încălcare a proverbului, nici la traiste, prind bine, de ce să..."

Mai sosiră Stănică și Pîrvu, care nu-și făcuseră căruța iarna și sania invers. Nu erau desfăcuți bine de băutură, veniseră chiar cu o șaretă, ședeau și aproape — oricum era vreme rece, de iarnă, ger de-ți bărbierea obrajii — și se așezară tăcuți unde li s-a spus să se așeze.

Au răsturnat cîteva pahare și pe urmă au început să se certe.

— Că voi nu vă țineți de zisă și vă săpați gropi și nu cădeți singuri în ele. Cad alții.

— Că zicerea voastră nu e bine făcută, ce e aia cu subiectul în cazul dativ? cîrteau cazul călătorului, cu invidie pentru că proverbul lui intrase și în manualele școlare.

— Aia nu e învățătură comprimată! îl mîrîiau pe Gavrilă cel care se încurcase cu oul și n-a ajuns să fure boul. Dar acesta nu sosise aici, fiind, precis, ocupat cu altele.

Paremie îi asculta cu înțelegerea părintească, întinzîndu-le din vreme în vreme cîte un covrig.

— Fiecare pai își are umbra lui! aruncă el ca de obicei o vorbă, anapoda, și-i lăsă pe ceilalți buimaci, că dacă vor să priceapă, să priceapă, dacă nu „călătorul" le arată drumul.

Și pentru că tocmai atunci veniră niște colindători adevărați care explicau sub tocul ferestrei cum că:

„Frunză verde lămîiță,
Noi sîntem copii de țiță
Și-am pornit să colindăm
Pe la case să urăm",

Paremie i-a primit în casă, cu toate împotrivirile celorlalți că asta nu e proverb, e urare...

Oamenii mari au nume de străzi

După ce plecară colindătorii cu veselia risipită, aproape aruncați pe ușă de protestele mai ales ale lui Marin cel scump, care dîrdîia de necaz că de ce au fost îngăduiți în casă cînd ei aduc urări și nu proverbe, el temător mai ales fiind ca nu cumva să plece cei mici cu buzunarele sau traistele burdușite, în odaia tăiată vreme puțină de ger și de obraji roșii și glasuri proaspete de copii se lăsă o tăcere încordată și înțeleaptă.

Domnul Paremie lămuri de pe scaunul cu spetează înaltă, că anul nu se taie cu foarfeca, ci cu colindele (asta i-a sosit în *casă* neașteptat, fără să fie dospită dinainte), ca să-i împace pe toți. Le-a mai explicat pe scurt că vremea scapă printre degete, oricît ai ține pumnii de strînși.

Pe urmă, domnul Paremie și Parimia s-au dus și au așezat pe tocul ferestrelor douăsprezece foi-căuș de ceapă, cu puțină sare în ele și cu cîte o etichetă lîngă, ca să se știe care lună e plointe, care nu, care e roditoare sau care secată de toate. Și o străchinuță cu grîu special.

S-au întors între ceilalți, au dus la gură și de-ale lingurii și de-ale paharului. Paremie și-a bătut pe spinare, așa cum îi plăcea lui, pe tînăra fără verighetă acordată deocamdată, Parimia, căreia îi spusese și le spusese și celorlalți cum că o casă fără femeie e pustie pe dinăuntru și fără bărbat e pustie pe dinafară. Și iar numără prin bătaie ocrotitoare coastele nevestei tinere, rîzînd cu: „Baba mea fără șapte dinți are gură". Ceilalți — cu locuri fixate în proverbe — rîseră și se hărniceau cu lingura și paharul către gură.

După ce ceasurile și pendula veche a casei hotărîră timpul părăsit lovindu-se de timpul de găsit și de întîmpinat, domnul Paremie se duse la tocul geamului să vadă, prin foile căuș de ceapă, cum stăm cu lunile anului. Se întoarse vesel și cumplit de supărat de acolo. Cineva mîncase luna

lui aprilie. A fost prima oară cînd Paremie s-a supărat rău și public și cînd și-a scos de trei ori picioarele din apa sărată, bătută în piuă de Parimia. Își plimba privirile de la unul la altul, ca să-l dibăcească pe hoț și mîncău:

— „Asta nu, se opri la Pop Zăbavă, e prea puturos ca s-o facă. E tîlhar, dar fură tot de la el".

„Aștia cam tot pe acolo, îi îmbrățișă rău cu ochii pe Airinie și Eftimie, cei care-și săpau groapa unul altuia. Se pîrau ei pînă acum". „Gavrilă e hoț, da' e prost. Cade pe spate și-și julește nasul. De putut s-ar putea, de..." „Marin cel scump, dacă s-a lăcomit, o are băgată ori în traista cu tărîțe, ori în a cu mălai. O să văz, cînd o da să plece".

Nemulțumit, domnul Paremie se propti bine în scaun și tună aprig:

— Cineva a mîncat sau a furat o foaie de ceapă. Paguba e mare, acel cineva a mîncat o lună din viața fiecăruia. Luna lui aprilie, cînd pică Paștele. N-o să mai aveți Paști anul ăsta.

În odaie se arcui iar o tăcere încordată.

— N-are nimic, o să muriți mai tineri. Atîta vreau să vă zic vouă, ca știut să fie, capul de măgar nu albește niciodată.

Scuipă în lighean și cîțiva, cîți puteră, au văzut plutind cîteva fîșii albe de ceapă. Nici unul nu se îndesă să-i arate greșeala sau nebăgarea de seamă. Din contră, se căzneau să-l înseninеze pe domnul Paremie.

Așa că veniră bine vorbele, la început silnice, ale lui Gavrilă care, de cînd furase oul ca să fure boul lui Eftimie și s-alesese praful, se simțea încolțit de priviri. El spuse că a venit fi-su de la liceu în vacanță și că i-a spus un proverb parcă spaniolesc, cum că mai toți oamenii mari poartă numele de străzi.

Și cam așa și e, dacă te gîndești că strada mare de la oraș se numește bulevardul Cuza. Știa el, Cuza, cu ocaua lui cu tot, ce fel de stradă să-și aleagă.

Așa că și el îl roagă, în numele celorlalți, pe Paremie, să primească, deoarece n-au străzi, să împrumute numele lui uliței pe care stă, Valea Calului.

Domnul Paremie se gîndi, oftă și primi.

Paharele scînteiară sus și rubiniu.

Cireșele trec, obrazul rămîne

Într-acestea iarăși, Stănică, ieșind de la mica și îndesata petrecere de Anul Nou făcută la Paremie, o rupse cu pași harnici și legănați prin zăpada care se tăia albastru și sub bocanci și înainte.

Ajunse în fața casei lui, dar cînd văzu o fereastră luminată și fumul ieșind pe coș, o crezu repede vapor și o rupse la fugă, ținînd-o doar pe buza șoselei, ca nu cumva să cadă în apa mării închipuite, care-și învrăjbea valurile la mal, cînd socotea el, se albeau de furie.

La marginea așezării, pe o culme mică, părinții înțelepți ai satului, ales primarul Glăvan și notarul Pîrvu, ridicaseră un foișor înalt de lemn, cu scări răsucite și o platformă cu geamlîc colorat. Pentru inspecții. Adică de ce să mai coboare controlul în sat cu piciorul, șareta ori trăsura, cînd de pe uliți nu puteai vedea totul sau mai puteai și auzi vreo vorbă rea ori piezișă. Pe cînd de aici, de sus, se putea vedea ușor cum crește satul: mai un acoperiș, mai o bina nouă, mai... Se găsea ce, în camera-platformă se putea lua și o gustărică și un păhărel, geamlîcul era colorat, va să zică „viziune de ansamblu și specifică" se poate avea, gîndise și lămurise notarul Pîrvu, care avusese ideea.

Cu două nopți înainte viscolul mîncase o polată de șiță din acoperișul foișorului, de care acum era proptită o scară

lungă și îngustă. Pe ea se cățără iute Stănică și se așează în locul polatei, ca să scape de înec.

Aici îl găsi dimineața omul de ordine Pomară, fost pînă nu demult și om de armă. El îi puse în vedere, mai cu vorbă lungă și blîndă, mai cu poruncă scurtă, să coboare de acolo, că se află călare„ ca și pe o instituție".

Stănică îi răspunse că nu coboară, că se îneacă, Pomară că de unde o scoase și p-asta, Stănică — nu, că știe el. Și tot așa, pînă cînd el se dezmetici din băutură și nu mai văzu case-vapoare și nici mări cu valuri de zăpadă. Dîrdîind sus, de frig, zise că ar coborî, dar să nu-l ducă la dom' șef ăl nou, dom' Tighin. Pomară făgădui că nu, nu-l duce.

Stănică se dădu jos și Pomară îl duse.

— Las' că-l fac eu să mănînce ochi de icoană și să bea apă după pisică moartă, cocea dulce Stănică ce dospise în gînd.

Cînd ajunseră la odaia autorității, el se prăbuși, gîfîind, pe muchia mesei-birou, ca și cum ar fi fost îmbrîncit, și aruncă în urmă priviri mirate și mustrătoare către Pomară, care sta încremenit și buimac în prag. Șeful nou împrumută și el culoarea mustrător-întrebătoare a privirii lui Stănică. La care Pomară:

— Dom' șef, l-am prins pe acoperișul bisericii... al foișorului nou, vreau să zic.

La care și Stănică întrebă dacă el, ca un om cu ceva carte, are doar școala de menaj, poate sta de vorbă între patru ochi, nu ca oameni de aceeași meserie, da' oareșicum... Îl rugă, adică, pe dom' șef nou — Tighin — să-l țină puțin afară pe Pomară, ceea ce acesta și făcu.

— Dom' șef, atîta v-aș întreba, cîte ore a făcut de serviciu în noaptea asta dom' Pomară?

— Păi cam mult, n-a avut schimb...

— E limpede acum: cum să n-ai vedenii, atîtea ceasuri în cizme, adăugase poate și cu un pahar de sărbători și contra gerului.

Și pe urmă:

— Acu' spuneți și dumneavoastră, ce aveam eu să caut pe acoperișul foișorului?

Celălalt rămase nehotărît și poate ar fi găsit ceva posibil și suspect dacă Stănică nu izbucnea aproape cu disperare:

— Dom' șef Tighin, eu nu plec din odaia asta.

— Cum adică nu pleci?

— Nu mă ridic de pe scaunul ăsta, dacă nu-mi ziceți că dom' Pomară n-o să pățească nimic de la întîmplarea asta.

Celălalt cumpăni ce cumpăni și făgădui.

— Nu așa, nu așa, mai disperă o dată Stănică, vreau să audă și el și urechile lui, cît mai poate auzi, după atîta stat în picioare, că nu, și nu...

Pomară fuse chemat înăuntru și fu încredințat că pentru vedenie și aducere forțată n-o să aibă nici o pătimire, prin intervenția domnului Stănică, aici de față.

Plecară amîndoi și, pe drum, Stănică pocni cu unghia obrazul întins și țeapăn de năuceală al lui Pomară și-și mîngîie și lui fața, cu blîndețe:

— Cireșele trec, obrazul rămîne!

Porni cu pas săltat și vesel înainte, dar la un cot al drumului, mai răsuci capul și aruncă:

— Acu' du-te acasă, așază-te la masă, pune-ți căciula înainte și judecă-te singur.

Și o apucă spre cofetărie, ca să se prepare pentru alte sărbători.

Ziceri sub streașina iernii

În dimineața ce veni să-i spele geamurile cu o lumină murdară și cam sleită, după ziua în care-și tăiase porcul, vărul Stănică se trezi cu capul-tuci — (de și-l ciocăni să vază dacă e

tot al lui și șade unde trebuie să șadă) — și cu un picior care bîțîia pe sub țoale. Și care, de fapt, îl și trezise și-i tăiase somnul. Făcu repede socoteala de cam cît băuse după ce înjunghiase și isprăvise rîmătorul. Se cam aduna. Își coborî cu grijă părintească picioarele din pat și se căzni să le dea căldura necesară prin îmbrăcare și încălțare. Mergea anevoie. Cu pantalonii a mai mers cum a mers, dar la încălțări era luptă mare. Stîngul, piciorul adică, le-a primit cuminte, dar dreptul se încontra, nătîng. Atunci Stănică l-a pedepsit, ducîndu-se cu el desculț pînă la puț, unde a răsturnat o ciutură cu apă, jumătate pe cap, jumătate pe gură. Întors în odaie, cel drept s-a astîmpărat doar pînă la jumătate. A primit bocancul, dar îl lovise ce-l lovise, acu, să nu lase șireturile să nimerească în ochiurile lor. Văru' Stănică l-a pedepsit iar, a scos bocancul și s-a dus cu talpa dreaptă, desculță, jos, unde a băut o oală de vin. Nu se alesese — vinul — era tulbure, și, întors, sus, piciorul drept n-a mai bîțîit, a ascultat și de bocanc și de șireturi, care au intrat parcă singure.

Văru' Stănică, acum teafăr, a ieșit în curte și a început să-și bată cîinele cu bocancii. Lătrătorul nu se prea ferea, venea și lingea botul bocancilor, poate și pentru că pe acolo rămăseseră pete de grăsime de la porcul tăiat sau pentru că era el mic, și credincios, și lacom. Și-l privea în ochi cu lacrimi de fiară mică și de curte.

Vărului Stănică i se făcuse silă și-l prinse mirarea de ce-o fi bătînd așa cîinele. Își răspunse că parcă îi țipa curtea a pustiu fără oftatul sătul al cocinii porcului, acuma goală.

Își istovi gîndul și lămurirea pînă aici și se uită peste gard. O văzu printre și pe deasupra ulucilor pe vecină-sa Sevastița tocînd pe un cărpător niște măciuci de varză acră.

— Ce faci, Sevastă, mai vru Stănică să afle încă o dată ce face vecina.

— Ce să fac, mi-a plecat bărbatu' la moară și nu știu: să-l mai aștept sau să mă mărit...

Stănică înțelesese prea mult sau poate înțelesese doar cît trebuie și trecu dincolo, unde începu să guste din trebuitoarea și tămaduitoarea varză acră. Sevastița toca varză cu mînecile sumese și brațele voinice i se înroșiseră frumos de ger. Așa că îl chemă în casă și-l omeni cu încă vreo cîteva căni de vin. Stănică scăpă de cîteva ori mîna și poate s-ar fi ajuns la și mai jos, ori mai departe, dacă nu s-ar fi auzit bătutul porții și pașii de gospodar ai lui Pîrvu.

Stănică dădu să sară pe fereastra dinspre grădină, în spatele casei, dar nu ajunse la toc și Pîrvu îl găsi roșu la obraji, ca scos din fiertură nouă.

— Ce faci, vere, p-acilea? întrebă el, duduind podeaua cu cuii aruncați pe jos.

— D-alea nefăcute, aia fac, se învinovăți celălalt prostește.

Și d-aici a pornit cearta, de se clătinau pereții odăii.

— Că umbli cu haine de Anglie și cu petice o mie, arunca Pîrvu.

— Și pe tine te-o fi luat vodă-n ziua de Paști.

— Că treci din casă în casă după femeile altora, cum trece cîșcatul de la om la om.

— Nu stric eu orzul pe gîște, cînd am iarba pînă la genunchi.

— Așa, se repezi și Sevastița, după ce că umbli uns pe păr și uscat pe mațe, și vara stai să numeri cîntatul cucului, mai ai glas...

— Bine că am să dau, nu să iau, a răspuns și Stănică smupoda.

Și tot așa, pînă au uitat din ce se luaseră și Pîrvu mai scoase, ca să-și aducă aminte pricina, niște căni de vin, care se îndesiră, iar Stănică se duse dincolo la el, să aducă niște șorici de porc.

Şi cum zăpada se îndesa afară, ei îşi aduseră aminte că e iarnă şi nu şi-au făcut căruţă iarna, au doar sănii făcute de cu iarna ailaltă şi sînt cam păcătoşi că nu se ţin de învăţătură veche, şi le scăpă a plîns, şi se legară ca chiar de a doua zi să s-apuce de încropit o căruţă.

Căruţa făcută iarna...

După ce se constatară ei ca păcătoşi şi netrebnici pentru că nu-şi făcuseră şi nu se învredniciră să-şi facă pînă acum — toi de iarnă — căruţă în vreme de ninsoare, cei doi veri Stănică şi Pîrvu, asupriţi de cănile cu vin răsturnate se gîndiră să se apuce de treabă.

— Că altminteri o să ajungem la devenirea de o să avem casa sub căciulă, se îngrijoră şi se îmbărbătă, şi-l îmbărbătă şi pe celălalt, Pîrvu. Stănică avea roţi de căruţă, pe care le ţinea în fînar, ca să se usuce obada şi să se îmbuce bine, şi Pârvu avea un lin de cărat prune şi se gîndiră s-o înjghebe, deocamdată aşa, căruţa, ca să scape măcar de vină şi vorbe.

Se duseră, scoborîră roţile de sus din pod şi le rostogoleau şi le atingeau pe părerea de drum, de distanţă, care le separa casele—rîzînd de doar nu se tăvăleau pe jos de zicerea veche cum că roţile carului nu se întîlnesc niciodată.

— Uite-le cum se întîlnesc şi se cată şi se ciocnesc, se hîhîna de rîs Pârvu şi lovea roata pe care o ţinea subţioară de roţile pe care le ţinea la fel Stănică. Şi pe urmă îşi rostogoleau roţile pe jos, îndemnîndu-le cu palmele să se rostogolească, aşa cum poartă copiii cercurile. Şi iar se topeau de rîs că iacăta-le cum se întîlnesc şi se lovesc.

«Aduseră și linul, îl așezară pe o capră de retezat lemne, dar după ce se opintiră un timp de..., o vreme bună, și văzură că nu se leagă nimic, trimiseră vorbă după Zamfir al Firii tot a lui Zamfir să vie să-l ajute. Aceasta, mic, ager, tuciuriu, îndemînatec și fierar, potrivi roțile, dar cînd coborîri „lucrarea" de pe capră și merseră cu ea o porție de bătătură, văzură că se apleacă rău într-o parte.

Zamfir al Firii tot a lui Zamfir, care pusese și el cuțitul la gîtul porcului cu o zi înainte și-i tăiase grăsimea topită pe tingire cu băutură, nu putu să dea nici o lămurire mai ca lumea. Rămaseră buimaci și se uitau la căruță, adică la linul cu roți, ca la o altă arătare. De spaimă au intrat în casă. Stanică s-a dus la iuțeală pînă la el și a mai adus niște șunci, deocamdată neafumate, și la masa stropită — potop — au cutezat iar cu gîndul la căruță.

Zamfir, acuma, le-a dat o înțelegere mai ca lumea. Că chiar dacă e jumătea lui decemvre sărită spre sărbătoare, ei nu văd că nu mai e iarna iarnă și dă de sus doar cu ploaie?

— Dă?

— Dă!

Pârvu s-a dus pînă afară, a văzut că plouă, s-a întors în odaie, s-a uitat la ceasul „C.F.R.", care ticăia harnic și zgomotos de abia nu dîrdîiau pereții, și a zis că da, nu prea e iarnă. Și a întors și a potrivit ceasul cel mare „C.F.R." după ceasul mic de buzunar — care mergea mai înainte, ca să apropie o iarnă ca lumea și să s-apuce să facă așa cum trebuie căruța pentru vară iarna.

Și tîrziu, în aprilie, treaz, cînd îi trebuia căruța, și-a amintit că luase de la Stănică doar trei roti — și d-asta șchiopăta linul

...Eu îl las potrivind ceasurile ca să cheme zăpada și iarna.

Biblioteca Desenaștilor
Nr. 270
COJOCARIU G.

Cu musca pe căciulă
(Căciula frumoasă)

Schimbase el, Stănică, multe căciuli ocolite de muște, fie verzi cum sînt ele verzi, fie roșii cum sînt ele roșii, ca o albină sau ca două albine, fie albastre, cum sînt ele, muștele, pe mal de apă și de lac.

Dar tocmai în ziua cînd el, Stănică adică, își vîrfuise pe cap o căciulă de miel țurcan, i s-a așezat și gospodărit acolo o muscă.

O muscă obraznică, știutoare și sîcîitoare — se înțelege.

●

... — Ca să vină ea dinspre partea aia, își inspecta greșelile, prelungindu-le cu... (puncte adică). Stănică...

Musca zăbovea pe căciula frumoasă.

El, Stănică, n-o alunga. — Îi plăcea căciula.

— Să fie și să bată despre partea bolovanului de sare furat de pe prispa lui Ghică Țugulea-Uscărrufe? (Acestui bătrîn îi murise de curînd nevasta și se spăla singur și își usca, singur, albiturile).

— Nu, nu-ooo, precis nu e de acolo, se apăra Stănică de musca de pe căciulă.

Altminteri mureau vitele lui Fruginoiu. Și Stănică, deștept, vînduse bolovanul de sare lui Fruginoiu, ca dinspre parte cinstită.

...Musca tot pe căciula lui Stănică.

Și atunci aproape o luă la fugă.

●

Întîlni în drum pe copilul Ionel, chiar în fața „Prăvăliei rei sătești". Zgîrcit, dar isteț, Stănică intră acolo cu copilul Ionel și cumpără o jumătate de cantitate de halva în palmo

fără hîrtie, adică. Pe care Stănică i-a dăruit-o toată copilului Ionel.

În ideea, în ideea lui Stănică, vreau să zic, cum că musca o să tragă la halva.

Dar musca a zăbovit tot pe căciula lui Stănică. Ceea ce iarăși Stănică, rupt de supărare, a smuls o parte din halvaua copilului Ionel, s-a dus acasă, și-a pus căciula pe masă, a prins musca, a băgat-o sub un pahar și a început să mănînce halvaua în fața ei, pînă a omorît-o de poftă...

...Plînge rîsul de-astă vară

Era o căldură care juca și se țesea în pînze subțiri, cînd mai apropiate, cînd mai pierdute, și o lumină blîndă și unduită, de-ți venea să te învelești și să te rostogolești în ea cu ochii închiși.

Pe malul rîului îngust și acuma cam scăzut, Valentin cu a sa Marioară învățau să facă plajă. Mergea greu, destul de silnic, nu se lega mai nimic. Bine, sigur, mai fuseseră ei pe aici, la rîu, dar doar pentru un scăldat între prînz și amiaz, ca să mai lese și să lepede năduşeala, adunată pe spinare sau brațe, ori pe piept, în prima parte, mai aprigă, a zilei, a treburilor și muncilor ei adică. Numai că acuma se aflau la plajă (erau ucenici la o școală tehnică dintr-un sat aflat mai sus), în vacanță, și nu știau să facă plajă... Aveau cam de toate: apă, nisip, puțin dar de-ajuns, căldură, lumină, niște brînză cu pîine în sacoșe.

Le mai lipseau doar tablele și conversația.

Așa că nu știau, se bîlbîiau cum să facă plajă. Erau lîngă ei niște tufe ademenitoare și ocrotitoare — în umbră de arini, pe care ei le cercetau cu sfială și spaimă. Le era frică, adică,

să-şi ducă acolo, ocrotiţi de umbră şi priviri tresăririle mici, noi, ale ochilor, braţelor, şi în general şi aşa mai departe.

Valentin încercă să mai taie plictiseala şi căscatul Marioarei sale cu nişte castele de nisip făcute cu laba piciorului. Nimic! Atunci, deci, Valentin i-a spus:

— O să fac eu de acuma cîteva lucruri pe care n-o să ţi le explic decît la urmă.

Şi-a început să ia nişte pietre mici şi netede, cu care „mînţea apa". Le arunca, adică, în susul şi în josul apei şi acestea, pietricelele, săltau de patru-cinci ori şi apoi se înecau. Pe urmă, Valentin a rotunjit un ochi mic de apă stătătoare lîngă mal, unde a aruncat cîteva pietricele.

După asta a privit-o galeş-întrebător pe Marioara.

— Nu se înţelege nimic, l-a lămurit şi lăudat ea admirativ şi în costum de baie.

— Păi de-al dracului ce sînt, contra proverbului, că apa trece pietrele rămîn. Cînd minţi aşa cu pietricelele, ţi-am arătat că şi rîul curge, dar şi pietrele trec peste apa rîului. Şi nu mai rămîn.

— De-al dracului de deştept ce eşti? se topi de rîs a sa Mărioară.

— De! spuse exact şi fără modestie Valentin.

— Şi cu apa, cu ochiul apei, ce-ai vrut, unde ai bătut?

— Că, dacă e vorba, şi apa stă şi pietrele şed.

— Tot de-al dracului ce eşti contra proverbului.

— Tot! Şi ei se prăpădiră de rîs. Valentin, vesel şi trufaş, se apucă şi închipui lîngă marginea apei, hotărnicite cu pietre albe şi cu pietre roşii, ca pentru amnar şi iască, două, într-un fel paturi; — mai aduse şi două bucăţi măricele şi scobite de lut — căpătîi, cum ar fi, şi o chemă pe Marioara.

Stară ce stară, întinşi pe spate, Valentin vorbea multe şi de toate pînă cînd ea îl întrebă că asta ce mai e, unde vrea să bată.

— Vine de acolo, o limpezi el, că vorbele trec proverbul rămîne.

Şi iar rîseră de se prăpădiră şi se tăvăliră de rîs fiecare de partea lui, pînă ce uitară şi se prăbuşiră în ispita şi uitarea de care se temuseră atît, cînd erau ademeniţi de tufele ademenitoare şi ocrotitoare de porniri încinse, nepregătite şi necugetate.

●

...Şi toamna, în odaia posomorîtă, mama către fiica sa Marioara, aflată într-un ungher suspinat şi întunecat, ca să nu i se vadă tot mijlocul îngroşat — cu vocea şi spusa luată cu împrumut de la Paremie:

— Plînge-n tine rîsul de astă-vară...

...Şi a sa Mărioară către Valentin, aflat în cizme şi sub arme, într-o scrisoare deschisă, cu valoare declarată:

— Plînge-n mine rîsul de-astă-vară, a ta Marioară...

Într-un papuc şi-o opincă

După ce ieşi din cizme, din uniforma ca mustarul şi de sub arme, lăsat fiind la vatra sa mică, Valentin se prezentă cinstit-ostăşeşte la Stănică, pentru a cere mîna Marioarei sale, cu care învăţase să facă plajă în vara de atunci, pe malul rîului şi se lăsase cu ce se lăsase. Despre partea verighetelor, aranjase, el le închiria de la domnul Paremie, unchiul-său, care după cum se ştia avea trei: două de la nevestele care-l lăsaseră şi una de la cea pe care-o lăsase el. (De fapt şapte, pentru că le aşeza şi pe ale lui, din vremea dată, în aceeaşi cutioară).

A buimăcit o lume faptul că Stănică s-a pus curmeziş şi i-a aruncat lui Valentin ameninţarea că, dacă-i mai calcă

piciorul prin bătătură sau își mai saltă pălăria peste ulucile curții lui și-și mai strecoară șoapte printre aceleași uluci, îl măsoară și-i liniază spinarea cu un catralion de pari.

Și asta acu', după ce fata, Marioara, *pusese jos*, și copilul frumos și deșteptat prea devreme din zăbovirea dulce și lîncedă a somnului lui de copil — cum sînt toți întîmplați așa .. începea să caute și să cotrobăie prin odaie cu ochii, dinapoia mamei, după cel de al doilea făptaș, care-l iscase.

...În sat era, aruncată și așezată peste rîu, un fel de uzină electrică, care nu arăta nici măcar ca o moară, o închipuire a cuiva, a unui moșier, Viereanu, care-și mutase jocul cu morișca de pîrîu aici. Mai tăiau satul și cîțiva stîlpi cu cești pentru becuri, bune de ochit cu mai mereu praștia de copii, pistruiate de lepădăturile vrăbiilor ori ciorilor.

Valentin, întors din armată cu ceva cunoștințe într-aceasta, ceru încuviințarea și ajutorul părinților înțelepți ai satului — primarului Glăvan și notarului său respectiv, — aceștia încuviințară și Valentin dezmorți mica uzină și stîlpii de pe șosea sau chiar instalațiile, cîte erau, de prin case.

Oamenii își puseră iar lămpile cu gaz în colțuri uitate de odăi. Sau le mai țineau și le luau în mînă pentru ziua și fapta cînd pîrleau porcii. Paiele se împuținau și ei luau podoaba ultimă a victimei din urmă a iernii cu flacăra ridicată de la fitilul lămpii casnice. Asta pînă cînd... Și aici începe povestea.

Pînă cînd lumina de bec a început să se întrerupă între anumite ceasuri. S-a repetat de cîteva ori, pînă ce tot Pop Zăbavă, leneșul, a venit înaintea agerimii celorlalți:

— Valentin taie lumina, ca să se vadă cu Marioara.

Frumos era că chiar așa și era.

Și mai ales joia și sîmbăta, cînd Stănică avea treburi la tîrg și nu se știa precis dacă întîrzie.

Cîteodată, se înțelege, îl prindea tăierea electricii și în cîrciuma din sat și se rîdea cu îndemnul:

— Săi, Stănică!

Și Stănică fugea ca să-l prindă pe Valentin, pe întunericul fără de lumină electrică, cu fie-sa Mărioara.

Glumele se îndesau, se zicea că el sare și noaptea doar într-un papuc și-o opincă, ca să-l prindă.

Și tot așa...

Pînă cînd tot Pop Zăbavă, leneșul peste șapte sate, a băgat ochiul în observație că Stănică merge la brațetă cu Valentin, după și înainte de tăierea luminii. Și a mai băgat tot el de seamă că, în loc să-și bată fata pentru păcatul de cu vară, îi lasă să meargă tot la brațetă în fața lui. Pe Valentin și pe Marioara, adică.

Și tîrziu, tîrziu de tot — nici nu mai știu a cui a fost băgarea de seamă — s-a văzut că, atunci cînd Valentin tăia lumina electrică, văru'Stănică, îmbiat de ceilalți să-și cate și să bată fata, într-un papuc și-o opincă se ducea la vecină-sa Sevastița a lui Pîrvu de peste drum și gard. Sevastița cea cu brațe roșii și rotunde.

...Și la nunta lui Valentin cu Mărioara, în curtea lui Stănică, vara:

— Al dracu' Stănică...

— Minciună cît turnul Colții de mare.

Și cînd dispăru Valentin și stinse iar lumina; unul aruncă:

— Săi, Pîrvule!

Nu cîntă ea, privighetoarea, pe o cracă uscată

Foarte a mirare a stat lumea și repede i s-a cusut gura, în ziua cînd Valentin și-a lepădat cămașa cadrilată și a îmbrăcat una albă și s-a dus la a sa Marioară, ziua-n amiaza mare, treaz-luminat, și a cerut-o de nevastă.

Şi Stanică, tată şi socru, a primit.

— Băiat condiţional, ar fi spus şi a spus-o Manole, tractoristul cel pistruiat şi năucit de femeile plimbate cu tractorul.

●

Se întîmplase într-un fel, de fapt în amîndouă felurile sau situaţiile tot aşa: se săturaseră amîndoi — şi Stănică, socru, şi tată, şi Valentin, ginerele — să se vadă unul cu Sevastiţa, vecina, nevasta lui Pîrvu, seara sau noaptea, pe întuneric, atunci cînd Valentin, în calitate de electrician (o meserie învăţată la armată) stingea lumina în tot satul de la mica uzină. Şi se săturase şi Valentin să-şi vadă Marioara sa, fata lui Stănică, tot atunci, în ocrotirea întunericului nopţii, netulburat de grupul electrogen.

Bătea primăvara în frunze mici şi muguri rotunzi şi parcă speriaţi de cine ştie ce, şi se alcătuiau tufele cu umbre şi adăpostiri vinovate, ocrotind, făcînd degeaba sau de prisos întîlnirile de sub întunericul luminii electrice tăiate.

Nunta a fost hotărîtă în prima duminică după duminica Tomii.

Greutatea venea d-acolo că nu se putea face la casa mirelui, care, chiar dacă „nu-şi prinsese deştul sub ladă", trebuia, avînd meserie, s-o facă la el, în satul şi la părinţii lui. Ai lui, ai lui Valentin, părinţii, locuiţi peste deal, distanţă de trei sate, s-au pus curmeziş că nu, nu vor mireasă începută şi şi-au aruncat punctele de vedere peste culme, cum că, în caz de nuntă la ei, primesc şi se înghenunchează în faţa sorţii, dar o să servească la ciorbă linguri cu fundul găurit, ca să vază o omenire că al lor copil a luat mireasă sau nevastă începută.

S-a dus mirele *condiţional*, Valentin, dincolo, peste o coamă de deal, să-şi înduplece familia, bogată, dîrză şi de neînduplecat.

— „Omul e ca sacu'! ţipa taică-său. Bagi în el şi pe urmă vezi că n-ai unde-l mai aşeza în casa.

Pînă la urmă, Valentin, de data asta ca fiu, în satul Surpaţi, a recunoscut că da, aşa e, el poate părea şi fi tot ce vor ei.

Şi, tot aşa, încovoindu-se ca fiu ascultător, i-a înduplecat să vie la nunta lui. Dincolo, peste coama dealului.

...Era, parcă am mai zis, o primăvară plăpîndă şi grăbită şi ameţitoare, ca nişte pete de zăpadă pe ea şi pe dealuri, de parcă ar fi purtat un pardesiu scurtat, în carouri.

Ai lui Valentin veniră în duminica aceea de după a Tomii, în două brişti.

Şi a început nunta, cu aşezări posace ale rudelor despre partea mirelui de o parte a mesei, pieziş, cu veselia rudelor miresei, pe de altă parte, în vizavi. Mitul Oifăleanu, vioristul, căuta să arunce punte de cîntec şi legătură între naţii de rude cu invenţia nouă de cîntare a lui: „Foaie verde sufleteşte"... Nunta n-a zbuciumat şi ameţit chiar zilele toate ale unei săptămîni — de luni pînă luni — că s-a întîmplat, aruncată peste ciorba de potroace, de la capăt de masă, vorba naşului.

Pentru că a zis Paremie, care era în capul mesei, bătînd cu palma pe umerii şi chiar pe omoplaţii miresei, privindu-l duios pe ginere:

— Nu cîntă ea, privighetoarea, pe-o cracă uscată...

Şi tocmai frumuseţea zicerii a picat rău sau alături de înţepenirea încruntărilor posace de rude.

Pentru că tăcerile dospite şi acrite lung se potriveau şi se loveau mocnit, ocolind strâchinile. Se spunea despre partea neamurilor mirelui Valentin:

— Pană de puică în coadă de cloşcă...

La care, dugos, cei din partea miresei spuneau neauzit pe sub sprîncene şi cu buzele subţiate:

— Te pomeni c-o fi cîntat cocoşul lor pe gardul nostru...

Faptul galeș a venit de la Ghică Borceag și Mitu Ciuplitu, gestionari destoinici la „Prăvălioara sătească", care ținîndu-se de gît se aoleau așa:

— Norocul lor!

— Care?!

— D-aia!

— Păi nu! Păi da!

— Tu bei și vorbești de animale, i s-a întristat și umbrit ochii lui Mitu Ciuplitu, de gîndire.

— Caz de vită.

Ghică Borceag, lopătînd cu lingura în strachină, l-a întrebat așa, mai mult din umăr:

— Care?

— Avantajul vitei e că intră în burta omului!

— Care! nu-l slăbea celălalt cu neînțelegerea rămasă în lingură.

— Adică m-am concentrat să-ți spun că omul mănîncă găini, porci, și ele nu se duc direct în mormînt. Doar omul.

— Care? l-a mai întrebat sughițat Ghică.

La care întrebare Mitu Ciuplitu s-a lăsat și el pe-o rînă, pentru lipsă de discuție ca lumea. Într-acestea, însă, nuntașii s-au mai îndulcit, adică părinții și rudele dinspre partea lui Valentin am văzut că partea femeiască n-are doar buze subțiri și rele, iar despre partea bărbătească a fost mai lesne prin ridicare mai îndesată de pahare.

Și totul s-ar fi isprăvit bine, dacă unuia dintre nuntașii de peste culme nu i se făcea rău. Iar nevasta dornică să o prindă dimineața în curtea ei, cu găinile, curcile și rațele ei, nu-l ruga pe Stănică, socru nu (?), să le împrumute șareta.

Stănică a zis că șareta cu cal cu tot e plecată.

— Nu e plecată, a spus nevasta ce trebuia să-și vadă bătătura cu soare, găini și rațe — pipăind și numărînd roțile șaretei mici, aflate în curte.

— E plecată de mult, explica treaz și încruntat rău Stănică.

— Bine, dar... aproape lăcrima femeia, plimbîndu-și degetele pe spițele șaretei, și pe coama și botul umed — răbdător — al calului.

— Sînt ale mele toate, explica Stănică treaz (nu băuse mai nimic), dar au plecat de mult...

După ce s-a liniștit femeia, domnul Paremie l-a întrebat, ca naș, pe Stănică, ce a vrut el să zică.

— Așa sînt eu, l-a lămurit Stănică, decît să dau ceva cu împrumut, mai bine nu-l văz dinainte, decît să nu-l văz pe urmă.

Și nunta curmezișă, posacă și așa, s-a risipit și spart lute. Calul n-avea nici o vină. Și nici Mitu Ciuplitu, care-l poreclea, mîngîindu-l și scărpinîndu-l pe celălalt, pe Ghică Borceag, cu „erizipeluleee, erizipelul meu..."

Cîte-am tras și nu m-am ras...

„Cîte-am tras și nu m-am ras — nici acuma nu m-oi lunde", se îmbărbăta slab și neconvins Manole, foindu-se pe patul din vagonul dormitor al tractoriștilor.

De abia bătuse anul de cînd ieșise pe tractor și cartea de muncă i se pistruiase cu cîteva mustrări — ba una scrisă cu avertismentul bătut și la mașină și semnată și de mînă fusese trimisă și acasă, la părinți.

Slab și necopt, cu o bască — obișnuita și zgîlțîita bască de tractorist izbucnită deasupra capului — Manole îl auzea [illegible], prin somn, pe Bușe, șeful stațiunii S.M.T., spunînd în [illegible]e ce-și potrivea ochelarii pe nasul încovoiat, așa de

încovoiat încît părea că are nepermisa curiozitate de a i se uita în gură:

— Caracteristic! Anormal, dar caracteristic.

Și acesta, Buşe, adică, îi deretica pe urmă prin cartea de muncă.

Și Manole sărea de multe ori din aşternut și se plimba și chema:

— Vino dumneata după claia aia de paie, și-mi dau eu două palme singur, dacă nu sînt băiat robace. Da' să auzi ce se întîmplă.

Și se întîmpla cam aşa..

Aici, la Surpaţii Vechi, unde pe atunci, prin apropierea și pe deasupra anilor '52, nu prea pătrunseseră tractoare, vara, Manole fusese trimis pentru două lucrări: să facă trei transporturi ziua cu saci și pe urmă să se odihnească. Ca să are seara sau noaptea. Cum îi venea lui. Contract aveau cu S.M.T.-ul din Urlaţi.

...Vară, cîmpia clocotea și unduia depărtîndu-se și apropiindu-se potolită, prăpădită ori bucurată de căldură. Batozele înfulecau lacome snopii de grîu, cutremurîndu-se de plăcere. Manole transporta harnic sacii de grîu, pentru obţinerea chitanţei nr. 1 pe raion, de trei ori pe zi.

Astea mergeau bine, dar venea seara, cînd mustratul tractorist trebuia să are miriștea tunsă scurt și jos.

Venea seara cu nenorocirile ei.

Lui Manole, cu basca izbucnită pe cap, îi veneau fetele sau — ce dacă? — femeile pe tractor, să le ducă în sat, fie la Cămin, fie acasă, fie la cinematograf. De două ori le-a dus și la chermeză.

Se cățărau seara pe tractorul lui blajin care fixa cu farul linia ca trasă cu unghia ori cu sfoara pînă la tufa de cătină, de unde vrea să pornească el brazda.

— Că, du-mă, Manole, pînă acasă...

— Că, hai pînă la cinema, rulează Mielu (acesta era operatorul).

— Că, hai, pînă la chermeză.

Şi pe drum şi mai ales la chermeză, ele, după ce-i ziceau, pe drum, „că dacă nu găseşti buze dulci, ţi le lingi singur", îl lăsau stingher şi neghiob. Mai veneau cîte unele, verighetele, şi-i mai aruncau cîte un „îmi placi ca o cămaşă de sîmbătă" sau „eşti viteaz de tai mămăliga-n două"...

Manole pleca mîhnit, cu tractorul, şi-şi cînta singur:

„Tu mă credeai nasol,
Că pentru tine mor;
Dar eu nu sînt nasol,
Ileano, drama mea".

Şi s-apuca noaptea iar să are, dar n-apuca mulţi handri, dormea pe ogor şi în duduitul maşinii.

A doua zi, mic, necopt şi puţin sîsîit cum era, jurîndu-se să nu i se mai întîmple, i se întîmpla iar, şi se mai găsea şi cîte una să-l ispitească legănat: „mult e pîn' la rai, dar pînă-n iad, e doar un gard şi ş-ăla-i spart"... Şi-l lăsa în drum necopt şi cu motorul duduind... A ajuns să tragă brazde doar după miezul nopţii.

Dar părea că, pe măsură ce-şi apropia cu tractorul brazdele de hotarul mărginit de cătină, se apropia şi lăţea şi geamul mereu neadormit al lui Buşe, care-l pîndea să-i îmbogăţească şi împestriţeze cartea de muncă. Şi cînd termină tot şi se îmbărbătă slab iar cu ... „multe am tras, şi nu m-am ras"..., văzînd geamul neadormit şi aprig al lui Buşe, el se gîndi că se cam apropie şi ameninţă timp de tunsoare.

Toader şi cinci sute

Păun al Firii lui Piţurcă, din comuna Vaca, se pomeni că se trezeşte într-o dimineaţă foarte înfumurat.

Starea nu-l buimăci, şi-o agonisise el mai de mult, cînd cu picătura, cînd cu lingura, dar luat acu' aşa pe nemîncate-

lea... După ce-şi dădu ocol cu ochii pînă la degetul mic de la piciorul stîng, se constată bucuros, teafăr şi trufaş. Sări apoi iute şi îngrijorat din pat şi îmbucă ceva la repezeală, ca nu cumva să-i prindă urechile vreun cîntat de pupăză pe burta goală şi să-i trăsnească gura toată ziua.

Contra neprevăzutului se stropi totuşi şi cu ceva odicolon. Pe urmă îl prinse mirarea şi bănuiala că nu poţi fi fudul doar faţă de obiectele, lucrurile neînsufleţite din cameră. Şi alea puţine, pentru că lui, banii ce-i ieşeau din socoteală îi depunea. Privi îngăduitor la puţinul dimprejur şi pînă la urmă se hotărî să-şi plimbe sentimentul sau starea şi s-o ducă neapărat pînă în satul natal. El şedea acuma tot într-un sat, dar mai apropiat de calea ferată, cu staţie, adică haltă, aşa că putea auzi mai repede şi duduitul şi fluieratul locomotivei. Răspundea aici de un centru de creşterea viermilor de mătase şi, normal, şi de tăierea frunzelor de dud. Şi, la el, înfumurarea adunată cu picătura plecase nu ca la alţii, cu nasul în sus, de să nu-l ajungi nici cu strănutatul, nici cu prăjina, plecase cu fruntea şi ochii pironiţi mîndru în jos. Încît doar unul mai bătrîn observase şi aruncase:

„Ce are, bă, ăsta de se uită aşa fudul în jos, ca cîn' ar avea mereu bocanci noi?"

Cam aşa o porni spre satul natal, aflat după măgură, Păun al Firii, de parcă s-ar fi dus peste munţi.

Se îmbrăcă, îşi puse un costum întunecat, îşi îmbrăcă degetele mîinilor de la mic la mare şi de la dreapta la stînga cu mănuşi tuciurii, cu toate că era cald şi-şi luă un baston. Cînd să treacă peste pragul odăii, îşi aplecă fruntea şi capul de parcă, scund şi neplouat la timp cum era, l-ar fi putut atinge şi clinti stinghea de deasupra. Porni pe şosea, săltîndu-şi sus picioarele şi întinzîndu-le lung, ca şi cum ar fi mers pe ace. Ca să i se vadă cusătura şi dunga pantalonilor. Umbra lui de-abia îl mai ajungea şi lovea călcîiele. Merse el fudul ca musca-n lapte pînă la bufetul din comună, unde făcu semn

celorlalți să stea jos pe scaune, să nu se ridice — și bău un sirop. Ieși aplecîndu-și din nou fruntea sub pragul de sus, pe care nu-l atingea și porni înviorat spre satul cel natal. După încovoietura măgurii întîlni un cioban care-i fusese coleg de bancă la primară; se făcu că nu-l cunoaște, îl întrebă cum îl cheamă, ce face și unde se duce. Acesta, pe care pustietatea munților și a stînelor îl îndemnase la citiri și spuneri, i-a răspuns scurt despre numărul oilor și de unde venea și unde le duce:

— De la văi la munte,
Toader și cinci sute
Și-și îndemnă măgarul așa:
— Ciuș, Costică, la inimă drum.

Păun își continuă și el drumul și văzu în stînga niște copii care adunau spice de grîu. El explică, arătînd cu bastonul, profesorului sau pedagogului, ce-o fi fost:

— Spic cu spic, patriei, snop, bine, chiar foarte bine.

Îi mai înțelese și îi lămuri și pe niște lucrători ai pămîntului, care nădușeau la prașila porumbului, că e bine, e foarte bine așa cum lucrează rotunjind cuibul cu toate că nu se potrivea. Și nu auzi sau se făcu că n-aude ce-i aruncă unul din urmă:

— Ăsta n-o fi logofătul Trancana, cu mămăliga-n basma?

Ajunse și la frații săi din sat și, în vremea prînzului laolaltă, îi limpezi și pe ei că n-au de ce se plînge, au de toate în sat de la șosea cu asfalt pîn' la...; ca și cum ei s-ar fi perpelit de nemulțumiri. Pînă cînd una din cumnate, mai piezișă, nu mai putu și aruncă:

— Nu-i fi d-ăla cu ce e pe el și pe culme, ferească Dumnezeu de vreun foc, că n-are ce arde?

Păun al Firii o privi îngăduitor și mîhnit și porni înapoi trist. Mai bău un sirop și în bufetul din satul natal. Și-l mai învioră doar mirarea sau nepriceperea unuia aruncată peste o ulucă de la marginea satului.

— O fi d'al Firii? Că, dacă nu e cine e, cine e, cine e să nu mai fie?

Şi el, Păun, mergea săltat ca pe ace, şi umbra mai scăzută d-abia mai încerca, fricoasă, să-l mai atingă şi ajungă.

Cartea şi partea

Metodistul casei de creaţie dintr-un fost raion, tovarăşul Matache, un om scund, grăsuţ şi cu un început prestigios — pentru îndeletnicirea şi obligaţiile sale — de chelie intelectuală, şedea în faţa instituţiei şi-şi ştergea gîtul năduşit cu o batistă cît un pogon, imprimată cu motive naţionale. (De fapt cu flori locale, mai ales brînduşi). Îl sîcîiau pantofii noi, încălţaţi în ziua aceea, care după ce că-i încălecau şi striveau degetele, mai şi scîrţîiau aproape necuviincios.

Se organizase o *duminică model*, un festival dat de mai multe sate într-o comună de deal. Şi tocmai în ultima clipă, cum se zice (pentru că înştiinţarea sosise cu vreo două ore înainte), s-a anunţat venirea şi participarea — ca să asiste, se înţelege — a tovarăşului Zidaru însuşi din partea centrului. Într-un tîrziu sau într-o vreme, acesta sosi şi coborî dintr-o maşină lungă şi destul de strălucitor vopsită.

— Tovarăşul Zidaru?

— Da.

— Tovarăşul Matache, se recomandă Matache şi-i scîrţîră pantofii înfiorător, pînă ce Zidaru, ca să-l scoată din încurcătură, scoase din maşină o femeie înaltă, oacheşă şi destul de apreciabilă.

— Tovarăşa Carmen, secretara noastră.

— O cunoaştem, o cunoaştem, e pornită de pe meleagurile noastre, greşi Matache şi fu vitriolat de privirile femeii,

care lucrase o vreme pe aici, la un teatru de păpuși, și cîntase și la un restaurant.

— Altfel, cum merge munca? veni o întrebare.

— Păi, cum știți și dumneavoastră, muncă și muncă. Zici cultură, zici alergătură, cugetă metodistul Matache.

Zidaru o prinse pe Carmen de braț și întrebă neutru și neglijent:

— Tovarășu'...?

— Matache, se mai recomandă Matache o dată.

— Ceva obiective pe aici poți să ne arăți?

— Cum să nu, se poate?

Și el le propuse să meargă să vadă noul stadion. Porniră. Zidaru înainta la braț cu tovarășa Carmen și Matache în spate, ca să nu i se audă scîrțiitul pantofilor, din pricina căruia tovarășul Zidaru strîmbase de cîteva ori din nas și obraz. Ajunseră, văzură, gazon-gazon, porți-porți și cîțiva bătrîni care jucau care șah, care table pe bănci, fie la peluze, fie la tribuna întîia.

— E bine, foarte bine, îi explica tovarășul Zidaru secretarei. Tovarășul?

— Matache, își recita celălalt o parte din buletin sau din actul de naștere.

— Da, exact, putem să pornim spre Surpați parcă, la duminica model?

Celălalt încuviință, ajunsese la mașină — Matache, firește, cu doi pași în urmă, ca să nu se audă scîrțiitul groaznic a pantofilor. Se urcară în mașină. Acolo:

— Tovarășul? întrebă Zidarul din spate, de lîngă Carmen, secretara.

— Matache, Costică Matache.

— Altceva, greutăți, dificultăți?

— Atît ce v-am spus: zici cultură, zici alergătură.

Au ajuns la Surpați, lume colorată în costume naționale, pentru duminica model, echipe de fluierași, formații de dansa-

tori, lipseau doar solistele de muzică populară, care mîncaseră o groază de înghețată și nu mai puteau să cînte. Ca să mai treacă timpul de revenire, Matache l-a condus pe Zidaru pe la bibliotecă, unde-l aștepta altă încurcătură. Bibliotecara știa titlurile cărților, dar nu știa autorii. Și mai avea și vreo cîteva cărți primite noi și neînregistrate.

— Las' că ai tu carte și cărți, da' o să-ți ai și partea ta, o amenință cătrănit, șoptit și nădușit, Matache pe bibliotecară.

Pînă la urmă i s-a spus totul lui Zidaru, că solistele mîncaseră prea multă înghețată și nu mai puteau, răgușite fiind, să cînte, la care el a propus să cînte Carmen, secretara, ceea ce ea a și cîntat. Și la plecare, înainte de a se urca în mașină, Zidaru l-a chemat pe Matache.

Tovarășul? a uitat el iar.

— Matache, Costică Matache.

— Totul a fost bine, a fost foarte bine.

Și motorul a duduit și a pornit. La care, pe urmă, și Matache s-a dus la bibliotecară și i-a spus că e bine, e chiar foarte bine, că așa e: cînd ai carte, ai parte... Doar seara, acasă, cînd își scotea pantofii cu chin, a răbufnit în fața nevestei:

— Zici cultură, zici alergătură.

...Ca mireasa la moară

Era o moară ca toate morile, dar poate ceva mai harnică. Avea adică două coșuri, unul pentru grîu, altul pentru porumb, un deal, „dealul morii", cum e mai aproape în toate satele, un cazan sau o baterie de făcut țuică ceva mai sus pe malul drept al iazului, și, din cauza asta, roata morii învîrtea

zdrenţuia nemiloasă multe pălării sau căciuli ameţite. Pe morar îl chema Cicerone, dar pentru că numele era cam anevoios şi niciodată scăldat şi repetat în putina de botez a părintelui Lixandru, lumea îi zicea Mertic, mai ales că el era scund, îndesat şi niţel cam dublu.

Erau mulţumiţi de el, „rînd ca la moară" nu prea era, pentru că vara spăla şi curăţa coşul şi roata de porumb, şi vărsa şi măcina doar grîu în amîndouă, iar toamna spăla coşul dinspre partea grîului şi măcina mai mult porumb. Uiumul îl lua cu o cană mare de tablă, după ochi, după sac, sau baniţă vreau să spun, cu încuviinţarea omului. Avea în moară şi o cămăruţă rostuită bine, cu sobă cu plită, pat, masă, ba chiar şi cu două afişe cu avioane şi cu măşti de gaze, rămase din timpul războiului. Şi era o plăcere să stai şi să auzi, ales timp de toamnă ori iarnă, duduitul sobei din odaia lui Cicerone-Mertic, deasupra trecerii şi zbuciumului apei de dedesubt.

Femeile, măcar, treceau greu de ispitirea asta. Mertic bănui sau băgă de seamă, şi atunci cînd una venea înroşită de frig sau oboseală, cu baniţa de grîu ori porumb purtată pe cap, el îi spunea să se odihnească şi să se încălzească în odaia lui. Acolo, o ruga, ca pînă-i face măcinatul, să-i prepare o ciorbă de peşte. (Avea patru vîrşe: două puse înaintea morii, şi două după moară). Prindea adică două neamuri de peşte: una care intra în vîrşe după momeala din rîme sau mămăligă, doar din lăcomie sau prostie, dinaintea morii, şi alta care intra în vîrşele de din mai josul morii doar din foame şi ameţeală. Soiurile erau la fel, clean sau mreană, doar că cei prinşi mai jos păreau mai dulci.

Femeile îl găteau. Mertic le mai ţinea un pic cu:

- Vezi că acu' a băgat alde Oneaţă grîu cu gozuri. Mai stai de-un rînd să se spele roata.

Şi femeia stătea şi pleca tîrziu, ori cu făina de grîu albă ca lacrima, ori cu mălaiul roşu ca aurul şi obosită la fel

COLOCARU

Se înțelege, nu plecau așa de tîrziu, ca să se zică: vine seara, pleacă dimineața și lumea mai și zice că a dormit aici.

Și toate se legau bine, pînă cînd Mertic auzi de prea multe ori în aceeași zi — o duminică — la horă, niște vorbe aruncate și legate rău așa: „Stai ca mireasa la moară" și iarăși „stai ca mireasa la moară".

Se întoarse mohorît către moară și se hotărî să se însoare. O știa pe Didina, una din nepoatele, multe, ale lui Paremie. Secase odată iazul, adică el ridicase stăvilarul de mai sus ca apa morii să se ducă pe matca rîului, și el cu Didina prinseră pești, rîzînd, cu lanterna, în basca lui și în basmaua ei. Mai făcu asta o dată, dar altfel. Timp plointe fiind, el pusese stăvilarul astfel că apa ieși ceva-ceva dintre maluri și ei prindeau acum peștii mici și cîteva mrene mai mari, prin iarbă. Și tot rîzînd. Și tot așa și așa, au căzut și în altele, și pe urmă au zis să facă nunta la moară. Domnul Paremie a încuviințat, notarul Pîrvu a cîrmit ce-a cîrmit din nas, cum adică mireasă și nuntă la moară? — și nunta s-a făcut acolo, iar masa tot acolo, întinsă între cele două coșuri de pe scocurile cărora curgea și mălai și făină.

Tristețea sau nepotrivirea a fost pe urmă.

După ridicarea și răsturnarea paharelor nuntașilor și plecarea lor împleticită pe potecile „împletite", care duc și înapoi de la moară, Cicerone-Mertic și-a dus tînăra nevastă în odaia morii. Și atunci ea a văzut un șoarece și a sărit din primele minute ale primului ceas al primului pat conjugal.

La ceea ce, pe loc, și Cicerone s-a povîrnit singur pe-o parte a patului și s-a hotărît să dea foc morii, ca să omoare șoarecii.

Și i-a dat foc.

Dar focul a fost mic și plăpînd, atît de pipernicit, încît a putut fi stins de pălăriile și căciulile umplute cu apă ale celor zăboviți sus, la cazanul de țuică.

Şi Didina, mireasa, s-a întors morăreasă; bărbaţii veneau ca altădată, femeile, cu baniţele pe cap şi zăboveau ca să le iasă mălaiul sau făina curată, în odaia în care soba duduia deasupra zbuciumului rotund al apei.

Mertic-Cicerone era trimis din ce în ce mai des — seara de Didina — să predea uiumul, proprietarului, unuia Jenică. Şi în odaia morii începuse să zăbovească mai mult bărbaţi, care se cam îndesau de la o vreme la moară.

Pe două, pe nouă

Cînd văzură că aşa nu mai merge, n-are cum să mai meargă, s-alege praful, ei, adică Din, croitorul, şi Savu, cizmarul, se văzură siliţi, pe două-pe nouă, la o ieşire urgentă din situaţie. Au încercat separat la început, dar n-a ieşit nimic. Croitorul se îmbrăca tot prost, încropit, cu pantalonii ca nişte semne de mirare ori exclamare rău aşezate, căutîndu-şi prin schimbare mişcată locul potrivit la sfîrşitul gîndirii zise sau scrise; privitor la încălţările lui Savu, era mai înlesnită constatarea despre felul cum se potriveşte cizmarul cu încălţările lui făcute personal: doar văzîndu-i faţa şi ochii care priveau chinuit în sus, bănuiai lupta dintre degetele de jos încălecîndu-se şi duşmănindu-se în umblători.

— Zici Din, zici clin, zicea lumea, duminica şi în spatele şi în faţa croitorului Din.

— Zici Savu, ai zis... şi aici gura duminicală a lumii rovăia, negăsind un cuvînt care să sune la coadă nici potrivit cu numele, nici cu meseria.

— Zici Savu, zici Savu, se spunea, ceea ce era şi mai rău, pentru că aducea a „polocrul" nebunului localităţii, „Trei seamantane".

— Ai zis „Trei geamantane", ai zis „Trei geamantane".

Așa că cei doi, întîlnindu-se la pescuit și cu vîrșe și cu undițe pe malul rîului și neizbîndind , s-au trezit vorbind:

— Îmi scapă, mîna, explică Din, croitorul, și d-asta îmi iese mereu un clin în plus și...

— Ața lungă face noduri și se rupe unde e mai subțire, îl înțelese și-l explică pe celălalt Savu, cizmarul.

— Și mie, urmă tot Savu, mi-e milă să tai de unde e mai mult, din piele adică; da, tai, dacă zice el, clientul, că-i vine la picior. Da' rămîne, fir-ar al dracului, rămîne! Și d-asta-mi fac...

— Rămîne?

— Rămîne!

— Și d-asta crezi că cizmarul n-are *umblători*, sau hai, *tropotei* ca lumea?

— D-asta.

— Și croitorul cum că ar avea clinul după el...

— D-asta, că le face din resturi.

Se priviră, se înțeleseră și-și înțeleseră durerea și neîmplinirea.

...Zi de vară, fără întîmplări mari, deasupra lor și a rîului moțăiau niște nori albi, rătăciți. Și, ca dintr-odată, atunci cînd scoaseră și undițele și vîrșele, se loviră în priviri, în înțelegere și propunere. Se văzură semănînd și la înălțime, sau măcar ca bust — și la lungimea și lățimea picioarelor lăsate pe nisipul cald și mărunt de pe marginea rîului. Și au rămas așa: ca Din, croitorul, să-i facă lui Savu, cizmarul, două rînduri de haine pe an sau la comandă din care unul să-i fie oferit cadou lui Din, la fel, ghete sau bocanci, făcute de Savu pe care să-i ofere *una surpriză* tot lui Savu, cizmarul. Se mai gîndiră să-l ia în înțelegerea lor pe Dodică, bucătarul și cofetarul localității, care slăbea, nemîncînd, de-i numărai coastele. Dar nu-l chemară, pentru că mînca prea mult la masa altora, neîntocmită de el.

Așa că Din și Savu își făceau vizite în familie. Din lepădîndu-și hainele în antreul lui Savu, iar Savu, în duminica ce urma, lua încălțările în casa lui Din.

Și au urmat tot așa: adică Din, croitorul, cerea două perechi de ghete bune sau bocanci buni lui Savu, și Savu, cizmarul, cerea două costume de haine bune, lui Din.

Pe urmă nu mai pot să știu, adică aș putea ști, dar mai departe tot nu se ajunge și se încurcă și mai rău.

Buturuga, cerul și carul

A fost la început o tulpină firavă și plăpîndă, ca orice primă alcătuire, izbucnită de pămîntul lui Pop Zăbavă, chiar la buza șanțului de drum subțire, care lega Răscăieții de sus cu Răscăieții de jos. Omul s-a mirat o porție de timp — cît se putea mira el în lenea lui, ca să nu obosească, și se gîndea încet și anevoios, ca mai mereu, c-o fi vreo mlădiță de nuc sau de prun și ar mai aduce ceva în casa cea golașă unde nevastă-sa, tot pe potriva lui, cînd ploua spăla străchinile și cînd bătea vîntul mătura odăile.

Omul a îngrijit și oblojit tulpina cu jurnale — iarna — ca să n-o mizdrească iepurii, el neștiind în fața cărui fel de arbore sau copac se află și zăbovește. Creștea ciudat și noduros tulpina și Pop Zăbavă tot se mai mințea cu gîndirea c-o fi măcar stejar sau gorun, cu sămînța brodită anapoda aici, în cîmpie, stejar ori gorun sub umbra căruia să-și tolănească zile de vipie — lenea.

Pînă ce, într-o zi, Sică — un vecin — pipăind nodurile, fapt negii trunchiului, îi spuse celuilalt că se nimerește,

precis, să fie o corcitură de măr sălbatic, cu ceva ce nu știe nici el.

Atunci l-au apucat pe Zăbavă rarele lui porniri de hărnicie repede și supărată.

S-a apucat cu securea și fierăstrăul să taie tulpina devenită trunchi și a rămas doar „trupina", adică buturuga.

Și de aici începe de fapt povestea buturugii. Ea nu s-a mulțumit să fie doar mică, a păstorit pe lîngă ea niște lăstari naivi, cărora le adulmeca și sugea seva. Și tot așa, pînă ce oamenii se uitau la ea ca la altă minune. S-a lățit așa de tare, încît și-a putut îngădui să-și lase noaptea (neștiută), și cîteva părți de putregai.

— Cum — obștește se știe — orice buturugă vrea, n-are tihnă, nici dinspre partea de sub pămînt, nici dinspre cea de afară pînă nu răstoarnă un car. Și cum la fel de bătrînește se știe, putregaiul lucește sau arde noaptea. Buturuga asta, lățindu-se, mărindu-se, nu mai putea să răstoarne nici un [illegible]

Altfel ieșea din proverb și, după ce ieșea, se alegea și praful și nici n-ar fi fost povestită aici. Așa că și-a lăsat dinadins o margine de putregai lingușitor și strălucitor pe lîngă părțile zdravene.

Ca să ademenească de pe cer carul mare; buturuga mare a mișcat din părțile fosforescent lucitoare ale bucăților ispititoare de putregai din noapte, către cer. Nimic! Carul mare de pe cer a clipit frumos și țeapăn din știutele stele alcătuitoare.

— Nici măcar ultima stea-roată?

— Nici! răspundea carul mare.

Buturuga mare și-a orientat luminile către carul mic cu aceleași făgăduieli cum că nu e pusă pe răsturnări. De altfel au căzut cîteva stele neștiutoare, dar cînd au văzut despre ce este vorba, s-ar fi făcut mai bine farfurii zburătoare.

Și, de atunci, buturuga mare a început să crească puieți pe buza cealaltă a drumului, a lui Airinie, poate în nădejdea că vreo buturugă mică o să se lupte cu vreun car mic de pe șosea.

Și ea așteaptă și se usucă și iar așteaptă, și nu știe că șleaurile carelor mari sau mici s-au schimbat de mult, pe alt drum și ele nu se mai lasă răsturnate.

Cu telefonul

PEAGU ŞI IFTIMIE ERAU VERI. SE DUŞMĂneau de mult şi din mai multe motive. Numai că Peagu (ăsta îi era „polocru"; îl chema Perţea, dar lui îi convenise mai mult porecla şi muncise să şi-o acrediteze în sat) era om de serviciu la Sfatul popular al comunei Toceni. Iar Iftimie ajunsese portar la Sfatul popular al raionului.

Unul din punctele de pornire ale dușmăniei lor fusese un rînd de meri. O unche, care-i venea de-a-ntîia lui Peagu

și de-a doua lui Iftimie, murise și nu lăsase acte de partaj asupra acestui rînd de meri. Un an, doi, trei l-au cules pe rînd, adică două toamne Peagu și o toamnă celălalt. Cum însă rîndul era în apropierea casei lui Iftimie, lui Peagu într-o toamnă cînd îi veni rîndul la cules i se păru că merele sînt mai puține decît se aștepta, așa că îl acuză pe văru-său că i le fură noaptea. „Bine, i-a zis acesta. Ca să isprăvim povestea, o să-ți plantez eu ție un rînd de meri în tabla ta de pămînt, și pînă dau în rod culegem jumate și jumate." S-au înțeles, dar după ce merii au dat în rod, Peagu a constatat că vărusău îi plantase mai mulți meri cretești și mai puțini meri domnești, deci nu se respecta proporția rîndului moștenit, alcătuit și el din amîndouă aceste soiuri de meri. Și a continuat să culeagă un sfert din ceea ce producea rîndul, acum al lui văru-său. Apoi, prin 1950, Peagu l-a acuzat într-o ședință pe văru-său că atîrnase mai demult într-unul din merii săi aflat la marginea șoselei o cămașă verde și că pîndea cu bîta și lovea pe oricine nu-și ridica pălăria sau ce avea pe cap în fața cămășii verzi. E drept, au spus unii că Iftimie atîrnase o cămașă într-un măr, dar nu se putea ști precis dacă era verde, sau năclăită de nădușeală, sau murdară. E drept, au mai spus unii că stătea cu o bîtă, dar păzea niște juncani.

— A atîrnat, sau n-a atîrnat? a întrebat răspicat un trimis al Sfatului, care purta o șapcă mare, albă de vată, mult mai largă decît capul lui și al cărei cozoroc îi cădea sîcîitor peste ochi.

— Da, de atîrnat a atîrnat, au răspuns oamenii, luați-l repede.

— Și stătea cu o bîtă pe marginea șanțului?

— Stătea, da...

— Nici un da. Stătea?

— Stătea.

— Atunci, bine că lămurirăm și luminarăm și problema asta!

Și Iftimie a fost expropiat de rîndul de meri și trecut în altă categorie socială, pentru juncani și restul de pămînt.

Peste cîțiva ani, în perioada cooperativizării totale, președintele Sfatului a primit următoarea scrisoare de amenințare:

„Nu-ți mai bate joc de lume cu fapte și cu ademeniri viclene. Ca să duci lumea la ruină și la pieiri. Că tot de ruini și de pieiri o să ai parte curînd-curînd. Crezi că nu ești marcat, dezastrul pe care-l faci și te așteaptă ziua. Oamenii stau fugiți pe lunci ca hunii și tătarii și alte neamuri spurcate. Că pentru faptele tale va suferi toată familia ta patimi, că nu vor ierta cîte ai făcut, nu mai lași loc de bună ziua și vrei să *supremezi* lumea ca să iei *prema* la 1 mai. Da poate de unu mai o avea Dumnezeu grijă de voi, și din voi cine a făcut bine, bine găsește."

Peste cîtva timp apăru la gazeta de perete a comunei o scrisoare deschisă *„către foștii clăcași"*, semnată de Peagu. În ea, cam pe la mijloc, se spunea: „Aș vrea să ne aducem aminte de viața grea pe care o duceam odată, de ticăloșia și cîinia boierilor, care parcă n-aveau sînge de român, ci de mîgîn. Și sincer să le comparăm pe toate cu cele ce se petrec astăzi. Venea primăvara, eram cu toți la curtea boierească a lui Matei Colonie să ne dea pămînt în dijmă. Venea secerișul. Săptămîni întregi înotam în pogoanele măsurate de boieri cu pasul sau cu cordeaua. Plecam toți ai casei și luam cu noi mîncare: mămăligă, castraveți și zarzăre. Alături de noi, la umbra șirii, boierul spinteca puiul, gusta din sticle diferite, încheind cu cîteva pahare de vin. Împinși de nevoi, trimiteam copiii prin zăvoaiele ce le posedam, de stăteau fugiți ca hunii și tătarii și alte neamuri spurcate... Și ei au avut parte de ruini și pieiri." Și scrisoarea deschisă continua așa mereu.

Învîrtindu-se pe la Sfat (găsea el ceva de făcut), Peagu văzu de scrisoarea anonimă de amenințare, care era comentată în rîs.

„Haiti!" își spusese auzind că se repetă povestea cu hunii și tătarii și ruinele și pieirea... Dăduse fuga și rupsese scrisoarea deschisă *„către foștii clăcași."*

El fusese cu o seară înainte la Marin Fiertu și i-o dictase. Acesta era un tînăr cam la treizeci și ceva de ani. Se spunea că fusese făcut de fata lui Matei Colonie cu vizitiul curții. Fusese ținut o vreme la un schit de călugări de lîngă Cozia și apoi trimis la școli. Se întorsese după cîțiva ani în sat, cu priviri cam rătăcite. Oamenii spuneau că-i crăpase capul de carte. Cum să intre atîta învățătură într-un copil de vizitiu? Fiertu muncea, mergea, vorbea, se purta ca toți oamenii. Numai o dată pe an, de Blagoveștenie, se ducea la Lacul Bălțat, un lac cu apa cam sărată, cu o pipetă în mînă, din care zicea că picură apă dulce pentru pești. Să aibă și ei în sfînta zi de sărbătoare cîte o picătură de apă dulce. Era singurul motiv pentru care era socotit cam într-o parte; nebun.

Avea un scris frumos, și oamenii mai treceau pe la el să le scrie cîte ceva mai deosebit. Așa făcuse și Peagu. Îi dictase scrisoarea deschisă, și pe urmă n-o mai citise, așa că nu știa de adăugirile puse de Fiertu de la el. După ce a rupt-o, s-a interesat dacă cineva aflase de potriveli.

N-aflase nimeni.

Liniștit, se duse la Sfat și spuse că numai văru-său Iftimie putuse să trimită scrisoarea de amenințare. Dar nimeni nu-l luă în seamă, pentru că de scrisoare se rîsese cît se rîsese, și pe urmă fusese uitată.

Peagu nu s-a astîmpărat.

A bătut seara la ușa lui văru-său și l-a tras pe acesta, cu un aer îngrijorat și secretos, în odaia bună. Acolo l-a întrebat dacă mai e cineva în casă afară de nevastă-sa. Cum nu era nimeni, a început:

— Iftimie, ca văr ce-ți sînt și ca om al Sfatului (așa își zicea el, dar, am mai spus , pe la Sfat se învîrtea fără nici o treabă), trebuie să-ți spun că e prăpăd mare pe capul tău.

— Ce prăpăd? se mirase celălalt.

Peagu îi spusese povestea cu scrisoarea către președintele Sfatului.

— Bine dar nu e mîna mea, n-am scris-o eu.

— Ai scris-o, n-ai scris-o... de păscut, tu ești păscut. A doua zi, Iftimie s-a dus la Sfat, dar președintele era cam sîcîit. Nici n-a apucat el să-i spună bine pentru ce a venit și i s-a zis să mai aștepte, c-o să se constate bine totul. Prin totul, nici președintele absent și nici Iftimie nu știau ce se înțelege.

Pe urmă el n-a mai întrebat nimic, ieșea în sat și stătea pînă seara tîrziu pe drum cu oamenii. Doar-doar i-o spune cineva ce se mai aude cu povestea lui.

Într-o seară se întoarse mai devreme acasă și-și găsi nevasta cam fîstîcită. Din camera vecină auzi un fel de clifăit. Deschise ușa și-l văzu pe Peagu opintindu-se să sară pe geam, cu un picior pe rama geamului și cu altul băgat într-un putinei cu lapte, de unde nu-l mai putea scoate.

— Ce faci, vere, aici?

— Pe dracu fac, aia fac, gîfîi celălalt, căutînd acum să sară pe geam cu putinei cu tot. (Peagu, om scund, se vede că pentru a ajunge la pragul geamului se sprijinise pe putinei și-i scăpase piciorul înăuntru.)

— Păi stai, vere, că nu se pleacă așa dintr-o casă de om.

Luase un vătrai de la gura sobei, îl apucase bine pe vărușău de mijloc, i-a scos putineiul din picior și a început să-i cerceteze fluierul cu vătraiul, pînă cînd a ajuns la gleznă. Ajuns la gleznă, a lovit mai tare și i-a spart-o.

L-a luat prietenește de braț, l-a dus în camera cealaltă, unde era nevastă-sa, Dragomira, care torcea. L-a dus ca pe-un musafir.

— Pune o oală la fiert, îi spusese Iftimie nevestei. O oală de țuică, nu vezi că avem vizită?

Dragomira pusese oala.

Oala a fiert repede, și cei doi veri au început să ciocnească.

— Noroc, vere!

— Noroc, vere!

Altceva nu-și spuneau.

Femeia se uita la ei. Era o femeie nemaipomenit de voinică și de muncitoare. Își făcea treburile ei cum îi plăcea.

Ultima oară, Iftimie, o prinsese cu un funcționar de la ORACA. Ea îl trimisese la MAT să cumpere niște vin. (Arvuniseră ceva, și deoarece Iftimie se întorsese mai devreme de la MAT, ea îl bătuse doar pentru faptul că venise prea devreme).

După cel de-al șaptele „Noroc, vere!", „Noroc vere!", timp în care cei doi nu-și mai spuneau nimic, uitîndu-se unul în ochii altuia și pe urmă la ea, Iftimie cercetător, Peagu ca la o izbăvire, Dragomira se înălță în picioare, mare. Parcă umplu odaia, care se făcu mai neîncăpătoare, și lucrurile de acolo deveniră mai mici, făcîndu-i loc.

— Faci examinație, ai? se repezi ea la Iftimie.

Îi arse ochii cu două palme. Cum acesta nu-și revenise imediat, îi atinse și obrajii. Iftimie găsi repede ușa și ieși.

— Ce dacă a fost? Las' să fie, numai eu muncesc aici.

Peagu își pipăi piciorul. Se uita în ochii ei, așteptînd răsplata durerii.

- Și tu ce stai, mîlcoșitule? țipa Dragomira la el. „Și-l băgă furca de tors în piept. Hai, îmbracă ușa!

Peagu mai arătă o dată spre gleznă. Dragomira se năpusti iar cu furca.

— Vrei să-ți scot ochii? Ia-ți piciorul în mînă și să nu vă mai văd neamul. Asta e!

Peagu ieși și el.

■

Peste cîteva zile, Iftimie plecase singur la oraș. Lucrase pe unde găsise, și pînă la urmă ajunsese portar la Sfatul raional.

Peagu își cumpărase un bocanc ortopedic, ceruse în cooperativă un loc potrivit pentru beteșugul lui, venit, — zicea el, — de la o căzătură de pe un șopron pe care-l șițuia.

Fusese o vreme îngrijitor-șef la grajduri. I se spunea „ofiter de serviciu la grajd", pentru că toată ziua dădea numai porunci celor trei băieți pe care-i avea în subordine. Porunci de felul: „Vitele trebuie duse la apă cîte una și nu cu înjurături și huiduieli la vaci, că vaca are nevoie de liniște cînd bea apă".

De asemenea, făcuse și un orar al grajdului: deșteptarea a 5, țesălatul la 6, mulsul la 7, furajul la... adăpatul la...

Pînă la urmă ajunsese și el om de serviciu la Sfatul popular al comunei.

●

Era vară, pe la ora patru după masă, și o căldură de curgea nădușeala pe Peagu rîuri-rîuri — și pe piept, și pe spinare. Era aproape singur la Sfat. Numai din biroul stării civile se auzea glasul lui Curelea, care întocmea actele de căsătorie ale unei perechi cam trecute care trăiau împreună de vreo patru ani, dar nu se luaseră oficial. Îl auzi spunînd ca întotdeauna:

— Va să zică, nimic la „boală transmisibilă", apăsînd pe *trans* și spunînd *sibilă* încet, de parcă limba i-ar fi plutit pe deasupra sunetelor.

Curelea mai trînti gluma lui amărîtă că omul nu poate scăpa de trei lucruri în viața asta: de naștere, căsătorie și moarte, se mai auziră cîteva pahare ciocnite — oamenii or fi adus ceva de băut. Pe urmă, Curelea încuie ușa biroului și plecă și el.

Peagu rămase singur în Sfat. Nădușeala îl năpădea rău și l gîdila, așa că se duse la o găleată cu nisip pentru incendii și-și presără țărînă pe piept și pe spinare.

Își presăra numai cînd era singur, pentru că președintele îi pusese în vedere să nu-l mai prindă că face așa ceva, că dacă o să treacă cineva pe acolo o să creadă că ei sînt un sat de înapoiați.

●

Era adunare generală la C.A.P. și lumea trecea pe șosea. Peagu ședea la geam și se uita. Nădușeala începuse iar să-l potopească și el privea pieziș și acru la cei ce treceau.

„Uite-l pe Buligă (acesta era un brigadier de la grădină). Parcă-l aud vorbind — se gîndea Peagu. „Tovarăși, eu am fost născut între barabule, acolo m-a pus mama. Eu, tovarăși, mă fac negru la obraz cînd văd că planta e galbenă". Și o să termine cu: „Eu, tovarăși, prin asta strig trăiască comuna noastră scumpă!" și-l închipui Peagu. Mare lăudăros! E drept că de scos scoate, grădina e bună, dar de ce să se laude..."

„Uite-o pe Orița (era moașa comunală). Mare deșteaptă! Cică: „Tovarăși, să terminăm odată cu moașele *imperice!*" (De fapt, și Peagu știa de curînd că se zice empirice de la doctor, care o corectase). Și uite-o și pe verișoară-sa. Altă deșteaptă! Se duce ea la învățămîntul agrozootehnic lecție de lecție și, întrebată o dată de inginer la recapitulare, zice: „Eu, tovarășu' inginer, la tema asta am fost, că știu că ningea afară, dar nu știu precis dacă era lecția asta, da de nins ningea."

„Și domnul Obrocea, ăsta cu pardonu-n două luntri, muncește o săptămînă la cooperativă și una la G.A.S."

„Si Cumilate, directorul cimitirului, s-a săturat de sforăit acasă, de ce să nu mai sforăie și la ședință?" (Trecea pe șosea un bătrîn de peste optzeci de ani.)

Și Marancea cu palmele în buzunar. „Tovarăși, mărfuri ca la prăvălioara noastră sătească nici la Londra nu găsești. O fi avînd ștampila în buzunar?" (Marancea, responsabilul

prăvălioarei săteşti, era foarte înţepat pentru că avea ştampilă. Se certase o dată cu preşedintele Sfatului şi-i aruncase: „Eu ştampilă, tu ştampilă, ce tot te încrezi atît?")

„Uite-l şi pe Perete. Asta, ce e a lui e a lui, zideşte bine". (Perete era brigadierul cu construcţiile cooperativei).

„În fine, vine şi Guran. (Acesta era preşedintele cooperativei.) O să-şi frece mîinile în prezidiu. 'Tovarăşi, încăputarăm şi luminarăm şi problema asta. Să trecem mai departe şi să nu vorbim la marele general.'"

Pe drum mai treceau oameni, dar lui Peagu i se acri.

Peagu se enervă că toţi au un rost, muncesc, fac ceva, şi doar el e om de servici la Sfat. Cine ştie cum şi de ce, îl găsi vinovat pentru toate pe văru-său, pe Iftimie. Aşa că pune mîna pe telefon şi chemă Sfatul raional. Ii răspunse chiar Iftimie.

- Alo!

- Da.

- Raionul?

— Raionul.

— Cine e la telefon?

— Eu!

— Cum eu, care eu? (Peagu îl recunoscuse de prima dată)

— Eu, portarul.

— Păi zi aşa. Ce e aia eu? Eşti nou în muncă, se vede, tovărăşele. Cîţi ani ai?

- Patruzeci şi şase.

- Ani în muncă la Raion, te-am întrebat.

— Patru, răspunse celălalt, cam pierit.

Mde, învaţă-te să vorbeşti. Aici e preşedintele din Luceni. Vreau să vorbesc cu tovarăşu vice Butaru.

- Păi e pe teren, vine pe la nouă seara.

- La nouă?

- La nouă.

— Bine, noroc! Şi vezi cum răspunzi la telefon cînd te întreabă cineva. E sugestia mea personală.

Peagu puse telefonul în furcă, rîzînd în receptor.

La ora opt, cînd se gîndea cum o să vorbească cu Butaru, el primi un telefon.

— Alo! Sfatul din Toceni?

— Da.

— Cu cine vorbesc?

— Cu Peagu.

— Peagu? Care Peagu?

— Peagu, omul de serviciu.

— Bine. Tovarăşul preşedinte e pe-acolo?

— E. Acu îl aveţi.

„Asta e văru-meu, îşi spuse Peagu. M-o fi cunoscut la prînz."

El se duse într-un colţ, bău o cană cu apă, deschise şi închise uşa pe dinăuntru tare, ca să se-audă în receptor. Se întoarse şi răspunse cu vocea preşedintelui.

— Alo, da!

— Tovarăşul preşedinte?

— Da, tovarăşul Sandu, preşedintele.

— La telefon e Butaru de la Raion.

— Bună seara.

— Bună seara.

— Uite ce e, tovarăşe Sandu. Ai acolo un om de serviciu, Peagu parcă.

— Da.

— Nu prea se conformă la dispoziţii. Într-o zi i-am spus să se ducă la văduva Fira Zamfir să-i spună să vină la Raion cu încurcătura plăţii pensiei pentru două luni. Ne-a spus că-i vine peste mînă, că văduva stă departe, în culmea unui deal.

Şi el nu urcă dealul vara, are icneli. Aşa că vezi şi dumneata ce faci cu el.

— Bine, o să văd, tovarăşe vice.

— Bună seara.

— Bună seara.

Era să pună receptorul în furcă şi să-l înjure pe Iftimie, dar de la celălalt capăt al firului auzi:

— Tovarăşul Sandu?

— Da.

— Bine că n-ai pus receptorul în furcă! Să ştii că în legătură cu casa nouă de oaspeţi a voastră, Raionul nu poate aviza nimic. În camera aia din spatele Sfatului stă tot tovarăşul Icu?

— Tot.

— Ei, spune-i să-şi găsească o gazdă în sat, amenajaţi-o. Depărtaţi niţel mai sus centru ăla de lapte de lîngă ea, şi o să aveţi o casă de oaspeţi de nivel regional. Nu zic eu bine?

— Ba da, tovarăşe vice, o să...

— E, să trăieşti, şi vezi cu văduva aia, să fie trimisă la noi.

— Bună seara, răspunse Peagu prostit, şi cu vocea lui de toate zilele, uitînd să şi-o prefacă. Pentru că „nu zic eu bine" era vorba obişnuită a vicepreşedintelui Sfatului raional. Butaru.

Rămase mohorît şi descumpănit cu receptorul în mînă. Era Butaru, îşi spuse. „Cînd i-oi fi zis eu că nu mă duc după hodoroaga aia de Fira? Poate în somn, dimineaţa, ori pe la amiazi, cînd aromesc, sau seara".

●

A doua zi dimineaţa era cu văduva Fira la Sfat.

— Alo, Raionul?

— Da,

— Sfatul din Toceni. Am adus pe văduva Fira Zamfir

— Pe cine?

— Pe văduva Fira Zamfir.

— Şi?

— Păi aşa aţi cerut!

După puţină tăcere:

— Cine este la telefon?

Peagu recunoscu vocea vărului Iftimie, dar răspunse cuminte:

— Peagu, omul de serviciu.

— Nu avem, tovarăşe, nici o văduvă pe lista noastră de azi şi nici... Aşa că noroc!

— Noroc!

Peagu se întoarse către Fira Zamfir, văduva, o femeie bătrînă, îi spuse că firul telefonului e defect, puse receptorul în furcă şi o lăsă acolo.

Ieşi în faţa Sfatului, ţipă la nişte băieţi de la centrul de lapte care puseseră nişte bidoane pline lîngă trepte, ba chiar şi pe trepte, pentru că era dimineaţă şi Sfatul părea al nimănui, o casă ca oricare alta: preşedintele şi secretarul veneau pe la nouă-zece. În ziua aceea trebuiau să treacă pe la grădiniţă.

Peagu intră din nou în birou, văduva îl văzu rău şi ieşi.

Peagu se aşeză pe scaun şi oftă:

— Bine, vere!

Zăcu un timp pe scaun, pe urmă ieşi şi se aşeză la aer, pe banca din faţa Sfatului.

Văzu un copil care mergea fără chef la şcoală aşa că îl trimise să umple o găleată cu nisip bun de sub rîpa Melcilor. Umplu şi el o găleată cu apă, mătură şi scutură birourile. După ce termină şi băiatul aduse nisipul bun pentru transpiraţie, el nu mai avu ce face.

Se îndîrji iar, deşi nu era ora, împotriva lui Iftimie.

Puse mîna pe telefon.

— Vreau Raionul! porunci el.

Stătu un timp cu receptorul mut la ureche. Își dădu seama că n-a făcut decît să ridice receptorul. Așa că învîrti de cîteva ori manivela mică și neagră a telefonului pînă cînd obținu Raionul.

— Raionul?

— Raionul.

— Cu tovarășul vice Butaru, ceru Peagu cu vocea lui Sandu, președintele.

— Păi nu e. Va să zică astăzi sîntem în 15, mîine în 16. Pe 18 îl puteți găsi, că e chemat sus, la o plenară. Sau mai bine pe 19, că poate nu vine direct aici.

— Pe 19 la ce oră?

— Păi, ori de dimineață, ori, dacă are teren pe la nouă seara.

— Bine, să trăiești. Rămîne după ora nouă.

Și astfel continuă și nu se isprăvește telefonul dintre cei doi veri. Vorbesc între ei în timpul zilei, se recunosc, cîteodată își respectă dispozițiile pentru că nu știu care dintre ele e adevărată.

După ora nouă seara, ei nu se mai recunosc, vorbesc cu seriozitate și răspundere despre lucrurile și lucrările comunei sau ale raionului.

Trec zilele, trec lunile, poate or să treacă și anii, și ei nu știu că după ora nouă seara vorbesc unul cu altul. Își fac binevoitori sugestii și propuneri. Unele se respectă și se înfăptuiesc, pentru că erau hotărîte de mult să se facă, și le auziseră de la președintele Sandu sau de la vicepreședintele Butaru. Altele nu, pentru că le veneau lor atunci în cap.

Ziua, cînd nu se recunoșteau la telefon, se alergau unul pe celălalt, potrivit unor dispoziții propuse de ei. După ora nouă vorbeau respectuos, călăuziți și încărcați de răspunderi.

Încăierare

CASA PĂREA CĂ NU ARE AMINTIRI. ŞI MINŢEA, minţea de mult pentru că era invidioasă pe scări, pe coridoare. Scările şi coridoarele, treptele lor, măsurau prin pantoful, bocancul sau sandaua (cu care erau cercetate) întristările sau bucuriile celor ce urcau sau coborau.

Scările aveau întotdeauna ceva numai al lor.

Casa rămînea albă şi mare şi era invidioasă pe scări.

Duşmănia mocnea, dura de mult.

Dar într-o zi casa s-a revoltat pur și simplu.

Eu trebuie să spun că această casă fusese a unui director de pușcărie și acesta o ridicase cu meșteri zidari și tîmplari care mai aveau doar o lună, numai o lună de ispășit. Lor nu le convenea să fugă. Lucrau la această casă cu toată sîrguința. Fiecare mare meșter pe partea lui. La prînz li se dădea castronul cuvenit de fiertură și pe urmă reglementarele ore de odihnă. Adică erau puși într-un fel de libertate. În cele două ore de odihnă ei plecau la gară unde furau.

Cine cum putea: portofele sau geamantane. Meșterii zidari furau în gară sau prin apropiere și după ce trecea ultima lună plecau acasă, la nevestele sau la neamurile lor, la țară sau la orașe și acolo deveneau oameni cinstiți sau nu deveneau oameni cinstiți.

În urma lor veneau alți meșteri zidari de la pușcărie, în ultima lună de ispășire, completau ceea ce făcuseră ceilalți după cum le convenea lor.

Din pricina aceasta, casa n-avea nici un stil, arăta ca o adunătură de camere aruncate una peste alta, una alături de alta.

Ciudat era însă faptul că în haosul și harababura casei exista totuși o unitate: pe dinafară semăna perfect cu o pușcărie. Pe dinăuntru era o așa răsucire de coridoare și scări, încît totul era o desfrînare de linii. Meșterii zidari, hoți, parcă dinadins voiseră să dea o ultimă dovadă a îndemînării lor.

Contraziceau, batjocoreau exteriorul disciplinat al casei, cu vagabondajul interioarelor.

Directorul închisorii s-a mutat la parter, într-un apartament alcătuit bine, cum trebuie, iar toată adunătura de slugi (și ea neplătită, toți erau pușcăriași în ultima lună) fusese cuibărită pe sus, unde chițcăiau de plăcerea lipsei de organizare și de simetrie a scărilor și coridoarelor cu care îl obișnuise și îi torturase pușcăria.

Numai șoferul avea o cameră izolată deasupra casei pentru că el trebuia să se odihnească.

Casa sumbră și severă suporta mînioasă tot dezmățul și toată veselia care exista pe scările și coridoarele ei.

Și a început să-și rumege pe îndelete furia și tencuiala ca să arate odată și odată ce se petrece înlăuntrul ei; directorului închisorii care habar n-avea de nimic, (nu ieșea din apartamentul lui de la parter) nu urca pe scări și nu cutreiera coridoarele.

Deci casa își consuma mocnit mînia și tencuiala, se șubrezise destul de mult și aștepta doar un vînt sau un viscol mai puternic, care s-o ajute să dezvăluie, ca o mînăstire, desfătările și dezmățul din lăuntrul ei.

Și aici ea a greșit sau poate n-a greșit cine știe ce.

Pentru că după ce a fost naționalizată s-a prăbușit.

Meșterii zidari și cei care deveniseră cinstiți, și cei care nu deveniseră pînă atunci cinstiți s-au apropiat de casă.

Și ei au știut unde să atingă locul plăpînd al casei ca ea să se dărîme.

Și casa s-a prăbușit și a arătat tuturor dezmățul liniilor, scărilor și coridoarelor, pe care-l făcuseră și-l ascunseseră meșterii zidari.

Ea, casa vrea să-l arate doar directorului închisorii. Dar acesta era de mult la închisoare.

Scările s-au arătat caraghioase, roase și răsucite — lumii întregi.

Erau atît de caraghioase și răsucite încît păreau că rîd, că rîd de casă, ținîndu-se de burtă cu propriile lor trepte.

La un dublu decimal

BINE, NU-ȚI MAI FAC NICI UN CERC.

— Care cerc? Nu m-am prea amestecat eu în cedarea ...ia, pe care n-o înțelegeam sau poate o uitasem, și mă ...tam la el, la Dică, nedumerit. Cu Dică învățasem ultima ...lasă la un fel de gimnaziu. Îmi venea — mi se spusese — ...i un fel de neam, foarte de departe. Dar era o încurcătură ...nm sînt destule între neamuri: mi-era cam nepot, cu toate ...ă era cu mult mai mare ca mine.

Rămăsese în sat, să se ocupe cu ce-o să spună el singur.

— Cum care? Nu ți-am spus că te leg de o trupină de nuc din Cîmpia Teiului, fac un cerc de jur împrejur ca să nu vie șerpii și-ți dau de mîncare cînd am chef sau, tot după chef, îți dau foc? Asta dacă umbli la gîndurile mele și le spui.

— Bine, nu umblu. (Și-mi veni poftă să-l zîdăr niței, să văd ce-o ieși — tot era timp închis, de zăpușeală.) Da de lovit lovești în interesul omului...

— Lovesc? Lovesc, ai?! De legat nu te mai leg și nici nu te mai ard. Că d-aia! Că tu te priponești în vederea ta că am casă cu opt odăi, televizor, două covorașe și că am chiar și ceșcuțe de ceai și cafea. Și că nu muncesc. Că aș *excrocheri*. Bă, eu de *excrocherit* nu excrocheresc, că de sculat mă scol pe la 5, 5 și jumătate, și perna seara îmi atinge obrazul după orele 12.

— Bine, dar te văzui eu vinerea trecută cum îl jumuliși pe Boace cu trei lăzi de mere la cîntar.

Dică scutură piedestalul dublu-decimalului cu o măturică și se așeză pe o butură (nu pe cîntar, așa cum m-aș fi așteptat eu). Continuă să se curețe cu măturica pe pantaloni.

— Aici tu faci două prostii. Prostii descheiate de mine, că trebuia unul din neamul nostru să le descheie și risipească. Află tu aici de la mine două lucruri.

Întîi și-ntîi, că eu nu lovesc în om. Adică, tu poți zici că lovesc. Dar dacă stai bine să judeci, eu pic de sînt cam al zecilea sau al o sutălea în drumul fructei sau bunului poftim, de la cracă sau de la izvor pînă la gura omului. Va să zică eu sînt o fază, o portiță prin care trece bunul. O condiție, na, dacă-ți place mai mult. Așa cum e vîntul din primăvară sau musca, albina, ce-o fi fost, care-a amestecat polenurile, cerul senin care n-a adus ploaia care să scuture floarea, va să zică lipsă de ploaie, pe urmă ploaia la vreme, pe urmă soarele care a trebuit să bată cu o [illegible]

nire anume ca să nu usuce mărul, fructa, orice-a fi, doar să-l împlinească, să-l coacă; și pe urmă tot soarele care a ieșit la timp atunci prin jurul lui Sîn Petru, de-a spart norii ăia de grindină și s-au lăsat către Loviștea. Și pe urmă... Ce mai, nici un pe urmă... Dac-o luăm așa... Zici de Boace... da ce, el nu e tot o poartă în mersul produsului? Ce daca e al lui... Ce decorații să-i pui eu pe piept lui, că pometul lui fuse ocolit de piatră, și peste drum, la Odrișcă, distanță d-un fum de țigară lung, a pisat piatra de i-a făcut chisăliță toate: și pruna, și mărul, și para. Așa că dacă o luăm într-un fel, în felul tău — că eu pot s-o dau și pe partea ta, nu mă costă nimic — despre partea lui Boace nu e nici o disperare. A ținut Boace la fructa, produsul lui, mai mult decît Odrișcă? L-a îngrijit, l-a corcolit mai mult? Nu! N-a ținut.

Așa că, într-un fel, mi-a scăpat mîna la cîntar pe drept, omenește. I-am mai luat zăduful lui Odrișcă, dacă a tras către mine cîntaru, e treaba mea. Ce-oi fi ca Borunga, ca amărîtu ăsta? De cunoscut îl cunoști.

— Îl cunosc.

— O duce potrivit. Da e un fel de adventist, de pocăit cu banii. Și-a făcut și o teorie cu care se leagănă. Știi ce zice el, nenorocitu de Borunga? Adică, ce nenorocit, că e gras, liniștit și împăcat. Și fără nici un pic de nerv. Zice că orice om din republică trebuie să cîștige doar 1 500 de lei pe lună. Atît. Ai cîștigat mai mult pe luna cutare, te duci și declari că ai cîștigat mai mult — ca și cum ai declara un furt — și lași banii la bancă. Și luna ce vine te odihnești și ceri înapoi banii depuși. Așa face el. Adică nu tocmai așa, că nu-i depune la bancă. Îi dă cu împrumut. Și se odihnește ca îi consumă cu socoteală. Cîteodată îi mai dă și pe gît, că de băut îi place să bea, da bea tot cu chibzuială. Nu-și bea de ce trece de nevoile lui, ale casei adică, și de plăcerile lui mai mult de 1 500 de lei. A isprăvit prisosul, se apucă

de muncă. A isprăvit prisosul din ce-a scos el de la atelaje, nevastă-sa de la grădină și fie-sa de la grădiniță (de la bucătărie)? La muncă pe brînci, Borunga! Sînt cazuri cînd nu poate să scoată 1 500? Că de fost sînt, a plouat și n-a putut ieși la cîmp, s-a betegit un cal sau l-au ciupit ăia de la calculări... că de înșelat poți să-l înșeli lesne pe toate părțile și rubricile, el crede ușor, e cam orbeț...? Nu-i iese, zisei? Nu doarme, nu mănîncă, face din noapte zi și-i scoate. Treaba lui, eu de condamnat nu-l condamn, nici de apreciat nu mă topesc să-l apreciez și să-l fac exemplu pentru vreun copil — al meu sau al tău.

— Hap!

Pe dublu-decimal sări un cîine. Dică întinse mîna, îl cîntări neglijent, și cîinele ieși la vreo treizeci de kilograme. Nu m-am prea mirat, cîntarul era doar dublu-decimal. Cîinele a plecat după ce a mirosit nițel greutățile. S-a dus lîngă o bătrînă și a început să mănînce prune.

— N-o să facă diaree, m-a liniștit Dică, pentru că mănîncă și sîmburii.

Și în al doilea rînd, că mai ales *în al doilea* vreau să vorbesc cu tine, adică nu vreau să vorbesc cu nimeni, vreau să spui și eu cuiva. Al doilea — și poți să rîzi dacă ești prost — întîi și-ntîi mie îmi place să trăiesc din ce *e peste*. Tu plecași de-aci, te făcuși ce te făcuși. Al lui Lebădă ajunse și el pe la Onești, inginer. Nu prea credeam. Al lui Simnicioiu de peste rîu era mare director de fabrică, acu tot în ziare citii că e criticat și că l-a schimbat. Cu economiile. Da-n sat a venit cu o mașină și mai lucioasă, a zis că l-a trecut în minister. Cred, de ce să nu cred? Așa...

Și cine rămase, mă, aci în sat să se uite la dealurile astea, la pomii ăștia, la oamenii și casele astea de aci... într-un cuvînt, la toate bunurile? Cîți au stat aici din cîți am isprăvit atunci gimnaziul sau cum îi mai zicea? Eu, eu și pușlamaua aia de Eugen. Ăla care cînd fuse director la

G.A.S., zis fermă acum, s-a purtat în ambiție cu un neam al tău. Și i-a făcut ce i-a făcut. Da ție și alor tăi ce, v-a durut ceva? Nimic, de unde?!

— Care Eugen, nu Valentin?

— Eugen... Nici nu mai știu cum îi mai zice. Unu cu pistrui pe obraji. Ne-am răzlețit din clasa șaptea.

— Poate Lică...

— Lică? Parcă Lică. Îl ții tu minte cînd era să-ți pierzi calitatea din cauza lui.

— A... Dar nu calitatea, asta se zice la membrii de mai sus. Era să-mi pierd cravata de pionier.

— Așa, cînd jucam echipa B cu echipa A, tu ai băgat un gol. El era în poartă și a mutat bara și a zis că n-a fost gol.

— Și am dat cu bara după el, era un bulgăre de pămînt — bara, și l-a podidit sîngele.

— Păi ăsta e. El te-a reclamat la tovarășul instructor, unul cu B, așa-i începea numele. Muri înecat. A recunoscut că a schimbat bara, adică bulgărul, și că n-a fost cinstit. Da a zis că de ce l-ai lovit, că asta contează și să ți se ia cravata. Și ăsta cu numele care începea cu B, după ce tu ai zis ce-ai zis, că-ți pare rău (de prost ce erai, nu trebuia să-ți pară rău deloc, trebuia să-l schilodești), a zis că ești...

— Că sînt superficial.

— Așa e! Vezi că ții minte? Atunci am învățat toată clasa și tot detașamentul ce înseamnă cuvîntul *superficial*.

E, da ne înnădirăm. Va să zică am rămas eu și cu puș-[illegible]ua asta de Eugen-Lică p-aici, să ne uităm peste dealuri. [illegible] gimnaziul ăla sau nu știu care ciclu a bătut o dată, [illegible] bătut o dată la poarta liceului. Nu s-a putut. A încer-[illegible] și la o școală de țîrcovnici, c-aveam în orășel; nu s-a [illegible], trebuia să te pricepi la mai multe cîntări. A luat-o [illegible] cu o școală tehnică pomicolă, și ușurel, pîș-pîș, o isprăvi[illegible]. Cu cîntări, da altfel.

[illegible] 321 COJOCARIU G.

De știut o știi... La noi în pustiul ăsta nu-ți vine nici un tehnician. Pustiu? Nu e nici un pustiu, că prindem imaginea la televizor mai bine decît Constanța. Da orice-am zice și am face, nu prea zăbovesc diplome de doctori și ingineri pe la noi. Dealuri și șosele proaste. Acu, mai fiecare are la butonieră mașină sau motocicletă, și ce te faci cu ele pe prăpăstiile astea? Lipsă de comunicație, ce mai... Televizorul mai rău îți face. Că vezi ce e la centru. Așa că vine domnu tehnician și e pus director de G.A.S., zis fermă acu. Să vezi tu plimbări cu GAZ-ul, să vezi cu trăsura, că acuma zis ferma are și trăsură de la moșieri. Să vezi damigene și berbeci trimiși... unde trebuie și unde nu trebuie, că mînjea omul peste tot... Să vezi tu liceu făcut la repezeală, să vezi selectare din partea regiunii pentru admitere la facultate, la Agronomie; să vezi admitere și plimbare de *director — student* cu GAZ-ul și cu trăsura... ale lui domnul Eugen-Lică... Zău că nu-l fac pe vreun nebun, da să mă calce dacă mai țin minte bine cum îl cheamă!

Uite că mă și iuții și-l mai dau dracului de domn Eugen-Lică.

Povestea e că după ce l-am văzut cum urcă, că de urcat a urcat, acu e director la o fabrică de marmeladă sau de sucuri, sau de amîndouă la un loc, și eu știu că nu se pricepe nici acolo, dar știe să facă obligații... Povestea e, zic, că dacă-l văzui eu așa pe el pus *pe* și cu leafa suind, zic: ia s-o apuc și eu către *peste*, că doar sînt mai deștept, sau eram. Să nu crezi că m-oi fi prefăcînd în ce-o să-ți spui acuma... n-am nici un interes și nu sînt eu d-ăia care să trec gură-cască pe lîngă interes. Să mă tai, să-mi pui sare și să mă afumi acu, aci, dacă eu îl țiu în cinste pe Cutare sau Cutare după leafa pe care o are or după haina, sau pălăria pe care o poartă. Pe mine, de cînd mă știu, m-a bucurat, m-a îngrășat — na! — ce mi-a ieșit din socoteală. Ce a venit, ce vine adică *peste*. Păi dă-mi mie acum și o leafă de cinci mii de

lei pe lună, și eu te refuz dacă nu-mi iese un *peste* de trei-patru sute de lei pe lună. Nu că aș cîștiga eu cinci mii pe lună. N-am scos și n-o să trăiesc eu să scot atît. Nici măcar p-aproape. Da nu mi-ar ține de cald. Aș zice că d-atîta am muncit — chiar dacă aș munci mai lesne —, atîta mi-ai dat. Ca la un prost. Și atunci, unde e deșteptăciunea mea, unde e... În fine, nu m-ar încălzi. Că nici nu te întrebai; tu cît scoți *peste?*

— Ei, p-acolo...

— Tot e bine, continuă el fără să mă asculte. La urma urmei și cincizeci de lei dacă-i scot *peste*, tot dorm pe partea mea somn fără vise, decît să am cinci mii fix și nimic. Ei! și cînd îl vedem pe domnu, pe colegu de care ne băturăm gura pus *pe*, lăcomit la funcție și la urcarea lefii i-am zis o dată — tot la un cîntar ca asta stau de vorbă, că-l prind din urmă și cine știe...

Dică făcu prima oară o pauză, rupse o surcică între degete și-mi spuse gînditor și nițel întristat:

— Iarna e mai greu. Nu mai merge cîntarul.

Îl bag la veselină în beci și mă angajez la tăiere, în pădure. Dau cu toporu, dau mai mult, pînă-mi sar ochii o dată cu așchiile, și tot scot eu ș-acolo ceva peste socoteală. Ei, ce zici, sînt lichea, sau nu sînt? mă întrebă el cu o bucurie veselă în ochi. Sînt? mai insistă el, parcă cerîndu-mi încuviințarea.

Nu-mi așteptă răspunsul și iar începu, parcă năpustindu-se furios.

— Uite-l și pe amărîtu ăsta de Jacă — îmi arătă el un vecin, care părea zob de oboseală și-și deschidea poarta curții parcă rezemîndu-se în ea. E deșelat. Așa vine în fiecare zi de la muncă. Și așa se întoarce tot neamul lor, în orice seară. Las', că așa le trebuie. Păi știi de ce fac ei asta? Ca să adune, ca să se bucure de munca și strînsura lor? Fugi d-aci! Se spetesc ca să-l țină pe unul de-ai lor, pe Ghică Jacă, președinte la Ceape. Și știe ăsta să conducă și să orga-

nizeze de ți-e mai mare dragul. Să dai, să fugi. Criticat, hîțînat, nimic! La toate ședințele, el și cîțiva vin cu asta; una da bună. O fi cum o fi președintele, da nu e familist nu-și îngrașă neamurile, ca alții dinainte. Are meritul ăsta? Îl are, n-ai ce zice. Ce dacă se însămînțează anapoda? Ghică Jacă nu e familist! Ce dacă seceră și grîul mai devreme, cînd bobul mustea de lapte? Ghică Jacă nu e familist. Și-și prigonește p-ăi din neamul lui ca pe alți draci. Nu se înghesuie nimeni să se ducă vara pe munte cu oile în lapoviță și ninsoare? Ghică ordonă la trei de Jacă să se ducă, și se duc. Se ivește vreo pagubă la vreun grajd, și vreunul din sămînța lui Jacă lucrează la grajdul ăla? I se taie cîteva zile-muncă lui, chiar dacă n-are nici în clin, nici în mînecă cu paguba. Se tîrî la umbră unul de-al lui Jacă, să-și tragă sufletul cinstit, ca orice om? Brigadier, taie-i 20 de procente! urlă Ghică Jacă. Să crezi că crîcnește vreunul? Canci! Le place.

— Le place chinul ăsta?

— Asta pe dracu! Cum să le placă? Le place să fie unul de-al lor președinte, din neamul lor. Și sînt berechet în neamul lui Jacă. Vin toți deznodați de la cîmp cum îl văzuși p-ăsta, scot o nimica toată din perpeleala asta a lor, da le place. Să fie unul d-al lor la conducere, să fie Ghică nefamilistul, cinstitul. Chiar dacă ar trebui să mănînce toți zarzăre și terci.

Dică, nepotu-meu, căzu iar pe gînduri. Mă întrebă mai tîrziu:

— Ei, acu ce zici?

Nu știam dacă-mi cere să-i răspund la întrebarea pe care mi-o pusese mai înainte, sau direct la asta. Adică dacă trebuie să-i răspund ce cred despre el, sau despre ai lui Jacă. Aruncai și eu:

— Vezi că vine ploaia.

Că știam că el tot nu m-ascultă.

La groapa de fumat

TREIERATUL SE ISPRĂVISE.

Strînsura fusese neașteptat de bună, așa încît Varto-u Urdă, omul pe care președintele cooperativei îl ținea eajmă cînd trebuia să „expună" cuiva de la centru sau tilor, dibăcise cuvintele care trebuiau:

— În apreciere cu anii trecuți recolta a fost peste.

e arie se făcuse liniște. Oamenii plecau și, îndepărtîn-, întorceau capul uimiți de nefirescul acestei liniști

venite după atîtea zile și nopți de zgomot și zbucium al batozei. Și tot răsucind capetele se răzleteau, se pomeneau singuri și obosiți, fiecare mulțumit de oboseala lui.

În jurul gropii de fumat mai întîrziau cîțiva. Să le dăm ocol.

Mai întîi Neagu, președintele. Un om voinic — atît de voinic, încît are întotdeauna umerii hainei sau paltonului (după timp) mînjiți cu var. Orice încăpere în care intră pare prea strîmtă pentru statura lui și el atinge pereții cu umerii.

De cîte ori se află în fața unui lucru încurcat, care cere dezlegare, el, mai întîi, își bate îndelung țigara pe unghia degetului mare, apoi înjură blînd și îngîndurat, de „cantar" și pe urmă spune cum și ce crede că trebuie făcut. Cînd se împrietenește cu cineva, primul lucru pe care i-l spune e felul cum a făcut el retragerea de la Stalingrad pînă la București, cu o saca și cu un cal chior. Cum, în învălmășeala retragerii, spunea la fiecare unitate că duce apă pentru cealaltă, aflată în spate, și astfel a ajuns cu sacaua pînă în România. Sau cum, odată, cînd rămăsese fără alimente, el mînca, împreună cu calul, boabele aceluiași cotoloi de porumb.

Învățătorul Modoleanu, care stă lîngă președinte, a fost delegat de batoză. E un bătrîn firav, cu un piept îngust, deasupra căruia izbucnesc, subțiri dar proeminente, clavi-culele. În ciuda puținătății înfățișării învățătorului, în apro-pierea lui orice om e bucurat de un simțămînt liniștitor de trăinicie. Uneori ți se pare că acesta vine de la felul împăcat și oarecum cîntat al lui Modoleanu de a-și spune părerile, fel care-ți dă încredințarea că pentru el nu există lucruri necunoscute sau lucruri în fața cărora să se neliniștească.

Iată cum discuta într-o zi cu Ifrim directorul unui ciclu dintr-un sat apropiat:

— Toate ar fi cum ar fi, se plîngea acesta, dar cu „navo-tiștii" nu mă-mpac. Cum au o zi, adică ce o zi, cîteva ceasuri libere, fug la oraș, acasă.

— Au și eu dreptatea lor, își cînta blînd părerea Modoleanu.

Și, ascultîndu-l, nu-ți venea, ți se părea chiar nepotrivit să-i ceri și motivele care-i îndreptățesc judecata.

Și Ifrim se resemna și nu-l întreba nimic. Poate și pentru că știa că Modoleanu n-o să rabde și o să explice neîntrebat.

Într-adevăr, acesta continua:

— Tu știi că eu am făcut normala la Iași. Și mă crezi că în vremea școlii nici nu știam cum arată orașul? În timpul săptămînii ședeam în internat, și duminicile, cînd trebuia să avem învoire, ne găsea pedagogul un cusur — ba că n-ai un nasture, ba că ți-e haina descusută la subțiori — și ne pomeneam consemnați. N-am știut ce e orașul și, la terminare, cel mai prăpădit sat mi se părea un rai. Ei au fost lăsați mai liberi și au prins gustul orașului.

Se odihnea un pic și apoi urma tot liniștit și împăcat: Am venit aici și aici am prins rădăcini. Cînd mă duc la oraș nu stau mai mult de două-trei ceasuri, că mă apucă durerea de cap. Văd un teatru, un muzeu, cîteodată beau o bere și mă întorc acasă. Anul trecut am avut douăsprezece zile la Sovata. N-am stat decît opt. Nu mă lua locul. Acolo, vezi, soarele răsare pe la nouă — sînt munți. La noi, la cîmp, îl vezi pe la cinci. Am venit acasă.

Era adevărat ce spunea Modoleanu și poate de asta în biblioteca lui nu se aflau decît ghiduri de călătorie și atlasuri. Cele mai ciudate și mai rare ghiduri și atlasuri, cu care stătea în față seara pînă tîrziu. Cînd dădea peste ceva neștiut, se uimea cuviincios, parcă fericit că mai există lucruri de care nu are cunoștință, și exclama încetișor:

— Ia te uită...

Sau poate simțămîntul liniștitor care te bucura în ocupierea învățătorului venea de la faptul că el purta o pălărie cu niște boruri răsucite puțin înăuntru, de care nu se despărțea niciodată, nici iarna, nici vara. Pălăria asta

îi dădea înfățișării lui o anume independență și o demnitate sfioasă și rugătoare. Parcă te ruga să n-o tulburi și să n-o îngenunchezi, pentru că în preajma ei o să te simți bine.

Lîngă învățător, ceva mai la o parte, pentru că nu fumează, stă Fane Diogene cuibărit între sacii de sămînță. E un om voinic, la vreo patruzeci de ani, dar de dat, nu-i dai nici douăzeci și opt. Are o față rotundă și netedă și un păr des și creț care-i năvălește deasupra frunții, încît închipuie cozorocul unei șepci. Dar părul și fața, îndeajuns de frumoase, nu lămuresc marea lui trecere la femei. Ceea ce explică totul sînt ochii frumoși ca de berbec. De cîte ori vede o femeie, privirile lui, în loc să se aprindă, devin fără voia sa — s-ar putea fără știința lui — triste. Mai ales pe femeile care se țineau dîrze, el le privea cu o înțelegere foarte tristă, prin care voia să spună că le încuviințează dîrzenia (bărbatul, gura lumii), dar e mîhnit pentru că știe că au firea slabă și tot la el o să tragă. Pînă la urmă, și aceste femei, luînd tristețea din ochii lui Diogene drept o iertare a păcatului, se înduplecau și îi cădeau în brațe, fără să aibă nici umbră de mustrare.

Prin 1948, cîțiva mai avuți și mai rînjiți din sat, știind că Diogene n-avea decît patima femeilor — ca să poată să-și vadă liniștit de înverteli — făcuseră în așa fel ca el să fie ales primar. Fusese timpul celor mai multe izbînzi ale lui Diogene: ajunsese să socotească numărul femeilor cucerite bifînd pe registrul stării civile. Cu treburile primăriei nu prea se omora. Cînd la vreo adunare mai mare era ales în prezidiu, lui îi plăcea să stea în al doilea rînd pe scaune. Își așeza pălăria la picioare, fuma, și la un timp, putea să fi fost și toiul adunării, își aducea aminte de cine știe ce și se ridica și pleca.

Pe atunci venea des din partea plășii și comunei un activist. Acesta, cum deschidea gura, primul cuvînt pe care-l spunea, cu sau fără rost, era „problemă". Diogene nu putea

suferi cuvîntul. Alăturat de însămînțări — „problema însămînțărilor" — i se părea ca un lucru foarte complicat pe care el ar fi trebuit să-l dezlege și ca o mustrare pentru că nu făcea nimic.

— Cînd îl auz cum zice cuvîntul ăsta, se văita Diogene lui Anghel, contabilul, mi se pare așa, că se dărîmă primăria pe mine.

Nici pe activist nu-l înghițea, se certa cu el pentru orice fleac, și acesta i-a trîntit atîtea rapoarte, încît Diogene a fost înlocuit. El credea că totul i se trăsese din pricina acelui cuvînt nesuferit. De aceea să răzbuna și acum pe el. Acasă [illegible] spunea nevestei, arătîndu-i, să zicem, un pieptene:

— Ia dă, fă femeie, problema aia încoa'!

După ce fusese scos de la primărie, deduicit la funcții, [illegible] alt serviciu. Dar cum între timp își făcuse o groază de dușmani, mai ales bărbați, nu i se găsise altceva decît să fie responsabil pe comună cu creșterea viermilor de mătase.

Funcția aceasta o avusese un an și ceva. Mitu Ciupilitu, care-și bătea joc de Diogene pe toate drumurile (avea o mîncrețe de nevastă — așa că lucrul e de înțeles), spunea că acesta fusese scos din serviciu pentru următorul fapt: Diogene tot [illegible] prin ziare despre inovații și-i venise în cap și lui una, [illegible] dusese la raion și propusese ca viermilor să nu li se mai [illegible] frunza, ci să fie învățați să se suie singuri în dud. [illegible] de acolo și-au dat seama cu cine au de-a face și i-au luat [illegible] această muncă.

Faptul însă nu e sigur.

Diogene mai fusese un timp cantonier, iar acum e magazinerul cooperativei.

Din toate prin cîte a trecut s-a ales cu o mare teamă de [illegible]. Cum el are stupi acasă, a adus în magazia cooperativei o găleată cu miere de la albinele lui. Cînd sosește cineva [illegible] la centru în inspecție, Diogene, nu-i slăbește pînă nu vine [illegible] la o lingură de miere în magazie. Și gustă și el, cu toate

[illegible]

că știe că mierea îi dă dureri de stomac. Seara, femeia cu care se întîlnește, simțindu-i buzele dulci, îl întreabă de-a dreptul:

— De unde-a fost, de la județ, sau locală?

La o margine a gropii, rezemat nepăsător în coate, stă Vartolomeu Urdă, un om în vîrstă. Cine-i privește fața vede că el e foarte mîndru pentru că poate fi nepăsător. Vartolomeu a avut o viață destul de sucită. Pînă la vreo douăzeci de ani fusese cuminte ca o fată mare. Vedea de oile lui taică-său și nu ținea decît la un singur lucru de pe lumea asta: la o bîtă de alun pe care încrustase cu briceagul zîne și lupte dintre feți-frumoși și balauri din basmele pe care le citea. Într-o zi — asta o spunea Vartolomeu — azvîrlise cu bîta după o oaie. Bîta nimerise într-o butură și se fărîmase. Taman atunci cîinele începuse să urle a pustiu. Cînd ajunsese acasă, Vartolomeu îl găsise pe taică-său, care suferea de inimă, mort, încovrigat peste o putină de varză, pe care o pritocise.

Despre Mihai Urdă — bătrînul — toată lumea știa că are o avere bunicică. Însă cînd se întocmiră actele de moștenire, în afara bunurilor imobile, a pămîntului și a vitelor, se descoperiră și galbenii pitiți într-un dulap, încît Vartolomeu rămăsese buimăcit.

Și atunci începu schimbarea lui la față, cum spuneau oamenii.

Mai întîi deschise o cîrciumă. Dar lui Vartolomeu nu-i plăceau decît popicele care erau instalate în dosul cîrciumii. El juca popice toată ziua și cine vrea să bea venea la el, îi spunea că vrea să ia atît și se ducea în prăvălie. Acolo lua cît vrea, și noaptea (Vartolomeu făcuse rost cine știe de unde de niște popice cu fosfor la cap, așa că jocul se isprăvea tîrziu) găsea pe cutare care-i plătise o cinzeacă de izmă bînd cine știe ce băutură. Apoi prinse și Vartolomeu gustul băuturii și începu să se ție de scandaluri. Curînd văzu că dinspre partea cîrciumii nu era nici o pricopseală și o închise. Cu restul de bani rămași din moștenire își cumpără un automobil

Era singurul om din plasă care pe atunci, prin 1928, avea mașină. Învăță la repezeală s-o conducă, dar peste cîteva luni o fărîmă izbind-o de un stîlp de telegraf.

Se pomeni sărac, i se făcu rușine și dispăru din sat. Nimeni nu-i știa de urmă, dar după război se întoarse. Agonisise ceva bani, nu prea mulți, cu care-și rostui o casă. Spunea că fusese bucătar pe un vapor, „Dacia", că văzuse multe locuri străine și că stătuse un timp și în America. Dar nu dădea amănunte. Se ținea deoparte, cam mîndru și pe fața lui se citea înfumurarea omului care s-a descurcat în multe încercări și pentru care totul se poate aranja; nu există lucru pe lumea asta care să nu se poată aranja. Îi plăcea să vorbească scurt, cu cuvinte căutate, deosebite de ale celorlalți oameni, față de care se fălea că urmează ciclul doi la fără frecvență. Se mai fălea și cu faptul că pe vaporul „Dacia" învățase să facă un crin dintr-un praz. Făcea așa: tăia o parte din tulpina prazului, o cresta la un cap, împingea cu un băț măduva dinspre partea celuilalt cap și încet-încet fibrele din părțile lăsate necrestate se săltau și, învolburîndu-se, închipuiau petalele crinului. El arătase asta aproape tuturor copiilor și oamenilor din sat. Era rugat însă mereu să mai arate o dată, deși cei mai mulți știau să facă singuri ceea ce făcea el. Vartolomeu se supunea și cînd fîșiile albe de praz închipuiau petalele crinului și oamenii se uimeau prefăcut, dar fără plăcere, înfumurarea ursuză de pe fața lui Vartolomeu fugea alungată de o bucurie copilărească și sinceră. Această bucurie amintea celor vîrstnici, sau celor de o seamă cu el, de Vartolomeu de altădată care nu ținea decît la un singur lucru — la bîta de alun pe care încrustase cu briceagul zîne și zmei.

*

— I-auzi-i șoarecii, au și început să mișune în șură, spuse Diogene.

Lasă-i și pe ei, îl rugă Neagu, unde e belșug se poate și îngubă. Canonesc ei destul iarna.

— Păi cînd n-au ce mînca chiţcanii, sar unul la altul şi se mănîncă.

— Cum se mîncară în iarna lui '54 porcii noştri.

— A, cînd cu moartea Şomerului, îşi aminti Anton.

— Nu ştii, grajdul era năme ţit şi pînă să dăm noi zăpada la o parte se mîncaseră între ei.

— Aia mari mîncaseră p-ăi mici.

— Forţa primează dreptul, concise Vartolomeu.

Se făcuse tăcere, cu toate că în toţi fierbea dorinţa de a vorbi. Greutatea venea de acolo că toţi erau ispitiţi să vorbească de lucrul cel mai bucuros şi cel mai la îndemînă — faptul că strînsura fusese neaşteptat de bună. Dar toţi simţeau că tocmai asta trebuie ocolit. Gîndul bogăţiei recoltei trebuia lăsat nerostit trebuia ca el să-i cutreiere mut — aşa era mai mîngîietor şi mai îmbucurător.

— Mare dugoare şi azi, oftă Neagu.

— Mare, căscă Modoleanu.

— Da, de insuportat, trînti Vartolomeu.

— Tot ca-n iarna lui '54. Doar că atunci era ger de îngheţau măruntaiele în tine şi acu' e cald de-ţi ia coşu' foc. Da, chiar e la fel, urmă Neagu.

— Aha, în iarna cînd muri Şomeru, zise unul care trecea pe lîngă groapă.

Iar se făcu tăcere. Mai era o greutate. Nu numai că se fereau să rostească gîndul recoltei, dar simţeau că trebuie să vorbească despre ceva deosebit, chiar nepotrivit cu acest gînd. Ceva trist, fie şi dureros, dar în acelaşi timp ceva trist despre care să poţi vorbi vesel, ca să nu se tulbure bucuria gîndului care-i ispitea. Cînd Neagu spuse într-o doară:

— Şi cu moartea asta a Şomerului....

Şi cînd dase să se întindă, toţi tresăriră şi el nu se mai întinse.

Diogene îl întrebă încordat:

— Cum?

Neagu ghici că nu i se cere să repete ceea ce spusese (vorbele răsunaseră limpezi în liniștea serii). Și el începu să povestească:

— Păi tot în iarna aia... După ce îl lăsarăm la cimitir pe Șomer, vin acas' înghețat scut. Mă desculț, așez un scaun la gura sobii, pui picioarele pe el și mă întind pe pat. „Ia să mă las o țîră, zic, pînă mi se desfac degetele." Mă las și mă prinde somnul. Visez că am murit și eu și ajung la rai...

— Tu și la rai, ce cauți acolo?

— Va să zică sosesc la rai, urmează Neagu fără să-l ia în seamă pe Vartolomeu. Grilajuri frumoase, flori, nu-ș ce. Acolo, sfîntu' Petru:

— VenișI?

— Venii.

— Da' calu' unde ți-e?

— Cal?

— Păi n-ai făcut la cavalerie?

— Ba la cavalerie. Păi...

— Ce păi? Du-te și fă-ți rost de cal, că altfel nu intri.

Mă-ntorc și dau de Șomer zburînd tot la rai.

— La rai? îl întreb.

— La rai.

— Tu parcă ai făcut tot la cavalerie.

— Tot.

— Ei, păi fără cal nu ne lasă.

Și aranjez cu el să meargă de-a bușilea, să-l facă pe calu' și eu să merg pe spinarea lui. Ajungem iar la poarta raiului.

— Ai cal? mă întrebă iar Petru.

— Am.

— Atunci intră.

Intru, și Sîn' Petru începe să dea cu o bîtă peste noada Șomerului. Ăsta rabdă ce rabdă și p-ormă se scoală în două picioare — pînă atunci mersese în patru — și-l întreabă că ce are cu el.

Sfîntu' ne dă afară și ne trimite la iad. Acolo, drăculeții cum ne văd fac roată împrejurul nostru și ne întreabă dacă știm să jucăm cărți. Le spunem că știm.

— Da' bani aveți?

— Avem, le răspundem.

Ne așezăm, jucăm și pierdem, pierdem mereu. Drăculeții cer banii pe masă. Scoatem banii, da' ei cer aur. Le spunem că n-avem decît hîrtiile alea și ei ne iau atunci de subțiori și ne bagă în cazane cu smoală. Cînd începe smoala să fiarbă, mă trezesc și văz că-mi arde un ciorap.

Spusei că mă așezasem la gura sobei să mă dezmorțesc.

— Vezi dumneata, reflectă Vartolomeu, cum se leagă ele lucrurile între ele. Nu e lucru să nu-și aibă cauză. Te uiți la flori și la trenuri...

Dar după ce se dibuise atît drumul discuției nu fu primită luarea anapoda. Și Diogene i-o tăie lui Vartolomeu:

— Ce mai podoabă și Șomerul ăsta!

— Ba el n-a fost de la începutul începutului așa, zise domol Modoleanu. Eu îl știu de cînd era tînăr. Era om la locul lui, rostuit, săritor... Pe el războiul l-a zdruncinat.

— Păi dar... primul război mare, încuviință Neagu.

— Vine el în sat, începu vesel și cu batjocură în glas Vartolomeu, nu țin minte bine, după Oituz parcă...

— Ce e, mă, cu tine?

— Invalid.

— Cum invalid, că ești mai teafăr de cum plecași. Mîinile le ai, picioarele le ai, întreg la minte ești.

— Am eu ce am.

Din asta nu-l puteam scoate. Era un secret. A trecut un timp bun... Ehe, de-abia după ce i-a fugit nevasta i-am dat de secret. Auzi dumneata, izbucni neașteptat Vartolomeu, plesnindu-și pulpele, ce obuz al dracului îi omoară calul de sub el și lui îi rade sculele.

— Vai de capu' lui, îl căina Neagu. Să-i fi luat mai bine o mînă sau un picior... Cînd treceau ceilalți invalizi pe șosea, cu decorații pe mintene, toți își scoteau căciula. După bietul Șomer, se țineau răutățile alea de copii ciotcă și țipau: Scopitu', trece Scopitu'.

— Mare chin pe el copiii. Ajunsese să vînză din pămînt ca să le cumpere bomboane să-i împace. Și ei, dracii pe uscat, după ce luau alvița sau ce le întindea el, se trăgeau mai la o parte, îi dădeau cu sîc și începeau iar să-l amărască.

— O fi, se îndoi Diogene care, fiind mai tînăr,' n-apucase vremea aceea — da' lasă că nu l-au dus copiii să-și toace averea și să ajungă ce ajunsese — și nu știa alt drum decît al cîrciumii.

Mai vru să zică ceva, dar Modoleanu rosti cumpătat și fără grabă:

— Să vă spui eu vouă ce a fost. Dacă el, om rostuit, și-a risipit averea și trăia din vînzarea de nasturi și undițe în sate, asta n-a venit doar de la darul beției. Bine, a fost și asta, de ce să... da' n-a fost numai atît. El și-a făcut socoteala așa — o știu din gura lui — mă, dacă eu, din om cu tot tacîmu' care mă aflu, ajung un prăpădit fără pămînt, fără vite, lumea o să uite de beteșugul meu și o să mă vaite, că uite ce om fusese, și ce om ajunse azi.

— Vezi, ridică Modoleanu o palmă în aer, era ăsta un fîs al lumii, dar altul, care-i convenea lui.

— Pe lumea asta, medită Vartolomeu, sînt două feluri de oameni: unii care se orientează singuri și alții care trebuie orientați, duși de mînă.

Cu aceasta, ca întotdeauna cînd vorbea Vartolomeu, se considera că „s-a pus capac" unei părți a discuției.

Tăcerea care urmă fu puțină, pentru că Neagu spuse supărat, nu se știe bine pe ce, poate pe ce avea să spună, nu poate tocmai pe această liniște care se lăsase:

— Fapt e că nici la cooperativă n-am ştiut noi să-l luăm cum trebuie pe Şomer. În '52 , cînd ne înfiinţarăm, el a dat cerere de la început. Dar îngîmfatul ăla de Manu, care era atunci preşedinte, s-a pus curmeziş ca să nu primim orice tinichea în colectiv. Noi din consiliu, „minorii" lui — aşa ne zicea Manu că sîntem: minorii lui — ne-am pus şi noi curmeziş lui, lui Manu, am vorbit cu Jantea, instructorul, şi a făcut să-l primim pe Şomer. Da' el, vezi — vocea lui Neagu deveni puţin parcă tristă — a rămas cu gîndul că oamenii nu-l socotesc de o seamă cu ei şi, în răzbunare, a început iar să se ţie de nimicuri.

— Prima drăcie fu cu cererea să fie trecut la procent de doi la sută, care mai ţineţi minte? întrebă leneş Diogene.

Ceilalţi se întoarseră spre el, să-l asculte, cu toate că ştiau ce vrea să spuie, doar pritociseră întîmplările astea de atîtea ori.

— Făcem noi adunare special, Manu citeşte cererea şi dă cuvîntu'. Nucu, nepotu' Şomerului, neisprăvitu' ăla, cu cîteva clase la nu-ş' ce şcoală, unde moaş-sa o mai fi acu', se scoală şi începe să-l văicărească pe unchiu-său că e aşa şi pe dincolo, că e erou, că s-a jertfit. Da' sare femeia lui Tamburu: „Ce erou, mă, care erou, ce a jertfit? Ce, nu poate să muncească? „Ce are el să nu poată da cu sapa? Pe cine vreţi voi să excrocheriţi? Individualiştilor, familiştilor!" făcea. Mai sar cîţiva, mai ales femeile, şi nu se primeşte cererea. Pîn'la sfîrşit, tot i s-a dat un post de paznic.

— Şi cu păznicia asta, mai mare dragul, se învioră Neagu, care căscase de cîteva ori în timp ce vorbea Diogene. Prima dată îi dăm să vază de balta de peşte. Doar de copii trebuiau să aibă grijă, să nu vie să arunce cu undiţa sau să bage vreo vîrşe. Acu' Şomeru alte trebuinţe n-avea decît să mănînce, să bea şi să doarmă. Dormea, cum să vă spui eu vouă, adică ce să vă spui, că ştiţi şi voi... Dormea pînă se făcea groapă sub el. Cum să facă să scape de

copii? Înfige în baltă două prăjini poleite la vîrf şi le leagă cu o sfoară care răspundea într-o tufă. Tufa unde dormea el. Într-o duminică îi chemă pe toţi copiii pe malul bălţii şi le spune că în apă e un balaur care scoate coarnele. De speriat numai el îl poate speria şi anume: îşi întoarce pleoapele pe dos, de li se vede doar galbenul — balaurului îi e frică de galben — şi mai zice şi un descîntec. Le mai spune că balaurul scoate coarnele doar cînd el, Şomeru, doarme. Aşa că ei de cîte ori le-or vedea să-l trezească.

Ei, cum simţea Şomeru că-l ia somnul, potrivea prăjinile şi sfoara şi-şi vedea tihnit de dormit. Copiii care dau tîrcoale bălţii vedeau prăjinile poleite, îl trezeau, Şomeru îşi întorcea pleoapele de se pocea cum nu s-a văzut, bolborosea ceva şi trăgea pe furiş de sfoară. Coarnele, adică prăjinile, cădeau în apă. Fleacuri de-ale lui — prăjinile îi păzeau somnul.

— Sau cînd a fost pus să păzească blana aia de porumb dinspre moară, spuse cineva, nu se ştie cine, pentru că se făcuse întuneric. Blana era tăiată de o potecă ce ducea la moară. Şomerului i s-a zis să nu mai lase lumea să treacă pe acolo. El a făcut un gard de mărăcini unde începea poteca şi a pus şi o ulucă pe care rugase pe Mumudea să scrie:

„Poteca s-a suspendat.
Trecătorul e amendat."

Pusese astea şi el îşi vedea de somn cu picioarele întinse pe potecă. Odată Atena a lui Brebene, ea nu ştia de oprire, sare gardu' şi o ia înspre moară. Muierea tot muiere, în loc să se uite unde pune piciorul, îi fugea mintea în altă parte şi-l calcă pe Şomer. El dormea, spusei, cu picioarele întinse pe potecă. Şomeru sare-n sus şi ridică şi un par cu el. Avea — o ştiu de la Atena — un par gros, mai înalt ca el. Cînd s-a săltat cu paru' în dreapta şi s-a uitat chiondorîş, semăna cu sfinţii ăia făcuţi pe icoane de lemn.

— Ai citit uluca? se repede el la ea.

În timpul acesta Diogene care, ca și ceilalți, știa întîmplarea, își cufundase fața într-unul din sacii pentru sămînță. Și căldura boabelor de grîu îl bucură în așa chip, că începu să mîngîie sacii cu palma. Dar aducîndu-și aminte că printr-o învoială nerostită căzuse la înțelegere cu ceilalți să nu se atingă de gîndul recoltei, el se scutură de ceea ce simțise și spuse supărat:

— Ba n-a zis așa. A zis: „Ai citit *lozinca*?" că el așa zicea la ce era pe ulucă — *lozincă*.

— Așa e, încuviință celălalt.

Și cînd femeia spuse că nu, Șomeru i-a zis să lase banița jos și să se ducă îndărăt să citească. Cînd se întoarse, el o ia iar în primire.

— Ai citit?

— Am citit.

— Bun, atunci dezbracă-te! Femeia, cum stătea el cu paru' ăla — ca sfinții cu sulița — și-a scos pierită vesta. Leapădă ia, leapădă fota, și mai stă.

— Dă jos tot! a bătut Șomeru cu paru' în pămînt.

Dă femeia jos tot după ea, de rămîne cum o vezi cînd se bagă în apă. E, Șomeru, dacă era cum era de la război, pentru el femeia îmbrăcată, femeia dezbrăcată, tot acolo. Vine lîngă Atena, îi vede o groapă în burtă și-și plimbă degetele p-acolo.

— Ce e asta?

— Păi e de la operația de splină.

— Aha, face el mohorît, bine îmbracă-te. Îmbrăcată ești mai mîndră.

— Așa și e, Atena e o femeie cum nu s-a văzut pe valea Topologului. Cel care vorbea o mai lungi pînă ce Vartolomeu spuse scurt:

— Se-mbracă femeia și el îi puse în vedere să nu se mai repete cazul.

Ceilalți, simțind enervarea din glasul lui Vartolomeu, își auziră oboseala trupurilor. Le venea să plece, dar își dădură

seama că nu pot pînă nu se isprăvește istoria începută. De aceea toți se întoarseră recunoscători spre Neagu, cînd acesta începu iute:

— Și așa, mai cu una, mai cu alta, ajunse Șomeru în '54. Mă culcasem după miezu' nopții și mă pomenesc cu cineva că-mi bate în acoperișul casei. Era socru-miu.

— Hai, mă, că e prăpăd, năme țeală! Mă uit la ferestre, așa era — zăpadă, zăpadă, peste tot de credeai că e noapte— d-aia și dormisem atît — trecuse de prînz și eu tot în pat — nu mă sculase lumina. Mă deznămețește socru-miu, pun și eu mîna pe-o lopată și primul gînd să scot p-alții să mergem la grajdul cooperativei, la vite. Îi scot pe Ciupilitu, pe Apostu Neamțului, pe Aristotel Vîrșan și pe Șomer, că era aproape. Ajungem la grajdu' vitelor după ce trecuse de miezul nopții. Dăm la cai, la boi, la vaci, ajungem și la porci — ăștia se mîncaseră între ei — le dăm și lor și pe urmă hai la sediu, la telefon. Vorbesc cu județul și dup-aia îl trimit pe Ciupilitu la magazie să scoată o găleată cu vin, să ne dezmorțim. Facem și focu' să încălzim vinul, că înghețase. Vine Ciupilitu cu găleata și o punem pe sobă.

Șomeru:

— Președinte, eu beau o cană așa, nedezghețat.

— Bea, mă Șomerule, o cană, zic eu.

Bea el cana, bea, și după ce bea, așa cu gheață:

— Președinte, mai beau una, tot așa.

— Mai bea, Șomerule, una tot așa zic.

O bea și p-asta și p-ormă:

— Mai beau una, ultima, și plec.

— Ia, Șomerule, da' vezi să nu...

O bea el și pleacă. E, parcă i-a fost gura aurită. Cana aia a fost ultima cum a zis. A doua zi, cînd se deznămețește tot satul, caută-l pe Șomer — nimic. Nu era nici la el, nici în

altă casă de om. De-abia într-a trei zi dăm de el în ieslea vacilor. Era mort. Băuse, adormise în iesle și înghețase.

— Băutura i-a derutat organismul, lămuri Vartolomeu.

— Așa... E, familie n-avea, rude n-avea și era primul mort al cooperativei. De cînd ne înființasem nu murise nimeni. Ne sfătuim noi — ce, cum — îi facem Șomerului un coșciug, și-l așezăm în sediu, de, primu' nostru mort. Tăiem primu' miel născut în cooperativă și-i facem căciulă și cojoc de înmormîntare. Mai tăiem prima vită născută în cooperativă și luăm din primu' vin să-i facem de pomenire. Facem tot după cuviință și hai cu el la cimitir. Vitele nu le puteai scoate, că se împotmoleau în zăpadă. Și ne înhămăm noi cîțiva la sanie cu coșciugul Șomerului. Mergem, mergem, ajungem la cimitir, și la jumătatea cimitirului, haiti, sania nu mai merge. Ne opintim noi de cîteva ori, ce să... nu mai merge. Cîntă popa cu „odihnește-l, Doamne, pe robul tău", blagosloveşte unu' că „Șomerule, lua-te-ar, că toată viața te-ai pus pieziș și nici acu' la drum spre groapă nu te astîmperi", mai împinge unu' de oplean — nimic, sania nu se clintea. Și era un păcătos de viscol, un viscol de nu te vedeai om cu om... Mă desham eu, dau ocol la sanie, mă, ce să fie? Intru sub sanie, și dovedesc: inima saniei se prinsese într-o cruce. Zăpada era așa mare, că mergeam peste cruci. Strig la ăilalți să tragă sania cu spinarea și ajungem la groapă. Scoatem ștergarele, le petrecem pe coșciug și-l scoborîm în mormînt.

Acuma, dacă pămîntu' era bocnă de ger, groapa n-a fost săpată prea mare. E, și groapa strîmtă, și palmele noastre rebegite de ger, fapt e că am pus coșciugul anapoda, de s-a și-acu' pieziș, într-o parte.

— N-are nimic, îl liniști Vartolomeu, în natură nimic nu se pierde, nimic nu se cîștigă.

Apoi toți se ridicară, își scuturară pantalonii și o apucară pe poteca ce ducea la șosea.

La un radio într-o casă apropiată se suna miezul nopții.

În urma lor rămîneau șira înaltă și sacii plini cu grîu. Și mai rămînea gîndul că șira e mare și sacii plini, gînd de care nu se atingeau nici acum. Se prefăceau că sînt obosiți și n-au timp de așa ceva.

Sunetele

I SE ÎNTÎMPLA RAR, DIN CE ÎN CE MAI RAR, dar i se întîmpla. Şi el n-ar fi putut spune limpede dacă era durere, tristeţe sau părere de rău în ceea ce-l apăsa atunci.

Poate erau toate, dar sigur era faptul că peste toate se aşternea ruşinea.

Plesnicute îşi mai auzea uneltele.

Intrase demult în cooperativa agricolă şi i se întîmplă să-şi mai audă uneltele.

Ultima oară i s-a întîmplat într-o zi de seceriș. El cu Aiachiboaie și cu Gagu lucrau pe o seceratoare mecanică. Plesnicute stătea pe scaunul de metal și supraveghea dinții și brațele secerătorii. Pe cîmp mai erau risipite vreo opt combine, într-o margine erau cîteva tractoare, iar mai departe, sus, sub geana pădurii, un buldozer nivela o vîlcea.

Și deodată toate zgomotele care pluteau și se încrucișau deasupra cîmpiei se despicară, se desfăcură parcă în două părți și prin această despicătură se strecură pînă la Plesnicute mai întîi sunetul căruței. Sunetul uscat și legănat al căruței lui, pe care o adusese acum în cooperativă.

Plesnicute încremeni, își încleștă fălcile și căută să scape, că știa ce-l așteaptă. Strigă la Aiachiboaie să mîne mai repede, apoi începu să îndemne el caii, dezlănțuit și zgomotos. Cînd obosi și tăcu, auzi iar. Se resemnă, închise ochii și se lăsă ademenit de sunetul căruței.

Atunci se năpustiră la el și celelalte.

Dinspre combine i se păru că-și aude mașina de bătut porumb. Fusese dată demult la fier vechi și el se gîndea că, cine știe, poate o parte din fierăraiele mașinii or fi intrat în alcătuirea combinelor.

Dintr-o depărtare, poate dinspre tractoare, ori de la buldozer, sau poate din altă parte, i se păru că-și deslușește foșnetul plugului spintecînd pămîntul.

La început Plesnicute zîmbi cu un zîmbet dulceag de om mare care a făcut o prostie și se rușinează, se simte vinovat pentru ea. Dar nu cine știe cît de vinovat.

Apoi, deodată pometii obrajilor i se înnegriră, ochii i se înroșiră, colțurile buzelor începură să se ridice în sus și în unduirea lor era la început plăcere, dar apoi aceasta pierea și făcea loc întristării.

Sări de pe scaunul secerătorii fără să spună nimănui nimic. Merse cu paşi şovăiţi, muiaţi din genunchi, pînă la o tufă de cătină. La umbra ei se întinse şi începu să zacă. Zăcu ceasuri întregi pînă către seară.

Se răsucea pe pămîntul colţuros şi uscat, biciuit şi desfătat de auzul proprietăţilor lui.

Şi tot ce auzea sosea la el purtînd şi luminînd întîmplarile uitate. Şi de fiecare dată îi răscoleau altele. În primăvara trecută, în vremea însămînţărilor, cînd iar le auzise, îi împrospătaseră unele. Acum altele.

●

...Uite, seara aia — să fi fost douăzeci -treizeci de ani de atunci — cînd el se întorcea cu căruţa de la Mesteceni. Secerişul îl făcuse zob de oboseală şi el picotea cu capul înfundat în paiele din coşul căruţei. Caii mergeau cum vreau ei, la pas, sau şedeau, ori păşteau unde le venea lor. În dreptul Podului-cu-Cerbi caii se opriseră prea mult şi el auzi ca prin abur:

— Încotro, nea Plesnicute?

Credea că visase şi-şi răsucise obrazul în paiele din coş. Se pomenise strîns de umeri şi scuturat:

— Nea Iancule, nea Iancule, încotro?

Se trezise şi se ridicase în oase pînă la jumătate.

— Ia-mă şi pe mine.

Şi o văzuse pe Zînovia lui Ciucu aşezată pa carîmbul căruţei.

Plesnicute era pe atunci crud şi neumblat, dar din cauza oboselii (aşa îşi explicase el mai tîrziu) avusese curaj, o coborîse pe Zînovia de pe carîmb şi o trăsese lîngă el.

Era noapte de vară cu lună puternică.

Pe cînd îi desfăcea nasturii de la ie, lumina pătrunsese între sîni, îi luminase, şi Plesnicute — tot din cauza oboselii

— își spusese că luna are raze tari și țepene, care perie pieptul Zinoviei.

Gîndul acesta îl amețise, îl obosise și mai rău și el adormise din nou cu degetele pe un nasture.

Se trezise dimineața, în curte, singur. Dormise în căruță.

Nici pînă azi, cînd se zvîrcolea sub tufa de cătină, Plesnicute nu știa dacă povestea din căruță cu Zînovia fusese un vis sau fusese adevărată.

●

... Și seara aceea care la început fusese veselă și pe urmă...

Era o seară de toamnă timpurie cînd încă nu începuseră ploile, dar începuseră să bată vînturile.

Din cauza palelor de vînt, cîmpurile — ce mai rămăsese din cîmpuri — copacii și chiar oamenii aveau o oboseală care încerca să se frăgezească. Dar totul era nesigur. Era în întremarea cîmpurilor și a oamenilor o șovăială apăsător de plăpîndă.

Ai lui Plesnicute aveau un fel de clacă la frecat porumb. Se glumea, se rîdea și din mînă în mînă trecea o sticlă cu țuică, ce se umplea pe măsură ce se golea. Iancu Plesnicute — care avea pe atunci vreo șaptesprezece ani — învîrtea la mașina de frecat. Într-un colț, Din, cel mai mic dintre frați — ei erau șase frați — adormise înfundat într-o grămadă de pănuși. Spre miezul nopții frații mai mari i-au făcut semn lui Iancu să nu mai învîrtească. S-au dus, l-au luat pe Din în brațe și l-au așezat pe mașină.

Iancu a început să învîrtească din toate puterile, mașina huruia și copilul speriat începuse să țipe, să dea din mîini și din picioare. Privea cu ochi mari, albi de groază, la una din roți, își apropiase fața de ea, o arăta cu degetul și striga:

— Vine, uite-o cum vine, Mamă, vine...

Maică-sa s-a apropiat, i-a trîntit o pereche de palme lui Iancu, a luat copilul, l-a spălat cu apă rece și l-a dus în casă

să-l culce. Dar peste puțin timp, Din se întorsese plîngînd. Pînă nu s-a culcat cineva cu el, nu s-a liniștit.

A doua zi, Din se urcase în plopul din curtea casei. Era pe la prînz, și Iancu îl văzuse cum închidea ochii de plăcere și se lăsa mîngîiat de adieri.

Și, cine știe, poate vîntul de toamnă, subțire și cu pale rotitoare de lumină, îl amețise și, copilul căzuse drept în cap, între bolovani. În timp ce se zvîrcolea în țărînă arăta spre cracul plopului de unde căzuse și țipa la fel ca în noaptea trecută:

— Vine, uite-o cum vine. Mamă, oprește-o că vine...

Murise repede și, după ce îl înmormîntaseră, tăiaseră plopul. Lemnul îl împărțiseră în sat, iar ciotul de pe care alunecase Din îl cojiseră și-l țineau în pod într-o ladă cu nisip.

De atunci Plesnicute nu mai dase niciodată la mașina de frecat, dar de cîte ori și-o amintea, și-o amintea adusă de huruitul din noaptea aceea, pe care acum i-l trimitea zgomotul combinelor.

●

Și clipa din dimineața cînd totul se potrivea. În afară de faptul că simțise o potrivire între el și toate lucrurile care-l înconjurau, Plesnicute n-ar fi putut spune nimic altceva. Și poate tocmai de asta îl lovise un fel de milă pentru clipa aceea. De ce să treacă ea neobservată și s-o uite și să-i rămînă alte întîmplări, care nici măcar n-aveau atîta frumusețe. Și se hotărîse s-o țină minte toată viața. Tocmai pentru că n-avea de ce să o țină minte.

Era o dimineață strălucitoare de primăvară și el trebuia să plece la arat. În timp ce-și spăla brațele, pieptul și fața la pălimarul sălii fusese înfiorat de forța ațipită în trupul lui tînăr și care acuma era gata să se dezlănțuie, să explodeze și se potrivea cu cea a pămîntului, a copacilor, a păsări-

lor, care și ea se pregătea să se dezlănțuie. Arase toată ziua plin de veselie pe cîmpul care mirosea aspru a urzici crude și dulceag, a lintiță din pîraie. La capul locului, cînd întorcea și scotea brăzdarul din pămînt, sclipătul alb al acestuia îl amețea și-l legăna.

Dimineața aceea o ținuse minte o vreme și pe urmă, bineînțeles, o uitase. Acum, după mulți ani, și-o amintea iar, adusă de un zgomot din ce știe care parte. Și nu și-o amintea atît pe ea, cît încăpățînarea lui de atunci de a o ține minte.

●

Plesnicute zăcea la umbra cătinei și se gîndea amărît că mare parte din întîmplările vieții lui s-au legat de lucruri care nu mai există, de care se despărțise demult. Și-i era necaz și rușine că pentru a și le aminti trebuia să devină din nou proprietar. Proprietar de sunete.

Uneori sunetele se scuturau de amintiri, deveneau limpezi și pluteau străvezii deasupra cîmpiei. Dar în limpezimea lor Plesnicute nu se mai auzea întreg, nu-și mai auzea tinerețea, și faptul îl întrista puțin, dar îl și liniștea. Dar ele, aceste sunete străvezii, durau puțin și se întorceau celelalte.

●

Zăcuse pînă scăpătase soarele. Pe urmă se ridicase, se dusese acasă și se culcase fără să mănînce. Dormea în pat cu Mitu, fiu-său.

A doua zi era duminică, și dimineața, pe la cinci sau poate pe la șase, lăturarii satului veniți de la cine știe ce petrecere s-au oprit la fereastra lui Plesnicute și au început să cînte. S-au trezit amîndoi și tatăl și copilul, care, încîntat de vioară, își plimba mîna prin părul de pe pieptul părintelui. Pe urmă, deodată, pe Mitu îl cuprinse bucuria, se gîndi că azi e zi de sărbătoare și că lăutarii nu-l uitaseră pe taică-său și veniseră să-l cinstească cu cîntec de vioară și țambal.

De plăcere se repezise în ceafa tatălui său și-și înfipsese dinții în ea. Plesnicute simțea și asculta cu plăcere foșnetul dinților cruzi ai copilului împlîntîndu-i-se în carne.

Dar, deodată, peste acest foșnet și peste muzica lăutarilor de la geam, el auzi — sau i se păru că-și aude — căruța. Se întoarse, împinse fața copilului, o îndepărtă și îi lipi două palme.

Lăutarii plecară, Mitu plîngea, și plînsul lui îi făcea bine lui Plesnicute, pentru că nu auzea și nu vrea să audă altceva. Cînd copilul începu să se liniștească, să scîncească, Plesnicute se neliniști, îi prinse din nou obrajii în mîini și-i mai lipi două palme. După ce copilul plînse și se liniști din nou, Plesnicute nu mai putu să îndure. Își auzea căruța adevărată care pleca cine știe unde, la oraș sau la strînsura cîmpului.

Se îmbrăcă, pentru că se făcuse dimineață, ieși din casă, umblă un timp anapoda, pînă cînd ajunse la stavila care despărțea rîul de iaz. Aici era o roată, un fel de morișcă mare, pe marginile căreia erau prinse cutii de conserve și ulcele de pămînt. Acestea învîrteau morișca, prindeau apa și o aruncau într-un jgheab de lemn care se prelungea printre culturile de roșii, vinete și varză ale cooperativei.

Plesnicute se dezbrăcă într-un tufiș și se așeză, gol, între morișcă și jgheab.

Ca să se liniștească.

Ulcelele de pămînt și cutiile de conserve îi aruncau apa în cap. Pe urmă el își feri capul și lăsă să-i bată numai spinarea. Spatele i se încovriga de plăcere și răcoare, iar șira spinării lui Plesnicute alcătuia un fel de șipot, de pe care apa aruncată de morișcă trecea în jgheabul de lemn ce străbătea culturile de varză, vinete și roșii ale cooperativei.

Apa suna pe șira spinării lui Plesnicute și pe jgheaburi și sunetul ei îl liniștea și îl vindeca de celelalte.

Postfață

NICOLAE VELEA ESTE UN IRONIST CU O REMARCAbilă capacitate de invenție verbală, unul dintre cei mai fini pe care i-a produs proza românească după 1960. Punctul lui de plecare este, prin plăcerea spectacolului verbal, Marin Preda din „O adunare liniștită", dar și Creangă prin șiretenia limbajului și gustul pentru personajele „dugoase", sucite, în genul lui Dănilă Prepeleac. Un spirit folclorizant și un „Creangă al Argeșului", N. Velea nu aspiră, totuși, să fie. Țăranii lui

suferă de un complex al rafinamentului și trec, ca aristocrații din proza lui Proust, prin stări abastracte de neliniște. Un țăran își privește dimineața degetele de la picioare și simte o bucurie eliberatoare, un altul aude *sunetele* vechii lui proprietăți și cade la gînduri rele. O învățătoare în preajma pensionării se simte cotropită de o bucurie a faptelor mărunte și, prevăzătoare, își chibzuiește și fragmentează sentimentele. Țăranul care își privește cu milă bucuroasă degetele mai are o boală („boala mea"): stă cu burta în sus și se uită la cer fără să se gîndească la nimic. El are, cu alte cuvinte, simțul contemplației și al gratuității, neobișnuit într-o lume reputată pentru practicismul ei îngust.

N. Velea îngroașă, cu sclipiri șirete în ochi, latura ei de candoare și euforie măruntă. Indivizii din proza lui (țărani, sanitari, mărunți funcționari sătești, paznici comunali) au avut sau au o „întrerupere" în viața lor, o rea „întemeiere", o nepotrivire care le marchează viața. Sînt, de regulă, sfioși, decenți și, deși se *asupresc*, cum zice autorul, cu băutura, nu devin niciodată violenți și triviali. Vorba lor este încurcată, cu text și subtext, și adesea frazele, savuros pleonastice, ascund o parabolă în stil nastratinesc.

Atîta candoare și suceală au iritat la debutul prozatorului o parte a criticii și multă vreme s-a discutat în presă despre abaterile de la realism ale lui N. Velea. Rezervele din această direcție par, azi, copilărești. Realismul nu este un echer în golul căruia să intre toate tipologiile și toate situațiile pe care le fabrică imaginația creatorului. Ce putem cere unui scriitor este ca personajele lui să fie verosimile în raport cu natura lor. „Bizarii", „suciții" lui N. Velea sînt niște moraliști subțiri care, trecînd prin evenimente grave (războiul, foametea, colectivizarea), le „pritocesc" și le întorc adesea spre comedie. Față în față cu aceste teme, tratate și de alți nuveliști din deceniul al 7-lea (alienarea și dezalienarea țăranului), proza lui Velea își dezvăluie două însușiri de preț: un simț excepțio-

nal al nuanței, ce permite accesul spre zonele muzicale ale sufletului rural, și o detașarea tactică de lucruri pentru ca ironia să poată să se exprime. Plăcerea lui N. Velea este de a întocmi graficul *sentimentelor mijlocii*, acelea pe care le exprimaseră, în automatismele lor, și vechii nuveliști. Deosebirea este că prozatorul de azi caută dincolo de automatismele psihice o psihologie și de cele mai multe ori o descoperă. În povestirile lui N. Velea dăm peste inocente modificări interioare surprinse nu în clipa declanșării lor, ci înainte sau după momentul critic. Autorul nu urmărește, dealtfel, global un proces, ci fragmentar, caleidoscopic. Nuvelele lui mai întinse *(Întîlnire tîrzie, În război un pogon cu flori)* sînt constituite, în fapt, dintr-o juxtapunere de schițe. Prozatorul are darul de a observa pe suprafețe condensate și de a deduce o tipologie dintr-un număr limitat de reacții. Valeriu Cristea îl numește bine „un analist de o remarcabilă finețe al micilor stări sufletești, al «trecerilor» aparent insignifiante"... *(Domeniul criticii)*. Le este dat altora talentul de a vedea procesele copleșitoare din viață. N. Velea se mulțumește să pipăie pînza de păianjen a tristeților domoale și a bucuriilor modeste. El construiește în universul mic și observă imperceptibilul.

Poarta (1960) tratează temele nuvelisticii din epocă (copilăria și violența războiului, trecerea în alt timp moral, desprinderea de spiritul de posesiune), dar fără acea optică brutal sociologică și fără schematismul moral care fac de necitit azi multe din scrierile de acum două decenii. Puține lucruri s-au datat în proza lui N. Velea, *drăcăriile* lui și-au păstrat hazul și semnificația. În *Poarta*, originale sînt notațiile despre lumea copilului, o lume, cum s-a spus de multe ori, fără psihologie. Prozatorul nu-și pune problema unei vieți interioare specifice, înregistrează doar cîteva *stări* și *întîmplări* în care fiecare citește ceea ce vrea. Niște copii, rupți de foame, privesc în vremea secetei prin ochelarii

coloraţi ai lui Gogu lui Fabrică şi au sentimentul că pămîntul pustiit a devenit din nou fecund. Proprietarul ochelarilor cere, de la o vreme, chirie şi copiii din sat, prinşi în acest joc al amăgirii, fură din porţia de terci de mei ca să poată vedea cîmpurile verzi. Curiozitatea dispare complet şi ochelarii mincinoşi sînt sfărîmaţi în picioare cînd copiii simt în nări mirosul mămăligilor aburinde *(Ochelari cu împrumut)*.

Încă de acum, personajele lui Velea rămîn „trăznite", „încremenesc" şi „amuţesc" adînc şi semnificativ. Prozatorul nu notează mai mult şi nu complică inutil reacţiile unor spirite inocente. În schimb, povestirea este invadată de alte povestiri dînd, la urmă, acea senzaţie de viaţă consistentă, reală, în elementele ei fireşti. Copilul Dodeţ, înfometat, visează la ciorbă de miel cu pătrunjel, la raţă pe varză şi la prăjală cu mărar. Toate acestea îi vin în minte în timp ce ciuguleşte un mizerabil terci de mei. Benone este trimis să supravegheze vaca lîngă un pîrîu, dar, ocupat să instaleze o morişcă, uită de îndatoririle lui de pîndar şi vaca este luată la obor de Matache, răul isprăvnicel al moşiei Bărcănescu. Copilul doarme de frica tatălui sub podişca de la şosea, răceşte şi tatăl, înduioşat, îi spune în drum spre spital: „Benone, tată". Cînd se însănătoşeşte, blîndeţea tatălui dispare: „Le trecuse răgazul. Acum era sănătos şi bun de muncă" *(Răgaz întins)*.

Pe Radu îl înspăimîntă rîpa din spatele casei pînă cînd, într-o zi, se urcă pe muchea ei ca să vadă ce se întîmplă cu soarele *(După soare)*. Aici rîpa şi soarele, în povestirile dinainte morişca şi ochelarii de soare, acestea sînt obiectele care produc „neliniştea bucuroasă" a spiritului infantil. Copiii iau seama la cei mari, îi ciupesc de mînă cînd vor să-şi arate dragostea, dar, ca în literatura lui Preda, părinţii sînt severi şi sancţionează cu cîte o palmă dată după ceafă gesturile de tandreţe.

Cea mai fină schiță din seria *copilăreștilor* lui Velea este *Poarta*, care dă și titlul volumului. Fără complicații analitice este sugerată, aici, ieșirea dintr-o vîrstă și intrarea în alta. Modelul epic este *Întîlnirea din pămînturi*. Acolo, Dugu se bate pentru o fată și, ajuns acasă, calcă în alt chip și vorbește cu mai mare hotărîre. Sandu s-a jucat anul trecut cu poarta și ori de cîte ori se gîndește la jocul lui „simțea ceva cald, rotund, înfășurat în lumină și bucurie, nici el n-ar fi putut spune ce simțea..." Ține să se joace și anul acesta în același fel și așteaptă cu neliniște *(neliniște bucuroasă)* să cadă poarta ce se ține într-un singur cui. Poarta cade printr-o viclenie a copilului, dar, cînd să se joace, Sandu simte că „parcă lipsea ceva". Aduce căldarea și custura, toacă foi de brustur și de ștevie, amestecă și nisip, dar emoțiile vechi nu reapar. „Farmecul cald și rotund de anul trecut nu se mai întorcea". Copilul privește în gol, plînge amarnic, apoi se smulge rușinat din brațele mamei și zice cu voce aspră (vocea tatălui): „—Hai să mă ajuți să dregem poarta aia, mamă!".

Se observă în povestirile lui N. Velea absența obișnuitului sentimentalism cînd este vorba de lumea copilăriei, buna cumpănire a emoțiilor. Copiii înșiși au, în proza lui, o suspectă seriozitate. Nici vorbă de *medelenism* și de clișeele pe care le au oamenii maturi despre copilărie. Surprinzătoare pentru un debutant această stăpînire de sine în fața unor subiecte dificile. Mai tîrziu N. Velea revine asupra temei *(Paznic la armonii*, 1965, *Zbor jos*, 1968) mutînd cîmpul de observație la oraș. Domnel se trezește din somn *(trezirea* este în proza lui Velea un moment esențial!) „cu o îngrijorare nelămurită". Îngrijorarea vine de acolo că sînt întîmplări mici de care nimeni nu se ocupă. Copilul își asumă responsabilitatea lor, „le ia în primire", le dă, adică, semnificație și personalitate prin faptul că el, Domnel, se gîndește la ele. Bună premiză pentru a vorbi de un șir de fapte mărunte care colorează viața unei așezări urbane. N. Velea este priceput în astfel

JOCARIU

de colaje. S-ar putea vorbi la el de o *tehnică mozaicală.* Toate povestirile, schițele, nuvelele adună un număr impresionant de mici narațiuni, siluete fugare, scoase astfel din uitare de un ochi inocent și pătrunzător (în povestirea citată mai înainte ochiul unui băiețaș atins de boala de care suferă toate personajele lui Velea: *boala semnificațiilor!)*

Aceste abateri de la linia centrală a povestirii constituie farmecul prozei. Domnel „ia în primire" pe slabul bătrîn Toni, vînzător de gheață și pe nevasta lui, femeie voinică și dușmănoasă, trece apoi la paznicul de noapte care, în drum spre casă, poposește regulat la bufetul „Bivolița somnoroasă" în fine, istețul Domnel nu uită pe vecinul de deasupra apartamentului, un pictor pe are nu-l ascultă obiectele etc. Îngrijindu-se de atîtea lucruri ignorate de cei mari, Domnel nu mai încape pe ușă, își apleacă puțin capul cînd intră — notează prozatorul. Simbol naiv, simpatic, întîlnit și în alte povestiri. N. Velea îl explicitează cu o prefăcută gravitate:

„Acestea erau întîmplările care se petreceau de la sine, de care nimeni nu se îngrijea și pe care Domnel se hotărîse să le ia el în primire. După ce le observa — sporindu-le mereu — pînă seara, intra în casă. Cînd intra pe ușă își apleca puțin capul plin și înălțat de întîmplări să nu se izbească de pragul de sus. Cu timpul ajunse să se socotească și născocitorul acestor întîmplări. Și începu să le îngăduie el să se petreacă la timpul știut. Le chema pocnind din degete".

Tot în volumul de debut apare și a doua temă a lui N. Velea și tema nu-l va mai părăsi de aici înainte: *spectacolul oralității,* plăcerea de a complica fraza. Dănilă Lencioiu *(Odihnă)* iese pe podișcă și povestește cuiva despre „întemeierea" sa și „recreațiile" din timpul muncii agricole, trecînd de la una la alta, fără ordine și, la prima vedere, fără nici un înțeles. El *amînă* să spună ceea ce vrea să spună, deviază sistematic de la ideea centrală. Stilul acesta de a o lua razna cu inteligență vine tot de la Preda, din *O adunare liniștită.*

Dănilă este un Pațanghel care povestește trecerea sa de la condiția de proprietar particular la aceea de cooperatist. Într-o comunicare normală, toate acestea ar fi fost spuse în cîteva fraze. Dănilă le sucește, le „pritocește", întrerupe propoziția și introduce o incidentală, voind să întîrzie (să ocrotească) narațiunea principală. Iese o poliloghie fermecătoare, un recital de inteligență prefăcută:

— „Uite ce. O să-ți spui eu acu' dumitale niște lucruri care, sînt precis, o să te mire. Dumneata ești persoană cu carte, după ce mă asculți o bucată poți să te ridici și să-mi zici: „Mă nea Dănilă, sau nea Dane, cum îți vine mai bine, ai dat în mintea copiilor". Și te ridici și pleci. Nu e supărare. Dacă nu te miră mă asculți pînă la urmă. Mai ia o ceașcă. Mai trecu o pauză, după care omul, tot smucit: Buun! Dumneata îi fi știind că eu toată ziua, cît e de mare, n-aveam astîmpăr, eram ocupat. Nu așa, nu e bine, s-o luăm altfel. Știi că eu am intrat în cooperativă în urma ălorlalți. Nu e bine nici așa, s-o luăm de la cap. Care va să zică eu n-aveam hodină, eram ocupat. Și cu cuvîntul ăsta ocupat... L-am auzit întîiași dată de la bietu- tata. El seara, după ce mîntuia treburile, se așeza la masă și începea să citească jurnalul. Un jurnal de pe vremuri. Atunci nu ți l-ar fi putut clinti nimeni. Cînd venea mama și-i spunea că așa și așa, mai trebuia făcut cutare, îi arunca peste umeri că e ocupat. Eu stăteam sub țoale în pat, jumătate adormit și mă uitam la tata cum citea jurnalul și ținea picioarele proptite pe o stinghie de sub masă. Credeam atunci că ocupat înseamnă cînd stai cu picioarele pe stinghie. Minte de copil, ce vrei...

Cum îți spusei, eu am stat în particular pînă spre urmă. Am făcut cinci ani de armată și război, cinci ani de școală, sînt sătul de program. „Nu intru să știu de bine că..." le spuneam ălora care-mi băteau la poartă cu lămurirea. Și stam așa. Da' ce, aveam liniște? Draci chiori! Aștia intrații care cum vă vedea că: „Mă Dănilă-n sus, mă Dănilă-n jos, uite

cum e-n colectiv, uite cum era în particular. Fă doar o comparație...". Bine... Am intrat. E! Acu' vorba vorbii. De ce ți-e frică d-aia nu scapi. În cooperativă sînt băgat în brigada lui Petrică Bîlilea. Stai, că iar n-am luat-o bine. Să fie al dracului, cînd te apuci de povești, întîmplările vin parcă din două părți."

Dănilă vrea să spună că, devenind cooperatist, nu se mai năpustește după treburi, are timp să-și privească degetele de la picioare și să stea, în recreații, cu fața spre cer. În limbaj gros sociologic, asta înseamnă *dezalienarea* lui Dănilă. Însă teza este, tot sociologic, falsă. Născocitorul de vorbe Dănilă laudă lenevia lui de acum, bucuria de a sta, dimineața, pe dunga patului, de a fuma și „de a se minuna de vreun vis sau de vreo gîndire". Viziunea lui socială este cam idilică, despărțirea de proprietate s-a făcut repede și, s-ar zice, despărțirea este resimțită ca o eliberare a spiritului. Fără grija proprietății, spiritul descoperă lucrurile („pe orice-ți cădeau ochii ți se năzărea că parcă atunci îl vezi întîiași dată și te minuna") și ocrotește „boala" de a nu se gîndi la nimic.

Fondul social (aici și în alte povestiri) este idealizat. În timp ce o parte a nuvelisticii din epocă a dat o imagine de un dramatism crîncen a „trecerii" țărănimii, o altă parte a privit-o prin oglinda unui realism îmbujorat. N. Velea se apropie, uneori, prin starea de euforia contagioasă a personajelor, de formula din urmă, dar îl salvează talentul lui de a evoca întîmplările mici și de a observa imponderabilele sufletului țărănesc.

În volumul *8 povestiri* (1963), vechea problemă a pămîntului este tratată fără dramatismul tradițional. Țăranii lui Velea n-au simțul exagerat al proprietății, despărțirea de pămînt, după 1950, nu este zguduitoare în plan moral. Scepticismul rural vede doar partea înveselitoare a lucrurilor. Oncică, frizer amator, fără nici o experiență agricolă, ajunge

șef de echipă. Țăranii ascultă cu falsă curiozitate sfaturile lui: „Acu', de ce mai ales de oiță trebuie să ne ocupăm? Păi fiindcă oița ne dă lapte, ne dă și lînă și ne mai dă și carne". Cînd șeful de echipă devine popular, protector („beau cu poporul..., trebuie să mai bei și cu poporul..."), vechii proprietari, atinși în amorul propriu, devin neîndurători. Hazul se întoarce spre furie. Însă, la N. Velea, violența nu durează, o nouă supapă se deschide și gîndurile întunecate se pierd în mărăcinișul frazelor umoristice *(Ultima proprietate)*. Mai bine determinat psihologic (și literar) este simbolul acestei metamorfoze în povestirea *Sunetele*, despre care a mai fost vorba. Plesnicute, obsedat de proprietățile lui, se lasă biciuit și desfătat de amintirile vechii existențe. „Sunetele" apar, ca frigurile, periodic și țăranul nu știe ce să mai facă, pentru că nu se poate detașa, cum ar vrea, de deprinderile lui individualiste. Ușor absurdă, povestirea este bună.

În *Drumul*, N. Velea dezvoltă, în spiritul nuvelisticii de la începutul secolului, tema spaimei de civilizație în lumea satului. Lelei Anica îi este frică de „lumea albă" a orașului, dar frica ei se compensează printr-o stare de amețeală plăcută în preajma lucrurilor vechi. Prozatorul prelungește, acum, tipologia bătrînilor maniaci din nuvelistica lui Brătescu-Voinești. Povestirea este esteticește slabă. În schimb, *groapa de fumat* este un mic *divan* scăpărător. După terminarea treierișului, țăranii se simt mulțumiți de oboseala lor, își ascultă cu plăcere pîrîitul oaselor, cercetează curioși gesturile celorlalți și povestesc întîmplări fără nici o legătură cu ceea ce, în fapt, îi stăpînește: gîndul recoltei. Justificarea socială a bucuriei țărănești este comună, idilizantă, în stilul semnalat înainte. Însă narațiunea trăiește separat de această idee (convențională). Povestirea nu este decît o suită de mici scene comice. Prozatorul este unul dintre actorii acestui spectacol. Intervine des și dă, în stil urmuzian, explicații paradoxale. Explicațiile incită fantezia, țăranii (per-

sonajele propriu-zise) răstoarnă cu iscusință lucrurile cu capul în jos, se amuză într-un joc ingenios al inteligenței. În preajma învățătorului Modoleanu oricine are un „simțământ liniștitor de trăinicie" și simțământul vine de la faptul că învățătorul poartă o pălărie cu borurile răsucite înăuntru. Pălăria dă înfățișării lui o independență și demnitate sfioasă. Fane Diogene are mari succese erotice datorită tristeței ochilor lui de berbec. Eroul se adumbrește cînd întîlnește o femeie pentru că femeia, văzîndu-i privirea, va înnebuni de-a binelea și nu-l va refuza. Un altul, Vartolomeu Urdă, este înfumurat peste măsură și țăranii, după ce ascultă cu îngăduință replicile lui mediocre, îl iau cu finețe peste picior și-l îndepărtează din discuție.

Conversația este pentru acești țărani o petrecere cu vorbe, o beție epică rece. *Întîmplarea* joacă rolul unui narcotic. N. Velea înfățișează și mici drame cehoviene în lumea satului postbelic. În *Bucurie* (vol. *Poarta*) este vorba de mulțumirea „tremurată" a învățătoarei Genoveva Panțurescu care, jignită de o autoritate școlară, face cerere de pensionare, apoi se răzgîndește și suferă cu gîndul la bătrînețe. Învățătorul Dandu Panțurescu se luptă toată viața pentru un transfer, dar nu reușește din cauza unei familii rivale. Eșecul îl făcuse temător și prețuitor de „mulțumiri mijlocii". Dandu este și el o lelea Anica mai citită, dusă prin lume, cu manii mai stilizate. Specialitatea lui este să despice firul în patru și să afle înlănțuirea cauzală a întîmplărilor. A înțelege și a reface „rotunjimea" lor constituie sensul existenței bucuroase a învățătorului. Bătrînii lui Gârleanu și Brătescu-Voinești pufăiau din lulele și-și tachinau consoartele, învățătorii lui Velea se alintă cu micile lor suferințe și aduc faptele la o măsură mijlocie pentru a le putea cuprinde *(Transferul*, vol. *8 povestiri)*. Prozatorul intervine mai des în narațiune, ia pe contul lui ideile și simțirile persona-

jelor, le dezvoltă în direcții imprevizibile, le complică, apoi revine la tema centrală a *mulțumirii*.

Vocația moralistică a autorului crește cînd este vorba de inevitabila temă a erosului. Să spunem, pentru început, că N. Velea este de o mare discreție la acest capitol. Personajele lui sînt rușinoase, se adresează pe ocolite cînd vine vorba de un fapt mai intim. Cad, de regulă, într-o muțenie elocventă. Spirică, Tele, Noana lui Moroacă *(Noapte indispusă)* își ascund sentimentele sub tăceri agresive sau viziuni fantastice. Povestirea este un cîntec de dor bolnav, caligrafiat, cu finețe, despre tulburările erosului în faza adolescenței. Dragostea începe printr-o intensificare pînă la durere a gîndirii: „Nu mai pot, nea Spirică — se plînge Noana. Cînd fac ceva mă gîndesc că, uite, fac lucrul acesta. Mi se moaie genunchii și nu mai sînt bună de nimic". În altă parte *(În treacăt)*, Velea devine un mustrător pedagog. Duminică și Adina trăiesc „în treacăt și nedefinitiv", se răsfață și asta nu-i bine, răsfățul se termină cu o tragedie.

Tot de la o teză de ordin social (proprietatea care înstrăinează pe indivizi de esența lor umană) pornește și nuvela *Întîlnire tîrzie* (vol. *Poarta*), unde laconicul N. Velea face efortul de a urmări nu un fragment, o stare, ci un proces psihologic mai amplu. Pavel Vîrșan intră în tipologia *mulțumiților mijlocii:* „Știe să fie împăcat cu el, să se păzească de cutremure sufletești mari și să fie bine cu toată lumea". Bumpănit, Pavel vorbește puțin și rar, iar cînd se supără nu zice altceva decît „fir-ai al reamii" — ceea ce nu înseamnă nimic, o vorbă inofensivă. Este vînzător la M.A.T. și, om cu ceva avere, pețește pe Fica Panaitei lui Codin. Fata are și ea „o poveste cam ciudată", nu atît ea, cît mama, Panaita — femeie cu simțurile lacome în tinerețe. Fica are o înfățișare neîmplinită, vorbele ei *(vorbele* definesc în proza pregnant auditivă a lui N. Velea, viața lăuntrică) sună „cu un tremur nedeslușit, parcă ar fi avut muchiile în ceață și semănau

cu primele cuvinte pe care le spun oamenii cînd se trezesc din somn". Uitătura este, cu toate acestea, „bucuroasă" și trece de la un lucru la altul, fără astîmpăr. Măsuratul Pavel și neîmplinita Fica se adună după voința aprigei Panaita, căzute, acum, în patima alcoolului. Panaita pune condiția ca logodnicul să nu se înscrie în cooperativa agricolă și logodnicul, om temător, acceptă. Simțul proprietății întunecă însă pe potolitul Pavel, și Fica îl părăsește pentru a urma cursurile unei școli agricole.

Pe acest plan, nuvela nu iese din comun, motivația socială este simplistă și previzibilă. În descrierea fondului *(platformei)* sociale, N. Velea nu arată prea multă ingeniozitate. În interiorul convenției construiește însă un număr de situații epice revelatorii iată una dintre ele. După Fica umblă Milică al lui Odrișcă, însă femeia, deși nu iubește pe Pavel, respectă condiția ei de femeie măritată. Panaita sfătuiește pe discreta Fica să „umble cu simțiri cu Pavel", ca să nu piardă pămîntul, dar Fica își dă cea dintîi seama că pămîntul este un obstacol în viața sentimentelor. Intervine și o femeie diabolică, Madam Cocean, care vrea să mijlocească păcatul, dar păcatul nu se înfăptuiește pentru că *întîrziații, neîmpliniții* din proza lui Velea au o morală de fier. Se prefigurează în această nuvelă, un tip de feminitate, reluat în cărțile ulterioare: femeia ingenuă și păduratică, discretă și neînduplecată în bizarerie, un fel de Cănuță om sucit feminin de o mare puritate morală. Fica din *Întîlnire întîrzie* anunță pe Olina din *În război un pogon cu flori.*

Îmbrățișarea socială este mai largă și observația mai profundă în povestirea *Întrerupere,* (vol. *8 povestiri)* istoria, pe scurt, a unei familii cu tare morale. Comportamentul ciudat al indivizilor se explică, aici, printr-o ereditate încărcată. Iancu Merdenele, umil funcționar sătesc, este un maniac resemnat. Șalga, soția, este trufașă și rea, oroarea ei de mezalianță împinge familia la dezastru. Anghelina

Mieluța, nemăritate din cauza mamei, îmbătrînesc în casă. Didiță, fiul, dezinfector comunal, ridicat la funcția de poștaș, trișează cu blîndețe și plînge cu modestie pe umărul nefericirii lui și a familiei. Prozatorul se arată preocupat de astfel de destine neîmplinite, *întreruperea* este o temă privilegiată în schițele și nuvelele sale, pline de vieți săgetate.

Cu *Zbor jos* (1968) talentul de moralist al lui N. Velea ajunge la maturitate. „Platforma" este asimilată în narațiune și tezele sînt lăsate de o parte. Între timp, proza românească trecuse în altă vîrstă. Creatorii faimosului „gen scurt" scriu, acum, romane. N. Velea rămîne, fidel, la povestire și schiță, din ce în ce mai concis, „într-un stil al reducției și al comprimării expresive, obținut prin decantări încete, prin filtrări severe, prin elaborație lentă" — cum îl justifică G. Dimisianu *(Nouă prozatori,* 1977).

Din punct de vedere tematic, *Zbor jos* nu aduce prea multe lucruri noi. N. Velea rescrie povestiri mai vechi cu o mai mare siguranță a stilului, arătînd o creatoare spaimă de cuvinte. De aici impresia că fiecare frază e de două pînă la nouă ori ciocănită, întoarsă pe toate fețele pînă ce prozatorul să-i afle ritmul și sunetul adevărat. Andrei Prundaru descoperă, într-o zi, că nimeni nu poate să-i cunoască gîndurile și judecățile adevărate, de unde sentimentul unei mari libertăți. Prima lui acțiune de om liber (stăpîn, adică, pe gîndurile sale!) e să răzbune umilințele vechi, ceea ce și face. Dar acest sentiment e urmat de un altul, de înfricoșata bănuială, că libertatea lui de a stăpîni gîndurile îl desparte definitiv de bucuriile anterioare. De nu complicăm prea mult lucrurile, putem spune că e vorba, aici, ca și în alte povestiri, de despărțirea de o vîrstă și de intrarea în alta, cu o psihologie neguroasă (temă veche la N. Velea).

Treceri (I, II) duce mai departe aceste descoperiri sau, cum le spune prozatorul, *modificări,* privind cu ironie îngă-

duitoare totul. Dar ca și la Marin Preda, acest spirit păcălitor ascunde un altul, încordat, obișnuit să despice în patru lucrurile și să le judece cu gravitate. Modestele treceri pe care le anunță autorul sînt, în realitate, niște veritabile drame, în care psihologia vîrstelor apare sub o îndoită înfățișare. Cea dintîi, aceea pe care o trimite înainte prozatorul, ca zmeul din povestea buzduganul, e cea ironică, înveselitoare. Tudor Dindelegan are de luptat, în copilărie, împotriva fatalității, ceea ce pentru mintea lui de copil înseamnă Vetoi, o fată bărbătoasă, și, în al doilea rînd, Mihai Safor, un unchi de-al doilea. Vetoi pălmuiește fără motiv pe Tudor ori de cîte ori îl întîlnește și, împăcat cu acest ritual, copilul se duce, ca sub puterea unei vrăji, spre demonica fată spre a-și primi pedeapsa. Vetoi nu are nimic din caracteristicile tradiționale ale strigoiului: nu suge sîngele copilului, nu-i tulbură somnul și nu-și arată niciodată copita compromițătoare. „Și firea și înfățișarea ei — zice prozatorul, voind a da sugestia unei firi întoarse — se strecurau pe dedesubtul sau pe deasupra judecăților, marginilor de judecăți în care sînt așezate femeile".

Mihai Safor prinde pe același Tudor în fiecare an de Sfîntul Mihail, îl bagă în beci și-l pune să cînte imnuri patriotice și să recite *Sergentul* și *Peneș Curcanul*, pînă cînd într-o zi copilul descoperă forța de a se împotrivi. El devine, atunci, „proprietar, stăpîn pe întîmplări" și capătă sentimentul că acestea din urmă i se pot supune: conștiința devine biruitoare asupra simțurilor.

În *Treceri* II, (reluarea unei povestiri mai vechi) sînt sugerate imponderabilele altei vîrste: adolescența, cu poezia ei tulbure. Dar, ca și mai înainte, imaginea acestei psihologii complicate se constituie fragmentar, din aglutinarea de întîmplări apropiate sau mai îndepărtate de subiectul propriu-zis al povestirii. Dar e, cu adevărat, un subiect

aici? Tudor Dindelegan, muncitor, acum, la o fabrică de confecții, își controlează „modificările" sale, le dă, adică, forma cea mai potrivită. Acesta e motivul, să spunem, muzical al povestirii. În jurul lui crește însă o pădure de întîmplări la care personajul participă și pe care prozatorul, atent să nu-i scape nimic, le înregistrează, părînd a uita de tema inițială a narațiunii. Ignorăm aproape total starea de tristețe egală, limpede și nițel obosită a eroului, voluptatea lenei lui, dar ne este aproape imposibil să ignorăm cîteva din personajele fugare ale povestirii (Cicinet, Agopcea), și, mai ales, cîteva formule memorabile: „utemieii", „i-o fi coborît nervul ochiului în mușchiul brațului", „le amețesc bicicletele simțurile și asta nu e o situație" etc.

Peagu, îngrijitor-șef la cooperativă, dă țăranilor aceste sfaturi hotărîtoare: „Vitele trebuie duse la apă cîte una și nu cu înjurături și huiduieli la vaci, că vaca are nevoie de liniște cînd bea apă". Același personaj, înălțat în funcția de om de serviciu la sfat, se răcorește de căldură cu nisipul pentru incendii și telefonează, o dată sau de mai multe ori pe zi, vărului și dușmanului său, Iftimie, portar la raion, dîndu-se drept altcineva. Vărul face același lucru și cei doi se mint cu seriozitate, punînd la cale treburile comunei *(Cu telefonul)*. Ironia e, aici ca peste tot, amară. Dumitrache Degeratu a fost colector principal, făcea adică pe „alfa și ologu" în sat. Ajuns aproape orb, în urma unei operații cumplite, și îndepărtat din funcție, e supărat, acum, că nu i se mai întîmplă nimic: evenimentele trec în liniște pe lîngă el. În spatele ochelarilor întunecați visează la sabotaje, acțiuni dușmănoase, dar nimeni nu-l mai ia în seamă *(Camera obscură)*.

Un monolog economic (la un dublu decimal) e o încîntătoare poliloghie. Dică, sau cam așa ceva, povestește cum a cît ciupește el peste leafă:

„Întîi și-ntîi, că eu nu lovesc în om. Adică, tu poți să zici că lovesc. Dar dacă stai bine și judeci, eu pic de sînt cam al zecilea sau al o sutelea în drumul fructei sau bunului, poftim, de la cracă nu de la izvor pînă la gura omului. Va să zică eu sînt o fază, o portiță prin care trec banii. O condiție, na, dacă-ți place mai mult..."

Monologul se revarsă în acest chip torențial, frazele se bat cap în cap, mulțimea incidentelor întunecă orice înțeles. E stilul unui Mitică în delir verbal, caustic și șmecher, cu limbajul la zi: „Îl ții tu minte cînd era să-ți pierzi calitatea din cauza lui. — A... Dar nu calitatea, asta se zice la membrii de mai sus. Era să-mi pierd cravata de pionier...".

N. Velea are, literar vorbind, un simț auditiv excepțional și proza lui oferă un repertoriu bogat de vocabule rare. Indivizii din literatura lui poartă aceste nume curioase: Perțea, Marin Fiertu, Ilie Găcea, Oriță, Cumilate, Marancea, Nicu Patilea, Răbădină, Costică Boace, Plotogea, Nelu lui Mușcoci, Cîrtan, Balu, Gropea, Genuche, Corșolea, Ghineț, Terbeșel, Odrișcă, al Miții lui Pițurcă, Giacă Iacă, Moroangă etc.

Olina din *În război un pogon cu flori* (1972) este o variantă modernă a Genovevei de Brabant. Într-o formă concentrată, povestirea apare întîi în *Zbor jos*. Împinsă de părinți să se unească fără dragoste cu Mielu, fata lui Cojocaru rămîne *grea* și, de silă și din mîndrie, nu-și mai acceptă logodnicul și se retrage în munte unde cultivă un pogon cu flori. Necoapta femeie are „treceri" imprevizibile. Rîde din te miri ce („o puteai prinde înveselită aproape pînă la rîs de un nimic, de felul cum se zbuciumă un ou cînd fierbe într-o cană sau de felul cum s-a răsucit un vrej de dovleac pe pămînt"), apoi dispoziția ei devine „piezișe" și „curmezișe". Retrasă cu copilul Mihai în pustietate, Olina duce o existență rousseauistă și nu admite picior de bărbat pe teritoriul ei. Vocea ei devine, treptat,

răcoroasă". iar cuvintele (avansează prozatorul unul din obișnuitele lui paradoxuri) „cuvintele erau mărunțite și puse cu grijă, drepte și uscătive și ele parcă nu se mai înnodau unele cu altele, parcă se pîndeau să-și afle vreun beteșug, vreo greșeală și începuseră să nu mai spună nimic, să nu mai aibă nici o potrivire cu întîmplările sau faptele din care porneau. Pluteau undeva, mîndre, boieroase și într-un fel înspăimîntate de faptul că, dacă ar coborî la rostul lor, s-ar pîngări și scutura".

Fragmentul este caracteristic pentru tehnica epică a lui N. Velea. Cuvîntul (vocea) caracterizează individul, apoi cuvîntul este luat separat și tratat ca un element esențial al ființei individului.. Devine un obiect epic aproape independent, cum este lumina sau peisajul la alții, prilej de desfătare și de reflecție. Personajele lui Velea rotunjesc sau alungesc silabele, vorbesc în dungă, schimbă accentul, întind sau scurtează sunetele, comunicînd un al doilea mesaj, totul dovedind un extraordinar simț acustic. Evoluția interioară a individului este marcată de evoluția vocii lui. Înstrăinarea Olinei de familie și, în genere, de lumea matură este sugerată în acest chip. Mai tîrziu, femeie singuratică și pură, intră în contact cu copiii din sat, fugiți, împreună cu vitele, de frica nemților, și „tencuirea Olinei", adică felul ei de a vorbi *proaspăt, răcoros și mirat* arată că supărarea și dura existență nu-i alterează fondul de candoare. N. Velea studiază, în modul lui epic, un proces de *întrerupere*, urmărit de data aceasta pe un spațiu întins. Olina, rănită adînc de bărbatul care fugise de lîngă ea după întîia atingere (în limbajul complicat al prozatorului aceasta se traduce prin: „cel fugit de prea devremea rușinare a nedospitei cutezări bărbătești"), se izolează de lume și *încremenește* într-o vîrstă morală, nu departe de adolescență. Mai face un copil, cu fugarul Mitele, dar rămîne, în continuare, neștiutoare și *încremenită*. Ca toți eroii lui

Velea, Olina înțelege greu lucrurile, iar cînd le înțelege le „mărunțește" pînă ce sensurile mari se întunecă. Există totdeauna la ei o întîrziere, care vine dintr-o mare inocență, în a înțelege și a primi faptele vieții. Cînd un Don Juan local, Terbeșel, vizitează cu gînduri cît se poate de limpezi pe păduratica Olina, femeia nu pricepe ce vrea bărbatul, se miră de vorbele lui în doi peri și-l privește fără ocoluri. Terbeșel recurge, atunci, la o pedagogie simplă:

— „Știi ce-o să-ți facă nen'tu Didel, Terbeșel zis, ție acu'?

— Nu știu, nea Didele, răspunse Olina curat.

— Și nu ție-frică?

— Nu mi-e, de ce să-mi fie, te știu cm bun.

— Asta cam așa e. De ce să-ți fie frică? Și tot nu știi ce-o să-ți facă?

— Nu, răspunse ea la fel de curat. Și-l privea drept, fără nici o tresărire de curiozitate și fără ocoluri sau bătăi viclene din pleoape, așa cum era învățat de la altele Terbeșel.

El începu să rîdă încet, în scări, și să scape mîna.

Olina îl privea la fel de descoperit și fără tresăriri.

Terbeșel avea tipicul lui, din care nu ieșea niciodată: nu-i plăcea să ia nimic pe degeaba sau prea ușor. Așa că mai încercă o dată, să se lămurească.

— Uite ce e, o să-ți fac eu ceva, la care trebuie să te încontrezi nițel.

— De ce? întrebă Olina ca și mai înainte.

— De ce? Așa se face, d-aia, se supără omul. Doar ai copil. Cînd l-ai făcut, cum a fost? o întrebă el aspru, parcă învinuind-o".

Astfel de dialoguri dau savoare nuvelei. Notarul Gel înregistrează pe copiii născuți în vremea confuză a războiului la rubrica „pas greșit de război". Doi preoți se bat cu crucile pentru un mort, țăranii din Ciupercenii Vechi ascultă

cu atenție la radio comunicatele de război în limbi necunoscute lor și asta le dă o stare de mulțumire. O geografie imaginară se naște, atunci, în capul lor.

Ca nuvelă propriu-zisă, *În război un pogon cu flori* nu este fără cusur. Toate fragmentele ce rezumă viața Olinei după război n-au substanță. N. Velea nu-i obișnuit să poarte prea mult timp, de-a lungul drumului unui destin, celebra oglindă a realismului. El vede repede și pe o rază redusă. Micul roman (150 de pagini) este construit dintr-un lanț de popasuri epice, unele, cu adevărat, de mare subtilitate. Ele sugerează simbolul unei rezistențe în puritate în niște vremuri impure. O carte mai lirică decît altele, cu mai puțină comedie verbală, în orice caz.

Comedia limbajului este, în schimb, în floare în volumul *Vorbă-n colțuri și rotundă* (1973), reluat și amplificat în culegerea *Călător printre înțelepciuni* (1975). O carte delectabilă, poate cea mai bună pe care a scris-o Nicolae Velea. El coboară la proverbe, și, în jurul lor, creează niște fabule care se deosebesc de povestirile propriu-zise numai prin concentrația și mai mare a stilului. În rest, aceeași bufonerie fină, împleticirea iscusită a limbajului, tipologia trăznită și „pistruirea" puternică a frazei cu ziceri răsucite:

— „Că dacă le dai, le fată iapa, le ceri, le moare mînzul".

— „Și sînt proști de te umplu de purici".

— „Cireșele trec, obrazul rămîne".

— „Alte vremuri, alte piepturi, alte decorații".

— „Ești făcut de nouă tați și isprăvit de un călugăr beat".

— „Trei ori trei fac nouă, bei pînă plouă".

— „Ascultă, Parimio, ce mama Ana îi fi avînd de te scoli de o porție de timp cu noaptea în cap sau în ceafă?"

— „Ce-mi dai, ca să vorbim degeaba?"

— „Ce sari, bă, gardul în bătătura altei ziceri? N-ai înnadrare la alergatul după doi iepuri...".

— „Carte n-am învățat, da' tot am mîncat sărat, zise domnul Parimie, căzut în doaga proverbelor".

— „Cîte-am tras și nu m-am ras — nici acuma nu m-oi tunde...".

— „Ce să fac, mi-a plecat bărbatul la moară și nu știu: să-l mai aștept sau să mă mărit?".

— „Dacă îi șade bine călătorului îi șade să mai și șadă"

Personajele acestor parabole sînt Domnul Parimie, Parimia, a treia sau a patra lui soție, Pop Zăbavă — „leneș peste șapte sate", Marin — scumpul, Stănică și Pîrvu, vecini și adversari sentimentali, verii Eftimie și Airinie, Ghiță Vreme, Valentin electricianul și „a sa Marioara", cei mai mulți dintre ei înțelepți și „asupriți" de băutură. Se cugetă îndelung și se bea mult în proza lui Nicolae Velea. Filozofia este totdeauna pe muche de cuțit, între znoava lui Creangă și combinația absurdă a lui Urmuz. Băutura este, în schimb, mai limpede și ea, repet, asuprește pe eroi. S-a spus că în proza lui M. Sadoveanu se bea din artă pentru artă. La Nicolae Velea băutura are o semnificație sacră. Prozatorul are o fantezie nebună în a numi, într-o mie de feluri, gestul religios al ducerii paharului la gură. Paharul *se rotește*, paharul *se îndesește*, Ghiță Vreme „se iuțește pe negîndite și fără «răsuflație»", cu două cești de țuică, la Costică Mat, oamenii se „omenesc" îndelung, musafirii lui Parimie „se hărnicesc cu lingura și paharul către gură", Airinie și Eftimie, „făcuți gutuie", dialoghează și se bat ca chiorii pentru a duce la capăt un proverb etc.

Proverbul stă totdeauna în proza moralistică a lui Velea cu un pahar în mînă: semnul iuțimii de gîndire și al tihnei de a medita. Actul sublim al beției cuprinde două momente. Întîi starea de euforie (prezentată sub toate chipurile), după care urmează starea teribilă de mahmureală. N. Velea este și poetul ei. O evocă în culori murdare și sleite. După tăierea

porcului, văru Stănică se scoală cu „capul tuci", picioarele îi bîţîie, limba este năclăită, iar privirile arată suferinţă de fiară înjunghiată. Trezirea la viaţă are un protocol. Individul bate întîi fără rost cîinele, se uită întunecat la lucrurile din ogradă, apoi se drege cu o oală de vin. Stănică îşi îndulceşte mîhnirea interioară şi cu o altă ispită: vede peste gard pe vecina Sevastiţa tocînd măciuci de varză acră şi păşeşte neîntîrziat spre ea. Pîrvu, soţul, apare pe neprevăzute şi cei doi sînt pe cale să se încaiere, apoi , se resemnează, beau vin, mănîncă şorici şi se tînguiesc că nu se ţin de învăţăturile vechi *(Ziceri sub streaşina iernii)* Valentin, electricianul, taie seara lumina ca să se poată întîlni pe furiş cu Marioara lui Stănică. Stănică, şiret, profită de întuneric şi trece la Sevastiţa, vecina. Ghică Borceag şi Mitu Ciupilitu, gestionari la „Prăvălioara sătească", se tachinează unul pe altul cu vorbele: „erizipeluleee, erizipelul meu" şi poartă, la o nuntă, această convorbire lămuritoare:

„— Norocul lor!

— Care?

— D-aia!

— Păi nu! Păi da!

— Tu bei şi vorbeşti de animale, i s-a întristat şi umbrit ochii lui Mitu Ciupilitu, de gîndire.

— Caz de vită!

Ghică Borceag, lopătînd cu lingura în strachină, l-a întrebat aşa, mai mult din umăr:

— Care?

— Avantajul vitei e că intră în burta omului!

— Care? nu-l slăbea celălalt cu neînţelegerea rămasă în lingură.

Adică m-am concentrat să-ţi spun că omul mănîncă găini, porci, şi ele nu se duc direct în mormînt. Doar omul.

— Care? l-a întrebat sughițat Ghică.

La care întrebare Mitu Ciuplitu s-a lăsat și el pe-o rînă, pentru lipsă de discuție ca lumea'.

Aforismele sînt absorbite în ficțiune, iar ficțiunea propune, timid, o tipologie ce trăiește totdeauna în răspăr. Indivizii încalcă mereu legile existenței curente ca să respecte prevederile din proverbe. Intră din această pricină în situații absurde, totuși cimiliturile lui N. Velea au atîta ironie încît absurdul să fie îngăduit și bizareria din comportamentul indivizilor să fie considerată ceea ce este, în realitate: o modificare subtilă a proporțiilor, o lumină aruncată piezîș asupra unei existențe, în fond, banale. Înțeleptul Parimie, care are patru vereghete și o beretă de marinar, recomandă în viață cumpătare și el însuși o ilustrează cu belșug de fraze încurcate:

„— Că nu sînt nici alde Pistolan care nu-și trezește nevasta pînă-n crucea prînzului, și cînd caută în portofel dă doar de ața de la mămăligă și femeia i-a căpătat albeață la călcîie, greu de vindecat. Și nici ca văru', știi cine, care-o pune pe nevastă să bată apa pîn-o scoate unt. Nu, la mine cumpătarea și cumpătul. Că dacă e să fie vorbă, cu el nu-ți pierzi umbletul. Știi ce fac eu, cînd mă duc la tîrg sau la oraș după treburi și-mi mai rămîne timp între ele, între treburi? Te-o fi lovind părerea că mă duc la o cîrciumă, o bere, un nu-ș' ce? Nu, mă duc la un cinematograf, nu mă interesează filmul, mă uit, nu fumez, nu consum și plec, economisesc. Sau la muzee. Aleg mai ales muzeele care au și canapele. Te-așezi pe una, canapea adică, priponești ochii pe-un tablou, o maimuță împăiată, ce s-o găsi în fața canapelei, și nimeni nu te deranjează. De economisit, economisești: de fumat n-ai voie, de băut o bere sau chiar altceva, de unde pînă unde la muzeu? Și cînd mi se apropie timpul de plecat la ce am de făcut, plec.

— Asta e! Cumpătarea, îi mai explică el şi mai ceru iar ligheanul cu apă pentru picioare, deoarece domnul Paremie obişnuia să se spele pe picioare de dimineaţă, că zicea el, e la fel de bun ca şi spălatul pe faţă".

Nicolae Velea scrie rar şi puţin, ritmul lui de lucru este proverbial, gurile rele zic că el începe o frază într-o zi şi o termină o lună după. Faptul este neobişnuit în literatura noastră unde autorii sînt, de regulă, fecunzi. La patruzeci de ani un poet care se respectă are 20 de cărţi, unii chiar 30, de acelaşi fel. Atît cît este, proza lui N. Velea este, prin subtilitatea limbajului şi a observaţiei, excepţională.

Sumar

În treacăt/ *7*
Zbor jos/ *18*
Răgaz întins/ *33*
Poarta/ *38*
Noapte/ *42*
Treceri *I* / *54*
Treceri *II* / *63*
Întîlnire tîrzie / *80*